

KAHDEKSANTOISTA NÄKÖKULMAA POLIISIN TYÖHÖN

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

KAHDEKSANTOISTA NÄKÖKULMAA POLIISIN TYÖHÖN

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,

JÄÄ ISO JÄLKI

Toimittanut Marko Vesterbacka

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ
Kahdeksantoista näkö

ASTUU, JÄÄ ISO JÄLKI
kulmaa poliisin työhön

Poliisiammattikorkeakoulu

Lukemisto Poliisiammattikorkeakoulun valintakokeita varten 2022–2023

LUKIJALLE	6
SAARA ASMUNDELA TÄÄ ON NIIN SE MIKSI ME OLLAAN POLIISEJA	9
PAULA M. DI NOTA INTERNATIONAL PERSPECTIVES ON EVIDENCE-BASED POLICE EDUCATION	23
NOORA HALMEENLAAKSO IHAN HOMONA PARANNETTAVAA	43
JUHA-MATTI HUHTA ENSIN SINUN ON OPITTAVA KÄYTTÄMÄÄN PÄÄTÄSI	63
SAMI HÄTÖNEN AINA POLIISI	85
DANIEL KALEJAIYE "MITEN IHMEESSÄ SÄ JUOKSIT NOIN HYVIN?"	105
ANRIT KALEK "HYI HELVETTI, MITÄ HOMMAA"	123
MIKKO KARPPI RIKOS EI KANNATA	143
ELINA KATAJAMÄKI MIEKKA HIHASSA, KYNÄ KÄDESSÄ	163
TIMO KORANDER TUTKIJAT POLIISISSA	187
PEKKA LOIKKANEN POLIISI PALJASTI HUUMELIIGAN	213
JOHANNA NURMI LIIAN LYHYT POLIISIKSI	231
SAMU PEHKONEN POLIISI JA PUHUMISEN TAITO	249
MIKKO PORVALI ARVOVALINTA AIKAKAUDESTA RIIPPUMATTA	269
PAULIINA POTILA POLIISIOPIKELIJASTA LAIN SOVELTAJAKSI	289
MIKA RAUTANEN VANKIEN MAAILMASSA	321
ROOSA RENTOLA KIELEN JÄLJILLÄ SYLTTYTEHTAALLE	345
JONNA ÖBLOM FÖR RÄTTVISAN	369

LUKIJALLE

Tämä on jo viides *Kun isolla kengällä astuu, jää iso jälki* -kirja. Kirjan eri laitoksia eli sisällöltään uudistettuja painoksia on julkaistu kahden vuoden välein vuodesta 2014. Osa tämän uusimman painoksen kirjoittajista on virkaiältään sen verran nuoria, että he ovat itsekin lukeneet kirjan aiempia painoksia poliisikoulutukseen pyrkiessään.

Johanna Nurmi muistelee omassa artikkelissaan, kuinka hän vuonna 2017 päätti silloista valintakoe kirjaa kuukausikaupalla. Noora Halmeenlaakso, Daniel Kalejaiye, Anrit Kalek ja Roosa Rentola hakivat kouluun muutama vuosi ennen Johannaa. He kaikki lukivat kirjan ensimmäistä painosta. Siitä ei ole tässä viidennessä kirjassa enää jäljellä yhtään artikkelia, mutta varsinkin Danielin tarinassa kirjan jättämät jäljet näkyvät.

Alta parikymppisenä kouluun hakenut Daniel tekee tunnettuna nettipoliisina ennalta estävää työtä. Mitä ennalta estävä työ on – siihen hän tutustui ensi kertaa lukiessaan valintakoe kirjasta Anna-Kaisa Heinämäen artikkelin ”Ennalta estäminen kuuluu poliisityön ytimeen”. Anrit puolestaan haki kouluun nelikymppisenä toimittuaan jo sitä ennen pitkään turvallisuus alalla. Hän kertoo, että hän panosti kirjallisiin ja fyysisiin kokeisiin kaikkensa. Samaa sanoo Noora Halmeenlaakso, joka oli hakiessaan 28-vuotias IT-alan ammattilainen. ”Olin nähnyt valtavasti vaihua ja tehnyt paljon uhrauksia voidakseni menestyä erityisesti valintakokeen ensimmäisessä vaiheessa”, Noora kirjoittaa.

Roosa Rentola toimii Poliisiammattikorkeakoulussa poliisiviestinnän lehtorina ja on myös valintakoe prosessissa keskeisessä roolissa. Roosa on auttanut tämän kirjan viimeistelyvaiheessa, mistä iso kiitos!

Kun isolla kengällä astuu, jää iso jälki on vuosien varrella tarjonnut tuhansille ja taas tuhansille lukijoille ajantasaisia ja realistisia näkökulmia siihen, millaista poliisin työ todellisuudessa on. Suurin osa lukijoista on alkanut lukea kirjaa luonnollisesti siitä syystä, että on päättänyt hakea poliisiksi, tähän on tehty ensi sijassa ennakkolukemistoksi Poliisiammattikorkeakoulun valintakoe varten. Joillekuille lukijoille on tietävästi käynyt päinvastoin: he ovat tarttuneet kirjaan muusta syystä – ja alkaneet haluta poliisin ammattiin vasta sitten. Runsaslukuisena joukkona

on mainittava vielä ne, joiden ammatilliset tavoitteet ovat olleet lukemisen alussa epävarmoja. He ovat käyttäneet kirjaa välineenä itsetutkiskeluun ja omien päämääriensä selvittämiseen.

Kirjan sisältöä on uudistettu kerta kerralta vaihtamalla aina osa artikkeleista tuoreisiin. Yhteensä kirjan eri painoksissa on julkaistu 50 eri artikkelia. Vanhojakin painoksia kannattaa muuten yhä lukea, niissä on paljon helmiä! Esimerkiksi ensimmäisen painoksen artikkeleista moniin lukijoihin teki järjestyttävän vaikutuksen Jussi Majasen ”Vaativin tehtävä?”, joka kertoo kuolinviestin viemisestä. Jos olet hakemassa poliisikoulutukseen ja joudut näin ollen kirjoittamaan valintakokeessa esseeseen, kannattaa lukea Heikki Hiilamon ”Timanttia metsästämissä ja hiomassa – miten syntyy ytimekäs ja selkeä teksti”. Kaikki painokset ovat e-kirjoina ladattavissa osoitteesta theseus.fi.

Enemmistö kirjoittajista on ollut poliiseja, mutta heidän työtehtävänsä poliisissa ovat vaihdelleet laidasta laitaan. Parikymmentä heistä on istunut minunkin opitunneillani Poliisiammattikorkeakoulussa tai jo sitä ennen Poliisikoulussa. Osa on toiminut ennen poliisikoulutukseen hakeutumista muussa ammatissa, ja jotkut ovat jo jatkaneet poliisin työstä muihin tehtäviin. Poliisien lisäksi kirjan kirjoittajissa on alusta asti ollut myös ulkopuolisia, kuten eri alojen tutkijoita. Kirjat ovat näin valottaneet poliisia ja poliisin työtä hyvin monista eri näkökulmista.

Niin on myös tällä kerralla. Kirjan 18 artikkelia tarjoavat 18 erilaista näkökulmaa poliisin työhön, ja samalla 18 erilaista peiliä, joiden avulla voit lukijana tarkastella myös itseäsi ja kysellä itseltäsi: Olisiko minustakin tähän työhön? Sopsisinko tähän joukkoon? Haluanko juuri tätä?

Jos luet tätä kirjaa valintakoe varten, luet kirjan luultavasti useasti. Tai kuuntelet. Tai luet ja kuuntelet. Äänikirjasta on jätetty pois artikkelien alaviitteet ja lähdeluettelot sekä kirjoittajien ehdottamat lukuvinkit. Ne löydät e-kirjasta. Linkit eri kirjaversioihin puolestaan löydät Poliisiammattikorkeakoulun verkkosivuilta.

Tekijäkunnan puolesta toivotan hyviä luku- ja kuunteluhetkiä!

Poliisiammattikorkeakoulussa

23.11.2021

Marko Vesterbacka

SAARA ASMUNDELA

TÄÄ ON NIIN SE MIKSI ME OLLAAN POLIISEJA

SAARA ASMUNDELA TYÖSKENTELEE RIKOSKOMISARIONA SISÄ-SUOMEN POLIISILAITOKSESSA. HÄNEN VASTUUALUEENAAN ON LAPSIIN KOHDISTUNEIDEN RIKOSTEN TUTKINTA. AIKAISEMMIN HÄN TOIMI HELSINGIN POLIISILAITOKSESSA SEKSUAALIRIKOS- JA LÄHISUHDEVÄKIVALTATUTKINNASSA.

ASMUNDELA VALMISTUI POLIISIKSI VUONNA 2009. ENNEN POLIISIOPINTOJA HÄN SUORITTI FILOSOFIAN MAISTERIN TUTKINNON PÄÄAINEENAAN ENGLANNIN KÄÄNTÄMINEN JA TULKKAUS. ASMUNDELALLA ON TYÖKOKEMUSTA MYÖS KÄÄNNÖSTÖISTÄ, ENGLANNIN OPETTAMISESTA, HAMPURILAISTEN PAISTAMISESTA JA TEIDEN AURAAMISESTA.

Oli sunnuntainen aamupäivä Pasilassa, kun rikostutkin-
tapartiomme poliisiradiot heräsivät eloon. ”Tehtävä 042 aarne”. Valpastuin: 042-luokan tehtäviä, lapsen hyväksikäyttöjä, ei yleensä anneta korkeimmassa eli A-kiireellisyyssluokassa. Kuuntelin hämmentyneenä hätäkeskuspäivystäjän kireää ääntä. Yleensä päivystäjät säilyttävät tyyneytensä myös tiukoissa paikoissa. ”Äiti ilmoittaa, että on pyykejä koneeseen laittaessaan löytänyt kuusivuotiaan tyttärensä alushousuista spermatah-
ran. Äidin miesystävä on nukkumassa lastenhuoneessa. Perheessä on kaksi nuorempaakin lasta.”

Omakin sykkeenä alkoi nousta. Veres lapseen kohdistunut epäilty seksuaalirikos, etenkin tämän laatuinen, on erittäin harvinainen. Tehtävälle liittyi heti useita partioita.

Mielessä alkoi risteillä kymmeniä asioita: Perheensisäisessä epäilyssä vaara siitä, että rikoksesta epäilty pyrkii vaikeuttamaan asian selvittämistä, on ilmeinen. Rikoksesta epäilty, joka

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI 9

näillä tiedoilla oli äidin miesystävä, piti saada asunnosta pian pois ja poliisin haltuun. Miten tehdä kiinniotto niin, että perheen lapset eivät herää tai ainakin säikähtävät mahdollisimman vähän? Miten turvata rikostekninen näyttö? Epäilty rikos on todennäköisesti tapahtunut perheen asunnossa. DNA:n siirtyminen eli kontaminaatio tapahtuu yhdessä henkäyksessä ja voi pahimmillaan tuhota arvokkaan mutta niin herkän todistusaineiston. Rikostekniset tutkijat pitää hälyttää paikalle. Lapset pitää saada lääkärin tutkimuksiin. Miten kolmen lapsen tutkimukset saadaan järjestymään päivystysaikaan? Miten pitää heidät syömättä, juomatta ja vessassa käymättä ennen näyttöä? Voiko niin edes tehdä, jos tutkimuksiin pääsyssä kestää? Miten selittää lapsille, mitä tutkitaan ja miksi? Mitä kuusivuotias osaa tapahtuneesta edes kertoa? Mukaan pitää ottaa videokamera, jos hän alkaa spontaanisti puhumaan meille. Entä hätäntynyt äiti? Miten pitää hänet rauhallisena, jotta hänen tunnereaktionensa ei tartu lapsiin?

Meidän vielä ajaessamme kohteeseen asuntoon oli menty, epäilty oli otettu kiinni ja saman tien kannettu ulos ja poliisiautoon. Kiinniottopartio poistui paikalta saman tien minimoiden kontaktin muiden paikalle tulleiden partioiden kanssa.

Monta, monta tuntia myöhemmin kaikki kolme lasta olivat käyneet lääkärin tutkimuksissa ja olimme vie-

neet heidät ja heidän äitinsä kotiinsa ylitöihin jääneen ensipartion kanssa. Rikosilmoitus oli kirjattu, tutkinnan ensitoimet oli tehty ja aloin valmistautua seuraavaan työpäivään ja kuulustelujen suunnitteluun. Minusta tuli jutun päätutkija.

Myöhemmin pyysin esitutkintapöytäkirjaa varten ensipartiolta todistajankuulustelua. Siinä yhteydessä kiitin partiota hyvin hoidetusta tehtävästä ja siitä, että he venyivät kanssamme ylitöihin saattamaan lapsia tutkimuksiin, pitämään lasten äitiä rauhallisena ja järjestämään lapsille pientä puuhaa koko pitkän päivän ja tutkimusten odottelun ajan. Vastaukseksi sain ”tää on niin se miksi me ollaan poliiseja”. Täytyy sanoa, että näin on myös minun kohdallani – oli silloin ja on edelleen.

* * *

Sanotaan, että yhteiskunnan sivistyneisyyttä mitataan siinä, miten se kohtelee heikoimpiaan: niitä, joilla ei ole omaa ääntä tai joilla ei ole kykyä tai mahdollisuutta käyttää ääntään tai puolustaa itseään. Lapset ovat ilmeisin tällainen erityisen suojelun tarpeessa oleva ryhmä. Siksi yhteiskunnassa pitää olla rakenteet, joilla varmistetaan lasten hyvinvointi ja turvallisuus, mutta myös rakenteet, joiden avulla torjutaan lapsiin kohdistuvia uhkia ja joiden avulla voidaan selvittää tehokkaasti lapsiin kohdistuvaa epäiltyä

kaltoinkohtelua. Lapsen kasvattamiseen tarvitaan sanonnan mukaan koko kylä, ja uhkien torjumiseen ja kaltoinkohtelun selvittämiseen lisäksi koko viranomaisverkosto sekä monet muut tahot yksityisistä kansalaisista kolmannen sektorin kansalaisjärjestöihin.

Myös viranomaisten aloitteellisuus ja toimenpiteet saavat sitä suuremman merkityksen, mitä vähemmän rikoksen uhrilla on mahdollisuuksia tai kykyä itse ajaa oikeuksiaan ja etujaan. Lasten lisäksi tällaisia ryhmiä ovat esimerkiksi vanhukset, kehitysvammaiset, ihmiskaupan tai parituksen uhrin, ulkomaalaiset rikosten uhrin, joille suomalaisen yhteiskuntajärjestelmän suomat oikeudet ovat tuntemattomia, sekä myös ne elävät ja hengittävät rikoksen kohteet, jotka lain silmissä ovat esineitä, eli eläimet. Koska poliisillakin on edellä mainittujen ryhmien kohdalla erityisen suuri vastuu toimia aloitteellisesti ja toimia oikein, jokaisen poliisimiehen pitää tuntea erityisen hyvin omat toimivaltuutensa, rikoksen uhrin oikeudet sekä poliisille säädetyt velvoitteet huolehtia siitä, että uhrin oikeudet toteutuvat.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus on maailman laajimmin hyväksytty kansainvälinen sopimus. YK:n jäsenmaista ainoastaan Yhdysvallat ei ole ratifoinut sitä. Sopimuksen mukaan lapsella on oikeus ilmaista omat mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa ja ne on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Tästä syystä tutkittaessa lapseen kohdistunutta epäiltyä rikosta lähtökohteisesti tarjotaan lapselle mahdollisuutta tulla kuulluksi, jos lapsi on sen ikäinen,

YK:N LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUS
ON MAAILMAN LAAJIMMIN
HYVÄKSYTTY KANSAINVÄLINEN
SOPIMUS.

että kykenee sanallistamaan kokemuksiaan ja kertomaan niistä, eli yleensä vähintään 3–4-vuotias.

Esikouluikäiset ja vanhemmat ikätaoisesti kehittyneet lapset kuulustelee yleensä tähän erityisen koulutuksen saanut konstaapeli. Muiden lasten osalta poliisi pyytää kuulustelemiseen usein virka-apua yliopistosairaaloitten yhteydessä toimivilta lasten ja nuorten oikeuspsykiatrisilta tai oikeuspsykologisilta yksiköiltä. Joskus lievemmissä epäilyissä voi riittää se, että

lastensuojelun sosiaalityöntekijä puhuttaa lasta omassa palvelutarpeen arvioinnin prosessissaan, jos asia ei syystä tai toisesta etene esitutkinnasta syyteharkintaan asti.

Usein tulee harkittavaksi se, onko lapsen kuulusteleminen lapsen edun mukaista. Lapsi saattaa esimerkiksi olla keskellä veristä huoltoriitaa eli niin sanotusti kahden tulen välissä, jolloin hän joutuisi asiasta jotain kertoessaan asettumaan toista vanhempaansa vastaan. Lapsi voi intressiristiiridan vuoksi kokea myös, että asioista vaikeneminen olisi väärin, vaikka hänellä, kuten muillakin asianomistajilla, on halutessaan oikeus olla kertomatta itselleen tapahtuneista asioista.

Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lasta koskevista päätöksistä onkin aina ensisijaisesti harkittava lapsen etua. Lapsen etu puolestaan voi eri näkökulmista näyttäytyä erilaisena.

Poliisi saattaa ajatella, että on lapsen edun mukaista selvittää lapseen vaikkapa verkossa kohdistunut rikos eli kuulustella lasta ja tutkia lapsen matkapuhelin rikoksen selvittämiseksi. Lapsen vanhempi taas saattaa ajatella, että koska rikos on tapahtunut ”vain

verkossa” ja viestiketjukiin on jo poistettu, lapsen edun mukaista on unohtaa asia ja jatkaa elämää.

Joskus taas poliisin mielestä lapsen edun mukaista on esittää esitutkintaa rajoitettavaksi jo tehtyihin toimiin,

jos lastensuojeluviranomaiselle ei ole syntynyt lapsen olosuhteista lastensuojelullista huolta ja oikeudenkäynti tai mahdollinen rangaistus olisi kohtuuton teon vakavuuteen ja perheen kokonaistilanteeseen nähden. Lastensuojelulaki nimittäin velvoittaa eri viranomaiset ja monet muutkin tahot tekemään ilmoituksen poliisille, jos epäillään esimerkiksi lapseen kohdistunutta pahoinpitelyä. Siksi poliisille ilmoitetaan myös esimerkiksi tilanteista, joissa pienlapsi- tai erityislapsiarkeen uupunut vanhempi hakee vaikkapa neuvolasta perheelleen apua ja tukea ja tulee siinä ohessa kertoneeksi, että on joskus maltin menettäessään vaikkapa tönäissyt lasta tai puristanut tätä liian kovaa kädestä.

Lapsen oikeuksien komitean mukaan lapsen etu tarkoittaa lapsen ihmisoikeuksien toteuttamista parhaalla mahdollisella tavalla. Toisen määri-

telmän mukaan lähtökohta lapsen edun määrittelylle on pyrkiminen ratkaisuun, jossa lapsen kaikki oikeudet toteutuvat mahdollisimman täysimääräisesti. Lapsen edun nimissä ei kuitenkaan voi kielittää lapsen oikeuksia: esimerkiksi ruumiillista kurittamista ei voi perustella lapsen edulla.

Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lasta on suojeltava kaikelta väkivallalta, välinpitämättömältä kohtelulta ja hyväksikäytöltä. Kaikki lapsiin kohdistuneet rikokset eivät tietenkään ole törkeitä seksuaalirikoksia. Lukumääräisesti eniten lienee lapsiin kohdistuneita pahoinpitelyitä, ja niissä, kuten seksuaalirikoksissakin, lievät tekemuodot ovat yleisimpiä ja törkeitä tekoja on suhteellisesti vähiten.

Mitä nuorempi lapsi on kyseessä, sitä pienempi elinpiiri hänellä on ja sitä todennäköisemmin häneen kohdistuvan rikoksen tekee joku hänelle läheinen. Lapsen alistaminen, ruumiillinen kurittaminen ja muu loukkaava kohtelu on Suomessa jo vuonna 1984 nimenomaisesti kielletty lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetulla lailla. Kuritusväkivalta on tutkimusten valossa toki vähentynyt, mutta edelleen vuosittain Suomessa poliisille ilmoitetaan sadoista ja sadoista perheistä, joissa lasta on kasvattamisen nimissä nipistetty, puristettu, tukistettu, ravisteltu, läpsäytetty, läimäytetty, lyöty tai piiskattu, koska ”kyllähän vanhemman pitää osoittaa lapselle rajat”, ”on minuakin piiskattu ja ihan hyvä ihminen minustakin tuli” ja ”mitä muuta siinä tilanteessa sitten olisi pitänyt tehdä”.

Jokainen lapsi koettelee joskus vanhempiansa hermoja ja jotkut eri syistä

MITÄ NUOREMPI LAPSI ON
KYSEESSÄ, SITÄ PIENEMPI
ELINPIIRI HÄNELLÄ ON JA SITÄ
TODENNÄKÖISEMMIN HÄNEEN
KOHDISTUVAN RIKOKSEN TEKEE JOKU
HÄNELLE LÄHEINEN.

enemmän kuin toiset. Yksittäiset maltin menetykset väsyneenä ja kuormittuneena ruuhkavuosien keskellä ovat inhimillisiä ja jossain määrin ymmärrettäviäkin. Sen sijaan ymmärrettävää ei ole se, että vanhempi kokee ruumiillisen kurittamisen eli satuttamisen ja pelon olevan oikeutettu ja perusteltu kasvattamisen keino.

Esitutkinnassa kuulostellaan hyvin tarkasti vanhempien asennetta: jos epäilty vanhempi kykenee suhtautumaan omaan toimintaansa kriittisesti, myöntää toimineensa väärin tai on oma-aloitteisesti hakenut apua haastavan lapsen kanssa toimimiseen, esitutkinta ja rikosprosessi harvoin tuovat perheen tilanteeseen tai kasvatushaasteisiin mitään lisäarvoa. Näissä tapauksissa tiiviissä yhteistyössä lastensuojelun ja syyttäjän kanssa pyritään poimimaan joukosta rikosprosessin seuraaviin vaiheisiin vain ne, joissa epäillyn syyllisyys näyttäytyy merkittävämpänä. Muiden osalta usein lastensuojelun ja perheneuvolan toimet sekä muut sosiaalipalvelut, kuten perheiden kotona tehtävä perhetyö, ovat riittäviä ja paljon parempiakin lääkkeitä vastaavien tilanteiden ennalta estämiseen kuin esitutkinta ja sakkorangaistus.

Kun lapsi joutuu rikoksen uhriksi, hän harvemmin tuoreeltaan soittaa

KUN LAPSI JOUTUU
RIKOKSEN UHRIKSI,
HÄN HARVEMMIN
TUOREELTAAN SOITTAA
HÄTÄKESKUKSEEN,
SAAPUU POLIISIN
PALVELUPÄIVYSTYKSEEN
TEKEMÄÄN
RIKOSILMOITUSTA,
HÄKEUTUU LÄÄKÄRIIN
NÄYTTÄMÄÄN
VAMMOJAAN TAI KERTOO
TAPAHTUNEESTA JOLLEKIN
AIKUISELLE TAI EDES
KÄVERILLE.

hätäkeskukseen, saapuu poliisin palvelupäivystykseen tekemään rikosilmoitusta, hakeutuu lääkäriin näyttämään

vammojaan tai kertoo tapahtuneesta jollekin aikuiselle tai edes kaverille. Itse asiassa kyselytutkimusten perusteella tiedetään, että lapsiin kohdistuneet rikokset jäivät edelleen pitkälti tulematta aikuisten tietoon. Pelastakaa lapset ry:n keväällä 2021 julkistamasta *Grooming lasten silmin* -selvityksestä käy ilmi, että 11–17-vuotiaista vastaajista kolmasosa ei ollut kertonut aikuiselta

saamastaan seksuaalisesta viestittelystä kenellekään. Yli puolet kertoi, että ei ilmoittaisi kenellekään, jos saisi tietää kaverinsa joutuneen vastaavanlaisen viestittelyn kohteeksi. Myöskään kaikki esimerkiksi lapsen vanhempien tietoon tulleet lapsiin kohdistuneet epäillyt rikokset eivät tule poliisin tietoon.

Esitutkintalain 1 luvun 2 § 1 momentin 1 kohdan mukaan esitutkinnassa selvitetään ”asian laadun edellyttämällä tavalla epäilty rikos, sen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty, asianosaiset sekä muut syyteharkintaa ja rikoksen johdosta määrättävää seuraamusta varten tarvittavat seikat”. Lapsiin kohdistuneissa rikoksissa ”asian laatu” edellyttää usein perusteellista tutkintaa,

sillä erityisen haavoittuaiseen henkilöön kohdistuneen epäillyn rikoksen selvittämisen intressi on lähtökohtaisesti suuri.

Kun selvitetään ”rikos”, selvitetään muun muassa mitä, missä, milloin, kenelle, miten ja miksi on tapahtunut. Tämä tarkoittaa tunnusmerkistön mukaisuuden selvittämistä: esimerkiksi pahoinpitelyepäilyn kohdalla on selvitettävä, millaista ruumiillista väkivaltaa lapseen on kohdistunut, ja lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä epäillessä on selvitettävä, millainen seksuaalinen teko lapselle on tehty lasta koskettelemalla tai muutoin.

Fyysisen väkivallan teoissa tunnusmerkistön mukaisuuden selvittäminen voi vielä olla suhteellisen suoraviivaista, sillä lapsi yleensä tietää, milloin häneen on sattunut tai milloin hänestä on tuntunut pahalta eli milloin hänelle on tehty väärin. Toki lapsella on asianomistajana sama oikeus kuin aikuisellakin olla halutessaan kertomatta itselleen tapahtuneista asioista. Aika usein varsinkin perheensisäisissä epäilyissä lapsi ei enää kuulustelussa kertomansa mukaan muista, tiedä tai osaa sanoa. Mikäli seksuaalisen hyväksikäytön epäilyssä rikoksesta epäilty on saanut lapsen kuvaamaan ja lähettämään itsestään seksuaalisia kuvia tai videoita, asia voi olla lapselle niin nolo ja häpeällinen, että hän ei edes kysyttäessä myönnä kokeneensa mitään tällaista – ei, vaikka tunnistaa itsensä videon kuvakaappauksesta ja kertoo käyttäjätilinsä olevan se, mistä poliisi on selvittänyt kyseistä materiaalia epäillylle lähetetyn.

Lasten kanssa voi harvoin olettaa mitään. Jos lapsi kertoo tullessa lyödyksi, on ensisijaisen tärkeää kysyä, mitä hän

LASTEN KANSSA VOI HARVAIN
OLETTAA MITÄÄN.

sillä tarkoittaa. Ei pidä olettaa, että lapsen käsityksmaailma on yksi yhteen poliisin käsityksmaailman kanssa. Esi-merkkeinä elävästä elämästä jollekin lapselle lyöminen on tarkoittanut käden laittamista lapsen hartialle tai lapselle huutamista.

Seksuaalirikosten kohdalla tämä korostuu vieläkin enemmän, sillä lapsella ei ole aikuisen tietämystä tai kokemusmaailmaa eikä siksi välttämättä kykyä tunnistaa tekoa seksuaaliseksi saati sitten rikokseksi.

Siksi lasta pyydetään kuulustelussa kertomaan omin sanoin mahdollisimman tarkasti, mitä on tapahtunut. Ei voi tyytyä siihen, jos lapsi kertoo, että ”se teki sitä”, ”kyllä sä tiedät” tai ”sitten oli seksiä”. Pitää kärsivällisesti ja lapsentasoisesti jaksaa selvittää, mitä lapsi milläkin termillä tarkoittaa ja mitä tarkalleen ottaen tapahtui. Yhteisymmärrystä edistää suuresti se, jos lapsi on saanut kehontaitokasvatusta, hänellä on käsitys omasta kehostaan ja nimitykset omille ruumiinosilleen ja jos lapsi ylipäänsä on saanut kasvaa sellaisessa ympäristössä ja vuorovai- kutuksessa, että hän osaa ja uskaltaa kertoa itselleen tapahtuneista vaikeis- takin asioista.

Lapset ovat haastavia kuulustelta- via, mutta heidän lisäksi poliisin asiakkaina ovat heidän vanhempan- sa, joko lapsensa laillisena edustaja- na eli asianomistajapuolella tai sitten

rikoksesta epäiltynä. Etenkin per- heensisäisten lapsiin kohdistuneiden rikosepäilyjen selvittämisessä on aina pelissä isoja tunteita ja asioita: huol- tajuus, tapaamisoikeus, lapsen ja vanhemman välinen suhde ja luot- tamus. Nämä isot tun- teet heijastelevat myös poliisin työhön: eten- kin perheensisäisissä rikosepäilyissä lapsen vanhemmat voivat olla prosessuaalisesta ase- mastaan riippumatta järkyttyneitä, pöyristy- neitä, vihaisia ja kau-

histuneita, ja poliisi saa usein toimia tunnereaktion ensisijaisena maalina. Lapsirikostutkinnassa asiakaskunta onkin harvinaisen vaativaa samalla kun tutkittavat asiat ovat äärimmäisen sensitiivisiä ja intiimejä.

Poliisin pitää esitutkintalain mukaan ottaa esitutkinnassa huomioon sekä rikoksesta epäiltyä vastaan että hänen puolestaan vaikuttavat seikat ja todis- teet. Lapsirikostutkinnassa tämä pro et contra -ajattelu korostuu. Rikose- päilyt ovat harvoin selkeitä: tapahtu- neesta voi olla aikaa joskus vuosiakin, vammoja ei ole jäänyt tai niitä ei ole aikanaan dokumentoitu, asiasta ei ole kerrottu aiemmin kenellekään.

Lapsirikostutkinnassa ja oikeuspsy- kologiassa laajemminkin puhutaan hypoteesiajattelusta. Poliisissa ehkä tunnetumpi synonyymi hypoteesille on tutkintalinja. Poliisi ei koskaan voi ”tutkia rikosta”, koska se johtaisi vain

rikosepäilyä tukevan todistusaineiston hankkimiseen. Hypoteesiajattelu tarkoittaa sitä, että otetaan huomioon muutkin mahdollisuudet kuin se, että rikos on tapahtunut. On siis pidettävä mieli avoi- mena sille mahdollisuudelle, että oma en- nakko-oletus eli tyypillisesti se, että rikos on tapahtunut, onkin väärä.

Hypoteeseja testataan esitutkinnas- sa selvittämällä, ovatko ne mahdollisia tai peräti todennäköisiä. Vaikka kukaan ei toisi hypoteeseja esiin esitutkinnassa, poliisin täytyy oma-aloitteisesti pohtia, mikä rikosepäilyn selittäisi, jos rikosta ei olisi tapahtunut. Lapsiin kohdistuneis- sa rikoksissa tämä tarkoittaa esimerkiksi sen pohtimista ja selvittämistä, mikä muu kuin rikosepäily voisi selittää lapsen pu- heet lyömisestä: esimerkiksi onko rikos- epäily herännyt jonkun aikuisen johdatte- levien kysymysten jälkeen, onko kyseessä väärinymmärrys tai onko lapsi mahdol- lisesti nähnyt tai kuullut jonkun toisen joutuneen lyödyksi. Vain hypoteesiajatte- lun avulla ja hypoteeseja testaamalla voi poliisi todella ottaa huomioon niin rikok- sesta epäiltyä vastaan kuin hänen puoles- taan vaikuttavat seikat ja todisteet.

Poliisi ei saa olla kenenkään puolella, ei epäillyn mutta ei myöskään uhrin. Puolu- eettomuusvaatimus voi joskus tuntua vai- kealta, sillä lapsiin kohdistuneet rikokset herättävät tunteita myös poliisissa. Lap- siin kohdistuneiden rikosten tutkinnassa toimivan on tärkeää tunnistaa tunteensa ja mahdolliset ennako-oletuksensa, jotta ne eivät ohjaa omaa toimintaa. Esitutkin- talain mukaan poliisin on esitutkinnassa kohdeltava rikoksesta epäiltyä syyttömä- nä. Poliisi suorittaa esitutkinnan, mutta

LAPSIRIKOSTUTKINNASSA
ASIAKASKUNTA ONKIN HARVINAISEN
VAATIVAA SAMALLA KUN
TUTKITTAVAT ASIAT OVAT
ÄÄRIMMÄISEN SENSITIIVISIÄ JA
INTIIMEJÄ.

RIKOSEPÄILYT OVAT HARVOIN
SELKEITÄ: TAPAHTUNEESTA VOI
OLLA AIKAA JOSKUS VUOSIAKIN,
VAMMOJA EI OLE JÄÄNYT
TAI NIITÄ EI OLE AIKANAAN
DOKUMENTOITU, ASIASTA EI OLE
KERROTTU AIEMMIN KENELLEKÄÄN.

tuomiovaltaa käyttää oikeuslaitos.

Lapsiin kohdistuvilla rikoksilla harvoin tavoitellaan tai saadaan rahallista rikoshyötyä. Sen sijaan vahinkoa rikoksella voidaan aiheuttaa, joskus syviä ja pysyviäkin arpia. Tällaisen vahingon selvittäminen on kuitenkin haastavaa, sillä sitä on vaikea mitata rahassa. Minkälaisen hintalapun voisi laittaa vieraannuttamisen tai lapsikaappauksen rikkomalle äiti- tai isäsuhteelle, seksuaalisen hyväksikäytön vaikutuksille minäkuvaan tai itse-tuntoon tai pikkulapsiaikaisen hoidon laiminlyönnin aiheuttamalle vaurioituneelle perusturvallisuuden tunteelle? Miten mitata rahassa se, kun lasta satuttaa se henkilö, jonka häntä pitäisi eniten rakastaa ja suojella? Kuinka paljon maksaa yhteiskunnalle se, jos joku lapsuudessa tai nuoruudessa kokemansa trauman vuoksi ei kasva työkykyiseksi veronmaksajaksi? Minkälainen hinta on hänen kokemallaan kivulla tai kärsimyksellä?

* * *

042A-tehtävämme käynnisti esitutkinnan, jonka aikana epäilty pidätettiin ja vangittiin tutkintavankeuteen. Vain lapsista vanhin oli ikänsä puolesta kuulusteltavissa, ja häntä haastatteli lasten ja nuorten oikeuspsykologian osaamisyksikön psykologi. Minä vastasin epäillyn ja todistajien kuuluste-

luista.

Rikosteknisessä laboratoriossa tutkittiin lapsista ja epäillystä otetut oikeuslääketieteelliset näytteet sekä rikosepäilyyn heräämiseen johtaneet lapsen alushousut. Lisäksi tutkittiin vanhimalla lapsella lääkärintutkimuksissa olleet alushousut. Sekä äidin pyykkikorista löytämistä alushousuista että tytöltä lääkäri- ssa taltioituista alushousuista havaittiin siittiöitä, joista voitiin osoittaa epäiltyyn sopiva DNA-tunniste. Lisäksi tytön peräaukosta otetusta näytteestä löydettiin miesperäistä DNA:ta, joka sopi epäiltyyn. Tämä DNA ei kuitenkaan ollut peräisin siemennesteestä, vaan muusta lähteestä, kuten mahdollisesti ihon epiteelisoluista.

Epäillyn kertomus muuttui esitutkinnan aikana kuulusteluissa useita kertoja ja sitä mukaa, kun pystyimme selvittämään hänen kertomuksensa epä johdonmukaisuuksia. Oli kuin olisin leikkinyt Whac-a-mole-peliä hänen kanssaan: kun yksi tarina selvitettiin mahdottomaksi tai epä todennäköiseksi, hän tuotti sujuvasti seuraavan. Kukin hänen esittämänsä vaihtoehtoinen tapahtumainkulku muodosti oman hypoteesinsa, jota esitutkinnessa testattiin. Kun olin kertonut epäillylle laboratoriolöydöksistä, hän kertoi, että lapsen äiti oli kiinniottoamua edeltävänä päivänä tyydyttänyt häntä kädellään ja siirtänyt hänen

siemennestettään lapsen alushousuihin hänen nähtensä. Tämä jäikin hänen pääasialliseksi puolustukseksi pääkäsitteilyyn asti.

DNA:n ja siemennesteenkin osalta voi tapahtua siirtymää, etenkin kun kyseessä oli henkilö, joka asui lapsen kotona. On mahdollista, että epäillyn siemennestettä voi päätyä lakanoiden tai kosketuksen kautta toisen taloudessa asuvan henkilön vaatteeseen tai keholle ilman että heidän välillään tapahtuu mitään seksuaalista. Rikosteknisen laboratorion löydökset eivät siis sinällään poissulkeneet epäillyn kertomusta. Enemmänkin tässä tuli punnittavaksi epäillyn kertomuksen todennäköisyys verrattuna siihen hypoteesiin, että hän oli todella tehnyt lapselle jotain seksuaalista. Selvitin siis, oliko mahdollista, että siemenneste on päätenyt lapsen housuihin äidin toiminnan seurauksena, kuten epäilty kertoi.

Tätä teoriaa vastaan puhui vahvasti se, että uv-valossa kuvattu siemennesteharra alushousuissa asettui jotakuinkin sille kohdalle housujen haaraosaan kuin se painovoiman vaikutuksesta asettuu, jos erite on ensin housujen käyttäjän genitaalialueella. Lisäksi jälki oli muodoltaan enemmän valuma- kuin niin sanottu liippausjälki, jollainen todennäköisesti kädellä tehdystä siirtämisestä olisi jäänyt lapsen päällä olleisiin alushousuihin. Lisäksi laboratorion tutkimuksissa ilmeni, että lapsen vyötärönauhan sisä- ja ulkopuolelta voitiin osoittaa epäiltyyn sopiva DNA-tunniste. Myös tämä seikka tuki sitä hypoteesia, että ennemmin epäilty kuin lapsen äiti on koskenut lapsen alushousujen sisäpintaan.

EPÄILLYN KERTOMUS MUUTTUI
ESITUTKINNAN AIKANA
KUULUSTELUISSA USEITA
KERTOJA JA SITÄ MUKAA, KUN
PYSTYIMME SELVITTÄMÄÄN
HÄNEN KERTOMUKSENSA
EPÄJOHDONMUKAISUUKSIA.

Epäilty myös kertoi, että äidin ystävä oli nähnyt osin tilanteen, jossa äiti tyydytti häntä kädellään, ja poistunut sitten asunnon parvekkeelle. Epäillyn kertomus siitä, mistä käsin tämä ystävä oli havaintonsa tehnyt, vaihteli useampaankin kertaan esitutinnan aikana. Tämäkin hypoteesi kuitenkin testattiin niin, että kävin esitutkitapöytäkirjaa varten kuvaamassa tapahtuma-asunnolla ne näkymät, jotka tällä kolmannella henkilöllä olisi voinut koskettelutilanteeseen olla. Ystävä myös kuulusteltiin esitutkinnaa todistajana, eikä hänen kertomuksensa tukenut epäillyn kertomusta.

Esitutkinta on joskus sentti- ja millipeliä. Tässä tapauksessa pohdittiin, mitä peräaukonäytteellä voitiin osoittaa toteen. Lapselle seksuaalirikoksen johdosta tehtävät oikeuslääketieteelliset tutkimukset ovat tyypillisesti erilaiset kuin aikuiselle tehdyt eikä lapsille tehdä niin sanottua sisätutkimusta. Selvittelin siis syyttäjän pyynnöstä lääkäriltä, mistä kohtaa tarkalleen peräaukonäyte oli otettu. Koska lääkäri kertoi, ettei näytteenotossa ohiteta sulkijalihasta vaan näytepuikkoa lähinnä pyöräytetään peräaukon päällä, selvittämättä jäi se, oliko penetraatiota tapahtunut eli oliko epäillyn DNA:ta ollut ruumiinontelossa sisällä.

Vammoja lapsilla ei todettu. Tutkimuksista kuitenkin tiedetään, että yllättävän harvoin vammoja todetaan lapsilla edes tapauksissa, joissa penetraatio on tiedetysti tapahtunut. Esimerkiksi limakalvolle aiheutuneet

pienet vammat paranevat hämmästyttävän nopeasti eivätkä välttämättä jätä jälkiä. Vammojen puuttumisesta ei siis voinut tehdä päätelmiä suuntaan eikä toiseen.

Epäilty vetosi pääkäsittelyssäkin siihen, että lapsen äiti oli tahallaan lavastanut hänet syylliseksi.

Käräjäoikeus katsoi kuitenkin, ettei epäillyn syyllisyydestä jäänyt varteenotettavaa epäilyä ja että epäillyn esittämä vaihtoehtoinen tapahtumakuvaus voitiin riittävällä varmuudella poissulkea. Epäilty tuomittiin kahden vuoden ja kuuden kuukauden ehdottoomaan vankeusrangaistukseen vanhimpaan lapseen kohdistuneesta törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja kahdesta lievemmästä rikoksesta. Tuomioistuimien katsoi, että riittävää selvitystä ei saatu siitä, olivatko seksuaaliset teot olleet toistuvia ja oliko niitä kohdistunut myös nuorempiin lapsiin.

Esitutkinnaa kuitenkin jokainen kivi käännettiin, ja selvitimme sen, mitä selvitettävissä oli. Lapsen äidin ja tuomitun parisuhde päättyi, mies suoritti tuomionsa ja lapset saivat terveydenhuollon palveluissa tukea tapahtuneen käsittelyyn. Käräjäoikeuden tuomio jäi lainvoimaiseksi.

* * *

Elämänviisas äidinisäni viljeli aikanaan varsin osuvia sanontoja. Yhden sellaisen mukaan ”kun isolla kengällä astuu, jää iso jälki”. Hakeuduin aikanaan toisesta ammatista poliisiin työhön, koska kaipasin kipeästi merkityk-

sellisyyden tuntua työhöni.

Vuoteni tässä työssä ja etenkin väkivaltarikostutkinnaa ovat opettaneet, että maailmaa ei yksi ihminen, edes poliisi, paranna. Sen sijaan pienempiä, yksilön elämän mittapuulla järjestyttäviäkin muutoksia olen saanut olla edesauttamassa ja luomassa, ja koen työlläni olevan merkitystä.

Olen etuoikeutettu, kun saan olla ennalta estämässä, selvittämässä ja syyteharkintaan saattamassa yhteiskuntamme haavoittuvimpiin jäseniin kohdistuneita rikoksia. Poliisi astuu isolla kengällä, ja siitä jää iso jälki. Ei maailman, mutta ihmisen kokoinen.

LUKUVINKKEJÄ

- Ellonen, Noora ym.: *Rikostutkinta lapsiin kohdistuvissa väkivalta- ja seksuaalirikoksissa*. Poliisiammattikorkeakoulu 2013.
- Hietämäki, Johanna; Husso, Marita; Arponen, Tiia: *Tyttöjen ja poikien välliset erot seksuaalisesta hyväksikäytöstä kertomisessa*. Yhteiskuntapolitiikka: 5 - 6, 2020.
- Juusola, Aino: *Jutellaanko? Miten käsitellä lapsen kanssa vaikeita asioita*. Kirjapaja 2021.
- Kahneman, Daniel: *Thinking, fast and slow*. Terra Cognita, 2012.
- Korkein oikeus 2013:96. <https://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2013/20130096>
- Korkein oikeus 2014:48. <https://finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2014/20140048>

- Miettinen, Vera: Eerika. 8-vuotiaan tytön tarina. Deadline Kustannus, 2021.
- Nikkola, Eeva & Korkman, Julia: *Milloin tulisi epäillä lapsen kohdistunutta paboimpitelyä*. Suomen Lääkärilehti 34/2017 s. 1788-1790.
- Pelastakaa Lapset ry: *Grooming lasten silmin -selvitys lasten ja nuorten kokemasta groomingista netissä*. https://pelastakaalapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2021/05/06153034/grooming_lasten_silmin_2021.pdf

PAULA M. DI NOTA

INTERNATIONAL PERSPECTIVES ON EVIDENCE-BASED POLICE EDUCATION

DR. PAULA DI NOTA IS A POST-DOCTORAL RESEARCH FELLOW AT THE UNIVERSITY OF TORONTO, CANADA. SHE RECEIVED HER DOCTORATE IN COGNITIVE PSYCHOLOGY AND NEUROSCIENCE IN 2017.

PAULA DI NOTA INVESTIGATES THE COMPLEX RELATIONSHIPS BETWEEN STRESS, COGNITION, LEARNING, AND MENTAL HEALTH AMONG POLICE IN CANADA AND FINLAND. SHE HAS DEMONSTRATED EFFECTIVENESS OF THE INTERNATIONAL PERFORMANCE, RESILIENCE, AND EFFICIENCY PROGRAM (IPREP), WHICH IS OFFERED AT POLAMK FOR OFFICERS AT ALL LEVELS. PAULA PROMOTES EVIDENCE-BASED POLICE EDUCATION BY PUBLISHING NUMEROUS RESEARCH ARTICLES, POLICY REPORTS, AND BOOK CHAPTERS.

Based on my personal and professional experiences, I do not believe in coincidence. I am Finnish on my mother's side (talvisodan sotilaan tyttären tytär) and my father was born in Sicily (parlo anche l'italiano). As destiny would have it, my parents met in Toronto where they have raised me and my siblings with a strong bicultural identity rooted in fire and ice. Being born and raised in one of the most multicultural cities in the world, I am imbued with a global perspective that has allowed me to make connections between seemingly distant people and concepts, and appreciate their differences and similarities. I have also been fortunate enough to participate in local cultural and religious festivals of the large Italian-Canadian community, and also attend Finnish 'äiti-lapsikerho, kesäleiri ja partio'. I have formally studied Finnish and Italian language, culture, and history in school above and beyond the rich education I received through many wonderful memories

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

and conversations with my grandparents – none of whom spoke English. I can still recall directly translating between ‘mummi ja vaari’ and ‘nonna and nonno’, which strengthened my fluency in what I later learned were actually local dialects of Helsinki and Sicily.

Little did I know it, but my Finnish heritage would serve as an asset in my professional development as a police researcher and cognitive neuroscientist. Whether by coincidence or destiny, my Finnish identity forms a link with my current collaborators at the Poliisi-ammattikorkeakoulu (Polamk). Perhaps you the reader feel that destiny is calling you to the profession and vocation of policing. As an

academic, my partnership with Polamk not only fills me with great personal pride, but also with a sense of purpose and fulfillment that my work directly informs the evidence-based education of police in both Canada (my homeland) and Finland (my motherland). Furthermore, our work establishes unwritten standards for policing as a profession and has global implications led by the research and training excellence at Polamk. In what follows, I will identify some of the empirical insights that I have uncovered in my research, and which directly apply to the necessary skills and abilities of effective police officers.

* * *

There has been a significant transition in the North American perspective on policing, which has historically romanticized the profession in the media but more recently focused on viral videos of “police brutality”¹. I have always been a fan of “cop dramas” and films, especially comedies that reveal hierarchical dynamics with “the brass” and violent content in a light-hearted way. However, the past several years of my professional research career have

WHETHER BY COINCIDENCE
OR DESTINY, MY FINNISH
IDENTITY FORMS A
LINK WITH MY CURRENT
COLLABORATORS AT THE
POLIISIAMMATTIKORKEAKOULU
(POLAMK).

exposed me to the harsh realities of police work. The typical shift is not like an episode of Brooklyn 99 – instead, recent evidence shows that Canadian police and other first responders face high rates of mental health disorders and suicide as a result of repeated and prolonged exposure to occupational trauma². As a civilian and lifelong resident of Canada’s largest city, not a day goes by that there isn’t a headline or news feature about policing that directly impacts me, such as:

- Spending – the requested operating budget for the Toronto Police Service in 2021 currently

¹ I have put quotations around the phrase “police brutality” to signify that viral videos can capture both instances of excessive and unnecessary force by police on unarmed civilians, as well as instances where force is necessary and justified. However, the latter instances are often portrayed as the former in the absence of additional contextual information about the situation.

² Di Nota et al. (2020) *OccMed*

exceeds 1 Billion Canadian Dollars³

- A local shooting or drug bust – gun violence hit a record high in 2019 with 492 shootings and has steadily increased over the last 5 years⁴
- A verdict on a trial or inquest of an officer-involved shooting, which often divides public opinion on guilt or innocence based on various communities involved (e.g, racial minorities, people with mental illness)

By proximity we Canadians are heavily exposed to American news and perspectives on policing. Currently dominating these perspectives are public demonstrations led by movements like Black Lives Matter in response to numerous killings of unarmed Black men by police. These events are not new, or recent in my memory (e.g, Rodney King in the early 1990s) or the history of North American policing that sprang from law enforcement of emancipated slaves⁵. Racial biases are not limited to American police, with Black and Indigenous individuals disproportionately arrested, charged, and killed by Canadian police⁶.

While the above rhetoric has compromised many people’s inherent trust in the police, my multicultural background and empirical training have led me to

³ See <https://www.torontopolice.on.ca/budget/>

⁴ See <https://storymaps.arcgis.com/stories/3604323817254783a23aa915c67e4e18>

⁵ Maynard (2017) *Policing Black Lives*

⁶ See <https://ontario.cmba.ca/news/ontario-human-rights-commission-report-reveals-racial-discrimination-by-toronto-police-service/>

HOWEVER, THE PAST SEVERAL YEARS
OF MY PROFESSIONAL RESEARCH
CAREER HAVE EXPOSED ME TO THE
HARSH REALITIES OF POLICE WORK.

consider complex issues in policing with an open mind. More recently, my experience as a police researcher has afforded me access ‘behind the blue line’ – I have directly observed and studied frontline, tactical, and management-level police in the most critical operational and training contexts: those concerning the use of force. I am especially impressed by the level of professional development and educational standards at Polamk, and have attempted to promote the same evidence-based training standards locally in Canada⁷. Before detailing my contributions to police research and education, I will describe some of the relevant insights derived from my studies as a neuroscientist on how the brain learns complex motor skills and abilities – including those that I expect from the police officers that serve and protect me.

* * *

The path to my current position as a police researcher began with intensive studies and training in cognitive psychology and neuroscience. In my undergraduate years, I was fascinated by the ‘uncharted territory’ of our minds and brains, and how this mushy organ

⁷ Andersen, DiNota et al. (2017) & Andersen et al. (2018) policy reports

is responsible for all of human consciousness, behaviour, emotion, and culture. I specialized in sensorimotor neuroscience – how external signals of light, touch, and sound are transformed through various sensory organs. From here, electrical signals are transmitted to distinct yet collaborative parts of the brain, all within milliseconds to generate meaningful perceptions, understandings, and predictions of the world around us. Only recently have I come to appreciate that these fundamental biological processes underlie one of the most important skills in policing (and indeed for successfully navigating the physical and social world) – situational awareness (SA).

My research partnership with Polamk’s Chief Inspector Juha-Matti Huhta uses neuroscientific tools like eye tracking to understand how SA is manifest in the automatic visual movements of expert police officers. As an experienced officer and instructor in tactics and use of force, Huhta is using these insights to develop evidence-based training and education to build expertise faster in trainee officers at Polamk. Huhta led an experiment that showed several pictures to students in Blocks 1 to 6 of their Polamk studies (prior to any field training or experience), as well as to a

group of expert tactical officers and use of force instructors. Participants’ eyes were tracked while they observed each of the pictures (providing an objective measure of unconscious SA), and they were also asked to describe what they saw or noticed in each scene (providing a subjective measure of conscious SA). Preliminary analyses of these data show that rookie officers paid more attention to the faces of people in each scene than expert officers, who focused more on hands and other cues that could lead to possible danger. However, rookies that had completed their training in use of force and tactics had eye movement patterns that more closely resembled the experts, showing that unconscious SA can be adapted through training. The interview data also showed that expert officers noticed more information related to the distance and time laws governing each picture (for example, how far or close an individual was to a potential weapon or wounded bystander), and how various tactical options could influence subsequent outcomes. These findings clarify the definition and role of SA in relevant police contexts, which remain poorly understood in research and practice⁸. By using state-of-the-art methods, police education in SA is enhanced at Polamk, and will promote better understanding and training of SA industry-wide when the results are published more broadly in the future.

My doctoral “väitöskirja” studies examined how physical learning, train-

⁸ DiNota & Huhta (2019) *FrontPsych*

BY USING STATE-OF-THE-ART METHODS, POLICE EDUCATION IN SA IS ENHANCED AT POLAMK, AND WILL PROMOTE BETTER UNDERSTANDING AND TRAINING OF SA INDUSTRY-WIDE WHEN THE RESULTS ARE PUBLISHED MORE BROADLY IN THE FUTURE.

ing, and expertise shapes various networks and signals in the brain⁹. I gained experience using sophisticated neuroimaging tools like MRI to show that visual and motor areas of the brain are tuned to observing, visualizing, and performing highly specific and complex movements^{10,11}. The model for expertise in my work was professional ballet dancers from Canada's National Ballet School. These senior apprentices had dedicated their full-time studies to learning and performing the art of ballet at the highest international level.

It may seem surprising, but dancers and police officers have more in common than you would think:

- Both groups are “called” to their profession by a deep passion and dedication – either for artistic expression or serving their communities;
- Strict discipline in practice and training, especially among elites that are required to perform complex, whole-body movements with little-to-no margin for error, and in coordination with a partner or team/ensemble;
- Enormous physical capacity and athleticism, endurance,

strength, and control;

- Cultural pressures to perform and adhere to ‘codes’ that have been shown to negatively impact physical and mental health.

These similarities made my transition from cognitive neuroscience to applied health research quite natural, as the physical and mental strategies required of experts are universal and

IT MAY SEEM SURPRISING, BUT DANCERS AND POLICE OFFICERS HAVE MORE IN COMMON THAN YOU WOULD THINK.

can transfer to other areas of one's life. For instance, in one study I showed that ballet dancers performed better on a memory task that involved memorizing and remembering dance-related words, and that musicians remembered more music-related words than other experts and non-experts¹². This transference of familiarity and knowledge is known as “embodied cognition” – by learning something so physically and deeply, we come to “know it” instinctively as part of ourselves.

Consider an experienced police officer, who has had many years of training and lived experience in attending to and remembering important visual cues in their daily work, like license plate numbers or addresses. As a result of learning-related ‘neuroplasticity’, this officer's visual working memory may be better than a non-expert. Embodied motor skills could also influ-

ence how expert officers move around in the real world – for instance, it is very unlikely that a tactical officer would accidentally bump into your grocery cart or walking down the street, given that they spend years training highly specific movements, including clearing corners. Investigating how learning changes brain activity in police officers is a completely unexplored area of cognitive neuroscience, and is a line of research I hope to follow for years to come.

Whether through formal education, training, or life experiences, all learning drives our behaviours and the recognition of familiarity in the world around us. Through disciplined practice that synchronizes physical, visual, and musical signals, an expert ballet dancer can learn a new routine faster than a novice. Learning-related plasticity of sensory-motor brain networks also helps experts detect movements that are off-beat by fractions of a second, and recall the specific choreography to a piece of music many years after they have performed it. These deep “muscle memories” are difficult to unlearn, and highlight several important questions and challenges in neuroscience:

How do we ‘unwire’ brain signals that have made negative associations?

How do you teach an old dog new tricks, or update years of experience with new knowledge?

How can training prevent or treat the disordered processing of memory and emotion among police and other first responders exposed to trauma?

These are questions that I seek to

INVESTIGATING HOW LEARNING CHANGES BRAIN ACTIVITY IN POLICE OFFICERS IS A COMPLETELY UNEXPLORED AREA OF COGNITIVE NEUROSCIENCE.

⁹ Di Nota (2017) Doctoral dissertation, York University, Canada

¹⁰ Di Nota et al. (2016) ExpBrRes

¹¹ Di Nota et al. (2017) BMCNeuro

¹² Di Nota, Olshansky & DeSouza (2020) Vision

answer in my current and future research concerning police education, and which will protect the health and safety of police officers and the communities they serve.

Police instructors have often observed highly trained and experienced officers make seemingly “rookie mistakes” when faced with an acutely stressful situation¹³ – why does this happen? The significant personal and societal suffering caused by errors in police performance are also met with demands for answers as to why a trained and qualified officer could make mistakes that seem obvious to an outside observer. However, police instructors and viral videos both fail to capture the internal physiological state of the officer, which has widespread effects on the body and brain.

As I learned more about police training and operations from the inside, I gained an appreciation for the varied “toolbox” of skills that officers require beyond physical tactics and maneuvers, including psychosocial skills like SA, verbal and non-verbal communication, de-escalation (which is a “buzz word” used heavily by North American police stakeholders

and media), threat assessment, emotional intelligence, and empathy. What is absolutely essential for the effective use of all of these skills is awareness and control of biological responses to threat and stress. Stress management or ‘stressinhallinta’ is not typically part of basic or advanced police training, and is not always something people are good at. To further complicate matters, what is considered stressful is highly individual, and is often ‘downplayed’ among police for fear of seeming mentally weak or unreliable.

Stress responses can be triggered by any number of external (e.g., aspects of the environment, suspect, their positioning, presence of backup, bystanders) and/or internal cues (e.g., prior experience or expectations, uncertainty, confidence, presence of a pre-existing physical or mental health condition). A review of research in basic science and applied policing shows that the brain and body act (and react) very differently when faced with sudden and intense stress¹⁴, including distorted vision, sound, sense of time and distance, all of which inform SA, threat assessment, and subsequent decision-making. Perceptual distortions can completely miss possible threats

WHAT IS ABSOLUTELY ESSENTIAL FOR THE EFFECTIVE USE OF ALL OF THESE SKILLS IS AWARENESS AND CONTROL OF BIOLOGICAL RESPONSES TO THREAT AND STRESS.

(think back to the rookie officers that may not even see a weapon in an obvious location in Huhta’s study), or in some cases mis-perceive a benign object like wallet or cellphone as a gun – this is called ‘affective realism’, and has been blamed for errors in judgement during officer-involved shootings.

Acute stress responses also significantly impair various stages of learning and memory. While the research on memory and stress in policing is sparse¹⁵, insights from human and animal research shows that the stress hormone cortisol can block the learning of new skills as well as recall of newly learned skills – especially those that are not engrained in ‘muscle memory’ and require conscious effort to recall. Accordingly, police training that fails to deeply embed essential knowledge, skills, and abilities into long-term memory are unlikely to be recalled during stressful encounters. Physiological responses to stress also impair motor control of the musculoskeletal system, including both complex whole-body skills (e.g., drawing, aiming, and firing a firearm) and fine motor skills (e.g., focusing on a target)¹⁶.

Together this evidence shows the widespread and negative impact of stress on important aspects of operational police work – from perception to action. While there is never a single or clear answer as to why errors in police performance occur, there is evidence supporting the effectiveness of training interventions that focus on ‘stressinhallinta’ in improving

ACCORDINGLY, POLICE TRAINING THAT FAILS TO DEEPLY EMBED ESSENTIAL KNOWLEDGE, SKILLS, AND ABILITIES INTO LONG-TERM MEMORY ARE UNLIKELY TO BE RECALLED DURING STRESSFUL ENCOUNTERS.

¹³ Huhta, Di Nota et al. (2021) *Nordic JStud Policing*

¹⁴ Di Nota & Huhta (2019) *FrontPsych*

¹⁵ Di Nota et al. (2020) *PIJPSM*

¹⁶ Anderson, Di Nota et al. (2019) *FrontPsych*

these errors, as well as measures of physical and mental health.

Nearing the end of my PhD, I began exploring different areas of research for work as a postdoctoral fellow. Through coincidence, someone told me to contact Dr. Judith Andersen, a health psychology professor at my undergraduate alma mater University of Toronto. However, when I saw the front page of her website, I knew that it was destiny that had led me to her – I saw an emblem that read ‘karhu valmiusyksikkö’ and immediately recognized the Finnish text. While I knew that ‘karhu’ meant ‘bear’ and was also my favourite Finnish beer, I did not know that it was also the name of Finland’s elite tactical and special intervention unit. I was stunned to learn about her collaboration with Harri Gustafsberg – former Operational Commander of ‘Karhuryhmä’ and Polamk use of force instructor. Together with American psychiatrist Dr. Joe Arpaia, they have co-developed the International Performance, Resilience, and Efficiency Program (iPREP) – a training intervention designed specifically for police to help recognize and manage physiological responses to stress,

OFFICERS LEARN ABOUT THE BIOLOGICAL PROCESSES THAT UNDERLIE STRESS, INCLUDING AN IMBALANCE BETWEEN THE SYMPATHETIC (TAISTELE, PAKENE, JÄÄDY) AND PARASYMPATHETIC (LEVÄTÄ JA TOIPUA) BRANCHES OF THE AUTONOMIC NERVOUS SYSTEM.

especially in critical incidents requiring use of force. In my introductory email to Dr. Andersen, I ended by saying that I was half Finnish and fluent in the language. I was very much interested in learning more about her Finnish collaboration, and she was immediately struck by this connection as well. Soon after my successful PhD defense in 2017, I began working in her laboratory investigating the complex relationships between stress, health, performance, and education in police. The effectiveness of iPREP lies in its content and delivery. Officers learn about the biological processes that underlie stress, including an imbalance between the sympathetic (‘taistele, pakene, jäädy’) and parasympathetic (‘levätä ja toipua’) branches of the autonomic nervous system. To modulate the autonomic stress response, officers are trained to use various clinically validated breathing techniques and metacognitive skills, like grounding and visualization. These skills ‘manually override’ physiological responses to acute stress by increasing activation of the parasympathetic nervous system, driving down heart rate and promoting cognitive function (i.e., increased awareness). iPREP techniques are reinforced in two ways: 1) by showing

officers their immediate stress responses and real-time heart rate – known as ‘bio-feedback’, and 2) deliberate practice of iPREP skills during highly realistic and stress-inducing scenarios. By conditioning autonomic modulation (AM) in the same context that the skills will be used in the field, they become automatic and learning is enhanced. We have tested the effectiveness of iPREP in several samples of Canadian and Finnish police in both frontline and tactical roles. Across studies we have shown that 4 to 5 days of iPREP training significantly reduces errors in lethal force decision-making, improves SA, and reduces the time it takes for heart rate to recover from acutely stressful encounters¹⁷. Furthermore, these improvements in health and performance are sustained for up to 18-months, which is significantly longer than most training interventions for police and other trauma-exposed professionals¹⁸.

While most research on police performance in stressful contexts focuses on use of force encounters, we also know that police face occupational stress from other sources. Less than one year after starting my position in Dr. Andersen’s lab, we were invited to Polamk to develop, deliver, and test iPREP in a new context – to help officers in management and leadership positions effectively manage organizational stress. For two weeks in March 2018, we lived on the wintery Polamk campus and worked closely with 25 experienced officers enrolled in the

WE HAVE TESTED THE EFFECTIVENESS OF IPREP IN SEVERAL SAMPLES OF CANADIAN AND FINNISH POLICE IN BOTH FRONTLINE AND TACTICAL ROLES.

¹⁷ Andersen, Di Nota et al. (2018) JOEM

¹⁸ Di Nota et al. (2021) SysRev

Master of Police Studies program and who agreed to take part in our iPREP study. Working together with Gustafsberg and Huhta, we designed reality-based scenarios that a) were intended to elicit physiological stress responses, and b) were typical tasks encountered by police managers in their daily work. For instance, police officers practiced the biofeedback-guided AM skills during a heated confrontation between two colleagues, when questioned by the rehtori in front of their peers, and during a simulated incident command scenario where they had to manage an active shooter situation. Early results of this study were shared at the 2021 Nordic Police Research Conference, hosted virtually by Polamk, and revealed that police management tasks – which required little to no physical or aerobic exertion – elicited physiological stress responses similar to what we have observed during critical use of force simulations, as well as during regular field duty. These findings provide novel evidence for the significant physical impact of organizational stress on police performance and health, and highlight the need to train effective stress management in contexts beyond those requiring life-or-death decision-making.

THESE FINDINGS PROVIDE NOVEL EVIDENCE FOR THE SIGNIFICANT PHYSICAL IMPACT OF ORGANIZATIONAL STRESS ON POLICE PERFORMANCE AND HEALTH, AND HIGHLIGHT THE NEED TO TRAIN EFFECTIVE STRESS MANAGEMENT IN CONTEXTS BEYOND THOSE REQUIRING LIFE-OR-DEATH DECISION-MAKING.

Evidence supporting the effectiveness of iPREP has led to its implementation in basic and advanced training at Polamk. Every police officer in Finland will have the opportunity to learn how to recognize and effectively manage their individual physiological response to stress, which can also benefit officers' physical and mental health beyond an occupational context. The need to improve psychological health and functioning in police and other first responders has recently been recognized as a top priority by Canada's federal health research institute. Dr. Andersen has been awarded over \$1 Million to adapt the in-person AM protocol used in iPREP into an online intervention that will help treat posttraumatic stress injuries – which include increased symptoms of mental health disorders like depression, anxiety, and posttraumatic stress disorder, but also burnout and general stress. These psychological injuries influence every aspect of the lives of first responders, including their operational performance and personal relationships. The delivery of AM training in an online format is more urgent than ever following the global coronavirus pandemic. Not only will this avoid

limitations to physical in-person gatherings, but it will also make health promotion training accessible to police officers in remote locations. Following the study period among Canadian police officers (2021-2023), we hope to make the scientifically-validated online AM protocol available for use by our partners at Polamk.

Given the widespread adoption of virtual environments for work, study, and personal purposes during the pandemic, it has become obvious to all of us that online interactions are just not the same as in-person meetings. Beyond the technological delays and glitches, our brains simply do not process 2-dimensional information in the same way as live 3-dimensional interactions. As it relates to online learning, we have a forthcoming study that compares police performance in virtual (i.e., a video scenario projected onto a wall in a training room) and live simulations (i.e., in a staged training environment at the police agency). While physiological stress responses were equal between both contexts, the same group of 187 police officers made six times as many lethal force decision-making errors during virtual simulations compared to the live condition, where less than 1% of scenarios had an error¹⁹.

Despite the attraction and novelty of virtual reality systems for police training and evaluation purposes, it is critical that

EVERY POLICE OFFICER IN FINLAND WILL HAVE THE OPPORTUNITY TO LEARN HOW TO RECOGNIZE AND EFFECTIVELY MANAGE THEIR INDIVIDUAL PHYSIOLOGICAL RESPONSE TO STRESS, WHICH CAN ALSO BENEFIT OFFICERS' PHYSICAL AND MENTAL HEALTH BEYOND AN OCCUPATIONAL CONTEXT.

¹⁹ See <https://hartlab.net/publications/> for updated publications

individual agencies consider whether the significant investment in these technologies will fulfill their intended purposes. In the worst case, our evidence suggests that virtual environments may elicit negative learning experiences and misrepresent an officer's competency, which has significant personal and professional consequences (e.g., not passing a required course or qualifying as 'fit for duty'). There is enormous pressure within police organizations to make the most out of limited training resources, including time, funding, qualified and available personnel, and infrastructure. Therefore, solutions like virtual or online learning may seem attractive, but need to be empirically validated before being implemented, and possibly compromising limited learning opportunities. Our most recent work directly addresses this important point and reveals that a 1-day version of iPREP is simply not effective²⁰. Previously shown improvements to lethal force decision-making and AM were not observed, and provide important evidence for ineffective training when time and deliberate practice is sacrificed. These insights are especially critical in informing the necessary minimum amount of time

required to effectively train stress management and resilience in police, which is currently 'optional' in Canada and North America. Considered together with the neurophysiological evidence presented earlier in my work, all police training stands to be compromised if officers are not also trained to perform effectively under stress.

* * *

Although I am not a police officer, my expertise lies in understanding how the human brain learns and performs complex motor behaviours, and the cognitive, physiological, and psychosocial skills that precede them. As a researcher and neuroscientist, I have contributed to evidence-based police education to promote effective learning and performance of these skills, especially in high stress contexts. My research also aims to preserve the mental and physical health of police officers and anyone exposed to chronic stress, not just life-or-death situations. I am determined to remain on my current professional research path and continue identifying, defining, and understanding the neurophysiological basis of essential skills

DESPITE THE ATTRACTION AND NOVELTY OF VIRTUAL REALITY SYSTEMS FOR POLICE TRAINING AND EVALUATION PURPOSES, IT IS CRITICAL THAT INDIVIDUAL AGENCIES CONSIDER WHETHER THE SIGNIFICANT INVESTMENT IN THESE TECHNOLOGIES WILL FULFILL THEIR INTENDED PURPOSES.

in policing, including perception, cognition, and action.

BIBLIOGRAPHY

- Andersen, J. P., Boychuk, E. C., Di Nota, P.M., Back, D., & Poplawski, S. (2018). *Decision Model for Police Encounters: A Science-Based Approach for Decision Making in Police Encounters*. Government of Ontario, Ministry for Community Safety and Correctional Services, July 2018. Available online: <https://hartlab.net/policy-recommendations-for-police-training/>
- Andersen, J.P., Di Nota, P.M., Beston, B., Boychuk, E.C., Gustafsberg, H., Poplawski, S. & Arpaia, J. (2018). *Reducing lethal force errors by modulating police physiology*. Journal of Occupational and Environmental Medicine, 60(10), 867-874. doi:10.1097/JOM.0000000000001401.
- Andersen, J.P., Di Nota, P.M., Poplawski, S., Pitel, M., Zurowski, J., & Azmi, P. (2017). *The Science Behind De-escalation and Use of Force Decision-Making: Policy Recommendations for Police Training*. Government of Ontario, Ministry of Community Safety and Correctional Services, June 2017. Available online: <https://hartlab.net/policy-recommendations-for-police-training/>
- Anderson, G.S, Di Nota, P.M., Metz, G.A.S., & Andersen, J.P. (2019). *The impact of acute stress physiology on skilled motor performance: Implications*

THEREFORE, SOLUTIONS LIKE VIRTUAL OR ONLINE LEARNING MAY SEEM ATTRACTIVE, BUT NEED TO BE EMPIRICALLY VALIDATED BEFORE BEING IMPLEMENTED, AND POSSIBLY COMPROMISING LIMITED LEARNING OPPORTUNITIES.

²⁰ Di Nota et al. (2021) *FrontPsych*

- for policing. *Frontiers in Psychology*, 10(2501), 1-11. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02501>.
- Di Nota, P.M. (2017). *Short- and long-term changes in behaviour and brain activity following exercise, motor learning and expertise*. Doctoral dissertation, York University, Canada.
 - Di Nota, P.M., Anderson, G.S., Ricciardelli, R., Carleton, R.N., & Groll, D. (2020). *Mental disorder symptoms and suicidal ideation among police in Canada*. *Occupational Medicine*, 70(3), 183-190. <https://doi.org/10.1093/occ-med/kqaa026>.
 - Di Nota, P.M., Arpaia, J.P., Boychuk, E.C., Collins, P.I., & Andersen, J.P. (2021). *Testing the Efficacy of a 1-Day Police Decision-Making and Autonomic Modulation Intervention: A Quasi-Random Pragmatic Controlled Trial*. *Frontiers in Psychology*, 12:719046. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.719046>
 - Di Nota, P.M., Bahji, A., Groll, D., Carleton, R.N., & Anderson, G.S. (2021). *Proactive post-traumatic stress injury mitigation programs for at-risk workers: A systematic review and meta-analysis*. *Systematic Reviews*, 10(126), 1-21. <https://doi.org/10.1186/s13643-021-01677-7>.
 - Di Nota, P.M., Chartrand, J.M., Levkov, G.R., Montefusco-Siegmund, R., & DeSouza, J.F.X. (2017). *Experience-dependent modulation of alpha and beta during action observation and motor imagery*. *BMC Neuroscience*, 18(28), 1-14. <https://doi.org/10.1186/s12868-017-0349-0>. Cited by 27.
 - Di Nota, P.M. & Huhta, J.-M. (2019). *Complex motor learning and police training: Applied, cognitive, and clinical perspectives*. *Frontiers in Psychology*, 10(1797), 1-20. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01797>
 - Di Nota, P.M., Levkov, G., Bar, R., & DeSouza, J.F.X. (2016). *Lateral occipitotemporal cortex (LOTc) activity is greatest while viewing dance compared to visualization and movement: learning and expertise effects*. *Experimental Brain Research*, 234(7), 2007-2023. DOI: 10.1007/s00221-016-4607-7. Cited by 15.
 - Di Nota, P.M., Olshansky, M.P., & DeSouza, J.F.X. (2020). *Expert event segmentation of dance is genre-specific and primes verbal memory*. *Vision*, 4(3), 35-51. <https://doi.org/10.3390/vision4030035>.
 - Di Nota, P.M., Stoliker, B., Vaughan, A., Andersen, J.P., & Anderson, G.S. (2020). *Stress and memory: A systematic state-of-the-art review with evidence-gathering recommendations for police*. *Policing: An International Journal*, 44(1), 1-17. <https://doi.org/10.1108/PIJPSM-06-2020-0093>.
 - Huhta, J.-M., Di Nota, P.M., Nyman, M., Ropo, E., & Pietilä, E. (2021). *Universal police behaviours during critical incidents and their connection to personality: A preliminary study*. *The Nordic Journal of Studies in Policing*, 2, 1-18. <https://doi.org/10.18261/issn.2703-7045-2021-01-04>.
 - Maynard, R. (2017). *Policing Black Lives: State Violence in Canada from Slavery to the Present*. Blackpoint, NS: Fernwood Publishing.

NOORA HALMEENLAAKSO

IHAN HOMONA PARANNETTAVAA

RIKOSYLIKONSTAPELI NOORA HALMEENLAAKSO VALMISTUI POLIISIKSI VUONNA 2018. HALMEENLAAKSO TOIMII HELSINGIN POLIISILAITOKSELLA RYHMÄNJOHTAJANA LAPSIIN KOHDISTUVIEN LÄHISUHDEVÄKIVALTARIKOSTEN TUTKINTARYHMÄSSÄ.

ENNEN VALMISTUMISTAAN POLIISIKSI HALMEENLAAKSO TYÖSKENTELI KYMMENEN VUOTTA IT-ALALLA. TÖIDEN OHELLA HALMEENLAAKSO OPISKELEE HALLINTOTIETEIDEN MAISTERIN TUTKINTOA PÄÄAINEENAAN LAINSÄÄDÄNTÖTUTKIMUS JA TOIMII SUOMEN SATEENKAARIPOLIISIT RY:N VARAPUHEENJOHTAJANA.

Luin tämän kirjan ensimmäistä painosta itse vuonna 2015. Olin 28-vuotias, työskentelin IT-alalla ja olin menossa naimisiin elämäni rakkauden, Kaisan kanssa. Kävin Poliisiammattikorkeakoulun valintakokeen ensimmäisessä vaiheessa elokuussa 2015. Viikkoa myöhemmin vietimme häitämme, ja syyskuussa sain kutsun valintakokeen toiseen vaiheeseen.

Olin nähnyt valtavasti vaivaa ja tehnyt paljon uhrauksia voidakseni menestyä erityisesti valintakokeen ensimmäisessä vaiheessa. Suurin työ oli siis takana, mutta tiesin, että minun on onnistuttava myös kokeen haastatteluosiossa. Päätin suhtautua tilanteeseen eräänlaisena työhaastatteluna: mietin, mitä haluaisin itsestäni kertoa ja mitä kaikkea minulta voitaisiin kysyä. Mietin vahvuuksiani ja heikkouksiani sekä toiveitani poliisin ammatista. Mietin myös, miten saisin vakuutettua haastattelijat siitä, että olen sitoutunut vaihtamaan kotipaikkakuntaa mahdollisesti jopa seuraavan

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

kolmen vuoden ajaksi.

Pukeuduin siististi, kuten työhaastatteluun kuuluu. Riisuihin kihla- ja vihkisormukseni jo kotona, etten unohdaisi sitä myöhemmin. En ollut valmis

ottamaan sitä riskiä, että tieni nousisi tässä kohdassa pystyyn haastattelijan mahdollisten ennakkoluulojen takia. Päätös oli helppo, oikeastaan jopa automaattinen. Kun on kohdannut aiemmin ennakkoluuloja, syrjintää tai väkivaltaa ja kuullut samaa tapahtuvan myös muille itsensä

kaltaisille, ryhtyy väistämättä varovaiseksi. Tällaista kroonista stressitilaa kutsutaan vähemmistöstressiksi. Vähemmistöstressi muodostuu vaihteittain, ja se voi aiheuttaa paitsi syrjintäkokemusten ennakoitua ja pelkoa ja tarvetta salata vähemmistöidentiteettinsä, myös mielenterveyden häiriöitä ja jopa fyysisiä sairauksia.

Heteron voi olla vaikea ymmärtää sitä itselleni automaattista ajatusketjua, joka johti päätökseeni sormusten riisumisesta. Tekoni saattaa tuntua liioittelulta ja kokemani huoli turhalta, jos on tottunut elämään elämäänsä ilman tarvetta arvioida jokaista sosiaalista tilannetta etukäteen: mikä on järkevää, mikä turvallista, mikä mahdollista? Etuoikeudet mielletään usein nimenomaan henkilökohtaisiksi eduiksi tai hyödyiksi, mutta kyse on paremminkin esteiden puutteesta. Omia etuoikeuksiaan pystyy tunnistamaan, kun

miettii mitä kaikkea omaan arkeen ei kuulu tai mitä kaikkea ei tarvitse edes pohtia. Se on todella vaikeaa, tiedän. Itse olen esimerkiksi äidinkieleltäni suomenkielinen, vammaton ja minulla

KUN ON KOHDANNUT
AIEMMIN
ENNAKKOLUULOJA,
SYRJINTÄÄ TAI
VÄKIVALTAJA JA KUULLUT
SAMAA TAPAHTUVAN
MYÖS MUILLE ITSENSÄ
KALTAISILLE, RYHTYY
VÄISTÄMÄTTÄ
VAROVAISEKSI.

on korkeakoulututkinto sekä omistusasunto. Olen siis monin tavoin etuoikeutettu huolimatta siitä, että kuulun myös seksuaalivähemmistöön.

Ajattelen, että ensimmäinen ja helpoin askel omien etuoikeuksien tunnistamisessa on kuunnella ja uskoa, kun vähemmistöön kuuluva ihminen kertoo ajatuksistaan ja kokemuksistaan. Kun kuuntelee muita, voi alkaa hahmottaa kaikkia niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat eri tavoin eri asemassa olevien ihmisten valinnan mahdollisuuksiin elämässä. Kun ymmärtää toisen ihmisen elämään vaikuttavia taustatekijöitä, on helpompi havaita myös omaan elämään ja siinä päivittäin tehtäviin valintoihin vaikuttavia tekijöitä.

Etuoikeuksista keskusteltaessa on keskeistä muistaa, että kyse on yhteiskunnallisista ja rakenteellisista ongelmista, ei kenenkään yksittäisen etuoikeuksista nauttivan ihmisen syyllistämistä tai saavutusten mitätöimisestä. Vaikka siis esimerkiksi seksuaalidentiteetti ja sukupuoli ovat henkilökohtaisia ominaisuuksia, voivat ne olla myös monella tavalla etuoikeus. Hyvä esimerkki sukupuolesta etuoikeutena on cissukupuolisuus. Cissukupuolisel-

la tarkoitetaan ihmistä, jonka sukupuoli-identiteetti vastaa hänelle syntymän yhteydessä määriteltyä sukupuolta. Suurin osa ihmisistä on cissukupuolisia, ja lähes kaikki WC-tilat, urheilujoukkueet ja jopa vaatekaupat tai niiden osastot on osoitettu kaksijakoisesti joko naisille tai miehille. Cissukupuoliset ovat näin merkittävän etuoikeutetussa asemassa esimerkiksi niihin nähden, jotka ovat muunsukupuolisia.

Muunsukupuolisen ihmisen sukupuoli-identiteetti voi olla esimerkiksi vaihteleva, liukuva, sukupuoleton tai sukupuolirajojen ulkopuolella oleva. Jo se, että muunsukupuolisen olisi valittava naisille tai miehille osoitettu pukuhuonetta vaikkapa uimahallissa, saattaa aiheuttaa ahdistusta, turvattomuutta tai ulkopuolisuuden tunnetta. Aikuinen muunsukupuolinen voi tämän takia päätyä esimerkiksi valitsemaan jonkin toisen liikuntaharrastuksen, mutta koulun liikuntatuntien pukuhuonetilojen äärellä joka viikko ahdistuvalle lapselle seuraukset voivat olla kauaskantoisempia.

Omien etuoikeuksien tunnistaminen on tärkeää, sillä se antaa perspektiiviä muiden kohtaamille vaikeuksille ja parantaa mahdollisuuksia toisten ihmisten empaattiseen kohtaamiseen.

* * *

Valintakokeeni menivät kokonaisuudessaan hyvin, ja aloitin opiskelut Poliisiammattikorkeakoulussa tammikuussa 2016. Tulin koulussa ensimmäistä kertaa ulos kaapista tavatessani uuden kämppäkaverini opetuksen alkua edeltävänä iltana

OMIEN ETUOIKEUKSIEN
TUNNISTAMINEN ON TÄRKEÄÄ,
SILLÄ SE ANTAA PERSPEKTIIVIÄ
MUIDEN KOHTAAMILLE VAIKEUKSILLE
JA PARANTAA MAHDOLLISUUKSIA
TOISTEN IHMIEN EMPAATTISEEN
KOHTAAMISEEN.

solumme käytävällä. Seuraavan kerran tulin kaapista ensimmäisen koulupäivän aamuna ja sitä seuraavan kerran varmaankin muutamaa tuntia myöhemmin lounaalla.

On vaikea kuvata sitä ylimääräistä jännitystä ja stressiä, joka näihin kaikkiin kohtaamisiin liittyi. Vaikka monessa muussa tilanteessa olisinkin varmasti ajatellut, ettei muiden mielipiteillä ole väliä, tiesin olevani astumassa nyt poikkeuksellisen tiiviiseen yhteisöön. Koin tarvetta tulla hyväksytyksi oma-

na itsenäni, mutta panokset tuntuivat suurilta. Taisin lopulta tehdä valintani, kun otin seksuaali-identiteettini esille erään koulun läheisen anniskeluravintolan lavalla jonkin leikkimielisen kisailun tai visailun tuoksinassa.

Vaikka viikoittainen matkustaminen Helsingin ja Tampereen välillä oli raskasta ja puolisoista erossa oleminen vaikeaa, viihdyin koulussa hyvin. Elinpiirini asettui nopeasti koulun aitojen sisäpuolelle. Koska alueelta löytyivät niin kotoisan pieni soluhuoneeni kuin kuntosali, kirjasto, lähes pelkästään ylämäistä koostuva lenkkipolku ja varsinaiset koulun opetustilatkin, en käivannut Tampereelta enempää. Koin ilmapiirin koulussa pääosin suvaitsevaisiksi, vaikka joitakin asiattomia uteluita ja ehdotuksia vuosien varrella kohtasinkin. Esimerkiksi kerran eräs

hetero miesopiskelija kysyi minulta jossakin illanvietossa, saisiko hän tulla joskus katsomaan, kun harrastan seksiä vaimoni kanssa. Olen joutunut vastaamaan tilanteeseen aieminkin riittävän monta kertaa ymmärtääkseni, että tällainen kysymys ei ole imartelua tai flirttiä, vaan vallankäyttöä ja häirintää.

Ennen poliisiksi siirtymistäni olin työskennellyt 10 vuotta IT-alalla, yhdessä ja samassa porssiyhteisössä. Tuo aiempi työyhteisöni oli hyvin suvaitsevainen,

enkä ollut kokenut mitään tarvetta olla kaapissa työpaikalla tai ulkoisessa viestinnässämme. Sillä, että nainen tai johonkin vähemmistöön kuuluva henkilö on näkyvillä verkossa, on kuitenkin usein ikäviä seurauksia. Myös minä opin työssäni, miltä verkkoviha ja henkilökohtaiset uhkaukset tuntuivat. En kuitenkaan ikinä ajatellut hetkeäkään, että oikeuteni olla oma itseni myös töissä tai mahdollisuuteni edetä uralla olisivat uhattuina seksuaalisen suuntautumiseni takia.

Olin kyllä arvellut, että poliisi olisi yhteisönä hyvin erilainen kuin aiempi työyhteisöni. Yllätyin silti hieman hävittäessäni, miten vahva oletus heteroudesta poliisissa onkaan. Muistan esimerkiksi, kuinka koulun ruotsin kursilla esseeni korjattiin, koska olin kirjoittanut asuvani Helsingissä *med*

min maka eikä *make*. Hyväksyin nämä esseen miinus pisteet enkä muutenkaan aina jaksanut korjata oletusta perhemuodostani. En usko, että hetero-oletuksessa itsessään olisi kyse pahantahtoisesta syrjinnästä. Tämä oletus kuitenkin luo pohjan haitalliselle ajatukselle siitä, että seksuaalivähemmistöjen ei tulisi ”pitää meteliä” omasta suuntautumisestaan, sillä heterotkaan eivät tee niin. Ajatuksen taustalla on näkemys siitä, että heteroseksuaalisuus ei ole niinkään seksuaalinen suuntaus, vaan ihmisyyden normi. Tällöin homoseksuaalisuus on normista eroava, jotenkin aivan erityisellä tavalla seksuaalinen tapa elää. Ajatus siitä, että homoudessa olisi kyse vain seksuaalisuudesta, on kuitenkin alistava, erotisoiva, vähättelevä ja väärä.

Cissukupuolisena heterona yhteiskunnassamme kasvaneen voi olla vaikea tunnistaa sitä kaikkea heteronormatiivisuutta, jolle kieleemme, kulttuurimme, taiteemme ja tapamme perustuvat. Ja se on täysin ymmärrettävää! Koska yhteiskuntaa ovat olleet rakentamassa lähinnä valkoiset cissukupuoliset heteromiehet, on sen jokainen tapa ja toiminto kehitetty tukemaan heidän itsensä kaltaisten ihmisten menestymistä. Tämän takia muut elämisen ja olemisen tavat näyttävät poikkeavina. Mitä aidommin me muut elämme itseämme näköistä elämää, sitä räikeämmin me pistämme silmään. Voikin vaikuttaa siltä, että koko persoonamme koostuu jollain tavoin sukupuoli- tai seksuaali-identiteetistämme: ihmissuhteistamme, seksuaalisuudestamme, historiastamme, taiteestamme, henkilökohtaisista traumaistamme. Mutta tähän ei tosiasiaa eroa cissukupuolisen heteron

KOIN ILMAPIIRIN KOULUSSA PÄÄOSIN
SUVAITSEVAISEKSI, VAIKKA
JOITAKIN ASIATTOMIA UTELUITA
JÄ EHDOTUKSIA VUOSIEN VARRELLA
KOHTASINKIN.

CISSUKUPOULISENA HETERONA
YHTEISKUNNASSAMME KASVANEEN
VOI OLLA VAIKEA TUNNISTAA SITÄ
KAIKKEA HETERONORMATIIVISUUTTA,
JOLLE KIELEMME, KULTTUURIMME,
TAITEEMME JA TAPAMME
PERUSTUVAT

persoonan koostumisesta kuin siltä osin, että sen rakennuspalikat ovat yhteiskunnassa laajemmalle levinneitä, tunnustettuja ja hyväksytyjä.

* * *

Aloitin työharjoittelun Helsingin poliisilaitoksella kesäkuussa 2017. Koska poliisiorganisaatiossa homot ovat verkostoituneet lähes yhtä hyvin kuin jääkiekkoilijat, päädyin laitoksen intranetissä julkais-
tun pride-teemaisen henkilöhaastattelun kohteeksi heti toisella työharjoitteluvii-
kollani. Tiesin, että ”tiedustelutietoa” työharjoitteluun tulevista nuoremista konstaapeleista liikkuu poliisilaitoksille jo ennen harjoittelun alkua. Ajattelin kuitenkin, että haastattelu olisi kätevä tapa kaapin ovien auki kiilaamiseen. Kaikki myöhemmin työharjoittelun aikana kohtaamani tulevat kollegat eivät toki olleet haastattelua lukeneet, mutta en silti kokenut olevani enää kaapissa. Oloni oli kevyt ja tunsin itseni rohkeaksi.

Osallistuin työharjoitteluni ensimmäisinä viikkoina myös Helsinki Pride 2017 -kulkueen turvaamiseen. Kulkueeseen osallistui noin 35 000 ihmistä, joiden joukossa oli ensimmäistä kertaa myös poliisin virallinen edustaja, kun poliisitarkastaja Mäns Enqvist oli

mukana yhdenvertaisuusvaltuutetun rekassa. Poliisissa tämä kulkueeseen osallistuminen nähtiin ymmärtääkseni ennen kaikkea tärkeänä mahdollisuutena osoittaa julkisesti tukea seksuaali- ja sukupuolivähemmistöille ja näihin kohdistuvien rikosten torjunnalle. Tuo työpäivä oli itselleni monella tavalla jännittävä ja erityinen. Muistan päivän kutkuttavan tunnelman ja sen, kuinka ylpeä olin siitä, miten pitkälle olin jo päässyt. Muistan, miten iloisia kulkueeseen osallistuneet ystäväni olivat nähdessään minut uudenkarheassa kenttähaalarissani Eteläesplanadin ja Korkeavuorenkadun kulmassa. Muistan myös joidenkin kulkueeseen osallistuneiden ihmisten minuun kohdistamat vihaiset katseet, jopa aggressiivisen uhon ja erityisesti ”pride kuuluu meille, ei poliiseille” -huudot.

Ymmärrän hyvin, miten poliisin osallistuminen pride-kulkueeseen näyttäytyi ulospäin esimerkiksi kiistanalaisena, provosoivana tai loukkaavana. En kuitenkaan usko, että pride-liikkeen syntyhistoriaa tunnetaan poliisissa laajalti. Myöskään poliisin ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten väkivaltaista historiaa ei täysin nähdä. Poliisi on kautta historiansa ollut aktiivisesti mukana toteuttamassa seksuaali- ja suku-

puolivähemmistöihin kuuluvien tai sellaiseksi epäiltyjen ihmisten järjestelmällistä vainoa ja rakenteellista syrjintää. Vaikka toiminnassa on ollut pääosin kyse valtiojohtoisesta sorrosta ja tietynlaisesta ajan hengestä, joka ei vastaa nykypäivän ymmärrystä ja ilmapölyä, näkyvät sen jäljet yhä. Tuo historia on osa sitä kollektiivista muistia, joka on olennainen identiteetin rakennuspalikka myös tämän päivän pride-kulkueen osallistujille. Kun ymmärrys seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen ja poliisin välisistä historiallisista jännitteistä on tältä osin vajaa, jää jännitteen synnyttämä vastarinta helposti ymmärtämättä myös poliisin toiminnassa.

Olen onnellinen siitä, että nyt 2020-luvulla kulkueessa marssii jo nuoria, joille esimerkiksi oikeus avioliiton solmimiseen on itsestäänselvyys. Parisuhteen rekisteröiminen ja tasa-arvoinen avioliitolaki ovat heille sellainen osa historiaa, johon liittyviä kysymyksiä he eivät ole joutuneet itse käsittelemään pohtiessaan omaa tulevaisuuttaan. Suomessa on päästy seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä koskevien tasa-arvokysymysten kanssa pitkälle. En itsekään 90-luvulla kouluja käyneenä joutunut vaikkapa oppimaan homoseksuaalisuudesta sairautena.

Maailmamme on kuitenkin kaukana täydellisestä. Vielä tänäkin päivänä transsukupuolisen ihmisen on hankittava lääketieteellinen selvitys lisääntymiskyvyttömyydestään voidakseen vahvistaa juridisen sukupuolensa. Tämä lakiin kirjattu vaatimus loukkaa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisun mukaan ihmisoikeuksia. Seksuaali- ja sukupuoli-
vähemmistöjen aseman parantamiseksi

POLIISI ON KAUPPA HISTORIANSA
OLLUT AKTIIVISESTI MUKANA
TOTEUTTAMASSA SEKSUAALI-
JA SUKUPOULIVÄHEMMISTÖIHIN
KUULUVIEN TAI SELLAISEKSI
EPÄILTYJEN IHMIEN
JÄRJESTELMÄLLISTÄ VAINOA JA
RAKENTEELLISTA SYRJINTÄÄ.

vaadituissa yhteiskunnallisissa muutoksissa ei ole siis kyse pelkästään tasa-arvon tavoittelusta, vaan myös suorien oikeudenloukkausten korjaamisesta.

Tämän kaltaiset muutokset eivät toki ole

poliisin käsissä, mutta ne koskettavat olennaisesti myös meidän toimintaamme. Esimerkiksi sillä, että transihminen ei saa henkilökorttia tai passia, jonka sukupuolimerkintä vastaa hänen ulkoista sukupuolen ilmaisuun, voi olla suoria vaikutuksia hänen turvallisuuteensa. Todennäköisesti suurimman riskin tällaisessa tilanteessa oleva transihminen ottaa matkustessaan ulkomaille, mutta kohtaamiset, joissa henkilöllisyystodistusta epäillään sukupuolimerkinnän ja nimen välisestä ristiriidasta johtuen väärennyksi, saattavat eskaloitua painiksi Suomessakin. Ristiriita henkilöllisyystodistuksessa lisää myös häirinnän ja asiattoman kohtelun riskiä. Vaikka poliisi ei ryhtyisikään kampanjoimaan translain uudistamisen puolesta, on meidän silti tärkeä tiedostaa nykytilanteen ja siihen vaadittujen muutosten vaikutukset tehtäväkentässämme.

Valmistuin poliisiksi kesäkuun 2018 lopussa ja sain heti viran Helsingin poliisilaitoksen väkivaltarikosyksikön läheisväkivaltaryhmästä. Se oli unelmatyöni. Olin päässyt tutustumaan ryhmään jo työharjoitteluni aikana

ja pidin paitsi työstä, myös ryhmän hengestä. Valmistuttuani pääsin tutkimaan tyyppisempien lähisuhdeväkivaltatapausten lisäksi myös haastavia kunniaan liittyvään väkivaltaan kytkeytyviä rikoksia. Kävin

myös vuoden kestäväen lasten kuulemista esitutkinnassa käsittelevän koulutuksen, jonka myötä erikoistuin lapsiin kohdistuneiden väkivaltarikosten tutkintaan. Työskenneltyäni hieman yli vuoden läheisväkivaltaryhmässä tarjoutui minulle mahdollisuus siirtyä Keskusrikospoliisin silloiseen internettiedustelun CSE-tiimiin (Child Sexual Exploitation), joka torjuu verkossa tapahtuvaa lasten seksuaalista hyväksikäyttöä. Se oli toinen unelmatyöni.

On ollut palkitsevaa nähdä, miten aiemmasta työkokemuksestani, ihmiskauppalainsäädäntöä ja pakkoavioliittotapausten esitutkintaa käsittelevästä opinnäytetyöstäni sekä myöhemmistä oikeustieteen opinnoistani on ollut suoraa hyötyä niin työtehtävissäni kuin uralla etenemisessäkin. Keskusrikospoliisille siirtymisen jälkeen olen vaihtanut työtehtäviä vielä kahteen uuteen unelmatyöhön: ensin siirryin Helsingin poliisilaitokselle perustettuun uuteen kansalliseen ihmiskaupparikoksia tutkivaan ryhmään ja viimeisimpänä takaisin minulle tuttuun läheisväkivaltaryhmään, jossa toimin tällä hetkellä ryhmänjohtajana. Tällainen tahti ei ole poliisiorganisaatiossa kovin tavallinen. Olen kuitenkin ko-

kenut olevani onnekas voidessani siirtyä unelmatyöstä toiseen kartuttaen uutta osaamista. Olen nimittäin ollut työelämässä riittävän pitkään ymmärtääkseni, että on mukavampaa hakeutua uuteen tehtävään siksi, ettei niin kiinnostavaa tehtävää malta olla hakematta, kuin siksi, että ei kestä enää päivääkään nykyisissä työtehtävissä.

Olen sanonut poliisiurani nopeiden liikkeiden johtuvan sisäisestä kellostani. Totuin pörssiyrityksessä vuoden tai kahden välein tuleviin YT-neuvotteluihin, jotka mylläsivät tehtävät ja tittelit aina uusiksi. Osittain kyse onkin varmasti siitä, että olen tottunut jatkuvaan muutokseen, mutta suurelta osin kyse on myös halustani elää oman näköistä elämää. Se, mitä teen työkseni, on iso osa arkeani ja myös identiteettiäni. Vaikka tietyt työuraan liittyvät päätökset vaativatkin uskallusta, olen joskus myös saanut kerrottua helluntailaiselle äidilleni olevani parisuhteessa naisen kanssa. Tietty uskaltamisen kynnyks on siis ylitetty. Ajattelen, että moni vaikeakin päätös on oikeastaan aika helppo, kunhan muutoksen suunta tuntuu itselle oikealta. Vaaditaan vain rohkeutta.

Voi sanoa, että olen melko nuoresta virkaiästani huolimatta päässyt istumaan monessa erilaisessa kahvipöydässä ja saunaillassa. Vaikka en missään nimessä ole se sosiaalinen tyyppi, olen väistämättä kuullut paljon myös työkaveriitteni siviilielämästä iloineen ja suruineen. Vastaukseni aina välillä korviin kantautuvaan kysymykseen siitä, miksi sukupuolesta tai seksuaalisesta suuntautumisesta on ylipäätään puhuttava työpaikalla, kyse-

AJATTELEN, ETTÄ MONI VAIKEAKIN
PÄÄTÖS ON OIKEASTAAN AIKA
HELPPO, KUNHAN MUUTOKSEN SUUNTA
TUNTUU ITSELLE OIKEALTA.

hän on yksityisasiasta, piileekin juuri tässä: pukuhuoneissa, lounaspöydissä ja afterworkeilla on läsnä koko elämän kirjo. On hyvin vaikeaa ja ennen kaikkea raskasta, jos joutuu asettelemaan kaikki sanansa kaikissa keskusteluissa siten, että esimerkiksi oma perhemuoto tai puolison sukupuoli ei käy ilmi.

Väitän, että poliisissa edellä kuvattu tilanne on helposti korostunut. Työvuorokentällä kestää usein 12 tuntia, ja joskus se, palaatko vielä töistä kotiin, on hyvin konkreettisesti työkaverin käsissä. Vaikka kaikkien partio- tai työkavereiden kanssa ei ystävysty, on tietty luottamus oltava. Kenenkään ei tietenkään tarvitse kertoa itsestään tai elämästään enempää kuin tuntuu mukavalta tai tarpeelliselta, eikä se, että päättää olla kertomatta vaikkapa homoudestaan tarkoita, että olisi jotenkin huonompi homo. On kuitenkin kaikkien työyhteisön jäsenten vastuulla luoda ilmapiiri, jossa jokainen voi kertoa arkeensa liittyvistä asioista työpaikalla pelkäämättä kiusaamista, ulossulkemista tai muuta syrjintää. Kyse on oikeudesta olla oma, kokonainen itsensä.

Esihenkilöiden vastuu työilmapiirin luomisessa ja syrjinnän torjumisessa on varmasti kaikille selvä. Poliisissa luotetaan kuitenkin nähdäkseni paljon siihen, että syrjintä on toimintaamme sääntelevissä ohjeissa, määräyksissä ja

laeissa yksiselitteisesti kielletty. Niinpä syrjintää estäviä aktiivisia toimia ei nähdä niin tarpeellisina. Kuten kerroin, olen vaihtanut työtehtäviä useaan kertaan ja pääsin jo työharjoittelun aikana tutustumaan monen eri ryhmän ja toiminnon työskentelyyn. Tästä huolimatta olen vain kerran kuullut esihenkilön nostavan koko ryhmälle esiin,

että ryhmässä on nollatoleranssi kaikelle syrjinnälle ja asiattomalle kielenkäytölle. Poliisina oppii, että ohjeiden, määräysten ja lakien tueksi tarvitaan aktiivisia toimia. Kyse ei ole vain siitä, että säännösten rikkomisesta pitäisi rangaista, vaan ennen kaikkea siitä, että sääntöjen tärkeys ymmärretään ja toiminnan reunaehdot ovat kaikilla tiedossa.

* * *

Olen itse kokenut poliisissa työskennellessäni vain hyvin vähän asiatonta käytöstä, joka liittyisi sukupuoleeni, sen ilmaisuun tai seksuaaliseen suuntautumiseeni. Olen kuitenkin kuullut paljon karmeita, surullisia ja surkuhupaisiakin kertomuksia seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien poliisien arjesta.

Näistä kertomuksista puhuttaessa mieleeni nousee aina eräs kuulemani kokemus noin kymmenen vuoden takaa, kun hakuprosessi Poliisikouluun

alkoi vielä paikallisen poliisilaitoksen päällikön haastattelulla. Tuolloin Outi, muuan nuori maisteri, päätti hakea Poliisikouluun ja hakeutui erään keskisuuren poliisilaitoksen apulaispoliisipäällikön haastateltavaksi. Ennen kuin Outi ohjattiin apulaispoliisipäällikön juttusille, annettiin hänelle täytettäväksi lomake. Lomakkeella tiedusteltiin, miksi hakija haluaa hakeutua poliisikoulutukseen, ja kehoitettiin kertomaan itsestään. Outi täytti saamansa lomakkeen poliisilaitoksen aulassa ja antoi sen apulaispoliisipäällikölle haastattelun alkajaisiksi.

Tässä kohtaa lienee paikallaan mainita, että osallisten nimet on muutettu ja myöhemmin tulevat sitaatit ovat Outin muistinvaraisia, eivät sanatarkkoja. Haastattelu alkoi Outin mukaan oikein hyvissä tunnelmissa ja apulaispoliisipäällikkö arvosti selvästi Outin aiempaa maisterinkoulutusta. Apulaispoliisipäällikkö luki Outin täyttämää lomaketta pidemmälle ja pääsi lopulta kohtaan, jossa Outi kuvaili itseään ja elämäänsä. Apulaispoliisipäällikön lukeminen vaikeutui yllättäen, kun hän tuli kohtaan, jossa Outi oli kertonut asuvansa puolisonsa Lauran kanssa.

– Mitä tässä lukee, apulaispoliisipäällikkö kysyi Outilta.

– Laura. Se on naisen nimi, Outi vastasi.

Apulaispoliisipäällikkö käänsi katseensa hitaasti ikkunasta näkyvän hautausmaan suuntaan ja oli vaivaannuttavan pitkään hiljaa. Lopulta hän kääntyi katsomaan Outia todeten:

– Tässä vaiheessa hakemista pyritään valvomaan hakijoiden laatua.

Outi on kertonut hämmentyneensä ti-

KYSE ON OIKEUDESTA OLLA OMA,
KOKONAINEN ITSENSÄ.

APULAISPOLIISIPÄÄLLIKÖN
LUKEMINEN VAIKEUTUI YLLÄTTÄEN,
KUN HÄN TULI KOHTAAN, JOSSA OUTI
OLI KERTONUT ASUVANSA PUOLISONSA
LAURAN KANSSA.

lanteessa. Hänelle ei ollut tullut mielen viereenkään, että 2010-luvun Suomessa viranomaisen, jonka tehtäviin kuuluu valvoa ihmisten laillisten oikeuksien toteutumista, syrjäisi näin avoimesti koulutukseen hakijaa tämän homoseksuaalisuuden vuoksi. Outin mukaan haastattelun tunnelma muuttui, mutta se saatiin kuitenkin vietyä loppuun.

Muistan nauraneeni makeasti, kun kuulin kertomuksen ensimmäistä kertaa. Olin tuolloin jo itse valmistunut eikä omaan valintakoehaastatteluuni liittynyt vähemmistöstressireaktio ollut enää tuoreena mielessäni. Nauruni tuossa tilanteessa oli sekoitus epäuskoa ja epätoivoa. Outin kuvaama keskustelu kuulostaa mielestäni edelleen siltä, että se istuisi paremmin tupakan savuiseen konttoriin edellisen vuosisadan puolivälissä kuin vain kymmenen vuoden taakse.

Apulaispoliisipäällikön mielipiteistä ja absurdista repliikistä huolimatta Outi sai kutsun valintakokeisiin ja tuli lopulta myös hyväksytyksi Poliisikouluun. Tuo haastattelussa esitetty toteamus työnsi kuitenkin Outin koulutuksen ajaksi takaisin kaappiin, jossa hän ei ollut enää vuosiin ollut. Outin mukaan hänen kurssikaverinsa tiesivät kyllä hänestä ja Laurasta eikä asia ollut koululla mikään juttu. Laitoksella Outi oli silti parisuhteestaan hiljaa. Outi on kertonut tämän olleen hänen elämässä ainoa avoin, suoraan häneen itse-

sä kohdistunut syrjäytymiskokemus. Mitä enemmän tuota tilannetta ja kommentin lausuneen henkilön asemaa miettii, sitä pyyhäyttävämmältä kertomus tuntuu.

Vastaavia poliisissa tapahtunutta seksuaaliseen suuntautumiseen perustuvaa syrjintää kuvaavia kertomuksia on paljon. Kertomuksia on niin monelta vuosikymmeneltä ja eri puolilta maata, että näiden syrjivien tekojen takana ei voida ajatella olevan vain yksittäisiä ihmisiä, vaan kyse on tällaisen käytöksen hyväksyvistä asenneilmapiiristä. Tämän asenneilmapiirin muuttamiseksi on tehty työtä, mutta paljon on vielä edessä. Koen itse, että vanhoistakin syrjäytymiskokemuksista puhuminen on tärkeää, sillä ne ovat osa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien poliisien historiaa. Tämä historia on nähtävä, sillä se määrittää muutoksen tahtia ja suuntaa.

Poliisi on työyhteisönä hyvin maskuliininen. Piirre pohjanee keskeisimmin työn luonteeseen sekä siihen, että suurin osa poliisihallinnon työntekijöistä on miehiä. Myös mediassa ja kaupunkien kaduilla näkyvä poliisityöstä on hyvin heteromaskuliinista. Tämä kaikki vaikuttaa väistämättä mm. siihen, minkälainen on homoseksuaalin miehen asema poliisissa verrattuna homoseksuaalin naisen asemaan. Koska lesbouteen ja lesbopoliiseihin liitetään usein maskuliinisia mielikuvia, saatetaan avoimesti ho-

moseksuaali nainen mieltää ”yhdeksi jätäkistä” tai jotenkin erilaiseksi, vähemmän huonoksi kuin muut naiset. Vastaavasti homomiehiin liitetään helposti feminiinisiä mielikuvia, jolloin heidät voidaan mieltää ”neitimäisiksi” ja siten vähemmän arvokkaiksi kuin heteromiehet.

Edellä kuvaamani kaltaiset ajatukset ovat yleisiä, sillä olemme kaikki kasvaneet yhteiskunnassa, jossa miehisuus on normaaliuden mittatikka ja naisvihamielisten asenteiden tukeminen edistää yksilön menestymistä sukupuolesta riippumatta. Feminiinisten ominaisuuksien vähäinen arvostus ei ole millään tavalla poliisiyhteisölle erityinen piirre, vaan osa yhteiskuntaamme. Ilmiöön liittyvä keskustelu on vaikeaa, sillä heteromaskuliinisen hegemonian negatiivisista vaikutuksista puhuminen herättää helposti väitteitä miesvihasta – varsinkin, jos väitteitä esittää kaltaiseni homoseksuaali nainen. On valitettavaa, että näiden negatiivisten vaikutusten esiin nostaminen herättää vastarintaa myös, kun puhutaan niiden vaikutuksesta miesten itsensä elämään.

Ajattelen, että aihe on kuitenkin poliisissa erityisen tärkeä, sillä poliisin muotti on hyvin ahdas eikä siihen mahdu kovin montaa tapaa ilmaista sukupuoltaan tai seksuaali-identiteettiään. Arjessa homofobia saa usein muotonsa vitsailuna. Esimerkiksi puolivitsillä esitetty ajatus homofobikosta oikeasti kaapissa olevana homoseksuaalina on paitsi usein väärä, myös äärimmäisen vahingollinen. Se kääntää asetelman siten, että homofobia olisi lähtöisin homoista itsestään. Homofobiassa on kyse heteroiden tarpeesta marginalisoida ja alistaa seksuaali-

AJATTELEN, ETTÄ AIHE ON
KUITENKIN POLIISISSA ERITYISEN
TÄRKEÄ, SILLÄ POLIISIN MUOTTI ON
HYVIN AHDAS EIKÄ SIIHEN MAHDU
KOVIN MONTAA TAPAA ILMAISTA
SUKUPUOLTAAN TAI SEKSUAALI-
IDENTITEETTIÄN.

livähemmistöihin kuuluvia ihmisiä. Homofobiset vitsit eivät siis ole huumoria, vaan vallankäyttöä. Nämä vitsit vaikuttavat niiden kohteena olevien henkilöiden käsitykseen itsestään ihmisenä ja työyhteisön jäsenenä. Vitsit ovat lisäksi vaarallisia, sillä ne luovat pohjaa vakavammalle vihalle.

Mikäli hiljaisesti hyväksymme homofobiset vitsit, tuemme ilmapiiriä, jossa muiden alentaminen on sallittua ja myös muunlaiseen loukkaavaan puheeseen puuttuminen on vaikeampaa. Yhteisö, jossa loukkaavaa puhetta esiintyy, ei ole turvallinen. Loukkaavan puheen salliminen normalisoi käytöstä, jossa toisen ihmisen arvoa tai koskemattomuutta ei tarvitse kunnioittaa ja ahdistelevalta tai väkivaltainen kielenkäyttö näyttäytyy normaalina.

Kaikki se, mitä tiedämme esimerkiksi naisiin ja sukupuolivähemmistöihin kohdistuvan väkivallan taustalla vaikuttavista mekanismeista, tukee näitä huomioita. On ymmärrettävää, että syrjinnän vastainen työ edellyttää aktiivisia toimia, ei vain passiivista syrjimätöntä käytöstä. Pidänkin äärettömän tärkeänä, että juuri poliisista pyritään aktiivisilla toimilla kitkemään naisvihamielisen ja homofobisen kulttuurin arkisintakin esiintymistä. Me emme poliiseina voi olla vahvistamassa pohjaa sille väkivallalle, jota pyrimme työssämme torjumaan.

* * *

Pidän itseäni ihmisenä, joka on houkuteltavissa helposti kaikkeen paitsi hauskanpitoon. Esimerkiksi Poliisiammattikorkeakoulussa opiskellessani en osallistunut perinne- ja viihdetoimikunnan toimintaan, vaan olin asukastoimikunnan puheenjohtaja ja kuuluin myös koulun hallitukseen. Olen toki aikamani jaksanut rakentaa Helsinki Pride -viikon suunnitelmia baaripainotteisesti ja lauantain naistenbileisiin huipentuen, mutta nykyään myönnän olevani enemmän panelisti. Terminä panelisti viittaa tuttavapiirissäni meihin vähän väsyneempiin sateenkaari-ihmisiin, jotka käymme Pride-viikolla mieluummin seuraamassa mielenkiintoisia paneelikeskusteluja sen sijaan, että viihtyisimme tahmeiden tanssilattioiden sykkeessä. Koulun aikaiset velvoitteet ovat jo

kaukana takana, mutta klassiseen panelistityyliin toimin nykyisin Suomen Sateenkaaripoliisit ry:n varapuheenjohtajana.

Kun rivi poliiseja seisoo kadulla täysissä joukkojenhallintavarusteissa, ei homoa erota heterosta. En usko, että homopoliisia tunnistaa myöskään poliisiauton

ratin takaa tai edes siviilipukuisten rikostutkijoiden joukosta. Siellä meitä kuitenkin on, kuten on aina ennenkin ollut. Olemme tienneet ja tunteet

MIKÄLI HILJAISESTI
HYVÄKSYMME
HOMOFORISET
VITSIT, TUEMME
ILMAPIIRIÄ, JOSSA
MUIDEN ALENTAMINEN
ON SALLITTUA JA
MYÖS MUUNLAISEEN
LOUKKAAVAAN PUHEESEEN
PUUTTUMINEN ON
VAIKEAMPAA.

toisemme, sillä piirit ovat pienet. Varsinainen järjestäytyminen käynnistyi kuitenkin vasta vuonna 2017 yhdenvertaisuusvaltuutetun järjestämästä keskustelutilaisuudesta. Tilaisuus järjestettiin yhdessä Setary:n kanssa, ja sen aiheena oli seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen asema Suomen poliisissa. Mukana keskustelemassa oli myös poliisi Linnea West. Linnea tutustui tilaisuudessa Euroopan sateenkaaripoliisijärjestö EGPA:n (The European LGBT Police Association) edustajiin ja perusti myöhemmin heidän kannustamaan Facebook-ryhmän luodakseen pohjaa suomalaisten sateenkaaripoliisien omalle järjestölle.

Tuo vuonna 2018 perustettu suljettu Facebook-ryhmä toimi eräänlaisena verkostona seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluville ja yhdenvertaisuuden edistämisestä kiinnostuneille poliisihallinnon nykyisille ja entisille työntekijöille. Keskustelu yhdistyksen perustamiseksi käynnistyi ryhmässä innostuneesti, mutta verkkaisesti. Oli kuitenkin ihana huomata, miten meitä tosiaan on kaikilla poliisilaitoksilla ja kaikenlaisissa tehtävissä, siviilissä ja myös eläkkeellä! Tapasimme ensimmäistä kertaa toukokuussa 2019. Istuimme tuolloin iltaa helsinkiläisessä olohuoneessa kuten ketkä tahansa kollegat tai ystävät: söimme sipsejä, ja oimme tarinoita elämämme varrelta ja juttelimme perheistämme, töistämme ja aivan kaikesta muusta.

En tiennyt vielä lapsena olevani homoseksuaali eikä poliisi kuulunut haaveammattaihini. Nyt aikuisena ystäväpiiriini kuuluu myös useita heteroita enkä ole ikinä ajatellut kaipaavani sateenkaaripo-

ME EMME POLIISEINA VOI OLLA
VAHVISTAMASSA POHJAA SILLE
VÄKIVALLALLE, JOTA PYRIMME
TYÖSSÄMME TORJUMAAN.

OLI KUITENKIN IHANA HUOMATA,
MITEN MEITÄ TOSIAAN ON
KAIKILLA POLIISILAITOKSILLA
JA KAIKENLAISISSA TEHTÄVISSÄ,
SIVIILISSÄ JA MYÖS ELÄKKEELLÄ!

liisien kaltaista vertaisryhmää. Kuitenkin, kun nyt mietin tuota iltaa, en usko ikinä kohdanneeni aivan vastaavaa jaetun historian luomaa yhteenkuuluvuuden tunnetta ja lämpöä.

Seuraava tapaaminen järjestyi helmikuulle 2020. Paikalle pääsi vain kymmenisen henkeä, mutta tällä tiivillä porukalla saimme laadittua Suomen Sateenkaaripoliisit ry:n perustamisasiakirjat. Uskon kyllä, että ymmärsimme kaikki olevamme tärkeän ja historiallisen hetken äärellä, mutta muutoin tämäkin tapaaminen tuntui illanistujaisilta ystävien kesken. Söimme jälleen sipsejä, vaihdoimme kuulumisia ja suunnittelimme yhteistä matkaa EGPA:n vuosittaiseen konferenssiin, joka oli määrä järjestää kesäkuussa 2020 Kreikassa.

Isäni, entinen poliisi, oli varoitellut minua tähän yhdistykseen lähtemisestä. Hänen huolenaan oli ja on ehkä yhä, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen asian näkyvä edistäminen poliisissa voi aiheuttaa minulle maineen, joka saattaa vaikeuttaa asemaani työyhteisössä tai etenemistäni uralla. Ymmärrän hänen huolensa, ja myös Sateenkaaripoliisien yhdistyksen perustamistilaisuudessa oli läsnä ihmisiä, jotka eivät halunneet nimeään perustamiskokouksen pöytäkirjaan.

Yhdistyksenä Sateenkaaripoliisit pyrkii vaikuttamaan siihen, miten asenteet poliisin sisällä kehittyvät. Ajattelen, että tuemme tätä muutos-

ta parhaiten vaikuttamalla siihen, että poliisiorganisaatioon hakeuduttaisiin jatkossa entistä monimuotoisemmista taustoista. Tärkein tehtävämme on kuitenkin huolehtia, että poliisi kouluttaa henkilöstöään varmistuen kaikille asiakkaille turvallisen, yhdenvertaisen ja asiallisen kohtelun. On nimittäin poliisin toiminnan kannalta aivan keskeistä varmistaa, ettei rikoksia jää ilmoittamatta siksi, että uhri pelkää poliisin suhtautuvan tapahtuneeseen ennakkoluuloisesti tai käyttäytyvän syrjivästi.

Poliisissa saatetaan ajatella, että tasapuolisen kohtelun tausta on se, että erilaisuutta ei nähdä, vaan ”ihminen kohdataan ihmisenä”. Ajatus on jalo, mutta vaarallinen. Tällainen näennäinen tasapuolisuus vaikeuttaa viharikosten tunnistamista ja tutkimista, mikäli uhrin moninaista taustaa ei uskalleta nähdä tai kirjata rikosilmoitukseen. Lisäksi esimerkiksi henkilönlisyydistyksessä olevan sukupuolimerkinnän sokea noudattaminen voi tehdä henkilöntarkastustilanteesta sen kohteelle traumaattisen. Tällainenkin transihmisen oikeuksia vakavasti loukkaava tilanne olisi helposti vältettävissä riittävän koulutuksen kautta.

* * *

Olen aina ajoittain palannut miettimään valintakoehaastatteluani. Tilanne jännitti minua valtavasti, enkä

muista enää juuri mitään siitä, mitä minulta kysyttiin tai mitä vastasin. On mahdollista tietää, olisiko haastattelu edennyt toisella tavalla, mikäli tuore parisuhteen rekisteröinti ja sitä kautta myös seksuaalinen suuntautumiseni olisi käynyt ilmi. Voi olla, että olisin päässyt keskustelemaan aiemmista kokemuksistani, peloisistani, toiveistani tai näkemyksistäni. Tai ehkä asia olisi ohitettu. En tiedä, onko minua tuolloin haastatelleilla komisarioilla mitään muistikuvaa tuosta kohtaamisestamme, mutta minä luonnollisesti muistan heidät hyvin. Olen kiitollinen heille siitä, että vaikka haastattelutilanne oli jännittävä ja paineistettu, se oli myös minulle turvallinen.

Seksuaalivähemmistöön kuuluvana naisena en ole oppinut pitämään minkään tilan tai tilanteen turvallisuutta itsestäänselvyytenä. En sano, että kenestäkään tulisi hyvä poliisi vain siksi, että hän kuuluu seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön. Olen kuitenkin varma, että monet sellaiset kokemukset, joita olen kohdannut juuri sukupuoleni ja seksuaali-identiteettini takia, ovat muovanneet minua paljon. Aiemmat kokemukseni häirinnästä ja uhkaavista tilanteista ovat minulle sellaista pääomaa, joka auttaa turvallisten tilojen ja tilanteiden luomisessa paitsi asiakas-kontakteissa, myös työyhteisön sisällä.

En väitä, että vähemmistöön kuuluva ihminen tarvitsisi samaa vähemmistöä edustavan poliisin tullakseen kohdatuksi ammattitaitoisesti. Samoin se, että olen kohdistanut kritiikkiä poliisissa esiintyvää heteronormatiivisuutta ja homofobiaa kohtaan, ei tarkoita, että haluaisin pyyhkiä heteromaskuliinisuuden poliisista tai

ON NIMITTÄIN POLIISIN TOIMINNAN KÄNNÄLTÄ AIVAN KESKEISTÄ VARMISTAA, ETTEI RIKOKSIA JÄÄ ILMOITTAMATTASIKSI, ETTÄ UHRI PELKÄÄ POLIISINSUHTAUTUVAN TAPAHTUNEeseen ENNAKKOLUULOISESTI TAI KÄYTTÄYTYVÄN SYRJIVÄSTI.

poliiseista pois. On kuitenkin ensiarvoisen tärkeää ymmärtää, minkälaisia riskejä nykyiseen henkilöstörakenteeseemme sisältyy. Moninaisuuden lisääminen ei yksinään korjaa ongelmaa, mutta se avaa ovia monille mahdollisuuksille. Eri vähemmistöihin kuuluvat ihmiset ovat erityisessä vaarassa joutua rikosten uhriksi, ja poliisina meidän keskeinen tehtävämme on heidän perus- ja ihmisoikeuksiensa turvaaminen. Tämä tehtävä on niin tärkeä, ettei meillä ole varaa olla uudistumatta.

Poliisi on yhteiskunnallisena instituutiona avainasemassa määrittämässä sitä, mikä on hyväksyttävää. Siksi on tärkeää, että kansalainen voi kohdata arjessaan poliisin, joka on entistä useammin joku muu kuin valkoihoinen cissukupuolinen heteromies. Poliisiin on helpompi luottaa, kun siellä on joskus nähnyt itsensä kaltaisen ihmisen. Jonkun, jonka tietää ymmärtävän.

Oletpa siis sukupuoleltasi tai seksuaali-identiteetiltäsi mitä tahansa, toivon sinun suuntaavan valintakokeeseen rohkein mielin. Kaltaisiasi ihmisiä on jo poliiseina, vaikka et vielä tunne heitä.

Odotamme sinua. Yhdessä muutamme vielä maailmaa.

LUE LISÄÄ

- Suomen Sateenkaaripoliisit ry: <https://www.instagram.com/sateenkaaripoliisit/>
- European LGBT Police Association: <https://www.lgbtpolice.eu/>
- Poliisiammattikorkeakoulun podcast Kaikkien poliisi? Jakso 2: Sateenkaariväki sinisissä – Miten lyhenne LGBT liittyy poliisiin? <https://polamk.fi/podcast-kaikkien-poliisi>
- Radio Suomi Pohjanmaa: Sateenkaaripoliisit verkostoituvat – tavoitteena oman yhdistyksen perustaminen, 2018: <https://areena.yle.fi/audio/1-4583763>
 - Yle: Sateenkaaripoliisit verkostoituvat Suomessa – ”Kunpa yksikään poliisiksi tahtova nuori homo-seksuaali ei joutuisi luopumaan haaveestaan siksi, että pelkää tulevansa kiusatuksi”, 2018: <https://yle.fi/uutiset/3-10474864>
 - Seta: Sateenkaaripoliisitoimintaa kehitetään Suomessa, 2019: <https://seta.fi/2019/09/24/sateenkaaripoliisitoimintaa-kehitetaan-suomessa/>
- Fibs: Poliisin sateenkaarijärjestö: ”Monet vielä tarkkailevat ja katsovat kuinka meidän käy”, 2020: <https://www.fibsry.fi/ajankoh-taista/poliisin-sateenkaarijarjes-to-monet-viela-tarkkailevat-ja-katsovat-kuinka-meidan-kay/>

ERI VÄHEMMISTÖIHIN
KUULUVAT IHMISET
OVAT ERITYISESSÄ
VAARASSA JOUTUA
RIKOSTEN UHRIKSI, JA
POLIISINA MEIDÄN
KESKEINEN TEHTÄVÄMME
ON HEIDÄN PERUS- JA
IHMISOIKEUKSIENSA
TURVAAMINEN.

[to-monet-viela-tarkkailevat-ja-katsovat-kuinka-meidan-kay/](https://www.fibsry.fi/ajankoh-taista/poliisin-sateenkaarijarjes-to-monet-viela-tarkkailevat-ja-katsovat-kuinka-meidan-kay/)

- Yle: Sateenkaaripoliiseille oma yhdistys – eturintamassa nuoret nais-poliisit: ”Meillä ei ole taakkana vanhempien kollegoiden kohtaamia ennakkoluuloja”, 2020: <https://yle.fi/uutiset/3-11386957>
- Me Naiset: Linnea ja Miia ovat pariskunta ja poliiseja, eikä se ole vielääkään itsestäänselvää – Kaj joutui valehtelemaan olevansa hetero, jotta pääsisi poliisikouluun 70-luvulla, 2021: <https://www.is.fi/menaiset/ilmiot/art-2000008110878.html>
- Poliisi: Miten poliisin työssä kohdataan sateenkaarinuoret?, 2021: <https://poliisi.fi/blogi/-/blogs/miten-poliisin-ty-ss-kohdataan-sateenkaarinuoret->
- Seta ry: Sateenkaari-sanasto: <https://seta.fi/sateenkaari-tieto/sateenkaari-sanasto/>
- Trasek ry: Perustietoa sukupuolen moninaisuudesta: <http://trasek.fi/perustietoa/>
- Translasten ja -nuorten perheet ry: Mediassa: <https://www.transperheet.fi/mediassa/>

POLIISIIN ON HELPOMPI LUOTTAA,
KUN SIELLÄ ON JOSKUS NÄHNYT
ITSENSÄ KALTAISEN IHMISEN.

OLETPA SIIS SUKUPUOLELTASI TAI
SEKSUAALI-IDENTITEETILTÄSI
MITÄ TAHANSA, TOIVON SINUN
SUUNTAAVAN VALINTAKOKEESEEN
ROHKEIN MIELIN

JUHA-MATTI HUHTA

ENSIN SINUN ON OPITTAVA KÄYTTÄMÄÄN PÄÄTÄSI

KOMISARIO JUHA-MATTI HUHTA TYÖSKENTELEE POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUSSA OPETUS-, TUTKIMUS- JA KEHITTÄMISTEHTÄVISSÄ.

HUHTA VALMISTUI POLIISIKSI VUONNA 2001. HÄNELLÄ ON VUOSIEN KOKEMUS POLIISIKOIRAPARTIOSSA SEKÄ VAATIVIEN TILANTEIDEN RYHMÄSSÄ TOIMIMISESTA. HUHTA ON TOIMINUT VOIMANKÄYTÖN KOULUTTAJANA SEKÄ OMISSA POLIISIYKSIKÖISSÄÄN ETTÄ POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUSSA. MENEILLÄÄN OLEVASSA KASVATUSTIETEEN VÄITÖSKIRJATUTKIMUKSESSAAN HUHTA KEHITTÄÄ OPETUSMENETELMIÄ TYÖTURVALLISUUDEN PARANTAMISEKSI POLIISIN OPERATIIVISESSA TOIMINNASSA.

ARTIKKELI ON KIRJOITETTU VUONNA 2017.

Vanhempi, nyt jo eläköitynyt kollega sanoi minulle kerran kauniina kesäpäivänä työpaikan ampumakoulutuksessa: "Tosielämätilanteessa muista aina: tunnista maali, varmista tausta." Nämä sanat osoittautuivat arvokkaiksi tosielämätilanteessa vain muutama viikko myöhemmin, ja olen ammentanut niistä koko työurani aikana paljon. Tämäkin artikkeli pohjautuu tuohon nuorena poliisina saamaani opetukseen. Kiitos Hanski!

"With great power comes great responsibility." Näillä sanoilla Peter Parkerin setä neuvoo veljenpoikaansa elokuvassa Hämähäkkimies (Spider-Man 2002). Elokuvassa Braveheart (1995) puolestaan nuori William Wallace ottaa ison lyömämiekan käteensä ja katselee sitä ihaillen. Hänen setänsä ottaa miekan pojan kädestä ja sanoo osoittaen pojan päätä: "Ensin sinun on opittava käyttämään tätä, vasta sitten opetan sinua käyttämään tätä."

Miten nämä liittyvät poliisin voimankäyttöön ja sen harjoitteluun?

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

Voisi ajatella, että eivät mitenkään, sillä lainaukset ovat elokuvista. Mutta kuitenkin samaan aikaan ne liittyvät poliisin voimankäyttöön ja sen harjoitteluun kaikella tapaa.

Poliisille on annettu laissa oikeus voimakeinojen käyttöön. Voimakeinojen käyttäminen edellyttää poliisilta aina laillista virkatehtävää. Laillisen virkatehtävän lisäksi poliisin on ymmärrettävä ja osattava soveltaa käytäntöön eri lakien tarkoitus. Poliisinkin on siis osattava käyttää ensin päättään.

Poliisilain 2 luvun 17 § (22.7.2011/872) toteaa: "Poliisimiehellä on virkatehtävää suorittaessaan oikeus vastarinnan murtamiseksi, henkilön paikalta poistamiseksi, kiinniottamisen toimittamiseksi, vapautensa menettäneen pakenemisen estämiseksi, esteen poistamiseksi taikka välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi käyttää sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina. Voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisrosteluun vaikuttavat seikat."

Miltä tämä sinusta kuulostaa? Koetko, että poliisin tehtävissä, yllättävissä ja nopeasti vaihtuvissa tilanteissa, sinun olisi helppoa määritellä itsellesi "sellaiset tarpeelliset voimakeinot, joi-

ta voidaan pitää puolustettavina"?

Tai kuinka helppoa olisi ottaa "huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisrosteluun vaikuttavat seikat"?

Braveheartin opetus – ensin sinun on opittava käyttämään päätäsi – ei ehkä enää kuulosta niin kaukaiselta? Oikeus voimakeinojen käyttöön sisältää suuren vallan, ja se tuo mukanaan valtavan vastuun.

* * *

Mitä kaikkea todellisissa tilanteissa tapahtuu, mitä kaikkia eri toimintoja poliisityön tilanteet poliisilta edellyttävät ja mitä ja miten sinun tulee harjoitella tullaksesi ammattilaiseksi poliisina?

Voimakeinot on jaettu fyysisiin voimakeinoihin ja voimankäyttövälineisiin, joista äärimmäisenä välineenä on ampuma-ase. Kaikki nämä täytyy oppia ja hallita. Harjoittelun keskiössä on tällöin välineen hallinta ja siihen liittyvä taidon opettelu.

Poliisin tutkintokoulutuksen opetussuunnitelmassa (2016–2017) voimankäytön kuvaus on seuraava:

Opintojakson aikana opiskelija hankkii valmiudet fyysisten voimakeinojen sekä voimankäyttövälineiden turvalliseen käsitteeseen ja käyttöön. Opiskelijalle muodostuu käsitys henkilökohtaisista stressimekanismeista ja hän oppii

soveltamaan poliisitaktisia toimintamalleja voimankäyttötilanteissa. Lisäksi opiskelija perehtyy työturvalliseen toimintaan ja oppii käyttämään passiivisia sekä muita tarpeellisia suojavälineitä.

Kuvauksesta ilmenee, että voimankäyttö on siis paljon muutakin kuin pelkkiä "kädentaitoja" välineiden kanssa tai ilman niitä. Poliisintyössä kysymys on aina laajemmasta kokonaisuudesta, jossa keskiössä on työturvallisuus.

Poliisiammattikorkeakoulun voimankäytön ja voimankäytön taktiikoiden osaamistavoitteet on kirjattu opetussuunnitelmaan (2016–2017) seuraavasti:

Opintojakson suorittamisen jälkeen opiskelija osaa

- käyttää fyysisiä voimakeinoja ja voimankäyttövälineitä tarkoituksenmukaisesti sekä turvallisesti ympäristö, olosuhteet ja kohteen huomioiden*
- perustella toimenpiteensä*
- soveltaa poliisitaktisia toimintamalleja osana voimankäyttötilanteita työturvallisuusnäkökohdat huomioiden*
- arvioida henkilökohtaisia voimankäyttövalmiuksiaan ja kehittää niitä.*

Voimakeinojen käyttö liittyykin kokonaisvaltaisesti kaikkeen poliisitoimintaan ja on työturvallisuuden kivijalka. Voimakeinojen käyttöä ei voi eikä pidä koskaan erottaa koko siitä ajattelusta ja taktiikasta, jota poliisi kulloinkin käyttää. Se on läsnä jokaisella työtehtävällä: näpistyskeikalla (myymälävarkaus), metelikeikalla (häiritsevä meteli naapurista, esimerkiksi äänekäs musiikki) tai pahoinpitelytehtävillä.

OIKEUS VOIMAKEINOJEN KÄYTTÖÖN
SISÄLTÄÄ SUUREN VALLAN, JA SE
TUO MUKANAAN VALTAVAN VASTUUN.

Se sisältyy niin ikään kuulustelutilanteisiin ja kotietsinnällä toimimiseen sekä etukäteen vaaralliseksi tiedetyn henkilön kiinniottotehtävään.

Miksi? Kaikilla tehtävillä poliisi tekee suunnitelmia ja noudattaa tiettyjä taktisia toimintatapoja työturvallisuuden maksimoimiseksi sekä mahdollisimman hyvän lopputuloksen saavuttamiseksi. Voimankäyttö ei siis ole erotettavissa mistään poliisitehtävästä, vaan se sisältyy kaikkeen toimintaan, vaikka poliisi ei joutuisi tehtävällä voimakeinoja käyttämään.

Jos voimakeinot ovat tavalla tai toisella läsnä kaikessa poliisintyössä ja kaikilla tehtävillä, miten on mahdollista, että kaikista poliisin tehtävistä huolimatta poliisi joutuu voimakeinoja tosiasiallisesti niin vähän käyttämään? Miksi poliisiin kohdistetaan loppujen lopuksi työn kuvaan nähden melko harvoin väkivaltaa ja miksi poliisi onneksi loukkaantuu niin harvoin?

Poliisityön arjessa on päivittäin tilanteita, joissa poliisitoiminnan kohteena oleva henkilö on etukäteen päättänyt, että kun poliisi tulee paikalle, niin hän vahingoittaa heitä. Kohdehenkilö on voinut päättää hyökkäävänsä kimpun, lyövänsä nyrkillä, puukolla tai paistinpannulla. Tällaisia päätöksiä

poliisiin asiakkaat tekevät maassamme päivittäin. Miksi nämä päätökset kuitenkin kaikkien onneksi vain harvoin muuttuvat teoiksi?

Vastaus on ennalta estäminen. Poliisi omalla toiminnallaan – taktisilla menetelmillä ja päättävällä sekä ymmärtävällä keskustelulla kohdehenkilön kanssa – saa nämä poliisitoiminnan kohteena olevan ihmisen väkivaltaiset suunnitelmat estettyä. Aikomukset eivät muutu käytännön teoiksi. Kohde-

henkilölle tulee ehkä tunne, että hän ei kuitenkaan onnistuisi siinä mitä oli päättänyt. Hän ei ehdi, tai ei ylety, tai ei kuitenkaan osuisi. Tai hän ymmärtää, että toiminnan seuraukset voisivat muodostua peruuttamattomiksi. Ja koska ammattitaitoisen poliisin käytös on jämääkää sekä samaan aikaan rauhoittavaa, poliisi omalla käytöksellään osaa antaa kohteena olevalle henkilölle kunniallisen tien vetäytyä suunnitelmistaan.

Uskallankin siis väittää, että suomalaisiin poliisiin kohdistuisi huomattavasti enemmän väkivallantekoja, jos poliisin ammattitaito ja toimintatavat eivät olisi nykyisellä tasolla. Tämän toteen näyttäminen tutkimuksellisesti on kuitenkin erittäin haasteellista. Miten voidaan osoittaa vakava hengenvaara? Miten voidaan osoittaa ”melkein-työtaturma”, jos se ei koskaan edes alkanut?

Kun olet hoitanut työtehtävän ja mitään ei tapahtunut, niin ymmärrä, että se ei tarkoita sitä, ettei tilanteessa olisi ollut mahdollisuutta joutua todelliseen hengen ja terveyden vaaraan.

Eräs jo eläköitynyt kollega muisteli tilanteen, jossa he olivat hakemassa aggressiivisesti käyttäytyneestä miestä hänen kotoaan. Kollega kertoi, ettei siihen aikaan ollut olemassa mitään taktisia toimintamalleja tai muutenkaan opetusta operatiivisiin ja voimankäyttöisiin tilanteisiin. He olivat saaneet miehen suostuteltua lähtemään poliisiin matkaan.

Kun he kävelivät miehen asunnossa keittiön ohitse kohti eteistä, mies oli saanut keittiöveitsen käteensä. Mies käytti tilaisuuden hyväkseen ja yritti vahingoittaa poliisia, siinä kuitenkaan onnistumatta. Seurauksena oli ollut kova ”paini”, josta kaikki kuin ihmeen kaupalla selviytyivät loukkaantumatta.

Kollega totesi, että tälle miehelle tarjoutui mahdollisuus yrittää vahingoittaa heitä ja juuri sillä kerralla mies yritti käyttää tilanteen hyväkseen. Kollegan mukaan tämä mahdollisuus ”tarjoutui” heidän omasta hieman puutteellisesta työturvallisuuteen liittyvästä toiminnastaan.

Puutteellinen ymmärrys poliisityön vaarallisuudesta voi muodostua myös tilanteista, joissa kohde ei saamastaan mahdollisuudesta huolimatta yritä vahingoittaa poliisia. Monet tällaiset tapahtumat voivat jäädä kokonaan havaitsematta. Samalla meiltä jäävät kokonaan huomaamatta tilanteessa olleet konkreettiset riskitekijät, emmekä näin ollen osaa välttämättä muuttaa omaa toimintaamme jatkossa.

MIKSI POLIISIIN KOHDISTETAAN
LOPPUJEN LOPUKSI TYÖN KUVAAN
NÄHDEN MELKO HARVOIN VÄKIVALTA
JA MIKSI POLIISI ONNEKSI
LOUKKAANTUU NIIN HARVOIN?

POLIISI OMALLA TOIMINNALLAAN
- TAKTISILLA MENETELMILLÄ
JA PÄÄTTÄVÄISELLÄ SEKÄ
YMMÄRTÄVÄISELLÄ KESKUSTELULLA
KOHDEHENKILÖN KANSKA - SAA
NÄMÄ POLIISITOIMINNAN KOHTEENA
OLEVAN IHMISEN VÄKIVALTAISET
SUUNNITELMAT ESTETTYÄ.

* * *

Tavoitteena on aina poliisitehtävien turvallinen suorittaminen ja voimakeinojen käytön tarpeen minimointi. Sinulla tulee kuitenkin olla todellinen valmius käyttää voimakeinoja, jos tilanne niin edellyttää.

Usein on myös niin, että riittävän ajoissa käytetyt voimakeinot vähentävät voimakeinojen ”kokenaistarvetta” ja estävät vakavammat seuraukset. Kuvitel-

laan tilanne, jossa kohdehenkilö lähtee tavoittelemaan huoneen toisessa päässä olevaa puukkoa. Jos tiedät, että ehdit estää tämän esimerkiksi nopealla fyysisellä kiinniottolla, lopputulos saattaa olla hyvä; tarvitaan ehkä vain fyysisen hallintaote ja tilanne raukeaa. Jos taas kohdehenkilö ehtii saada puukon käsiinsä, niin pahimmassa tapauksessa lievän mutta samalla ainoa toimiva voimankäyttöväline voi olla välineistä äärimmäisin, ampuma-ase.

Haastavaa tässä kaikessa on se, että voimakeinot osana operatiivista toimintaa ovat aina tilannekohtaisia ja arvio siitä, miten kulloinkin olisi paras toimia, jää yksittäisen partion eli juuri sinun ja työparisi päätettäväksi.

Miten sitten oppimme tunnistamaan tilanteet ja sen, mikä kulloinkin on ”paras” tapa toimia? Luonnollisesti kokemusten kautta, mikäli olemme oppineet hyvät itsereflektointitaidot. Reflektointitaidoilla tarkoitetaan yle-

sesti omien kokemusten, ajattelun ja toiminnan pohdintaa ja kriittistä arviointia sekä eri näkökulmista tarkastelua. Reflektoinnin tavoitteena on ymmärtää paremmin omaa toimintaansa ja tuloksena on jäsentyneempi oppimiskokemus.¹

USEIN ON MYÖS NIIN,
ETTÄ RIITTÄVÄN AJOISSA
KÄYTETYT VOIMAKEINOT
VÄHENTÄVÄT VOIMAKEINOJEN
”KOKONAISTARVETTA” JA
ESTÄVÄT VAKAVAMMAT
SEURAUKSET.

Pelkästään lisääntyvät virkavuodet eivät välttämättä riitä varsinaiseen oppimiseen ja oman toiminnan kehittämiseen. Täytyy siis aktiivisesti oppia tilanteista ja tapahtumista. Täytyy

uskaltaa kyseenalaistaa omat toiminnot ja miettiä vaihtoehtoisia tapoja. On äärimmäisen tärkeää oppia arvioimaan omaa toimintaansa terveellä tavalla kriittisesti jo opiskelun alkuvaiheessa.

Tilannetaju kehittyy jossain määrin jo poliisin tutkintokoulutuksen aikana, mutta sitä tulee kehittää koko virkauran. Voidaan puhua *tilannetietoisuudesta* osana voimakeinojen käyttöä ja sen harjoittelua. Ilman oikeaa tilannetietoisuutta kaikki toiminnot voivat olla summittaisia ja siten mahdollisten voimakeinojen käytön perusteellinen voi olla haasteellista, vaikka niiden käyttäminen tilanteessa olisikin ollut välttämätöntä.

Mica Endsley jakaa tilannetietoisuuden kolmeen vaiheeseen: havainnointi, sen hetkisen tilan/tilanteen ymmärtäminen ja tulevan tilan enna-

¹ Ks. esim. Poljonen 2000, Poikela 2005.

kointi. Tämän oppiminen ja opettaminen on äärimmäisen haastavaa, koska kaikkia mahdollisia tilanteita on mahdotonta simuloida, vaikka aikaa olisi opetuksessa ja työpaikoilla tapahtuvissa harjoituksissa rajattomasti käytettävissä. Tämän takia tällainen taito kehittyy työelämän ja kokemuksen kautta eli elinikäisen oppimisen myötä.

Työelämässä poliisit tekevät tilannetietoisuuteen liittyvää arviointia ja päätöksentekoa koko ajan, mutta tämän hetken koulutuksessa sitä ei ole terminologisesti vielä kovin systemaattisesti käsitelty. Uskon, että termin *tilannetietoisuus* terminologinen käsittely ja systemaattinen käyttäminen edelleen kehittäisi ja helpottaisi poliisitaktista ajattelua. Terminologian avulla sen kuvaaminen, mitä poliisitoiminnalta edellytetään ja mikä edeltää myös mahdollista voimakeinojen käyttämistä, jäsentyisi tehokkaammin. Usein näet jonkin asian pilkkominen pienemmiksi kokonaisuuksista ja asian tai tapahtuman ”nimeäminen” ja abstrakti käsitteellistäminen helpottaa ja parantaa asian kokonaisvaltaisempaa ymmärtämistä. Tätä pidetään merkittävänä kokemuksellisen oppimisen mallin lähtökohtana.²

* * *

Poliisin voimakeinojen käyttöön liittyvä vahvasti niin voimakeinojen käytöstä varoittaminen kuin ”voiman näyttäminen”. Voiman näyttäminen tarkoittaa sitä, että omalla olemuksellamme ja tekemisellämme osoitamme, että poliisi kykenee vir-

² Ks. Eteläpelto 1993; Kolb 1984.

PELKÄSTÄÄN LISÄÄNTYVÄT
VIRKAVUODET EIVÄT VÄLTTÄMÄTTÄ
RIITÄ VARSINAISEEN
OPPIMISEEN JA OMAN TOIMINNAN
KEHITTÄMISEEN.

USKON, ETTÄ TERMIN
TILANNETIETOISUUS
TERMINOLOGINEN KÄSITTELY JA
SYSTEMAATTINEN KÄYTTÄMINEN
EDELLEEN KEHITTÄISI JA
HELPOTTAISII POLIISITAKTISTA
AJATTELUA.

katehtävänsä suorittamaan. Ihanne-
maailmassa tämä voitaisiin toteuttaa
siten, että jokaiselle poliisin tehtävälle
lähtisi vähintään kolme
poliisipartiota – muka-
na myös nelijalkainen
ystävämme, poliisikoira,
jonka ennalta ehkäisevä
vaikutus on sivumennen
sanottuna empiirisesti
arvioiden valtava. Tällä
tavoin parhaimmillaan pelkkä voiman
näyttäminen ja tarvittaessa voimakei-
nojen käytöstä varoittaminen riittää
murtamaan vastarinnan eikä varsinaisia
voimakeinoja jouduta käyttämään.

Edellä kuvattu liittyykin osittain va-
rautumiseen, josta on säädetty poliisilain
2 luvun 18 §:ssä (22.7.2011/872)
”Varautuminen voimakeinojen käyt-
töön ja käytöstä varoittaminen”. Siinä
säädetään:

*Jos virkatehtävää suoritettaessa on syytä
epäillä kohdattavan vastarintaa tai rikos-
lain 4 luvun 4 §:n 1 momentissa tarkoitettu
oikeudeton hyökkäys, voimakeinojen käyt-
töön on varauduttava sopivalla ja tarkoi-
tustenmukaisella tavalla.*

On tilanteita, joissa poliisin viestintä
kohteena olevalle henkilölle on erit-
tään käskevää ja määrätietoista. Siinä
on tarkoitus asettaa selvät rajat sille,
mitä kohde ei saa tehdä tai mitä hän-
nen tulee tehdä, tai muuten hän jou-
tuu poliisin voimakeinojen kohteeksi.
Tällöin on kyse voimakeinoista varoit-
tamisesta, josta säädetään poliisilaissa:

*Virkatehtävän kohteena olevaa henki-
lööä on varoitettava mahdollisuudesta jou-
tua voimakeinojen käytön kohteeksi, jos*

*varoittaminen on mahdollista ja tarkoituk-
senmukaista. Varoittaminen on tehtävä
tarkoitukseen soveltuvalla ymmärrettävällä
tavalla.*

AINA POLIISIN
VARAUTUMINEN EI
KUITENKAAN NÄY EIKÄ
SEN PIDÄKÄÄN NÄKYÄ
ULOSPÄIN.

Näissäkään tilanteissa
pelkästään voimakas ää-
nen käyttö ei ole ainoa
eikä kenties se tehok-
kain keino. Täytyy siis
osata arvioida kriittises-
ti omaa toimintaansa ja
erottaa mahdollisesti stressin aiheut-
tama uhmakas ja kenties ylimieliseltä
vaikuttava määräilevä käytös tehok-
kaasta viestinnästä. Kuitenkin viestin-
nän täytyy tällaisessa tilanteessa olla
erittäin selvää ja yksiselitteistä. Se on
myös poliisin oikeusturvakysymys.

* * *

Aina poliisin varautuminen ei kui-
tenkaan näy eikä sen pidäkään näkyä
ulospäin. Silloin se on poliisin henki-
lökohtaista, poliisipartion ja partioi-
den keskinäistä taktista varautumista
tulevaan tilanteeseen ja tehtävään.
Se voi sisältää tulevan tehtävän en-
nakoivaa läpikäyntiä ja eri taktisten
vaihtoehtojen punnintaa. Se voi olla
sopimuksia siitä, kuka varautuu käyt-
tämään voimankäyttövälineitä, kuka
avaa oven ja niin edelleen.

Varautuminen voi olla myös yksit-
täisen poliisin sisäistä, mielen tasolla
tapahtuvaa varautumista ja valmistau-
tumista vaativaan tilanteeseen. Kun
pääset Poliisiammattikorkeakouluun
opiskelijaksi, sinulle annetaan mah-
dollisuus oppia myös tämä taito, eli

stressinhallinnan säätelyn ja sen myötä
koko keho-mielitilan säätämisen taito.
Tämä opetussisältö pohjautuu tieteelli-
siin tutkimuksiin, joiden mukaan näiden
opetusmenetelmien vaikutus poliisin
vaativassa tilanteessa suoriutumiseen on
erityisen merkittävä.³

Voimakeinojen harjoittelua ja niiden
käyttöä täytyy tarkastella osana "isoa ku-
vaa", jossa poliisi toimii yksilönä tuntei-
neen, ajatuksineen ja ominaisuuksineen.
Jos stressitasomme nousee liian korkeak-
si, me menetämme kykymme ajatella
selkeästi ja myös motoriset taitomme
laskevat merkittävästi. Toisin sanoen
hyväkään taidon hallinta harjoittelutilan-
teessa ei siis riitä, jos me reaalityönteessä
menetämme suuren osan osaamisestam-
me. Ja vaikka systemaattisen harjoittelun
tuloksena esimerkiksi ampuma-aseen oi-
keoppinen ja turvallinen käsittely sekä
osumatarkkuutemme säilyisi edes välttä-
vällä tasolla, emme välttämättä osaa si-
joittua tilanteessa siten, että tarvittaessa
pystyisimme ampuma-asetta käyttämään.
Liian suuri stressi vaikuttaa nimittäin
merkittävästi myös tilannetietoisuuteem-
me ja sen myötä taktiseen ajatteluamme.

Tästä syystä voimankäytön harjoittelu
on ymmärrettävä kokonaisuudeksi, jossa
mitään yksittäistä osatekijää ei tule yli-
korostaa jonkun toisen kustannuksella.
Tosielämän tilanteissa on luonnollista,
että myös poliisin stressitaso nousee ai-
heuttaen jossain määrin edellä kuvattua
toimintakyvyn heikkenemistä. Tämän
vuoksi onkin tärkeää, että taidonhallin-
tamme esimerkiksi fyysisen voimankäy-

³ Andersen, J. P. & Gustafsberg, H. A. 2016.

tön liikkeiden tai voimankäyttövälineiden osalta on harjoitteluympäristössä erinomaista, koska tositilanteissa taitotason mahdollinen heikentyminen ei saa vaikuttaa työn lopputulokseen.

Mahdollisimman suoritukseen lopputulokseen kuuluu myös poliisin voimankäytöstä mahdollisesti aiheutuvien seurausten jatkuva arviointi. Tämä edellyttää poliisilta ensivastetaitoja. Voimakeinojen käyttöä seuraa yleensä uuden tilannearvion tekeminen, minkä jälkeen seuraa hoitotoimenpiteiden tarpeen arviointi ja tarvittaessa hätäensiapu, tässä järjestyksessä. Voimakeinojen käytön kohteena oleva henkilö ja muu ympäristö

on siis ensin saatava poliisin kontrolliin ja vasta sen jälkeen voidaan aloittaa hoitotoimenpiteet. Poliisin olkavarressa oleva leijonamiekka ei saa liian nopeasti muuttua punaiseksi ristiksi, koska muuten niin oma työturvallisuus kuin myös kohteena olevan henkilön sekä sivullisten turvallisuus voivat vaarantua.

Menimme kerran partiokaverin kanssa hälytystehtävälle, jossa ilmoitustiedon mukaan miestä oli lyöty puukolla ylävartaloon. Kerrostaloasunnossa oli useita henkilöitä ja suurin osa heistä päihteiden vaikutuksessa. Saimme tiedon, jonka mukaan tekijä olisi mennyt kerrosta alempana olevaan huoneistoon. Partiokaverini

lähti eristämään tätä paikkaa ja minä jäin yksin ylempänä olevaan asuntoon, jossa olevat ihmiset käyttäytyivät erittäin aggressiivisesti. He olivat ymmärrettävästi hädissään maassa makaavan puukotetun ystävänsä puolesta ja huusivat, että tarvitsevat ambulanssia eivätkä poliisia.

Siihen aikaan poliisin hätäensiapukoulutus ja -osaaminen ei yleisesti ottaen ollut lähellekään niin laadukasta kuin tänä päivänä. Oman silloisen osaamiseni olin saanut oman isäni opettamana, kun nuoruudessani yhteisille eräretkille lähtiessämme varauduimme pahimpiin skenaarioihin. Tällä tehtävällä tulkitsin uhrin tilan

hengenvaaralliseksi ja ne hoitotoimenpiteet, joita asunnossa olivat pyrkivät tekemään, tosiasiallisesti heikensivät uhrin tilaa. Tässäkään tilanteessa en voinut suin päin rynnätä auttamaan uhria, vaan minun ensin piti komentaa muut sivuun, koska heidän käytöksensä oli aggressiivista minua kohtaan. Myös uhri piti saada kontrolliin, niin ettei hän pysty vahingoittamaan minua ja siinä samalla itseään. Vasta tämän jälkeen aloitin hätäensiavun.

Kyseessä oli keuhkoon asti lyöty puukonisku, eli vakava rintakehävamma, josta saattaa seurata hengenvaarallinen jänniteilmarinta. Sen aikaisella osaamisellani ja käytettävissä olevilla välineillä pyrin estämään ilmarinnan

muodostumisen tai hidastamaan sen kehittymistä ja samalla turvaamaan uhrin terveen keuhkon toiminnan.

Myös ambulanssi tuli nopeasti paikalle. Ensihoito- ja pelastushenkilöstö ei kuitenkaan voi lähtökohtaisesti tulla vaara-alueelle ennen kuin poliisi on saanut tilanteen kontrolliin tai pystyy heidän toimintansa muulla tavoin turvaamaan. Tästäkin syystä poliisin suorittamat ensihoitotoimenpiteet ovat mittaamattoman tärkeitä.

* * *

Työpaikan ampumakoulutus, jossa Hanski sanoi minulle nuo merkitykselliset sanat ”tunnista maali, varmista tausta”, realisoitui siis tositilanteena vain muutamaa viikkoa myöhemmin. Hätäkeskus antoi ilmoituksen tapauksesta, jossa joku mies ampui ohikulkevia autoja kiväärin mallisella aseella. Olin työvuorossa kurssikaverini kanssa, meillä oli virka-ikää vanhempina konstaapeleina noin kuusi kuukautta.

Ajoimme hälytysajona tapahtumapaikalle, jossa totesimme, että ilmoittajat olivat täydessä ymmärryksessä eli eivät esimerkiksi päihteiden takia näe pikkukukkoja. Sen lisäksi totesimme, että henkilövahinkoja ei ainakaan heille ollut tullut. Välittömästi tämän jälkeen läheisen kerrostalon alaovi aukesi ja pihalle astui mies roikottaen kivääriä jalkojensa välissä.

Meidät nähdessään mies kääntyi ja alkoi kävellä meistä pois päin. Lähestyimme nopeasti miestä jalkaisin päästäksemme sellaiselle etäisyydelle, että pystyisimme omilla voimankäyttövälineillämme vai-

POLIISIN OLKAVARRESSA OLEVA LEIJONAMIEKKA EI SAA LIIAN NOPEASTI MUUTTUA PUNAISEKSI RISTIKSI, KOSKA MUUTEN NIIN OMA TYÖTURVALLISUUS KUIN MYÖS KOHTEENA OLEVAN HENKILÖN SEKÄ SIVULLISTEN TURVALLISUUS VOIVAT VAARANTUA.

kuttamaan miehen toimintaan. Muistan yhä elävästi, kun uhkasin miestä virka-aseellani ja varoitin poliisin ampuma-aseen käytöstä. Käskin häntä luopumaan aseestaan ja laittamaan sen maahan. Mies ei totellut, vaan jatkoi kävelyään kiväärin kanssa pois päin kerrostalon piha-alueelta ja kohti vilkasliikenteistä risteystä.

Mielessäni pyörivät koko ajan Hanskin sanat: tunnista maali, varmista tausta. Tähtäsin miestä alaraajaan koko ajan itse liikkuen, jotta taustana oleva kerrostalon kivijalka säilyisi miehen takana. Mikäli en olisi liikkunut, taustaksi olisi tullut vilkasliikenteinen risteys, jossa kesäpäivänä kulkuihin paljon ihmisiä autoilla, pyörillä ja jalkaisin. Ampuma-aseen käyttäminen tuollaista taustaa vastaan olisi voinut aiheuttaa vakavaa vaaraa sivullisille.

Jos mies olisi jatkanut kävelyään vielä sekunnin tai pari, toimintakykyäni olisi mitattu. Olin tehnyt päätöksen välitöntä ja vakavaa vaaraa aiheuttavan henkilön vaarallisen toiminnan pysäyttämiseksi ampuma-asetta käyttäen. Kun minulla oli ”turvallista taustaa” jäljellä enää alle kaksi metriä, mies onneksemme luopui vastarinnastaan ja pudotti aseensa maahan.

Teimme tilanteessa suuren määrän taktisia virheitä liittyen lähestymiseen ja suojan käyttöön. Tiedostimme sen tilanteen jälkeen ja olemme tapahtumasta oppineet. Mahdollisimman turvallisen taustan poliisin aseenkäytölle kuitenkin huomioimme.

* * *

Julkista virkaa hoidettaessa luottamukseen kuuluu, että toiminta on avointa ja läpinäkyvää ja oman toiminnan laillisuutta valvotaan laadukkaasti. Tästä syystä esimerkiksi kaikki tilanteet, joissa poliisi joutuu käyttämään ampuma-asetta, käynnistävät prosessin, jossa poliisin toiminnan laillisuus arvioidaan ja varmistetaan.

Toisaalta täytyy huomioida, että myös ampuma-aseen käyttämättä jättäminen voi käynnistää saman prosessin. Kuvitelutakoon, että poliisin työtilanteessa toimintaa johtava poliisi on määrännyt sinut käyttämään ampuma-asetta, mikäli tilanteessa tietyt asiat etenevät tiettyyn pisteeseen. Tilanne etenee epädullisesti ja kynnyks ampuma-aseen käyttöön täytyy, jolloin sinun tehtävänäsi on pysäyttää vaarallisen henkilön vaarallinen toiminta ampuma-asetta käyttäen. Et kuitenkaan syystä tai toisesta käytä ampuma-asetta, minkä seurauksena vaarallinen toiminta pääsee jatkumaan ja sivulliselle aiheutuu vakava hengenvaara. Tällöin toimimatta jättämisestä laillisuutta tullaan arvioimaan.

Vielä vaikeampi sinun asemasi saattaisi olla nopeassa tilanteessa, jossa kukaan muu ei ehdi asiaa linjaamaan, vaan sinun on itse pystyttävä tekemään päätös ampuma-aseen käyttämisestä nopeasti ja täysin itsenäisesti. Ja edelleen seuraukset ulkopuolisille ihmisille

MIELESSÄNI PYÖRIVÄT KOKO AJAN HANSKIN SANAT: TUNNISTA MAALI, VARMISTA TAUSTA.

voivat olla peruuttamattomia, mikäli vaarallisen henkilön vaarallista toimintaa ei saada poliisitoiminnalla pysäytettyä.

Toisinaan on siis tilanteita, joissa poliisin pidättäytyminen voimankäytöstä poliisitoiminnan kohteena olevaa henkilöä kohtaan aiheuttaisi jonkun toisen vakavan loukkaantumisen tai kuoleman. On siis tilanteita, joissa voimankäyttö on paitsi moraalisesti oikeutettua myös moraalisesti välttämätöntä.⁴ Samaan aikaan voimakeinojen käyttäminen saattaa aiheuttaa toiminnan kohteena olevan henkilön vakavan loukkaantumisen tai kuoleman. Moraalinen välttämättömyys toimia kohteena olevaa henkilöä vastaan ei poista sitä tosiasiaa, että myös hän on aina jonkun lähimmäinen, ehkä lapsi, ehkä vanhempi.

Kun seuraavan kerran luet uutisotsikon, jossa poliisi on käyttänyt voimakeinoja, arvioi kriittisesti uutisoinnin sisältöä. Mieti mitä olisi voinut tapahtua, jos poliisi ei olisi toiminut tilanteessa. Tai kun silmiäsi osuu otsikko siitä, kuinka poliisikoira on poliisin virkatehtävällä purrut ihmistä ja seurauksena on syntynyt vakavia vammoja, arvioi silloin, että mikäli poliisi ei olisi käyttänyt poliisikoiraa, mitä voimankäyttövälinettä olisi sen sijaan käytetty. Mikä olisi ollut mahdollinen seuraus esimerkiksi kohteena olevalle teräasetta käyttäneelle riehujalle siitä, että poliisi olisi käyttänyt ampuma-asetta? Miten sinä olisit yrittänyt pysäyttää teräaseella, kirveellä, vesurilla tai ampuma-aseella riehuvan, toimintakykyisen henkilön vaarallisen toiminnan?

TOISINAAN ON SIIS TILANTEITA,
JOISSA POLIISIN PIDÄTTÄYTYMINEN
VOIMANKÄYTÖSTÄ
POLIISITOIMINNAN KOHTEENA
OLEVAA HENKILÖÄ KOHTAAN
AIHEUTTAISI JONKUN TOISEN
VAKAVAN LOUKKAANTUMISEN TAI
KUOLEMAN.

⁴ Miller, Blackler ja Alexandra 1997.

Yleisesti ottaen poliisilta edellytetään erittäin paksua nahkaa, mitä tulee poliisitoiminnasta uutisointiin. Harvoin poliisia kiitellään. Joko poliisin voimakeinojen käyttöä arvostellaan ja niitä pidetään liioiteltuna tai sitten ihmetellään, miksei poliisi puuttunut johonkin tilanteeseen tai tapahtumaan jo aiemmin.

Tosiasiasa me emme valitse hälytystehtäviä, hälytystehtävät valitsevat meidät. Ja kun tehtävä eli keikka tulee, meillä ei ole sitä etuoikeutta olla

puuttumatta tilanteeseen kuin tavallisella kansalaisella on. Oli keikka kuinka vaikea ja vaarallinen tahansa, niin se on meidän tehtävä ja meidän se tulee hoitaa. Jäätelökioskin myyjän ei läh-

tökohtaisesti tarvitse yrittää taltuttaa riehuva henkilöä. Se työ kuuluu poliisille.

Muistan uutisoinnin tapahtumasta, jossa aggressiivisesti ja sekavasti käyttäytynyt mies pysäytti linja-auton ja esti sitä jatkamasta matkaa. Paikalle hälytetty poliisipartio suoritti virka-tehtävän joutuen käyttämään tilanteessa voimakeinoja. Kuka muu olisi tehtävän hoitanut?

Tapahtuman oli kuvannut joku kansalainen ja kuvatallenne pyöri mediasa. Lehtien palstoilla ja sosiaalisessa mediassa poliisipartion toiminta sai valtavasti negatiivista kritiikkiä. Poliisin toimintaa arvosteli muun muassa julkisesti eräs yksityisen turva-alan

henkilö, joka tituleerasi itseään jonkinlaiseksi turvallisuuskouluttajaksi. Tämä "asiantuntija" kritisoi voimakkaasti poliisin toimia ja vetosi voimakeinojen käytöstä annettuihin määräyksiin. Tosiasiasa tämän "asiantuntijan" antamat tiedot olivat juridisesti täysin virheellisiä. Tätä ei kuitenkaan tavallinen lehdenlukija voinut tietää.

Lehdenlukija ei voinut tietää myöskään sitä, että poliisi loukkaantui kyseisessä tapahtumassa, kun riehuja puri poliisia. Tämä tieto uutisoitiin

vasta myöhemmin. Heti tapahtuman jälkeen monet arvostelivat poliisin toimia ylimitoitetuiksi. Syyttäjänvirastosta tuli noin puoli vuotta myöhemmin päätös, jossa todettiin, ettei poliisin toimia

vastaan nosteta syytteitä. Mielikuva "hakkaavasta poliisista" oli kuitenkin jo heti tapahtuman jälkeen ehtinyt muodostua.

Poliisin toimia tarkastellaan, arvioidaan ja arvostellaan median lisäksi joskus jopa vuosia kestävässä oikeuskäsittelyissä. Kuitenkin tilanteessa päätöksen tehneellä poliisilla on saattanut olla aikaa alle sekunti tehdä päätös, mitä voimakeinoja hän käyttää, arvioida voimakeinojen vaikutuksia ja arvioida myös sitä, mitä esimerkiksi sivulliselle voisi tapahtua, jos hän ei voimakeinoja käyttäisi. Se on poliisin todellisuus. Ja huoli siitä, miten mediassa asia tullaan käsittelemään, ei saa

koskaan vaikuttaa poliisin päätöksentekoon.

Poliisin kenttätyön perustana on parti- on jäsenten ja muiden kollegojen välinen keskinäinen luottamus. Lievät epäonnistumiset ja huonot päivät ovat jossain määrin sallittuja myös poliisin ammatissa, olemmehan ihmisiä. Haastavissa ja vaarallisissa tilanteissa asia kuitenkin muuttuu: niissä epäonnistumisille tai huonoille päiville ei ole sijaa. Tästä syystä onkin niin, että mikäli jonkun toimintakyky pettää ratkaisevalla hetkellä, suurin kritiikki tulee usein omilta kollegoilta. Jos tilanne on ollut todella kriittinen, luottamusta on hyvin vaikea saada takaisin.

Tämä on vaikeasti ratkaistava haaste, sillä tällainen tapahtumaketju on inhimillinen kaikista näkökulmista. On inhimillistä epäonnistua vaarallisessa tilanteessa, vaikka siihen ei olisi missään nimessä varaa – ja toisaalta on inhimillistä lakata luottamasta, jos kokee kollegan pettäneen vaarallisessa tilanteessa.

Kenties uusi poliisisukupolvi keksii ratkaisun myös tähän pulmaan. Vinkiksi sanon, että helpoin keino on tietysti se, että kaikkien ammatinhallinta on niin jäätävä, ettei se koskaan järky. Sen lisäksi anteeksiantamisen kulttuurin harjoittelulle voisi kuitenkin olla tilaa.

Muistan kun harjoittelimme erityisryhmän taktiikkaan liittyvää sisätilaetsintää. Olimme ryhmässämme keskustelleet taktiikan haasteista ja todenneet siinä olevan tietyt kriittiset pisteet. Olin itse varma, että ne eivät ole minulle ongelma. Olin aivan varma, että en ainakaan itse tee niitä virheitä.

Päivän aikana näin kuitenkin tapahtui:

POLIISIN TOIMINTAA ARVOSTELI
MUUN MUASSA JULKISESTI ERÄS
YKSITYISEN TURVA-ALAN
HENKILÖ, JOKA TITULEERASI
ITSEÄÄN JONKINLAISEKSI
TURVALLISUUSKOULUTTAJAKSI.

KUITENKIN TILANTEESSA
PÄÄTÖKSEN TEHNEELLÄ POLIISILLA
ON SAATTANUT OLLA AIKAA ALLE
SEKUNTI TEHDÄ PÄÄTÖS, MITÄ
VOIMAKEINOJA HÄN KÄYTTÄÄ,
ARVIOIDA VOIMAKEINOJEN
VAIKUTUKSIA JA ARVIOIDA
MYÖS SITÄ, MITÄ ESIMERKIKSI
SIVULLISELLE VOISI TAPAHTUA, JOS
HÄN EI VOIMAKEINOJA KÄYTTÄISI.

minun toimintani seurauksena kohdehenkilö olisi päässyt ampumaan yhtä ryhmäläisistäni. Vaikka kyse oli harjoituksesta, jonka tarkoituksena on oppia ja havaita konkreettisesti toimintaan liittyvät riskitekijät ja haasteet, siitä ylitse pääseminen oli minulle henkilökohtaisesti vaikeaa.

Vain hieman liioitellen voisin sanoa, että silloin tällöin herään vieläkin öisin omaan huutoni tekemäni virheen vuoksi. Itsekritiikki on terveellistä vain tiettyyn rajaan asti ja anteeksiantamiseen kuuluu myös anteeksianto itselleen.

Poliisin tutkintokoulutus antaa sinulle erinomaisen pohjan voimakeinojen käyttöön liittyvässä taidon hallinnassa. Voimakeinojen käytön osalta välineiden hallintasi on työssäoppimisyksikölle lähtiesi erinomainen. Se on varmaa. Sillä jos se ei ole, et lähde.

Ensisijaisesti saat kuitenkin valmiudet kehittää itse itseäsi läpi virkaurasi. Kaikki on sinusta itsestäsi kiinni. Elinikäinen oppiminen ei ole vain sana, vaan se on ainoa keino ammatinhallinnan jatkuvalla kehitykselle. Tämä tarkoittaa poliisityössä erityisesti edellytyksiä työturvallisen toiminnan kehitykselle. Sinun on opittava joustavasti muuttamaan rooliasi erilaisilla poliisin tehtävillä, pitäen kuitenkin

kin koko ajan mielessä työturvalliset toimintatavat ja valmiuden voimakeinojen käyttöön.

Riippumatta toimenkuvastasi poliisityösiyksikössäsi olet poliisi ja yhteiskunta edellyttää sinulta ammattitaitoista toimintaa joka tilanteessa. Keskustele poliisin palvelupäivystyksessä ihmisten kanssa ottaen samalla rikosilmoitustietoja vastaan, autat vanhusta ylittämään katua, kannat loukkaantunutta lokkia poliisiautoon, syöt jäätelöä torilla ja juttele ja naurat ihmisten kanssa. Ja koko ajan sinulla on oltava valmius ja toimintakyky myös äärimmäisiin tilanteisiin.

Saimme hälytystehtävän, jonka mukaan mies on puukottanut useita ihmisiä kaupungin keskustassa. Meidän ajoikamme tehtävälle kesti arviolta vain 20 sekuntia. Tässä ajassa sovimme partiokaverin kanssa miten toimimme.

Muistutimme toisiamme korostetusta ympäristön tarkkailusta, koska ihmisiä on paljon ja tekijä voi olla kuka tahansa. Toimintasuunnitelmamme oli pysäyttää vaarallisen henkilön toiminta niin nopeasti kuin mahdollista estääksemme lisäuhrien syntymisen, huomioiden kuitenkin omassa voimakeinojen käytössä kadulla olevat sivulliset. Tässä tilanteessa poliisin voimakeinoja ei kuitenkaan tarvittu.

ELINIKÄINEN OPPIMINEN
EI OLE VAIN SANA, VAAN
SE ON AINOA KEINO
AMMATINHALLINNAN
JATKUVALLE
KEHITYKSELLE.

Tapahtumapaikalla olleet sivulliset saivat puukkomiehen taltutettua ennen kuin itse ehdimme tämän luo. Mies oli siihen mennessä ennättänyt iskeä puukolla kolme henkilöä, kaikkia hengenvaarallisesti.

Kuvittele nyt itsesi vastaavaan vaativaan tilanteeseen, jossa sivullisten henki ja myös sinun henkesi on välittömässä hengenvaarassa. Kuvittele yömusta kaupunkiympäristö, jossa rankka vesisade piiskaa vasten kasvoja ja vaikeuttaa havaintojen tekoa; et kunnolla näe tai kuule. Vaarallinen teräaseella varustautunut henkilö pyrkii aktiivisesti vahingoittamaan kaikkea mikä liikkuu. Ja vaikka sataa, niin ihmisiä on paljon, koska ravintolat ovat juuri sulkeutumassa. Humalaiset eivät ymmärrä vaaraa eivätkä tottele sinun antamiasi käskyjä siirtyä kauemmaksi. Joku heistä sen sijaan päättää tulla kertomaan sinulle siitä, kuinka hänelle ei myyty ravintolassa enää viimeistä olutta. Kun et pysty hänen elämänsä sillä hetkellä riittävästi ymmärtämään, hän provosoituu ja tarraa sinua rinnuksista. Ja koko ajan aktiivinen, vaarallisella välineellä varustautunut henkilö pyrkii vahingoittamaan jokaista kadulla olijaa. Kaikkien elämä on sinun ja partiokaverisi käsissä.

Pitäisitkö hyvänä, että kyseistä poliisille kuuluvaa virkatehtävää suorittaessasi tietäisit, että osaat käsitellä voimakäyttövälineitä? Että tietäisit, että olet ylläpitänyt ja kehittänyt osaamistasi systemaattisesti koko virkaurasi ajan? Tietäisit, että osaat säätää kehoasi ja mieltäsi ja että stressin aiheuttamat negatiiviset vaikutukset eivät laske sinun osaamistasoasi tai heikennä tilannetietoisuuttasi? Tietäisit, että olet

JÄ KOKO AJAN SINULLA ON OLTAVA
VALMIUS JA TOIMINTAKYKY MYÖS
ÄÄRIMMÄISIIN TILANTEISIIN.

varmistanut ennen työvuoron alkua ja sen aikana, että työvälineesi ovat kunnossa ja että ajoneuvossa ja nyt kädessäsi oleva valaisin varmasti toimii? Tietäisit, että olet harjoitellut ampumista pimeässä, olet harjoitellut ampumista yhdellä kädellä, olet harjoitellut muiden voimankäyttövälineiden käyttöä ja olet erityisen taitava fyysisissä voimankäyttöliikkeissä? Tuntisit omat kykysi ja ymmärtäisit kyseisen tilanteen olosuhteiden määrittelemät rajoitteet eri voimankäyttövälineiden ja taktiikkojen käytölle?

Vai lähtisitkö mieluummin suorittamaan samaa virkatehtävää siten, että olisit epävarma osaamisestasi ja valmistautumisestasi? Kumman valitset? Jos haluat valita ensimmäisen, se edellyttää sinulta aktiivista oman osaamisesi kehittämistä läpi elämän. Kuukaan muu ei tee sitä sinun puolestasi.

Ja kun oikeassa maailmassa eletään, niin joskus sattuu ja tapahtuu. Vaikka pyrit tekemään kaikesta oikein, niin joskus kohde päättää yrittää vahingoittaa sinua ja voi joskus myös onnistua siinä.

* * *

Lainaan erästä hyvää kollegaani, jonka erittäin osuva kuvaus poliisin työstä kuuluu näin: ”Poliisin työ on tavallisten ihmisten tavallisten asioiden hoitamista.” Ja näinhän se paljolti on. Poliisin työ ei onneksi ole hengissäselviy-

tymiskamppailua työvuorosta toiseen. Meidän täytyy ymmärtää, että näillä ”arkisilla” tavallisten asioiden hoitamisilla voi kuitenkin olla mittaamaton merkitys tälle yhdelle ihmiselle. Hän muistaa kohtaamisenne ehkä aina.

Tämän lisäksi poliisityöhön kuuluu erittäin vaikeita ja vaarallisia tilanteita, joissa ihmisten henki ja terveys on uhattuna. Tällöin poliisi vaikuttaa lukuisten ihmisten elämään ja ääritilanteissa myös siihen, jatkuuko se jonkun kohdalla.

Jokainen kohtaaminen valmistele seuraavaa kohtaamista. Tässä valmistelussa sinulla on iso valta ja vastuu. Ymmärrä, että poliisin työ ei ole maailman katsomista mustavalkoisten linssien läpi, vaikka se voisi joskus tuntua helpommalta.

Eräänä yövuorona toimme putkaan miehen, jonka kiinniottilanteessa olimme joutuneet käyttämään voimakeinoja. Vuoron ollessa loppuillaan päätin käydä katsomassa, miten miehellä menee. Kerroin putkavartijalle, että käyn vähän juttelemassa yhdelle kiinniotetulle. Mies oli hereillä.

- Saanko tulla sisään?
- Tule vain, mies vastasi hieman hämmentyneesti.
- Miten menee?
- On menny paremminkin.
- Ymmärrän, sanoin ja istuuduin miestä vastapäätä. – Muistatko mitä yöllä tapahtui?
- Joo, hän vastasi.

– Mitenkä siitä sellainen paini pääsi kehkeytymään? naurahdin.

- En mä vaan tiedä.
- Sattuiko suhun?
- Ei, entä suhun tai sun työkaveriin?
- Ei. Vaikka hiki kyllä tuli.
- Vittu mua harmittaa. Hirvee morkkis.

– No, pääasia ettei mitään päässyt kuitenkaan tapahtuun. Tämä maailmankaikkeus ei taida paljon suuntaansa muuttaa, vaikka meille joskus sattuu vähän heikompiakin hetkiä. Eli älä välitä. Viimeksään huomenna sun fiilikset on paremmat. Ja hei, ellei yöllistä olisi tapahtunu, ei mekään oltais koskaan tavattu. Mun nimi on Juha-Matti.

- Toni (nimi muutettu).
- Hetken hiljaisuuden jälkeen katsoin kelloa. Yövuoro oli päättymässä.
- Eiköhän lähdetä kukin kotiimme.
- Sopii.

Mies meni putkan tiskille selvittämään paperiasiansa kuntoon ja minä menin purkamaan poliisiautoa varusteista.

Toimintatapana en voi kuitenkaan suositella putkatiloissa tapahtuvia keskusteluja, jotka eivät liity varsinaisesti virkatehtävään. Varsinkin jos kysymyksessä on rikosepäily, josta voidaan aloittaa esitutkinta, niin tällaiset putkalla tapahtuvat keskustelut voivat merkittävästi rikkoa kaikkien osallisten oikeusturvaa. Tämä on sinällään aika nurinkurista: inhimillistä toimintaa saattavat rajoittaa lait, jotka on laadittu sitä suojelemaan.

Joka tapauksessa on tärkeää ymmärtää, että toimintamme jättää aina jäljet meidän työtilanteissa kohdanneisiin ihmisiin. Nimesi ei ehkä jää muistiin mutta mie-

JOKAINEN KOHTAAMINEN
VALMISTELE SEURAAVAA
KOHTAAMISTA.

likuvat poliisista kyllä. Oliko poliisi kunnioittava vai ylimielinen? Avulias vai töykeä? Oliko poliisi oikeudenmukainen?

Erityisen merkityksellisiä mielikuvat ovat tilanteissa, joissa joudumme kohdistamaan johonkin ihmiseen voimakeinoja. Tällöin se, miten me muuten toimimme, käyttäydymme ja puhumme ja miten suhtaudumme kohteena olevaan henkilöön, voi vaikuttaa merkittävästi siihen, miten kyseinen henkilö tai sivulliset tilanteen kokevat – ja sen myötä siihen, miten joku heistä toimii seuraavan kerran kohdatessaan poliisin.

Valmistamme ihmisiä siis aina myös siihen mahdolliseen seuraavaan kohtaamiseen poliisin kanssa. Pidä huolta, ettet omalla ajattelemattomalla toiminnallasi tai puheillasi aiheuta koskaan sitä, että kollegamme joutuu sinun vuoksesi vaikeaan tilanteeseen, kohdatessaan sinun virkatoimesi kohteena olleen henkilön joskus tulevaisuudessa. Kuten Maximus Decimus Meridius sanoo joukoilleen elokuvassa *Gladiator* (2000): "What we do in life echoes in eternity."

LÄHTEET

- Andersen, J. P. & Gustafsberg, H. A.: *Training Method to Improve Police Use of Force Decision Making: A Randomized Controlled Trial*. Sage Open 2016. April-June. 1–13 DOI: 10.1177/2158244016638708

- Endsley, M.R. & Kokar, M.M.: *Situation Awareness and Cognitive Modeling*. Issue No.03 – May-June (2012 vol. 27). Published by the IEEE Computer Society 2012.
- Eteläpelto, A. & Miettinen, R.: *Ammattitaito ja ammatillinen kasvu*. Painatuskeskus 1993.
- Huhta, Juha-Matti: *Työturvallisuuden ymmärtäminen osana poliisin ammattiin perehdytystä ja järjestyspoliisin ammatillista kehitystä*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto 2012.
- Kolb, D., A.: *Experiential learning. Experience as the source of learning and development*. Prentice Hall 1984.
- Pohjonen, P (2000) *Työssäoppiminen – Ammatillisen osaamisen perusta*. PS-kustannus 2000.
- Poikela, Esa: ”Työ ja kokemus oppimisen lähtökohtana ja tavoitteena.” – Teoksessa Poikela, Esa (toim.): *Osaaminen ja kokemus*. Tampere University Press, 2005. S. 9–18.
- Miller, S., Blackler, J., Alexandra, A.: *Police ethics*. Allen & Unwin 1997.
- Poliisilaki (22.7.2011/872).
- Poliisi (AMK) opetussuunnitelma 2016–2017. Poliisiammattikorkeakoulu 2016.

SAMI HÄTÖNEN

AINA POLIISI

YLIKOMISARIO SAMI HÄTÖNEN TYÖSKENTELEE POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUSSA VALVONTA- JA HÄLYTYSOIMINNAN JOHTAMISEN OPETUS- JA ASiantuntijatehtävissä. JOHTAMISKOULUTUKSEN LISÄKSI HÄNEN VASTUULLAAN ON MUUN MUASSA POLIISIN MIEHITTÄMÄTTÖMÄN ILMAILUN KEHITTÄMINEN.

HÄTÖNEN VALMISTUI POLIISIKSI VUONNA 1999 JA ON SUORITANUT SEN JÄLKEEN POLIISIALIPÄÄLLYSTÖN TUTKINNON, POLIISIN PÄÄLLYSTÖTUTKINNON JA HALLINTOTIETEEN MAISTERIN TUTKINNON. ENSIMMÄISET KYMMENEN VIRKAVUOTTAAN HÄN TYÖSKENTELI PAIKALLISPOLIISISSA, MYÖHEMMIN POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUSSA JA POLIISIHALLITUKSESSA.

HÄTÖNEN ON MYÖS VALOKUVAAJA. HÄNEN OTTAMIAAN KUVIA LÖYTYY TÄMÄNKIN KIRJAN SIVUILTA.

Istun luokkahuoneessa, jossa on monenikäisiä opettajaksi opiskelvia. Yksi toisensa perään nousee enemmän tai vähemmän vaivautuneena seisomaan ja esittelee itsensä. Olen hämmentynyt, sillä esittelyjen perusteella vain harva tietää, mistä on tulossa tai minne on menossa. Oman vuoroni koittaessa astelen määrätietoisin askelin luokan eteen.

– Olen poliisi ja tulen aina olemaan. Ja poliisin poikana olen aina ollut melkein poliisi. Ja täällä olen, koska laissa niin määrätään.

Poliisiammattikorkeakoulun opettajaksi nimitettävän tulee muiden kelpoisuusvaatimusten lisäksi suorittaa kolmen vuoden kuluessa nimittämisestä opettajan pedagogiset opinnot. Minulle tämä tuli ajankohtaiseksi, kun sain vuonna 2010 Poliisiammattikorkeakoulussa nimityksen vakituisen ylikomisarion virkaan.

Valmistuessani poliisiksi kaksikymmentä vuotta sitten en todellakaan osannut arvata, mitä puheet elinikäisestä oppimisesta tulisivat omalla kohdallani tarkoittamaan. Nyt tiedän.

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

Poliisin perustutkinnon jälkeen tieni vei nopeasti alipäälystökurssille ja sen jälkeen päälystökurssin kautta turvallisuushallinnon maisteriopintoihin. Eikä uuden oppiminen ole jäänyt vain tutkintojen suorittamiseen, vaan takana on paljon erilaisia täydennyskoulutuksia. Aikajanalle laitettuna olenkin ollut ison osan elämästäni eräänlainen poliisiopiskelija.

Opinnot tai niiden tuottamat pätevyudet eivät kuitenkaan ole olleet minulle minkäänlainen itseisarvo. Kuulun siihen ihmistyyppiin, joka oppii parhaiten tekemällä – yrityksen ja erehdyksen kautta. Olen aidosti sitä mieltä, ettei kokemusperäistä osaamista voi korvata parhaimmallaan pedagogiikalla. Jo työharjoittelussa päätin tietoisesti omaksua kaikilta perehdyttäjiltäni heidän parhaat puolensa. Olen edelleen samaa mieltä, että mallioppiminen toimii, kunhan osaa nähdä ikonisimmissakin idoleissa myös heidän heikkoutensa.

Poliisi esiintyy ulkoisesti yhtenäisenä ja väistämättä hieman kasvottomanakin organisaationa, mutta se koostuu silti erilaisista yksilöistä. Jo kuluneen fraasin mukaan poliisi edustaa läpileikkausta koko yhteiskunnan kirjosta. Ja toden totta, kun univormut riisutaan, sulaudumme täydellisesti joukkoon. Poliisiammattikorkeakoulun sisäpihalla olevan ketjukiven sanomassa asuu suuri viisas: Ketju on niin vahva kuin sen heikoin rengas. Vaikka olem-

me erilaisia, meidän on toimittava saumattomasti yhteen. Ja samalla kun olemme osa harvinaisen kollegiaalista yhteisöä, joudumme kohtaamaan isojakin haasteita yksilöinä. Yksin.

* * *

– Sami, tuossa on jalkineenjalkiä hangeissa. Käy tarkistamassa.

Jalkaudun poliisiautosta keskelle pilkkopimeää pohjoiskarjalaista metsää, kaukana kotoa. Jännittää. En tiedä missä olen, mutta ilmeisen etäällä, jossain kuuluvuusalueiden ulkopuo-

lella. On vuosi 1998 ja suoritan poliisiopintoihin kuuluvaa työharjoittelua Joensuun poliisilaitoksella. Olemme juuri ajaneet kymmeniä kilometrejä hälytysajoa tapahtumapaikalle, jossa pankkiautomaatti on irrotettu pyöräkuormaajalla pankkikonttorin seinästä. Teko on veres, joten epäillyt ei-

vät ole ehtineet kauaksi. Ajojahti on käynnissä.

Seuraan lumihangessa kulkevia jälkiä. Matka tuntuu loputtomalta. Vilkaisten taakseni ja huomaan partioauton hukkuvan pimeyteen. Mihin jäljet johtavatkaan? Vanha analoginen poliisiradio on lakannut kuulumasta jo hyvän matkaa sitten ja omassa puhelimestakaan ei ole kenttää. Tosin: mihinpä minä sillä soittaisin, hätänumeroonko? Entä miten pitkälle minun pitää vielä edetä?

Pää on täynnä kysymyksiä, joihin ei

tunnu löytyvän vastausta Poliisikoulun opeista. Käännyin takaisin autolle. Jahti jatkuu.

Epäiltyjä ei lopulta löytynyt ajojahtime aikana, mutta rikos selvisi myöhemmin tutkinnassa. Jutusta jäi minulle vahva muistijälki, sillä kyseessä oli yksi ensimmäisistä työvuoroistani ja lisäksi pääsin myöhemmin vielä seuraamaan sen käsittelyä käräjäoikeudessa. Ja kyllä, moni poliisiopiskelija kokee työharjoittelussa paljon vaativampia ja vaarallisempia tilanteita. Joissain keikoissa vain on se jokin, mikä saa muistamaan ne vielä kiikkustuolissakin. Tässä se jokin oli yksinäisyys.

* * *

– Poliisi, liikkumatta!

Nousen mintunvihreästä Volkswagen Polosta käskyttäen samalla minua lähes tyviä autovarkaita. Päätän ottaa virkaaseeni esiin, valmiusotteeseen. Sehän ei ole vielä aseenkäyttöä, kuten Sainion Olli ja Katajan Tomppa ovat voimankäytön oppitunneilla opettaneet. Mutta nyt on varauduttava pahimpaan.

Valmistuin helmikuussa 1999 ja pääsin töihin kotikaupunkiini Hyvinkäälle. Kenttäryhmässäni ei ollut tasapareja, ja kun kieltäydyin kohteliaasti tarjouksesta istua kolmantena pyöränä vanhempien kollegoiden matkassa, partiointiin usein yksinäni tunnuksettomalla poliisiautolla. Rikospoliisin räikeän vihreää, ohjaustehostimetonta, vain 60-hevosvoimaista Poloa ei äkkiä arvannut poliisiautoksi, joten se oli minulle viisas valinta. Ja olihan siinä hyvät poppivehkeetkin.

Tunnuksettomat poliisiautot ovat muutenkin yllättävän käyttökelpoisia työvälineitä. Siksikin yllättävän, että niillä

JOISSAIN KEIKOISSA VAIN ON SE
JOKIN, MIKÄ SAA MUISTAMAAN NE
VIELÄ KIIKKUSTUOLISSAKIN. TÄSSÄ
SE JOKIN OLI YKSINÄISYYS.

ajaessa näkee paljon sellaista, minkä poliisitunnukset pitävät poissa. Harvemmin autovargaat lähestyvät vapaaehtoisesti tunnuksellista poliisiautoa.

Autovargaat ovat aiemmin illalla paenneet Vihdin partiota ja olen osallistunut etsintöihin toisen Hyvinkään partion kanssa – tällä vihreällä Pololla tietysti. Etsinnät eivät ole tuottaneet tulosta, joten muut partiot ovat jo luovuttaneet. Minä en. Huikkaan kenttäjohtajalle poliisiradiolla jatkavani vielä etsintää tutuilla maalaisteilla. Niitä on lapsuudessa ajettu moneen kertaan mummolaan ja takaisin, joten tiedän mistä etsiä.

Yhtäkkiä se anastettu auto tulee vastaan. Polon ohjaamon on vielä hetki sitten täyttännyt rytmikäs, itse poltetulta CD-levyltä tuleva konemusiikki. Nyt se on täynnä käsiä. Ilmoitan havainnosta

muille partioille ja käännyn Hondan perään. Nyt täytyy pitää pää kylmänä ja etäisyys sopivana, palamatta, mutta samalla kadottamatta poka. Olenhan yksin, taas, ja kaukana auttajista.

Saalisvietti. Se ajaa harkitsemattomiin tekoihin. Lähestyn oikealle kaartavaa mutkaa hieman liian vauhdikkaasti. Yhtäkkiä varastettu Honda on suoraan edessäni. Laskeudun kojelaudan pimentoon ja raportoin poliisiradiolla tilanteesta. Tukipartioiden radioviestien taustalla kuuluvat hälytyssireenit tuovat lohtua, joka kuitenkin karisee pian mielestä: näen miesten lähestyvän minua.

Pysähtymiskäskyni ei johda toivotuun lopputulokseen, mutta autovar-

kaiden liikkeen se saa kääntymään 180 astetta. Aseenkäytön edellytykset? Pakenemisen estämiseksi? Ei kai sen tähän. Ase koteloon. Autovargaat hypäävät Hondaan ja pian se ampailee kumit ulvoen matkaan.

Minä, Polo ja 60 hevosvoimaa. Tämä ei jää tähän, päätän.

Joskus kahdeksantoistavuotiaana oli trendikästä ohjastaa autoa yhdellä kädellä. Nyt tuosta taidosta on aidosti hyötyä. Toinen käteni puristaa rattia, toinen poliisiradion monofonia. Oikea jalka pitää kaasupolkimen visusti lattiassa. Jahti jatkuu useita kilometrejä halki maalaismaisemien, mutkien ja mäkien. Tunnen pientä mielihyvää

huomatessani, ettei Poloa vähintään tuplasti tehokkaampi ja monin verroin sporttisempi Honda kasvata etumatkaa. Minun täytyy olla keskimääräistä parempi kuljettaja – kuten valtaosa kaikista kanssa-autoilijoistakin.

Autovarkaiden matka pysähtyy lopulta Vihdin partion piikkimattoon. Poliisityö on tiimipeliä parhaimmillaan, ja tämä taisi olla minulta syöttö suoraan lapaan. Ja varma muistijälki, check.

Muutaman kuukauden kuluttua Polo vaihtui paria luokkaa isompaan Passatiin, ja kolmas pyörä astui peliin. Eikä se harmittanut yhtään. Passatissa oli vielä paremmat stereot ja se kolmas pyörä en ollut minä, vaan uuden partiokaverini Tommin poliisikoiravili. Koirapartiomiehen tehtävä oli todella cool. Siinä pääsi kovalle keikoille ja usein ajeltiin jopa toisten poliisilai-

tosten puolelle. Selviytyminen vaativassa tehtävässä edellytti sellaisia osaamisia, joita ei poliisiopintoihin kuulunut, kuten kartanluku- ja suunnistustaitoja.

Moni koirapartiomies hakeutuu myöhemmin koiranohjaajaksi. Huomasin itse kuitenkin melko pian, ettei koiranohjaajan tehtävä ollut minua varten. Halusin jotain muuta. Rikostutkijaksi minusta ei olisi, mutta kentän puolella kaikki lisätehtävät kiinnostivat. Minusta tulikin melkein samanaikaisesti fillaripoliisi, skootteripoliisi, lähipoliisi, tiesmikäpoliisi, ja vielä työharjoittelijan ohjaaja. Ajo-kouluttajakin. Olinhan todistetusti pysynyt piirin pienimmäisellä sen tehokkaan Hondan perässä.

Lähipoliisin työt olivat täydellinen vastakohta poliisikoiratoiminnalle, mutta samalla erinomainen osoitus poliisityön monista kasvoista. Löysin itseni mitä ihmeellisimmistä tilaisuuksista, nuorisoa ojentamasta ja yhä useammin myös lehtien palstoilta. Tuohon aikaan ei sosiaalisesta mediasta ollut vielä tietoakaan, joten poliisin piti tehdä itseään tykö kirjoittamalla kolumneja paikallislehteen. Omat kirjoitukseni ylsivät lopulta niin suureen suosioon, etten saanut olla rauhassa enää kaupan kassajonossakaan. Selkään taputtelijoita riitti. Oli hämmentävää kokea yksittäisenä poliisina sellaista suosiota. Mutta kuten niin usein, on menestyksellä varjopuolensa.

Viranomaisten maalittaminen saattaa vaikuttaa someaikakauden ilmiöltä, mutta itse sain kokea sen jo sanomalehtien aikakaudella. Milloin ovikello soi ilkivaltaisesti keskiyöllä, milloin kassajonossa huudeltiin. Silloinkin olin yksin. Onneksi ymmärsin, ettei poliisinkaan tarvitse kestää epäasiallista, saati rikoksen tunnus-

SELVIYTYMINEN VAATIVASSA
TEHTÄVÄSSÄ EDellyTTI
SELLAISIA OSAAMISIA,
JOITA EI POLIISIOPIINTOIHIN
KUULUNUT, KUTEN KARTANLUKU- JA
SUUNNISTUSTAITOJA.

LÄHIPOLIISIN TYÖT OLIVAT
TÄYDELLINEN VASTAKOHTA
POLIISIKOIRATOIMINNALLE, MUTTA
SAMALLA ERINOMAINEN OSOITUS
POLIISITYÖN MONISTA KASVOISTA.

merkistön täyttävää kohtelua. Häiriköt saivat ansionsa mukaan, ja minä mielenrauhan.

Kun monessa on mukana, karttuu muistijalkia enemmän kuin pelkkää perustyötä tekemällä. Omat kenttätöiden huippuhetkeni löytyvät hieman yllättäen fillaripartiosta. Ne kesäyöt eivät unohdu koskaan. Polkupyörän satulassa maailma avautuu aivan eri tavoin kuin majan peltihaarniskan takaa. Fillaripartiosta oli jotain samaa kuin tunnuksettomassa poliisiautossa. Tulosta syntyi. Tukena toimineet autopartiot saivat kokea fillaripartion työllistävän vaikutuksen, kiinniotettuja kun ei voinut kuljettaa tarakalla putkan pahnoille.

On harmillista, ettei poliisilla ole enää tänä päivänä mahdollisuutta hyödyntää polkupyöriä peruspartiotointintaan. Onneksi kaksipyöräisiä kulkuvälineitä ei ole kokonaan hylätty: moottoripyöriä käytetään kenties enemmän kuin koskaan valvontaja hälytystoiminnassa.

Alipäälystökurssille pääsy vuonna 2002 oli toiveiden täyttymys. Esimies- ja johtamistaitojen opit osuivat ytimeen. Erilaisia ihmisiä piti johtaa eri tavalla erilaisissa tilanteissa, erilaisten motivaatio- ja osaamistasojen mukaan.

Pian alipäälystökurssin jälkeen nousin vanhan kenttäröyhmäni johtajaksi. Asetelma muuttui: minusta tuli vain muutaman vuoden poliisikokemuksella perehdyttäjieni esimies. Olin yllättänyt itsenikin saavuttamalla uralle asettamani tavoitteen vuosia etuajassa.

Jälkeenpäin lähes kauhistuttaa, miten vähäisellä poliisikokemuksella jouduin pärjäämään haastavassa ryhmän- ja kenttäjohtajan tehtävässä. Kaikesta kuitenkin selvisi laittamalla itsensä liioon.

– Harju 1, siellä on useampi kiireellinen tehtävä odotuksella ja kaikki partiot ovat kiinni.

Harju 1 oli aikanaan Hyvinkään poliisilaitoksen kenttäjohtajan radiokutsu. Vastaan kutsuun keskellä ravintolan tanssilattiaa. Orkesteri on lopettanut soittonsa, ravintolasalin valot sytytetty ja juhlakansa vetäytynyt tanssilattian reunoille. Tunnelma on teatraalinen. Sininen haalari ja voimankäyttövälineitä tursuava varustevyö eivät kerta kaikkiaan sovi tähän kuvioon. Käteni lepää suurin piirtein äitini ikäisen rouvan hartioilla. Hänestä on vain hetkeä aiemmin tullut leski.

Lohdun sanat takertuvat kurkuuni ja ehkä niin on parempi. Läsnäolo on nyt tärkeintä.

Samaan aikaan radio hoputtaa meitä muualle. Mutta mikä olisi juuri nyt tärkeämpää kuin puolisonsa äkillisen poismenon juuri kokeneen lesken tukeminen? En enää muista, millaisen päätöksen olen tässä tilanteessa tehnyt, mutta sen muistan elävästi, miten vaikealta ja väärältä lähteminen tuntui.

Nykyään kenttäjohtajan työ keskitetty aiempaa selvemmin työnjohtoteh-

työihin. Partioresurssit ovat usein epäsuhteessa tyrkyllä oleviin tehtäviin nähden, joten priorisointia on pakko tehdä. Kenttäjohtaja on paljon vartijana. Isoja päätöksiä: Mikä tehtävä hoidetaan ensin? Mitkä jätetään kokonaan hoitamatta? Miksi jonkun ihmisen hätä on suurempi kuin toisen? Entä jos?

Päätöksenteko on poliisityön arkea. Erityisesti kenttätöissä olemme jatkuvasti erilaisten valintojen edessä. Joudumme tekemään ihmisten elämään, fyysiseen koskemattomuuteen tai vapauteen vaikuttavia päätöksiä.

Siinä missä rikosasioissa tavoitellaan absoluuttisesti oikeaa ratkaisua huolellisen esitutkinnan, syyteharkinnan ja tuomioistuinkäsittelyn saumattomalla jatkumolla, joudutaan poliisin kenttätöissä tekemään vähintään yhtä suuria päätöksiä silmänräpäyksessä. Aikapaineen lisäksi päätöksentekoa vaikeuttavat usein puutteelliset tai jopa virheelliset taustatiedot. Vaikka toimimme hyvässä tarkoituksessa ja teemme parhaamme, meitä varjostaa syyllistämisen pelko.

– Nyt sieltä tulee tieto, että olisi ammuttu kolmea. Menee hurjaksi tämä.

Olen matkalla Jokelan koulukeskukseen, jonne on hetki sitten tullut kiireellinen hälytystehtävä. Ensitiedot ovat olleet epäselviä, mutta maassa makaavasta opiskelijasta ja ampumisestakin on puhuttu.

Pian tiedot täsmentyvät. Tai ainakin hurjistuvat, kuten hätäkeskuspäivystäjän artikkeloinnista on pääteltävissä. Voiko tämä olla totta? Kolmea ammuttu koulukeskuksessa? Hämmentävää. Onneksi alueen kenttäjohtaja ottaa oikeaoppisesti

SAMAAN AIKAAN RADIO HOPUTTAA MEITÄ MUUALLE. MUTTA MIKÄ OLISI JUURI NYT TÄRKEÄMPÄÄ KUIN PUOLISONSA ÄKILLISEN POISMENON JUURI KOKENEEN LESKEN TUKEMINEN?

SIINÄ MISSÄ RIKOSASIOISSA TAVOITELLAAN ABSOLUUTTISESTI OIKEAA RATKAISUA HUOLELLISEN ESITUTKINNAN, SYYTEHARKINNAN JA TUOMIOISTUINKÄSITTELYN SAUMATTOMALLA JATKUMOLLA, JOUDUTAAN POLIISIN KENTTÄTYÖSSÄ TEKEMÄÄN VÄHINTÄÄN YHTÄ SUURIA PÄÄTÖKSIÄ SILMÄNRÄPÄYKSESSÄ.

homman haltuun. Tämä on otettava todesta.

Vain kymmenen kilometrin päässä Hyvinkäältä sijaitseva Jokela kuului tuohon aikaan naapuripiiri Järvenpään alueeseen. En tiennyt siksi koulukeskuksen tarkkaa sijaintia. Ajan harhaan.

Nyt siellä ammutaan poliisia kohti. Onko se tuo pelto, jonne joku on paennut ampujaa? Olenko ajautunut vaara-alueelle?

Tuohon aikaan ainoastaan hälytyspartioilla oli voimankäyttö- ja suojavälineet kentällä käytössään. Omat varusteeni olivat turvallisesti Hyvinkään poliisiasemalla pukukaapissa. Tunnen oloni turvattomaksi. Yllä kauluspaita, kravatti ja kulmahousut. Ne eivät olisi kuuluneet tähän aikaan ja paikkaan.

Samalla kun turvallinen reitti johdopaikalle aukenee, alkaa virkaurani toistaiseksi mieleenpainuvin työteltävä. Mieleenpainuvin, vaikka tuntien kiivaasta työskentelystä ei tulekaan jäämään mieleeni tarkkoja muistijälkiä. Muistamattomuus on stressin aiheuttamaa.

Kerron tilannetta johdaneelle ylikonstaapelille tullee hänen avukseen.

Apu tulee tarpeeseen, sillä ylikonstaapeli on joutunut keskelle pahinta mahdollista. Myöhemmin saan lukea tutkijalautakunnan raportista, että olisin heti tapahtumapaikalle saavuttuani toiminut tilanteen johtajana.

Ilmeisesti useita loukkaantuneita, mahdollisesti menehtyneitäkin. Poliisia kohti on ammuttu. Yksi tai useampi tekijä on yhä kateissa. Kuka tahansa

noista poliisiauton ohitse juoksevista lapsista voisi olla ampuja.

Tunteja myöhemmin istahdan pukukaappini eteen ja kelaan pitkän päivän tapahtumia mielessäni. Ajatukset sinkoilevat. Tapahtunutta on vaikea käsittää. Luen päivän aikana puhelimeeni tulleita tekstiviestejä:

Olethan turvassa siellä?

Sami, mun lapsi on siellä ja olen huolissani. Mitä siellä oikein tapahtuu?

Hyvä Sami! Hienosti johdettu.

Jokelan koulusurmat muuttivat pysyvästi suomalaista yhteiskuntaa. Jokainen menetetty henki, jokainen trauma – miksi näin piti tapahtua? Ammatillisesti ajateltuna on pakko myöntää, että oli vain ajan kysymys, milloin kouluampumiset rantaautuisivat Suomeen. Jossain sen piti valitettavasti tapahtua.

Poliisin toimintaa kohtaan esitettiin kritiikkiä, mutta vastapainoksi saimme paljon kiitostakin. Uskallan väittää, että toimimme tilanteessa niin hyvin kuin tuon aikaisella koulutuksella ja kokemuksella osasimme. Mikä tärkeää, me teimme sen yhdessä. Parempaan ei olisi voinut pystyä.

Minulle Jokelan tapahtumat merkitsivät enemmän kuin pukuhuoneessa viestejä lukiessani ymmärsinkään. Harva poliisi joutuu virkauransa aikana vastaavaan tulikokeeseen, vielä

harvempi kravattissa, kauluspaidassa ja kulmahousuissa. En tullut koskaan kysyneeksi, mutta Jokelan tulikaste saattoi myötävaikuttaa oman virkaurani käänteentekevimpään muutokseen.

* * *

– Kake täällä moi! Me haluttais sut töihin tänne koululle.

Olin valmistunut päällystökurssilta 2005 lopussa ja toiminut sen jälkeen – ja itse asiassa jo opintoihin kuuluvasta harjoittelujaksosta alkaen – komisariona Hyvinkään poliisilaitoksella. Tehtäväkenttäni oli laaja, kuten se oli aina ollut. Yhtenä vastuualueenani olivat poliisilaitoksen viestintäasiat. Olin matkalla Etelä-Suomen poliisilaitosten viestintävastaavien kokoukseen, kun entisen opettajani soitto muutti oman elämäni kulun.

Työ Poliisiammattikorkeakoulussa kenttätoiminnan johtamisen opetus- ja asiantuntijatehtävissä tuntui unelmien täyttymykseltä. Tunsin olevani tärkeä. Osaamistani arvostettiin niin korkealle, että sain ihan virallisesti jakaa sitä eteenpäin. Olin ollut nuori poliisi, nuori ylikonstaapeli, nuori komisario. Nyt olin hyvin nuorena tässä tehtävässä, jossa suurin osa opiskelijoista oli minua vanhempia. Tämän täytyi olla todellinen kutsumusammatti, sillä olihan minut erityisesti pyydetty kyseiseen tehtävään ja toisaalta opettajan vaativa tehtävä oli minulle jo ennestään tuttu. Virkaurani alkuaikoina olin nimittäin toiminut luokanopettajan sijaisena entisessä ala-asteen koulussani. Poliisityössä opetustehtävät olivat tulleet tutuiksi erilaisten koulutusvastuiden ja lähipoliisina pitämieni laillisuuskasvatustuntien muodossa.

POLIISIN TOIMINTAA KOHTAAN
ESITETTIIN KRITIIKKIÄ, MUTTA
VASTAPAINOKSI SAimme PALJON
KIITOSTAKIN.

Poliisiammattikorkeakoulu on aivan oma lukunsa muiden oppilaitosten joukossa. Se hakee vertaistaan vain Pelastusopistosta, Raja- ja merivartiokoulusta sekä Maanpuolustuskorkeakoulusta. Poliisiammattikorkeakoulu on mielenkiintoinen yhdistelmä poliisiyksikköä ja oppilaitosta. Monelle tulee yllätyksenä, että sen henkilökunnasta enemmistö on siviilivirkamiehiä, poliisit ovat vähemmistönä. Poliisiopiskelijat ovat jossain siinä välissä: virkapuvuista huolimatta heillä ei ole minkäänlaisia poliisivaltuuksia. Univormun kautta on kuitenkin helppo samaistua oikeisiin poliiseihin, olla osajotain erityistä, yksi heistä.

Poliisiammattikorkeakoululla on eittämättä merkittävää yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Sen vastuullisena tehtävänä on varmistaa poliisien osaaminen ja seuloa koulutukseen hakeutuvista parhaat päältä. Hakuprosessissa tehdään päätöksiä, joilla on välitön vaikutus yksittäisen ihmisen tulevaisuuteen, mutta samalla arvaamattoman suuri välillinen vaikutus koko yhteiskuntaan. Poliisi on julkista valtaa käyttäessään sekä organisaationa että yksilötasolla koko yhteiskunnan silmäikkuna. Tehtävät moninaistuvat ja vaatimukset kovenevat, mutta poliisin on pystyttävä hoitamaan hommansa. Virheisiin ei ole varaa, ei rekrytoinnissa eikä toiminnassa.

Yhä kansainvälistyvän rikollisuuden myötä on yhteistyö eri maiden lainvalvontaviranomaisten välillä nous-

sut entistäkin tärkeämmäksi. Enää ei yhteistyön merkitystä korosteta vain juhlapuheissa, vaan sitä todellakin tehdään kaikilla eri tasoilla. Poliisiammattikorkeakoulun arjessa kansainvälisyys näkyy muun muassa vaihto-opiskelijoiden ja lähes viikoittaisten vierailujen muodossa. Piskuisessa kotimaassamme tehdään moni asia paremmin kuin osaamme arvatakaan. Erimerkiksi käy hyvin suomalainen poliisikoulutus, joka kestää vertailun kovimmassakin seurassa ja kelpaa monilta osiltaan huippuluokan vientituotteeksi. Meillä on syytä olla ylpeitä luomuksestamme.

Istun tummasävyisessä toimistuhuoneessa, pitkän jalopuisen pöydän ääressä. Vastapäätäni istuu isokokoinen, harmaapäinen herrasmies. Avoimesta ikkunasta kuuluu tahtimarssin rytmikäs askelus, joka keskeytyy kuin leikaten venäjänkieliseen käskyyn. Seuraa hetken hiljaisuus, joka rikkoutuu pian harmaapään alkaessa naputella sormiaan jalopuisen pöydän pintaan. Hermostuttaa. Hikinorot valuvat pikkutakin hautoman kauluspaidan alla.

Olen saanut tehtäväksi matkustaa Poliisiammattikorkeakoulun edustajana Pietariin tapaamaan tällaisen turvallisuusalan yliopiston rehtoria. Nyt tuo korkea-arvoinen kenraali istuu edessäni, odottaen selvästi ensimmäistä repliikkiäni. Valitsin aikanaan lukiossa D-kieleksi venäjän, mutta vähäisen suosion takia opetusta ei koskaan toteutettu. Niinpä avaan keskustelun rallienglanniksi, tulkin kään-

täessä sanani venäjäksi.

Nyt tuosta Pietarin matkasta on ehtinyt vierähtää jo kokonainen vuosikymmen. Muistijälkiä on kertynyt lukuisista virkamatkoista ympäri maailmaa, mitä ihmeellisimmistä tilanteista ja tapahtumista. Kenttätöön jännittävät tilanteet ovat vaihtuneet toisenlaiseen suorituspaineeseen. Jos kentällä piti itsensä kerätä ennen kohdeasunnon oven avaamista, tapahtuu sama nyt puhujapönttöön astuesssa. Omasta tai toisten turvallisuudesta huolehtiminen ei enää ole päällimmäisenä mielessä. Kummasti on rallienglantikin jalostunut. Tunnen olevani etuoikeutettu. On ollut kunnia-asia edustaa Suomea, Suomen poliisia ja viedä meidän osaamistamme muun maailman tietoisuuteen.

Tehtäväni Poliisiammattikorkeakoulussa päätoimisena esimiesten kouluttajana on ollut todellinen näköalapaikka poliisityöhön, erityisesti operatiivisen kenttätoiminnan osalta. Ihmisten osaamisen lisäksi olen päässyt kehittämään poliisitoiminnan taktiikkaa ja teknologiaa yhdessä alani huippuosaajien kanssa. Mikä parasta, työ on ollut tuloksellista ja palkitsevaa.

Unelmaduuni, voisi ajatella. Mutta säilykö parhaassakaan työssä polte?

Poliisin kenttätyöhön pätee periaatteessa vanha klisee, ettei ole olemassa kahden samanlaista työpäivää. Käytännössä työvuorot alkavat kuitenkin väistämättä toistaa itseään. Tällöin on jokaisen omalla vastuulla varjella ammatillista liekkiään sammumiselta. Kokemukseni mukaan poliisin perustehtävissä, kentällä tai tutkinnassa, liekki sammuu monella aivan liian varhain. Minua ihmetyttää, miksi ihmiset antavat sen tapahtua. Kerran

POLIISIAMMATTIKORKEAKOULU ON
MIELENKIINTOINEN YHDISTELMÄ
POLIISIYKSIKÖÄ JA OPPILAITOSTA.
MONELLE TULEE YLLÄTYKSENÄ, ETTÄ
SEN HENKILÖKUNNASTA ENEMMISTÖ
ON SIVIILIVIRKAMIEHIÄ, POLIISIT
OVAT VÄHEMMISTÖNÄ.

JOS KENTÄLLÄ PITTI ITSENSÄ
KERÄTÄ ENNEN KOHDEASUNNON OVEN
AVAAMISTA, TAPAHTUU SAMANLAISUUS
PUHUJAPÖNTTÖÖN ASTUESSA.

sammunutta liekkiä on vaikea saada syttymään uudelleen, vaikka poliisissa siihen tosin on jopa harvinaisen hyvät mahdollisuudet. Mehän voimme kouluttautua useiden erilaisten erityisosaamisalueiden asiantuntijaksi tai osaajaksi, esimieheksi ja johtajaksi – tai opettajaksi.

Katsoessani taaksepäin löydän vastauksia siihen, miten olen itse säilyttänyt paloni poliisityöhön.

Virkauran alussa näen nuoren sähköjäniksen, joka ottaa ennakkoluolettomasti ja itsevarmuutta uhkuen vastaan minkä tahansa tehtävän. Sähköjänis säättää yövuorossa rekistereistä ulos keikkatilaston, jossa komeilee itse koko poliisilaitoksen ahkerimpana, ja kiinnittää sen kenttähenkilöstön ilmoitustaululle. Sähköjänis hyppää aamuyöllä fillarin selkään ja lähtee yksin partioimaan, kun muut painavat päänsä tyynyyn tai toimistotuolin niskatuokeen. Sähköjänis tekee sitä ja tätä. Se on virkaintoinen se. Mutta ainakaan ei liekki pääse hiipumaan.

Muutamaa vuotta myöhemmin minä näen määrätietoisesti etenevän, vaikutusvaltaa hakevan ja aidosti johtamisesta innostuneen uraohjuksen. Nuoren johtajan, jonka mielestä joukkoja johdetaan edestä, omalla esimerkillä. Pitkän linjan poliisimiehen, jonka mielestä kannukset tulee kerätä askel kerrallaan: miehistössä, alipäällystössä ja päällystössä. Periaatteessa siksi, ettei arvostusta ja auktoriteettia hankita pelkän virka-aseman kautta, vaan näyttöjä pitää olla. Käytännössä siksi, että eri tehtävissä työskentely avartaa näkemystä sekä edistää yhteistyötä ja ymmärrystä.

Ja sitten näen nuoren, vielä paikkaansa hakevan komisarion, jonka työpäivien pituudet ovat työaikalain yläpuolella. Ja vähän myöhemmin ylikomisarion, jonka jaksamisesta huolehtivat läheiset, työtoverit ja terveydenhuollon ammattilaisetkin. Näin ei voisi jatkua, olipa se unelmaduuni tai ei.

Mittani oli tulossa vähitellen täyteen muustakin syystä. Nyt tiedän kokemuksesta, että minunlaiselleni ei kerta kaikkiaan sovi samojen tehtävien tekeminen vuodesta toiseen.

* * *

– Sami, kuultikin jo tästä, mutta me haluaisimme sinut töihin tänne Poliisihallitukseen. En kehota kieltäytymään.

Elettiin kevättä 2015. Soittaja oli silloinen poliisijohtaja, nykyinen poliisiylijohtaja. Olin jälleen helpon vallinnan edessä. Työ Poliisiammattikorkeakoulussa johtamisen opettajana oli ollut jälleen yksi unelmien täyttymys, mutta mielenkiintoisin ja palkitsevin kaan työ ei näyttänyt pitävän roihua yllä. Olin uusien haasteiden tarpeessa.

Työskentely Poliisihallituksessa avasi uudenlaisen näkökulman poliisin toimintaan. Laajat kokonaisuudet hahmottuivat entistäkin selkeämmin ja vaikutusvalta lisääntyi. Olin tietysti taas monessa mukana. Monet merkityksellisistä ja mielenkiintoisista kehittämissä hankkeista tuntuivat kuitenkin etenevän aivan liian hitaasti. Miten kaikki saattoikin olla niin vaikeaa?

Hallinnollinen jäykkyys ja erityisesti tietojärjestelmien kehittämisen hi-

dastempoisuus olisivat todennäköisesti saaneet minut palaamaan takaisin unelmaduuniini, ellei jotain merkittävää olisi tapahtunut.

– Sami, haluaisin sinun hoitavan sen lennokkiasian kuntoon.

Näillä saatesanoilla lähti Poliisihallituksen esimieheni ansaitsemiensa eläkepäivien viettoon. Pakkohan sitä oli herran viimeisiä sanoja kunnioittaa, joten hihat ylös ja hommiin. Täsmennettäköön, ettei kyseessä ollut lennokokkerhon perustaminen, vaan toimeksiantona oli selvittää, voidaanko miehittämättömiä ilma-alusjärjestelmiä hyödyntää poliisitoiminnassa.

Miehittämätön tai kauko-ohjattu ilma-alusjärjestelmä, RPAS, UAS, drone, kuvauskopteri, lennokki – mitä niitä nyt olikaan?

Televisiosta tuttu kuopiolaispoliisi ja kirjailija, nykyinen kansanedustaja Marko Kilpi oli pari vuotta aiemmin kehnut minulle kuvauskoptereita eräässä koulutustilaisuudessa. Olin silloin vakuuttanut Markolle, että tarvittava suorituskyky saataisiin virka-apuna Puolustusvoimilta ja Rajavartiolaitokselta. Marko on myöhemmin keljuillut minulle, miten pensästä tuolloin suhtauduin hänen ideaansa. Olin väärässä ja olen sen julkisesti tunnustanut. Olen takinkääntäjä.

Esimiehen toimeksianto johti lopulta yhteen virkaurani merkittävimmistä saavutuksista. Vain muutamassa vuodessa nostimme Suomen poliisin maailmankartalle miehittämättömässä ilmailussa. Käytännössä työn tulokset on voitu todentaa pelastettuina ihmishenkinä, vältettyinä työturvallisuusriskeinä sekä poliisityön tuottavuuden ja laadun parantumisena, vain muutamia hyötyjä mainitakseni.

MITEN KAIKKI SAATTOIKIN OLLA
NIIN VAIKEAA?

MIEHITTÄMÄTÖN TAI KAUKO-
OHJATTU ILMA-ALUSJÄRJESTELMÄ,
RPAS, UAS, DRONE,
KUVAUSKOPTERI, LENNOKKI – MITÄ
NIITÄ NYT OLIIKAN?

– Joka haluaa, keksii keinot, joka ei halua, keksii selitykset.

Asiakkaan inttäminen ja selittely loppuivat yleensä noihin kuolematomiin sanoihin, jotka opin virkaurani alussa reippaalta ja sanavalmiilta kollegaltani. Vasta vuosien jälkeen olen oppinut ymmärtämään niihin kietyvän viisauden. Sen jälkeen olen tehnyt kaikkeni edistääkseni asioita, jotka olen aidosti kokenut tärkeiksi. ”Lennokkikerhon perustaminen” oli sellainen, monestakin syystä ja omalla erityisellä tavallaan.

– Sami, se on sinulle kiitos virkaurani parhaan vuoden mahdollistamisesta.

Eletään joulun aluspäiviä vuonna 2017 ja olen saanut mystisen lahjapaketin eräältä vanhemmalta konstaapelilta. Hän haluaa kiittää minua yhteistyöstä poliisin miehittämättömän ilmailun kehittämisessä, mutta mikä tärkeintä, mahdollisuudesta kipinään pitkällä virkaurallaan. Aito onnistumisen tunne ja kiitos peittoavat vasta myöhemmin samasta työstä saamani tunnustuksen, palkinnot ja penikat.

Jos olet jaksanut lukea tarinaani tähän saakka, olet toivottavasti huomannut minun korostavan poliisityön monipuolisuutta, muutoksen mahdollisuutta ja jokaisen vastuuta omasta työhyvinvoinnistaan. Pitkän ja onnellisen virkauran takana piilee koke-

mukseni mukaan muutama keskeinen seikka.

Ensinnäkin, työn on hyvä sisältää sopivassa suhteessa omalla mukavuusalueella ja sen ulkopuolella olevia tehtäviä. Meistä jokainen tarvitsee onnistumisia ja todennäköisimmin niitä syntyy juuri omalla mukavuusalueella. Joskus jopa perustyö saattaa muodostua mukavuusalueeksi, mutta silloin on tärkeää huolehtia, ettei rutinoidu liiaksi. Haastavat ja jopa ylityöpäsemättömän vaikeilta tuntuvat työtehtävät taas tuovat vaihtelua rutineihin, niin kauan kuin työhön säilyy hallinnan tunne. Hallinnan tunne taas syntyy onnistumisista, joihin pääsee joskus vaikka yritysten ja erehdysten

kautta. Kokemus tuo varmuutta.

Toiseksi, joskus uraansa aloittava poliisi saattaa yllättyä arjen työn todellisuudesta: Kenttätyö on jotain ihan muuta kuin kiivas-tempoista sinivalojen välkettä, ja tutkinnassa juttujen tulva tukehduttaa niiden tutkijan.

Olen kuitenkin vakuuttunut, että poliisiorganisaatiossa jokaisella on mahdollisuus löytää itselleen juuri se oikea työtehtävä. Sellainen, jossa pääsee käyttämään omia vahvuuksiaan ja tekemään tulosta, vieläpä työssä viihtyen. Muutos on mahdollisuus – ja itselleen kannattaa suoda mahdollisuus muutokseen.

Kolmanneksi, saatat olla oikea henkilö, mutta väärään aikaan ja väärässä paikassa. Vaikka työtehtävän voisim-

mekin valita, esimiehiä tai työkavereita emme. Alaisten valintaan on harvoilla mahdollisuus. Hyvällä esimiestyöllä on kaikissa työyhteisöissä valtavan suuri merkitys. Me jokainen ansaitsemme osaksemme oikeudenmukaista, kannustavaa ja palkitsevaakin kohtelua. Hyvä esimies saa alaisensa loistamaan, huono näöntymään.

Olen poliisiurallani saanut kokea monenlaista esimiehisyttä. Kerran jouduin soittamaan poliisipäällikölle kertoakseni sekä hyviä että huonoja uutisia. Päällikkö pyysi hyvät ensin. Ilmoitin saaneeni juuri tiedon alipäällystökurssille pääsemisestä. Olihan se hyvä uutinen, sillä päällikkö oli kannustanut minua hakeutumaan kurssille.

Entä ne huonot sitten? Kokeilukulttuurin ja tietoturvallisuus eivät näköjään sovi yhteen. Tuohon aikaan peruskäyttäjän pystyi tekemään hämmästyttävän paljon säätöjä poliisin työasemiin. Ennakkolottoimat, joskin hyvää tarkoittavat kokeiluni olivat tällä kertaa johtaneet työase-
man saastumiseen ärhäkällä viruksella.

Olin jo saanut toisaalta moitteet teostani, joten poliisipäällikön joviaali suhtautuminen lämmitti:

– Hyville miehille sallitaan virheitä.

Työskentelin useita vuosia Hyvinkään poliisilaitoksella nykyisen Helsingin poliisikomentajan Lasse Aapion alaisuudessa. Tuona aikana opin johtamisesta ja esimiehisydestä enemmän kuin koko muun virkaurani aikana yhteensä. Lasse oli kova tekemään muutoksia – isoja tai pieniä, mutta niitä tuli paljon ja usein. Työyhteisö jakautuikin selkeästi kahtia: niihin, jotka vannoinvat muutoksen nimeen, ja niihin, joille muutosten vastustaminen muodostui itsetarkoitukseksi.

JOS OLET JAKSANUT LUKEA
TARINAANI TÄHÄN SAAKKA,
OLET TOIVOTTAVASTI
HUOMANNUT MINUN KOROSTAVAN
POLIISITYÖN MONIPUOLISUUTTA,
MUUTOKSEN MAHDOLLISUUTTA JA
JOKAISEN VASTUUTA OMASTA
TYÖHYVINVOINNISTAAN.

MUUTOS ON MAHDOLLISUUS – JA
ITSELLEEN KANNATTAA SUODA
MAHDOLLISUUS MUUTOKSEEN.

ASIAKKAAN INTTÄMINEN
JA SELITTELY LOPPUIVAT
YLEENSÄ NOIHIN
KUOLEMATTOMIIN
SANOIHIN, JOTKA
OPIN VIRKAURANI
ALUSSA REIPPAALTA
JA SANAVALMIILTA
KOLLEGALTANI.

Poliisikulttuuriin kuuluu olennaisena eräänlainen pysyvyyden ja perinteiden arvostus. Monesti kiistattoman hyvätkin muutokset nähdään ensin peikkoina, kunnes ne saavat yleisen hyväksynnän. Ja yleinen hyväksyntähän kumpuaa yksilöistä. Mitä enemmän vahvat persoonat lietsovat muutosvastarintaa, sitä vaikeammaksi tulee koko työyhteisön sopeutuminen uudistuksiin. Ja kyllä, muutosvastarinta syö sisältä ne, jotka eivät sopeudu.

Jos alainen kokee esimiehen taholta arvostuksen puutetta tai suoranaista vääryyttä, kannattaa asia hoitaa kuntoon. Toisaalta omasta pahoinvoinnista on liiankin helppoa syyttää esimiehiä. Syyllisen etsinnässä unohdetaan usein huolellinen lähietsintä: peiliin katsomalla löytää helposti vähintään osasyyllisen.

Vaikka ensisijaisesti asiat kannattaa selvittää esimiehen kanssa kahden kesken, on silti hyvä muistaa, että esimiehilläkin on esimiehensä. Vain ani harva on niin suuri johtaja, ettei olisi asemastaan huolimatta jollekin alainen.

Jos syyllisyys kuitenkin jää epäselväksi eikä yhteistä säveltä esimiehen kanssa löydy, kannattaa hakeutua toisen esimiehen leiriin.

* * *

– Sulla ei näytä olevan vapaita partioita, mutta tää Bemari tulee kahtasataa kohti pohjoista ja seuraan perässä.

Mitä tekee poliisi rikoksen havaitessaan? Ottaa rikoksentekijän kiinni vai antaa sen olla? Asia ei ole niin yksinkertainen.

Eletään vuotta 2018 ja olen taas kerran matkalla Helsingistä Tampereelle, virkamatkalla, virka-autolla ja virkakupussa. Vyölläni on virka-ase, kuten nykyään on tapana. Jossain Riihimäen pohjoispuolella ohitseni kiirohtii henkilöauto huomattavalla ylinopeudella. Silmämääräisesti arvioiden nopeus on vähintään 40 ja jotain yli rajoituksen. No, näitä riittää, mutta korttihan tuostakin lähtisi kuivumaan.

Olen liikkeellä tunnuksottomalla poliisiautolla, joka vastaa kuitenkin varustukseltaan täysiveristä partioautoa. Katson kenttäjärjestelmästä, että Linnatuulen paikkeilla olisi vapaa partio. Tiedustelen poliisiradiossa partion mahdollisuutta ottaa tehtävä hoidettavakseen. Homma hoituu. Yhdessä pysäytämme kaaharin ja Hämeen partio jää tekemään paperityöt.

Vain muutama kilometri kotiinpäin syöksyy ohitseni tumma BMW. Nopeutta täytyi olla parisataa. Nopea vilkaisu kenttäjärjestelmään kertoo, ettei edessä olisi äskeiseen tapaan vapaita tukipartioita. Lähdän seuraamaan Bemaria, tietäen olevani yksin, jos jotain tapahtuisi. Alueen kenttäjohtaja vahvistaa saman.

Matka etenee kohti Tamperetta, eikä Bemarin vauhti näytä hidastuvan. Tuo vauhti voisi tappa jonkun. Toisaalta noin mielipuolisen kuljettajan pysäyt-

täminen yksin voisi olla minulle vaarallista. Helpompi olisi luovuttaa, niinhän ne muut tekevät, koska työturvallisuus. Mutta minä en luovuta. Irvikööt kollegat kahvipöydässä, miten Hätönen yritti taas sankaritekojaan, niin kuin silloin aikojen alussa, mintunvihreällä Pololla, yksinään.

Kysyn vielä kerran tukipartioita, vaikka kenttäjärjestelmän kartalta olen jo nähnyt lohduttoman tilanteen. Ei, tukipartioita ei ole saatavissa. Eikä kerta ole ensimmäinen: sama näytelmä on nähty näissä maisemissa jo niin monta kertaa. Ei kai auttaisi muu kuin ummistaa silmänsä. Ja sekö olisi oikein?

Tilanne päättyy lopulta piinaavien kilometrien jälkeen onnellisesti vasta vähän ennen Tamperetta, kun jostain löytyy partio hätiin. Bemarin kuljettaja puhalttaa törkeän rattijuopumuksen rajan ylittävät lukemat ja joutuu myöhemmin vastuuseen teostaan.

Tämäkin tarina on tosi, viimeistä piirtoaan myöten. Samalla se on oiva esimerkki poliisin arjesta. Me näemme rikoksia kaikkialla minne katsommekaan. Milloin se on pimeydessä valoton polkupyöräilijä, milloin kävelytiellä paahtava sähköpotkulauta, milloin keskustakorttelissa keskikaljaa kumoava kolli. Niin pikkujuttuja, ettei niihin viitsi edes puuttua?

Oikeusvaltiossa poliisille on annettu omat tehtävänsä. Niihin ei lähtökohtaisesti pitäisi kuulua rikosten katsominen läpi sormien. Mutta sitähan me teemme, viran puolesta, sillä ei meillä ole mahdollisuutta puuttua kaikkiin rikoksiin. Vai olisiko sittenkin?

Joka haluaa, keksii keinot. Joka ei halua, keksii selitykset.

LUE JA KUUNTELE LISÄÄ

- Hersey, Paul ja Blanchard, Kenneth H.: Tilannejohtaminen – tuloksiin ihmisten avulla. (Alkuteos Management of Organizational Behavior.) Yritysvalmennus-kirjat. Gummerus 1990.
- Jokelan koulusurmat 7.11.2007, Tutkintalautakunnan raportti: https://turvallisuustutkinta.fi/material/attachments/otkes/tutkintaselostukset/fi/poikkeuksellisetapahumat/SdaOKoQr9/Jokelan_koulusurmat_7.11.2007.pdf
- Mantere, Saku, Suominen, Kimmo ja Vaara, Eero (toim.): Toisinajattelua strategisesta johtamisesta. WSOY-pro 2011.
- Poliisi on poliisi 24/7, Vlog Poliisitubessa: https://youtu.be/wk-Kf3sI_kcY
- Poliisin RPAS-toiminta, Vlog Poliisitubessa: <https://youtu.be/Vm-meln4rykU>

DANIEL KALEJAIYE

”MITEN IHMEESSÄ SÄ JUOKSIT NOIN HYVIN?”

VANHEMPI KONSTAPELI DANIEL KALEJAIYE ON NETTIPOLIISI ITÄ-SUOMEN POLIISILAITOKSESSA. KALEJAIYE VALMISTUI POLIISIKSI VUONNA 2019 JA ALOITTI TYÖT VUODEN 2020 HELMIKUUSSA. HÄN TYÖSKENTELEE KUOPION PÄÄPOLIISIASEMALLA OSANA ENNALTA ESTÄVÄÄ RYHMÄÄ.

KALEJAIYEN SOSIAALISEN MEDIAN TILEILLÄ OLI SYKSYLLÄ 2021 JO YLI 130 000 TILAAJAA. SUURIN OSA ON TULLUT TIKTOKISTA, JONKA KAUTTA ”KONSTAPELI DANIEL” NOUSI LAAJAAN TIETOISUUTEEN.

En ole halunnut aina poliisiksi. Itse asiassa suurimman osan elämästäni olin ajatellut, että minusta tulee opettaja, nuoriso-ohjaaja tai puuseppä. Pohjakoulutukseltani olenkin nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaaja.

Ihmisten auttaminen ja työn tekeminen ihmisten parissa on aina ollut minulle elinehto. Poliisin ammatti vaikuttaa kuitenkin liian vaaralliselta, työläältä ja valvotulta. Siinä en ollut täysin väärässä. Vaaraa löytyy, työt eivät lopu tekemällä ja esimiesten, kateellisten kollegoiden ja kansalaisten valvovat katseet voi tuntea selkärivoissa. Mutta toisin kuin ajattelin, on ihan sama mitä teet, joku valvoo sinua joka tapauksessa. Aina joku on kateellinen, ja jollekulle toiselle on ylitsepääsemättömän hankalaa sisäistää sitä, miten mielekkäitä sinun hommasi ovat verrattuina hänen hommiinsa.

Epäröin pitkään poliisiksi hakeutumista, mutta ystäväni Johanneksen sanat muuttivat suunnitelmani kertaheitolla. Olimme kotikaupungissani Joensuussa istumassa kaupunginteat-

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

terin takana olevalla viheralueella, kun hän sanoi minulle: ”Siusta kyl tulis hyvä poliisi!”

Kotimatalla täytin hakulomakkeen ja aamalla heräsin viestiin, että hakemukseni oli vastaanotettu ja valintakokeen ensimmäinen vaihe olisi marraskuussa 2015.

Muistan valintakoepäivän hyvin elävästi. Oli marraskuinen päivä, ehkä vajaa 10 astetta lämmintä, lunta ei ollut vielä maassa ja sumua oli kaikkialla. Ja kun sanon kaikkialla, tarkoitan kaikki-al-la. Kävelimme pitkässä jonossa yläkentän juoksuradalle, enkä ujona persoonana jonon periltä nähnyt edes jonon kärkeä. Katselin lämmitellessäni muita pääsykokeisiin tulleita. Jokaisella oli juoksuhausut, oikeat juoksupöytä ja tekninen paita. Minulla oli yli-isot harmaat collegehausut, pinkki collegehuppari ja joskus-jostain ostetut kengät. Olin ajatuksissani heti alta-vastaaajan asemassa.

Poliisiammattikorkeakoulun liikunnan opettaja Aki Sipilä huutaa N-Y-T, pidätän hengitystäni, jalkani tuntuvat heikoilta ja minua jännittää enemmän kuin koskaan aiemmin on jännittänyt. NYT, pinkkaisen juoksuun kuin hauki rannasta, gepardi pusikosta tai mopopoika mopomitistä. Pääsen heti jonon kärkeen ja ajattelen, että tässä sitä pysytään, eikä kukaan juokse minusta ohi. Eikä melkein juossutkaan. Pysyin jonon kärjessä aina viimeisen kierroksen puoliväliin asti, jolloin joku päkiäpinkojapikajuoksija juoksi ohitseni niin kovaa, etten edes vaivautunut

koettamaan pysyä hänen kannoillaan. Takakentän mutkassa ennen loppusuoraa joku toinenkin yritti päästä ohitseni. Siihen en suostunut, vaan pingoin hänen rinnalleen ja juoksimme maaliviivan yli miltei käsi kädessä.

Jos en väärin muista, ryhmästämme putosi kaksi miestä, jotka eivät päässeet vaaditun 7 minuutin alapuolelle. He paikoivat ja kirosivat radalla aikansa, kunnes lähdimme sisälle sisäosiota varten. Minun juoksunumeroni oli yhdeksän. Kävellessämme sisälle minulle huudettiin takaa: ”Hei ysi, miten ihmeessä sä juoksit noin hyvin?” Aikani oli 5 minuuttia ja 33 sekuntia, joka oli 11 sekuntia parempi aika kuin koskaan harjoitellessani saamani. Käännyin ja sanoin: ”En mie tiää, mie vaan juoksin!” Huutajat naurahtivat ja jatkoivat omaa juttuaan keskenään.

Muistan tuon hetken niin elävästi, että polveni tutisevat ja hymyilen kirjoittaessani tätä. Varmaan syy siihen on se, että en itsekään uskonut pärjääväni niin hyvin kuin pärjäsin. Voisin melkein sanoa, että tuo kohtaaminen ja nuo sanat olivat alkusysäys sille, mitä olen tänään. Itä-Suomen poliisilaitoksen nettipoliisi, vanhempi konstaapeli Daniel Ayomide Olaoluwa Kalejaiye – Konstaapeli Daniel.

* * *

Vuonna 2016 Poliisiammattikorkeakoulu otti käyttöönsä Snapchat-sovelluksen osana rekrytoimista. Snapcha-

tin sisältö koostui poliisiopiskelijoiden tarinoista arjestaan, poliisiksi opiskelemisesta ja yleistiedosta Poliisiammattikorkeakoulusta. Vuonna 2016 tili oli hyvin suosittu niiden joukossa, jotka olivat tulossa opiskelemaan poliisiksi taikka unelmoivat poliisin ammatista.

Pääsin Polamkiin opiskelemaan ensimmäisellä hakukerrallani 2015. Opintojeni oli määrä alkaa huhtikuussa 2016, mutta koska minulla oli armeija suorittamatta, lykkäsin opiskelujeni aloitusta vuodella. Kuulin Polamkin Snapchat-kanavasta ensimmäisen kerran maaliskuussa 2016. Sen hetken jälkeen seurasin tiliä ja sen sisältöä erittäin tiiviisti. Kysyin minua askarruttavia asioita jatkuvasti, seurasin someopiskelijoiden opintojen edistymistä kuin kärpäsenä katossa ja keräsin talteen jokaisen tiedonjyvän, mitä vain sain.

Snapchatissa pääsi seuraamaan poliisiopiskelijan arkea täysin eri tavalla kuin koskaan aikaisemmin. Realistisesti, ajantasaisesti ja ennen kaikkea samastuttavasti. Someopiskelijat tekivät mittamatoman arvokasta työtä Suomen poliisin tuomisessa nykyaikaan. Snapchat-tilin sisällössä oli kuitenkin yksi ongelma: se oli kankeaa ja siitä puuttui persoonaa.

Olin vuonna 2015 töissä Yle Summerissa, jolloin opin perusteet somen käyttämisestä työkaluna. Seurattuani Polamkin Snapchat-tiliä vuoden päivät päätin, että heti kun minulle tulee mahdollisuus, hyppään tiimiin mukaan ja haluan elävöittää tiliä. Olin opintojeni puolivälissä, kun siihen viimein tuli mahdollisuus. Wilma-sovellukseen kilahti viesti, että uusia somettajia haetaan. Tuosta viestistä alkoi polkuni kohti

POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUN
LIIKUNNAN OPETTAJA AKI
SIPILÄ HUUTAA N-Y-T, PIDÄTÄN
HENGITYSTÄNI, JALKANI TUNTUVAT
HEIKOILTA JA MINUA JÄNNITTÄÄ
ENEMMÄN KUIN KOSKAAN AIEMMIN ON
JÄNNITTÄNYT.

nykyistä työtäni, Kuopion ennalta estävän ryhmän nettipoliisia.

Heti valintakokeen toisen vaiheen haastattelussa minulta kysyttiin, mitkä ovat poliisin tehtäviä. Jos olisin tuolloin tiennyt, että poliisin tehtävät luetellaan kirjaimellisesti poliisilain ensimmäisen luvun ensimmäisen pykälän ensimmäisessä momentissa, olisin pöntännyt ne alusta loppuun, lopusta alkuun ja ehkä jopa ruotsiksi. Noh, en pöntännyt, joten vastasin tuohon kysymykseen jotakuinkin näin: ”Ajel-

la autolla, napata rikollisia ja tutkia rikoksia.” Haastattelijat hymähtivät ja jatkoivat seuraavaan kysymykseen.

Heti haastattelun jälkeen luin tuon lakipykälän, ja siellähän se sanottiin, poliisin tehtäviin kuuluu oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, kansallisen turvallisuuden suojaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Ennalta estäminen... mitä ihmettä, ajattelin. En muistanut koskaan kuulleenikaan poliisin ennalta estävästä työstä, vaikka todellisuudessa olin lukenut siitä valintakoe kirjasta valmistautuessani kokeiden ensimmäiseen vaiheeseen.

Ennalta estävä työ, EET, on työmuoto, joka nimensä mukaan keskittyy rikosten ennalta estämiseen. Ankuri-ryhmä eli alaikäisten rikoksiin keskittyvä ryhmä, Marak eli lähisuhderikoksiin keskittyvä ryhmä, POR eli paikallinen ongelmanratkaisu, HAH eli huolta aiheuttavat henkilöt sekä lähipoliisitoiminta menevät kaikki EET-sateenvarjon alle. Tietyn tyyppisten rikosten tutkimisen lisäksi EET:ssä pureudutaan paikallisiin sekä ihmisten välisiin ongelmiin tai uhkiin ja pyritään ratkaisemaan niitä moniammatillisesti.

Ennalta estävän toiminnan alapuolelle menee siis paljon erilaisia työmuotoja ja sitäkin enemmän rautaisia ammattilaisia, joiden ammattitaidon potentiaalia ei välttämättä täysin tiedosteta.

Ennalta estävää työtä on tehty poliisiorganisaation pystyttämistä asti jokaisessa ihmiskohtamisessa, mediaesiintymisissä ja kouluvierailulla. Vasta vuonna 2001 tehdyssä lakimuutoksessa (HE 34/1999) poliisin tehtäviin lisättiin virallisesti lähipoliisitoiminta osana rikostorjuntaa. Lähipoliisitoiminnan lisäämisellä poliisilakiin pyrittiin korostamaan asuinalueiden asukkaiden kanssa tehtävän yhteistyön tärkeyttä turvallisuuden parantamisessa, rikosten ennalta ehkäisyssä ja ihmisten turvallisuuden tunteen pa-

rantamisessa.

Pirkanmaan poliisilaitoksessa ylikonstaapelina toiminut Anna-Kaisa Heinämäki kirjoitti artikkelin ennalta estävästä toiminnasta vuonna 2014 julkaistuun ensimmäiseen *Kun isolla kengällä astuu, jää iso jälki* -kirjaan. Siis artikkelin, jonka minäkin olin lukenut, mutta unohtanut valintakokeen toiseen vaiheeseen mennessä – heh. Heinämäki nostaa tekstissään esiin, että ennalta estävän toiminnan tulee olla harkitusti johdettua ja valittuihin painopisteisiin pureutuvaa. Ilman noita elementtejä ennalta estävä toiminta ja sen painotukset henkilöityvät yksittäisiin poliisimiehiin koko organisaation sijasta.

Artikkelissaan Heinämäki nostaa esiin nuorison, joka jakautuu ja hakeutuu jatkuvasti erilaisiin ryhmiin ja yhteisöihin sen sijaan, että he viettäisivät aikaa isoissa ryhmissä niin kuin 1980-luvulla. Tämä on tuottanut aiemmin haasteita poliisille ja tuottaa edelleen ehkäpä jopa enenevässä määrin. Mitä enemmän ja mitä pienempiä alaryhmiä muodostuu, sitä syvemmällä sosiaalisissa rakenteissa ja järjestelmissä ne ovat ja sitä myötä poliisin näppien ulottumattomissa. Nuo päivänvalolta piilossa olevat ryhmät ovat niitä ryhmiä, joita poliisin olisi tärkeä tavoittaa ennalta estävässä mielessä sekä turvallisuuden tunteen lisäämiseksi, mutta myös yhteydenottokynnyksen alentamiseksi.

Heinämäki kuvailee artikkelissa erittäin hyvin ennalta estävää työtä, sen ongelmia sekä sen etuja. Satavuotiaan poliisin historiassa 20-vuotias EET on vielä lastenkengissä. Ennalta estävän työn kenttä on monipuolinen ja vaatii poliisilta kekseliäisyyttä sekä joustavuutta suuntaan ja toi-

MITÄ ENEMMÄN JA MITÄ
PIENEMPIÄ ALARYHMIÄ MUODOSTUU,
SITÄ SYVEMMÄLLÄ SOSIAALISISSA
RAKENTEISSA JA JÄRJESTELMISSÄ
NE OVAT JA SITÄ MYÖTÄ POLIISIN
NÄPPIEN ULOTTUMATTOMISSA.

seen. Ennalta estävä työ on poliisissa yksi harvoista tehtävistä, joissa tekijä voi tehdä työstään melkein kokonaan omannäköistä. Aika näyttää, miten suureksi tehtävähaaraksi ennalta estävä työ kasvaa ja miten suureksi osaksi sitä nettipoliisit tulevat.

Toimiessani Polamkin snäppääjänä en kokenut tekeväni ennalta estävää työtä. Kerroin seuraajille poliisiksi opiskelusta, sen haasteista ja omista kokemuksistani. Vaikka työlläni oli varmasti ennalta estävä vaikutus niihin, joilla ei ollut suunnitelmassa hakeutua poliisiksi, mielsin tekemäni työn pikemminkin rekrytoimiseksi. Sitten min olen kuitenkin ymmärtänyt, että kaikki ulospäin suuntautuva työ on ennalta estävää työtä. Eikä se koske vain internetissä tehtävää työtä vaan kaikkea poliisitoimintaa.

Jos minulta kysytään, ennalta estävän työn tarkoitus on kertoa kansalaisille poliisin työstä, kertoa ihmisille rikoksista ja niiden seurauksista sekä pitää yllä poliisin positiivista kuvaa. Tärkeä osa ennalta

estävää työtä on myös rikoksien ennalta ehkäisy, jota tehdään jo rikoksilla oireilevien henkilöiden kanssa.

Vuoden 2016 *Kun isolla kengällä as-*

tuu, jää iso jälki -valintakoe kirjassa poliisitarkastaja ja ennalta ehkäisevän turvallisuustyön asiantuntija Ari Ewvaraye kuvailee hyvin ennalta estävän työn kohderyhmää sekä sitä, miten helppoa ennalta estävä työ on periaatteessa kohdistaa. Hän kertoo, kuinka rikollisuus kasaantuu hyvin pienelle osalle väestöstä ja väkivaltarikollisuus vielä pienemmälle osalle, noin yhdelle prosentille. Jos tuohon pieneen väestönosaan saisi kohdennettua täsmätyönä ennalta estävää toimintaa, vaikutukset voisivat olla merkittäviä.

Poliisin työ on mysteeri monelle poliisiksi hakeutuvalla, mutta varsinkin täysin siviilille. Poliisin työ mielletään monesti sellaiseksi, mitä näkee tv-ohjelmista ja elokuvista. Onneksi monet

ovat jo ymmärtäneet suhtautua elokuvien räjähdyskiini, luotisotiin ja ympäri kaupunkia kulkeviin ja kaupunkia romuttaviin takaa-ajoihin varauksella. Jokainen noista on kyllä mahdollinen, mutta nykypäivän Suomessa kaukaa haettu. Poliisin työ on hyvin usein normaalien ihmisten kanssa työskentelyä, koneen edessä näpyttelyä, odottamista ja kahvihetkiä. Joskus pitää juosta, mutta tasa-

painona usein saa myös istua.

Sen vuoksi on tärkeää kertoa ja näyttää kansalaisille realistista kuvaa Suomen poliisin työstä. Ison roolin

VUODEN 2016 KUN
ISOLLA KENGÄLLÄ
ASTUU, JÄÄ ISO JÄLKI
-VALINTAKOE KIRJASSA
POLIISITARKASTAJA JA
ENNALTA EHKÄISEVÄN
TURVALLISUUSTYÖN
ASIAANTUNTIJA ARI
EWVARAYE KUVAILEE
HYVIN ENNALTA ESTÄVÄN
TYÖN KOHDERYHMÄÄ SEKÄ
SITÄ, MITEN HELPPOA
ENNALTA ESTÄVÄ TYÖ
ON PERIAATTEESSA
KOHDISTAA.

tuossa työssä on tehnyt jo vuodesta 2009 televisiossa pyörinyt Poliisit-ohjelma, joka näyttää tiivistetyn ja leikatun, mutta realistisen kuvan kenttäpartion töistä. Kenttäpartion tehtävät ovatkin niitä, jotka ihmisille tulevat usein ensimmäisenä mieleen, kun puhutaan poliisista. Vähemmälle huomiolle jää partioiden tekemä paperityö, tutkijoiden tekemä työ ja se, kuinka pitkälle tutkijat joutuvat venymään työssään. Sadat jutut, alhainen palkka ja huomattavasti enemmän työpäiviä kuin valvonta- ja hälytyssektorin poliisilla. Siitä huolimatta lukuisat ihmiset heräävät joka aamu tutkijan tehtäviin, koska ihmiset tarvitsevat apua, ihmisillä on hätä ja poliisin työstä tykätään.

Yksi tärkeimmistä, ellei tärkein ennalta estävää työtä tekevien poliisien tehtävistä on mielestäni kertoa ihmisille rikoksista ja niiden seuraamuksista. Monelle ihmiselle rikoksien teonkuvaukset ovat enemmän tai vähemmän epäselviä. Kunianloukkaus, laitton uhkaus ja pahoinpitely ovat monelle termeinä tuttuja, mutta niiden määritelmät ovat monelta hukassa. Rikoksista ja niiden seuraamuksista kertominen ehkäisee luonnollisesti henkilöiden syyllistymistä kyseisiin rikoksiin, sillä he tietävät, mitä mikin rikosnimike pitää sisällään ja millaista rangaistusta siihen syyllistynyt henkilö voi odottaa. Ja niinhän Suomen rikosoikeusjärjestelmäkin on suunniteltu. Kun ihmiset näkevät ja tietävät, millaisia seuraamuksia esimerkiksi rattijuopumuksesta voi tulla, ihmiset välttelevät rattijuopumukseen syyllistymistä.

Tämä pätee varsinkin nuorien kanssa. Monet nuoret eivät ole koskaan edes

YKSI TÄRKEIMMISTÄ, ELLEI
TÄRKEIN ENNALTA ESTÄVÄÄ TYÖTÄ
TEKEVIEN POLIISIEN TEHTÄVISTÄ
ON MIELESTÄNI KERTOAA
IHMISSILLE RIKOKSISTA JA NIIDEN
SEURAAMUKSISTA.

kuulleet kunnianloukkauksesta taikka sen seuraamuksista. Sen vuoksi monen Ankkuri-ryhmän poliisit kiertävät kouluja kertomassa poliisin ammatista, ajankohtaisista ilmiöistä sekä rikosnimikkeistä sekä niiden seuraamuksista. Auttamalla nuorta autat myös aikuista.

Kun pohdin poliisiksi hakeutumista, suunnitelmani meinasi kariuttaa poliisiin kohdistuva valvonta ja silmätikuna oleminen. Halusin työn, jossa voin tehdä omaa työtäni rauhassa ilman jatkuvaa valvomista ja sen synnyttämää painetta. Noh, se suunnitelma kariutui viimeistään siinä vaiheessa, kun tein helmikuussa 2021 TikTok-tilini ja astuin suuren yleisön tietoisuuteen. Tätä kirjoittaessani TikTok-tiliäni, josta on syntynyt pääasiallinen tapani kommunikoida kansalaisten kanssa, seuraa noin 115 000 ihmistä.

Valvontaan olen tässä vaiheessa kerennyt jo tottua ja se pitää minut hereillä sanomisieni kanssa. Huomioonkin kerkesin tottua jo vuonna 2015, kun olin Summerin juontajana. Joillekin poliiseille tehtävien tuoma huomio ei ole nautinnollista. Vuon-

na 2016 Ida Pietilä (tuolloin nimellä Määttä) tutki Poliisit-ohjelmassa siihen mennessä esiintyneiden poliisien kokemuksia julkisuudesta ja tv-ohjelman vaikutuksista elämään. Hän selostaa tuloksiaan vuonna 2018 julkaistussa *Kun isolla kengällä astuu, jää iso jälki* -kirjassa. Suurin osa vastanneista kertoi esiintymisen ja siitä seuranneen huomion olleen pelkästään positiivisia ja luoneen uusia mahdollisuuksia. Jotkut poliiseista kuitenkin kokivat huomion negatiivisena asiana. Tap-pouhkaukset, negatiivinen huutelu ja häiriköinti ovat vain osa niistä lieveilmiöistä, joita osa poliiseista koki ohjelmaan osallistumisen jälkeen. Moni vastanneista poliiseista kertoi, ettei lähtisi ohjelmaan mukaan enää uudestaan, vaikka tulisi mahdollisuus. Vasta-

TÄTÄ KIRJOITTAESSANI
TIKTOK-TILIÄNI,
JOSTA ON SYNTYNYT
PÄÄASIALLINEN
TAPANI KOMMUNIKOIDA
KANSALAISTEN KANSSA,
SEURAA NOIN 115 000
IHMISTÄ.

painona suurin osa mukana olleista poliiseista lähtisi varmasti mukaan tai ainakin harkitsisi mukaan lähtemistä.

Poliisi on Suomessa korkeaan asemaan mielletty viranomaisena, minkä vuoksi poliisien toimintaa synytään aika ajoin hyvinkin suurella suurenuslasilla. Poliisin toiminta on toisaalta määritelty pääosin julkiseksi, minkä tarkoitus onkin pitää toiminta avoimena kansalaisille. Hyvä niin, sillä onhan poliisi harvoja viranomaisia Suomessa, jolla on oikeus puuttua ihmisten perusoikeuksiin. Kun poliisi mokaa, sitä ruoditaan isolla kädellä kylillä, toreilla ja sanomalehdissä. Täs-

sä vaiheessa ennalta estävän työn tekemä työ poliisin imagon eteen korostuu.

Minulla on ollut tapana sanoa, että vaikka kukkapenkki olisi miten kaunis, jos siinä on yksi kakkakikkare, ihmiset muistavat tuon kakkakikkareen eivätkä sitä kukkapenkkiä. Kun yksi poliisi mokaa, niin monella ihmisellä on tapana yleistää käytösmalli koko organisaatioon, vaikka mokaaja ei olisi edes suomalainen poliisi. Ennalta estävää työtä tekevät poliisit taistelevat ikään kuin noita yleistyksiä vastaan etukäteen. Vahva käsitys oikeudenmukaisesta poliisista, joka toimii organisaationa lainmukaisesti ja tasavertaisesti, toimii kuin imagon kilpenä silloin, kun yksittäinen poliisimies mokaa.

Ennalta estävä työ on siis jokaisen poliisin tehtävä, vaikkei kyseinen poliisi työskentelisikään juuri siihen erikoistuneessa ryhmässä. Jokainen asiakaskohtaaminen, jokainen sakonantotilanne ja jopa jokainen painitilanne luovat kuvaa, joka ihmisellä on poliisista. Asiat on pystyttävä hoitamaan asioina ja henkilökohtaisuudet jätettävä pois yhtälöstä. Ylimääräinen väentäminen, suunsoitto ja kielteinen asenne on jätettävä pois asiakaskohtamisista, sillä ne tekevät hallaa juuri sille ennalta estävälle työlle, mikä jokaisen poliisin olisi pidettävä aina mielessään.

Muistan elävästi sen, kuinka istuimme Poliisiammattikorkeakoulun suuressa auditoriossa viimeisinä kuukausina ennen harjoittelua. Meille piti luentoa luennoitsija jostain päin Suomea sellaisesta tehtävästä, josta en ollut koskaan aikaisemmin kuullut. Keskittymiskykyäni on ajoittain huono, mikä voi olla syytä siihen, että

ENNALTA ESTÄVÄÄ TYÖTÄ TEKEVÄT
POLIISIT TAISTELEVAT IKÄÄN
KUIN NOITA YLEISTYKSIÄ VASTAAN
ETUKÄTEEN.

ENNALTA ESTÄVÄ TYÖ ON SIIS
JOKAISEN POLIISIN TEHTÄVÄ,
VAIKKEI KYSEINEN POLIISI
TYÖSKENTELISIKÄÄN JUURI SIIHEN
ERIKOISTUNEESSA RYHMÄSSÄ

muistan tuolta luennolta vain kaksi asiaa: 1. ”Jos olette sosiaalisessa mediassa, ette ikinä saa töitä mistään”, ja 2. ”Kaikki kiinalaiset vaihto-opiskelijat ovat vakoojia”. Enempää Kiinan valtion toimintamalleihin kantaa ottamatta: kumpikin noista väitteistä herättää minussa huvitusta.

Olin suurimman osan kouluajastani mukana some-toiminnassa. Minun vastuullani oli lähinnä Snapchatissa omien viikkojen hoitaminen. Someopiskelijoiden hommat päättyvät usein harjoitteluun, jonka aikana keskitytään perinteisiin poliisitehtäviin sosiaalisen median sijasta. Minun kohdallani tilanne oli kuitenkin toinen. Harjoitteluni aikana seurasin Polamkin somekanavia aktiivisesti ja aina kun somettajat tarvitsivat mielestäni vinkkejä, jaoin omiani mielelläni. Osuuteni ei kuitenkaan loppunut siihen, vaan sillä muutoksella, jonka sain aikaiseksi muiden minun kanssani aloittaneiden somettajien kanssa, varmistin paikkani ikään kuin Poliisiammattikorkeakoulun sosiaalisen median alumnina.

Harjoittelun aikana juttelin Joensuun EET-porukan vanhemman konstaapelin kanssa hänen työstään ja minulle syttyi kipinä nykyistä työtäni kohtaan. Mielikuva siitä, että pääsisin juttelemaan nuorien kanssa ennen kuin heistä tuntuu siltä, että elämä on pilalla, oli houkutteleva. Kun olen pohjakoulutukseltani nuoriso- ja

vapaa-ajan ohjaaja, nuorison kanssa työskenteleminen on ollut minulle aina asia, josta en halua tinkiä.

Harjoitteluni oli ja meni ja oli aika suunnata katse tulevaan ja oikeisiin töihin. Mitä haluan elämältäni tai poliisiuraltani? Millainen poliisi haluan olla? Kentän yövuorot eivät kiinnostanut, mutta tutkinnankaan juttukuorma

ei houkuttele. Ennalta estävä työ veti puoleensa, mutta siitä tuntui puuttuvan sitä jotain, jotain erityistä, erikoista, erottuvaa.

Minulle tarjottiin töitä harjoitteluni jäl-

keen lokakuussa 2019, mutta tuolloisesta huonosta työllisyystilanteesta huolimatta päätin olla ottamatta paikkaa vastaan ja katsoa tilannetta vuodenvaihteen yli. Tammikuussa 2020 valtiolle.fi-osoitteeseen tuli työnhaakuilmoitus. Nettipoliisi, Kuopio, vakituinen työsuhde ja kaiken lisäksi päivittäistutkintaa parempi palkkaluokka. Tiesin heti, että tuo on minun paikkani ja työni, olihan minulla Yleltä saamani käsitys sosiaalisen median käytöstä työvälineenä ja kouluajoinen tietotaito siitä, mitä saa ja mitä ei saa tehdä poliisiorganisaation edustajana sosiaalisessa mediassa. Ja tässä sitä ollaan.

Kappas vaan, foliohattuinen luennoitsija oli väärässä. Sain töitä poliisista, vaikka olin kouluaikoina esillä sosiaalisessa mediassa. Toisaalta tilanne ei ole reilu, sillä työllistyin sosiaalisen median pariin takaisin. Mitä pidem-

mälle urani on edennyt, sitä paremmin ymmärrän tuota luennoitsijaa. Tätä kirjoittaessani yhteisseurajamääräni lähennee jo 130 000 ihmistä. Minut tunnetaan idässä, lännessä, etelässä ja pohjoisessa. Olen melkein kuin julkimo. Vaikka poliisissa minua kiinnostaa monet tehtävät, olen jo sisäistänyt sen faktan, ettei minulla ole asiaa peitetehtäviin tai muihin salaisiin projekteihin, joissa tunnistaminen on riskitekijä tehtävän paljastumiselle.

Näihin hommiin lähtiessä, oli kyse kouluajasta tai työstä, on tiedostettava se, että julkisuus tuo mukanaan vastuuta. Käytöstäni valvotaan töissä ja vapaa-ajalla. Sanonta ”poliisi on poliisi myös vapaa-ajalla” korostuu nettipoliisin tehtävissä. En voi örveltää humalassa, polttaa pilveä kadulla enkä kaahailla pitkin öisiä katuja Yamaha FZ8-N -moottoripyörälläni, jossa on Akrapovič’in täysputkisto, joka ulvoo ja paukkuu niin, että silmälasit tärisyvät. Vaikka julkisuus on mukavaa ja tuo paljon virikkeitä ja mielenkiintoisia asioita elämään, se tuo myös paljon vastuuta ja kaiken lisäksi ihmiset muistavat pitkään.

* * *

Tämän kirjan nimi on ”*Kun isolla kengällä astuu, jää iso jälki?*”. Nettipoliisin työtä voisi kuvata melkein samoilla sanoilla: ”Kun isolla suulla sanoo, jää iso jälki”. Kun puhutaan nykynuorista, niin harva nuori pääsee keskustelemaan poliisin kanssa. Moni näkee poliiseja kaduilla ja uutisissa ja kuulee tarinoita siitä, kun jonkun kaverin veljen tyttöystävän veli kävi kuulusteluissa. Eli toisin sanoen, kovin moni nuo-

NÄIHIN HOMMIIN LÄHTIESSÄ, OLI KYSE KOULUAJASTA TAI TYÖSTÄ, ON TIEDOSTETTAVA SE, ETTÄ JULKISUUS TUO MUKANAAN VASTUUTA.

ri ei itse pääse keskustelemaan poliisin kanssa kaksin, neutraalisti ja ilman rikosta, johon nuori olisi syyllistynyt tai jonka kohteena hän olisi. Olen huomannut, että sille olisi tarvetta.

Nettipoliisi kantaa erityisen suurta vastuuta hartioillaan, sillä jokainen sana analysoidaan, tulkitaan ja sisäistetään. Monelle henkilölle, jolla ei ole ollut koskaan mitään tekemistä poliisin kanssa, nettipoliisit ovat ainoita kontakteja poliisiorganisaatioon. Kaiken lisäksi poliisi on Suomessa korkeaan arvoon nostettu auktoriteetti, eikä syyttä. Suomen poliisin koulutus on maailman parasta, ja Suomen poliisit voivat kutsua itseään korkeakoulutetuiksi. Moni kansalainen tietää tämän myös. Poliiseihin luotetaan ja poliisien sana on monelle kuin laki. Tämän vuoksi kaikki se, mitä nettipoliisi sanoo videoillaan ja kuvissaan, on jollekin absoluuttinen totuus.

Olen tiedostanut sanomisienei tuoman vastuun heti alusta asti. Sain hyvän muistutuksen tuosta vastuusta huhtikuussa 2021. Sähköpostiini ki-lahti viesti tuohtuneelta huoltajalta, joka oli ottanut yhteen lapsensa kanssa. Hän kertoi minulle, kuinka hänen lapsensa ihailee katukuluttuuria ja on jo alakouluikäisenä näpistellyt ja tehnyt graffiteja. Huoltaja oli pitänyt lapselleen useita puhutteluita graffitien teosta ja näpistyksen seuraamuksis-

ta. Tässä välissä on varmaankin hyvä mainita, että huoltaja on lainoppinut, joten oletettavasti tietää mistä puhuu. Noh, perheen sisäinen palaveri oli käyty ja sitten jatkettu rauhan saattelmana eteenpäin. Kunnes nuori oli nähnyt videoni rikosrekisteristä.

Tein huhtikuussa 2021 videon rikosrekisteristä, kun huomasin, että moni nuori ei tiedä, ettei rikosrekisteriin tule merkintä kuin sellaisista rikoksista, joista tulee vankeusrangaistus tai

sitä vastaava seuraamus. Tuolla videolla tiivistin ja yksinkertaistin asioita, sillä TikTok-videoiden maksimipituus oli tuolloin vielä 59 sekuntia. Videon pääviesti oli se, ettei rikosrekisteriä tarvitse murehtia vielä pikkurikosten kohdalla. Ja sanoinkin videolla, että ihan sama kuin-ka paljon näpistelee, ei

voi saada rikosrekisteriä. Kieltämättä ilmaisumuotoni oli keho, ja minulle sähköpostia laittanut huoltajakin huomasi sen.

Videon julkaisun jälkeen nuori näki sen ja kiiruhti vanhempansa luo. Nuori oli näyttänyt videoni huoltajalleen ja sanonut, että tämä on väärässä, koska Konstaapeli Daniel sanoi, ettei näpistelystä voi tulla rikosrekisteriä. Ja noin: vuosia lakimiehenä toimineen huoltajan opetukset valuivat hänen omien sanojensa mukaan hukkaan, kun katu-uskottava Konstaapeli Daniel tuli ja sanoi mitä sanoi. Huoltaja kertoi,

OLI KYSE
KENTTÄPOLIISISTA
TAI TUTKIJASTA,
ASIAKASKOHTAAMISISSA
KANSALAISET OTTAVAT
USEIN POLIISIN SANAT
TOSISSAAN JA JOS
POLIISI SANOO, MITÄ
SYLKI SUUHUN TUO,
LOPPUTULEMA EI VOI OLLA
HYVÄ.

kuinka hän kuulee päivittäin lastensa ja heidän kavereidensa kautta, mitä Daniel on taas sanonut. Hän oli myös huolestunut siitä, tiedostanko sen, että sanomise-ni on monelle nuorelle kuin laki. Tiedos-tanhan minä.

En missään nimessä pyri polkemaan vanhempien varpaille lasten kasvatukses-sa, enkä myöskään pyri siihen, että nuoret ottaisivat sanomiseni absoluuttisena totuutena. Eikä nettipoliisi olekaan ainut, joka joutuu kiinnittämään huomiota sanomisiinsa. Oli kyse kenttäpoliisista tai tutkijasta, asiakaskohtamisissa kansalaiset ottavat usein poliisin sanat tosissaan ja jos poliisi sanoo, mitä sylki suuhun tuo, lopputulema ei voi olla hyvä. Nuorten kasvattaminen on lähtökohtaisesti vanhempien tehtävä. Vanhemmat eivät kuitenkaan voi tehdä kaikkea yksin, min-kä vuoksi heitä auttaa laaja tukiverkosto, jonka tärkeä osa ovat ammattimaiset ja osaavat poliisit kaikissa tehtävissä.

On totta, että sanani jäivät liian tulkin-nanvaraiseksi, kun sanoin tuossa videos-sa, ettei nuori voi saada näpistelemällä rikosrekisteriä. Vaikka kyse on nuoresta henkilöstä, se ei silti poista sitä mahdol-lisuutta, että näpistelyjä olisi niin monia, että niistä seuraisi vankeusrangaistus tai sitä vastaava rangaistus ja sitä myötä ri-kosrekisterimerkintä. Ajatukseni videolla oli kuitenkin rauhoittaa nuorta, että yh-destä eikä vielä kymmenestäkään näpis-tyksestä saa rikosrekisterimerkintää, joka vaikuttaisi loppuelämään, mikä sek in puolestaan totta. Eli vaikken antanut kat-sojalle väärää tietoa vastaamalla yleisön kysymykseen, olisin voinut valita sana-ni viisaammin. Sanavalinnoilla on suuri

ELI VAIKKEN ANTANUT KATSOJALLE
VÄÄRÄÄ TIETOA VASTAAMALLA
YLEISÖN KYSYMYKSEEN, OLISIN
VOINUT VALITA SANANI
VIISAAMMIN.

merkitys, ja sen vuoksi niihin on kiinnitettävä erityisesti huomiota riippumatta siitä, mikä tehtäväsi poliisissa on.

* * *

Millainen on hyvä poliisi? Tuota kysymystä moni meistä poliiseista miettii useita kertoja uransa aikana. Ehkä jopa useita kertoja päivän aikana. Luultavasti tuo kysymys pyörii myös sinun mielessäsi, kun luet tätä kirjaa. Jos ei, niin ei se mitään, nyt on hyvä aika alkaa miettiä, sillä jokainen, joka on käynyt Poliisiammattikorkeakoulun valintakoerumban läpi, on joutunut vastaamaan tuohon kysymykseen.

Hyvän poliisin ominaisuuksiksi mielletään usein tasapuolisuus, oikeudentaju, älykkyys ja uskottavuus. Minua henkilökohtaisesti on häirinnyt aina se, että hyvän poliisin ominaisuudeksi lasketaan uskottavuus. Tottahan se on, että poliisin on oltava uskottava, mutta uskottavuus terminä on haastava. Saatko uskottavuutta, jos huudat kovaa, liikut nopeasti, olet hyvä suustasi tai tiedät Suomen rikoslain kannesta kanteen ja osaat selittää sen niin, että sammumispisteessä oleva humalainenkin ymmärtää sen? Yritän sanoa, että se, mikä herättää toisessa kunnioitusta, voi toisessa herättää täysin vastakkaisia ajatuksia.

Kun minulta kysyttiin aikanaan,

mikä tekee poliisista hyvän, vastasin kunnioitus. Kunnioitus kansalaisia kohtaan tekee mielestäni poliisista hyvän. Kun poliisi kunnioittaa kansalaisia, kansalaiset kunnioittavat poliisia. Uskon, että kaksisuuntainen kunnioitus on syy sille, miksi suomalainen poliisi on maailman arvostetuimpia. Suurimmalla osalla poliisin kanssa tekemisissä olevista ihmisistä on jokin hätänä tai he ovat tehneet jotain väärin. Jos nuo ihmiset kohtaa epäonnistujina, puolustuskyvyttöminä tai pohjasakkana, eivät hekään katso sinua kuin vallankäyttäjänä ja perusoikeuksien rikkojana.

Poliisit työskentelevät usein ikään kuin kaksisuuntaisia peilejä vasten. Peilissä seisova henkilö matkii tunteita, asenteita ja sanoja poliisista, mutta sama tapahtuu myös toiseen suuntaan. Varsinkin työskennellessä nuorien kanssa. Poliisin ennalta estävän työn strategiassa on linjattu, että poliisien on kohdattava nuoria alustoilla ja paikoissa, joissa he pääsevät keskustelemaan nuorten kanssa ilman negatiivisia tapahtumia tai niiden selvittämistä. Samassa strategiassa on linjattu, että poliisin on ymmärrettävä nuorten kieltä. Nuorten kanssa keskusteleminen neutraalilla ”maaperällä” ja kiinnostuksen osoittaminen nuorten kulttuuria kohtaan vaikuttaa välittömästi nuorten suhtautumiseen poliisia kohtaan. Tämä koskee kyläkin kaikkia aikuisia ja tahoja, jotka

tekevät työtä nuorten parissa, mutta poliisissa tuon pienen tehdyn työn merkitys korostuu, sillä onhan poliisi se vanha ja kankea organisaatio, joka ei paljoa nuoriokulttuurista välitä taikka tiedä.

Kun aloitin työurani, kipuilin paljon poliisiminäni kanssa. Onko nettipoliisi edes oikea poliisi, miten sosiaalisen median selaaminen voi olla poliisityötä ja voiko työn tekeminen olla näin hauskaa, tuossa vain osa kysymyksistä, joita päässäni liikkui. En saanut paljoa tukea taikka opastusta hallinnon sisältä ja netissä olin vielä uusi kasvo.

Kaikki muuttui sen jälkeen, kun olin perustanut TikTok-tilini. Seuraajia alkoi ropista ja aloin saada huomiota eri lähteissä. Niihin aikoihin minut myös tunnustettiin ensimmäistä kertaa kadulla. Tunnistaminen oli kuitenkin täysin erilainen kuin osasin odottaa. Noin kahdeksan 10–12-vuotiasta nuorta tuli luokse, pyysi anteeksi häiriötä ja kysyi, saako esittää kysymyksen. He sanoivat olevansa huolissaan humalassa olevasta miehestä ja miettivät, mitä siitä voi seurata, jos urinoid julkisella paikalla. Keskustelimme hetken, minkä jälkeen pojat toivottivat hyvää illan jatkoa ja pyöräilivät matkoihinsa.

Suhtautumiseni tekemääni työhön muuttui hetkessä. Käsitykseni siitä, että olin pelkkä meemi, osoittautui vääräksi. Nuoret olivatkin aidosti kiinnostuneita kertomistani asioista ja tulivat kysymään minulta heitä askarruttavia asioita, vaikka olin vapaa-ajalla. Ja vaikka olenkin poliisi ja olin vapaa-ajalla, nuoret silti kunnioittivat minua, pahoittelivat häiriötä ja kuunneltivat, mitä minulla oli sanottavaa.

POLIISIN ENNALTÄ ESTÄVÄN TYÖN STRATEGIASSA ON LINJATTU, ETTÄ POLIISIEN ON KOHDATTAVA NUORIA ALUSTOILLA JA PAIKOISSA, JOISSA HE PÄÄSEVÄT KESKUSTELEMAAN NUORTEN KANSSA ILMAN NEGATIIVISIA TAPAHTUMIA TAI NIIDEN SELVITTÄMISTÄ.

Niin kuin ennalta estävän työn strategiassa sanotaan, poliisin on ymmärrettävä nuorten kieltä. 52 400 tilaajan spesiaalivideossa räppäsin, tai ainakin yritin, ja sanoin: ”Teen tätä työajalla, omalla tavalla, ikään kuin lavalla, poliisi samalla, nuorien tavoil, sanoil, ehdoil samoil, vanhoil neuvoil, uusil keinoil.”

Kohtaaminen noiden nuorten kanssa on hyvä osoitus siitä, ettei tarvitse olla körmy, nerokas, vahva tai korkeassa asemassa saadakseen kunnioitusta. Riittää, kun löytää asiansa esittämiseen tavan, jota vastapuoli ymmärtää. Niin, ja ei pieni pilke silmäkulmassa haitaksi ole.

LUE LISÄÄ

- Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi poliisilain muuttamisesta (HE 34/1999 vp).
- Enska. Poliisin ennalta estävän työn strategia 2019–2023. Sisäministeriö.
- Anna-Kaisa Heinämäki: ”Ennalta estäminen kuuluu poliisitoiminnan ytimeen.” Teoksessa Kun isolla kengällä astuu, jää iso jälki. Poliisiammattikorkeakoulu 2014. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/87214/Lukumateriaali2014_web.pdf
- Ari Evwaraye: ”Ei vain pahan poistamista vaan myös hyvän lisäämistä”. Teoksessa Kun isolla kengällä astuu, jää iso jälki. Poliisiammattikor-

keakoulu 2016. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/140431/Valintakoe-kirja2016.pdf>

- Ida Määttä: ”Poliisi on aina poliisi.” Teoksessa Kun isolla kengällä astuu, jää iso jälki. Poliisiammattikorkeakoulu 2018. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/267605/Valintakoe-kirja2018.pdf>

ANRIT KALEK

”HYI HELVETTI, MITÄ HOMMAA”

VANHEMPI KONSTAPELI ANRIT KALEK VALMISTUI POLIISIKSI 2018. KALEK TUTKII LAPSIIN KOHDISTUNEITA SEKSUAALI- JA PAHOINPITELYRIKOKSIA ITÄ-UUDENMAAN POLIISILAITOKSEN ALUEELLA.

ENNEN POLIISIURAA KALEK TYÖSKENTELI PITKÄÄN TURVALLISUUSALAN ERI TEHTÄVISSÄ METRO-VARTIJASTA TALOUSHALLINTOON. VAPAA-AIKANA KALEKIN KÄDESTÄ LÖYTYY USEIMMITEN KIRJA, FLEKSI, RIIMUNNARU TAI KÄSIPAINOT.

Olin 23-vuotias, kun tiesin haluavani poliisiksi. Olin aloittanut työt vartijana Helsingin metrossa ja odottelin paikalle poliisipartiota noutamaan metroaseman nurkassa kyyhöttävää laitapuolen kulkijaa. Partio saapui, kyseli muutaman peruskysymyksen, tarkisti miekkosen taskut ja vei tämän mukanaan. Kolmen minuutin kohtaaminen, mutta voi kuinka se jäi mieleeni isona asiana: tässä me hoidellaan yhdessä hommia ja tuo on juuri sitä, mitä minäkin haluaisin työkseni tehdä.

Kohtaamisia poliisin kanssa tuli lähes joka työvuorossa. Poliisiksi minulla ei kuitenkaan ollut edellytyksiä. Naisten pituusraja oli 165 cm ja miehillä 175 cm. Vähäinen varteni oli muutaman sentin liian lyhyt ja näkökin oli mitä oli.

Halusin kuitenkin jo tuolloin, vuonna 1998, selvittää asioita ja tietää motiivit niiden takana. Tilanteet, joissa poliisit tulivat paikalle hakemaan näpistelijöitä, laitapuolen kulkijoita tai tappelupukareita, jäivät aina vähän vaivaamaan uteliaisuuttani. Mitä kaik-

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

kea asialle tapahtuu poliisissa ja sen jälkeenkin?

* * *

Poliisihaave jäi väkisinkin taka-alalle, mutta koin olevani omimmillani työskennellessäni ihmisten parissa ja pystyväni vähäisestä varrestani huolimatta tulemaan toimeen hyvinkin erilaisten ihmisten kanssa, hyvinkin erilaisissa tilanteissa. Tutustuin perusteellisesti alkoholistien, narkomaanien, näpistelijöiden ja häiriköiden sielunelämään.

Hoksasin pian, että ratkaisevaa ei aina ole se, kuka sanoo ja mitä sanoo, vaan miten sanoo. Minua myös kiinnosti ihmisten hyvinvointi nimenomaan järjestyksenpidon, ei niinkään sosiaali- tai terveydenhuollon näkökulmasta. Poliisin arvoja tiedostamatta halusin luoda metron matkustajille turvallisuuden tuntua ja näin osaltani edistää kaupunkiturvallisuutta. Ihmismääntieteen professorina Turun yliopistossa toimivan Hille Koskelan näkemyksen mukaan kaupunkiturvallisuuteen kuuluu muun muassa urbaani turvallisuuspolitiikka, kaupunkitilojen (kamera)valvonta sekä kaupunkien ja yksilötason rikoksentorjunta.

Jatkoin uraani ja kouluttautumista turvallisuusosalalla. Etenin poikittais- ja pystysuunnassa. Perustin perheen. Kävin silmäleikkauksessa ja jatkoin voimailuharrastusta. Elämä soljui eteenpäin, kunnes vihdoinkin 17 vuoden kuluttua keväällä 2015 tuli päivä, jol-

loin päätin hakeutua poliisikouluun. Ajatus oli niin vahva, että en edes miettinyt mahdollisuutta, etten ehkä pääsikään ensimmäisellä kerralla sisään. Panostin kaikkeni sekä kirjalliseen että fyysiseen kokeeseen. Pituusrajat olivat poistuneet jo toukokuussa 2005.

Harjoittelin työmatkoilla autossa, miten vastaisin toisen vaiheen haastattelussa mahdollisesti esitettäviiin kysymyksiin. Näin tulin viimeistään selvittäneeksi itselleni, miksi minä haluan poliisiksi ja miksi juuri minusta tulisi hyvä poliisi. Elo-

NÄIN TULIN
VIIMEISTÄÄN
SELVITTÄNEEKSI
ITSELLENI, MIKSI MINÄ
HALUAN POLIISIKSI JA
MIKSI JUURI MINUSTA
TULISI HYVÄ POLIISI.

on tätä kirjoittaessani kuusi vuotta, ja olen työskennellyt vanhempana kons- taapelina yli kolme vuotta, joten voisi sanoa, että huolellinen valmistautuminen pääsykokeisiin kannatti. Pitkä valmistautumisaika kokonaisuudessaan, jos nyt elettyä elämää voi sillä nimellä kutsua, oli omalla kohdallani tarpeen.

Tammikuussa 2016 Poliisiammattikorkeakoulun opintojen alkuvaiheessa, 41 vuoden varttuneessa iässä tajuusin nopeasti, että en mitenkään olisi ollut valmis poliisiksi parikymppisenä. Vaikka silloinkin koin palavaa halua toimia oikein, jäi tämä tahtotila usein yli-innostuksen jalkoihin. Oman parikymppisen itsensä toiminnan kriittinen arvioiminen parikymmentä vuotta myöhemmin onkin ollut hyödyllistä ja opettavaista.

Sen, minkä olen ehkä nuorempiin kollegoihin verrattuna nopeudessa ja jaksamisessa menettänyt, olen motivaatiossa, harkinnassa, sietokyvyssä ja

elämäkokemuksessa saavuttanut. Tästä mielestäni kertovat myös koulutuksen alkupuolella saamamme pistemäärät pääsykokeidemme kirjallisten ja psykologisten tehtävien eri osa-alueista. Yhdestä psykologisesta kysymysryppästä olin saanut poikkeuksellisen paljon pisteitä. Tämän osion pistemäärän selitys oli lomakkeella avattu jotakuinkin näin, ihan tarkkaa sanamuotoa en enää muista: sosiaalisesti suotava vastaustyyli, tai henkilön elämäkokemus ja vahva itsetuntemus. Useisiin satoihiin mitä kummallisimpiin psykologisiin kysymyksiin kiireessä vastanneena olen ylpeä, jos ulosantini on ollut ”sosiaalisesti suotavaa”, mutta eniten tunsin ylpeyttä siitä, että kaikesta on jollain tavalla huokunut aito minä: elämää jo kokenut, itsensä kanssa sinut oleva rehellinen ja vastuuntuntoinen poliisikokelas.

* * *

Poliisin arvot – oikeudenmukaisuus, ammattitaito, palvelu ja henkilöstön hyvinvointi – alkoivat konkretisoitua heti poliisikoulutuksen alussa. Niitä teroitettiin meille lähes kyllästymiseen asti. Jotkut kyllästyivät enemmän ja nopeammin, mutta minun lisäksi toivottavasti moni kuitenkin kuunteli aidosti ymmärtääkseen ja sisäistääkseen asian.

Jokaisen poliisin tulee tunnistaa ja sisäistää omat arvonsa, koska siihen perustuu poliisin toiminnan vastuullisuus. Kukaan ei voi täysin valvoa toisen toiminnan vastuullisuutta. Vastuun elementtejä puolestaan ovat arvot ja tosiasioiden kytkeytyminen toisiinsa. Vastuu velvoittaa poliisia toimimaan, mutta siinä on silti sallittava pieni määrä toimintavapautta. Kukin poliisimies voi tulkita lakia

TAMMIKUUSSA 2016
POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUN
OPINTOJEN ALKUVAIHEESSA, 41
VUODEN VARTTUNEESSA IÄSSÄ
TAJUSIN NOPEASTI, ETTÄ EN
MITENKÄÄN OLSI OLLUT VALMIS
POLIISIKSI PARIKYMPPISENÄ.

SEN, MINKÄ OLEN EHKÄ NUOREMPIIN
KOLLEGOIHIN VERRATTUNA
NOPEudessa JA JAKSAMISESSA
MENETTÄNYT, OLEN MOTIVAATIOSSA,
HARKINNASSA, SIETOKYVYSSÄ JA
ELÄMÄKOKEMUKSESSA SAAVUTTANUT.

ja tehdä päätöksiä itsenäisen harkintansa perusteella. Toimintavapauden määrää ja laatua puolestaan säätelevät arvot. Kyseessä on siis itseään ruokkiva kehä, julkisen vallan ja hyvän hallintotavan peruslähtökohtien ikiliikkuja.

Toimintavapauden mahdollisuus tuo poliisille mukanaan suuren vastuun ja velvoittaa vetämään rajan harkintavallan ja mielivallan välille. Toisaalta poliisin rooli määrittänyt kontrollikriittisyyden kautta. Jos poliisi ei säilytä ja vaali kontrollia, niin kuka sen tekee ja mitkä ovat tuolloin seuraukset? Poliisilain ensimmäisen luvun mukaan poliisin tärkeimmät tehtävät ovat "oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharjintaan saattaminen". Lain vartijana ja paljon valvojana poliisin harkintavalta ja lain tulkintamahdollisuudet eivät mielestäni ole huono asia. Poliisi on poliisi, mutta mikään ei estä poliisia olemasta myös ihmiselle ihminen. Poliisin ja kansalaisen kohtaamisessa onkin tärkeää yhdistellä erilaisia moraalisia lähestymistapoja ja huomioida molempien osapuolten oikeudet, velvollisuudet ja kokonaishyöty.

Pohdin opinnäytetyössäni "Poliisina politiikassa, vai poliitikkona poliisissa" kunnallispolitiikassa toimivien poliisien etiikkaa ja arvoja. Miten poliisi voi toimia kahdessa eri roolissa, miten poliisius vaikuttaa ja toteutuu poliis-

tikon työssä, miten poliisin eettinen arvomaailma kohtaa poliittisen arvomaailman ja miten poliisi pystyy politiikassa edistämään niin kansalaisten kuin oman puolueensa ja poliisinkin asioita?

Toisin kuin valtakunnanpolitiikassa, kuntatasolla tehdään politiikkaa lähes aina poliisin viran ohessa. Aamulla lähdetään ottamaan rosvoja kiinni ja illalla lähdetään ottamaan valtuustosalin kantaa. Eettisyys ja arvot kantavat poliisia molemmissa tehtävissä. Poliisi

on poliisi siviilissäkin, sanotaan. Poliitikka onkin vain yksi esimerkki poliisin kaksoisroolista. Olemme myös äitejä ja isiä, siskoja ja veljiä, ystäviä ja naapureita.

Näiden ja muiden kaksoisroolien lisäksi poliisi ammattina herättää huomattavasti suurempaa mielenkiintoa kuin vaikkapa kahvilatyöntekijä, palveluneuvoja, itutuki tai insinööri. Poliisi kiinnostaa ihmisiä paljon enemmän. Poliisius nostattaa tunteita ja kysymyksiä. Poliisiksi tiedetyltä sukulaiselta tai ystävältä saatetaan kysellä sukujuhlissa mielipidettä hankalaksi koetun naapurin toiminnasta. Vanhempainillassa kysäistään ohimennen neuvoja lapsen kohdistuvaan kiusaamiseen, tai opettaja saattaa pyytää koululle kertomaan vaikkapa liikenne- tai somekäyttäytymisestä.

Kävin itse muutama vuosi sitten opettajan pyynnöstä jutustelemasa kyläkoulumme alaluokille. Aloitin lasten ikätason mukaisesti mielestäni leppoisasti kysymällä, kuinka moni on

ollut poliisin kanssa tekemisissä. Ajatussani oli, että oppilaat kertoisivat jostakin Poliisin Päivä -tyyppisestä kivasta kontaktista poliisiin. Ensimmäinen innokas kiljaisi, että "mun isi juo kaljaa!" Seuraava pisti pökököä pesään huutamalla "mun isiltä on lähtenyt joskus ajokortti!" Kolmas ehti vielä huutaa, että "mun isi on ollut putkassa", ennen kuin virheen tajuttuani sain keskustelun kiireesti käännettyä poliisikoiriin ja -moottoripyöriin.

Poliisius saatetaan nostaa esiin myös tilanteessa, jossa sitä ei välttämättä toivoisi. Olin erään ison moottoriurheiluporukan jokavuotisella risteilyllä, ja minä muiden mukana nautimme siellä muutakin kuin kansalaisluottamusta. Hyvää tarkoittava ystävänä esitteli minut kaikille auliisti ja pyytämättä "tää on Anrit ja se on poliisi!". Reaktiot vaihtelivat kiinnostuksesta hiljaisuuteen ja muka-hauskoihin heittoihin: "Onko sulla ase hytissä? Paljo nousee penkistä? Osaatsä pidättää?" Itselleni tuli todella kiusaantunut olo. Mietin, kuinka humalassa voin nyt tässä porukassa poliisiksi julistettuna olla, vaikka olenkin vapaalla. Ja oletetaanko minun puuttuvan tilanteeseen, jos illan edetessä tulee jotain kärhämöintiä? Aina kiinnostus omaa poliisiutta kohtaan ei ole toivottu asia. Olen ylpeä poliisiudestani, mutta siviilissä haluan olla ja olenkin ensisijaisesti ihan tavallinen ihminen.

Etiikka on länsimaisen filosofian peruskäsitteenä oma tieteellinen tutkimusala. Se on oppia ja tutkivaa keskustelua ihmisen moraalista ja arvoista, oikeasta ja väärästä, hyvästä ja pahasta. Normatiivinen etiikka tutkii eettisiä normeja eli

POLIISI ON POLIISI
SIVIILISSÄKIN, SANOTAAN.

POLIISIUS SAATETAAN NOSTAA
ESIIN MYÖS TILANTEESSA, JOSSA
SITÄ EI VÄLTTÄMÄTTÄ TOIVOISI.
POLIISIUS SAATETAAN NOSTAA
ESIIN MYÖS TILANTEESSA, JOSSA
SITÄ EI VÄLTTÄMÄTTÄ TOIVOISI.

perusteltuja käsityksiä siitä, millaiset teot ovat oikein tai väärin. Useimmissa tapauksissa oikean ja väärän toimintatavan määrittely on helppoa: jokainen poliisi tietää, että käteisen rahan vastaanottaminen sakottamisen sijaan on väärin. Joskus eteen voi kuitenkin tulla tilanteita, joissa ristikkäiset vaatimukset edellyttävät virkamieheltä moraalista harkintaa: esimerkiksi lojaalisuus omaa esimiestä kohtaan ja toisaalta lojaalisuus työparia kohtaan. Puolueettomuus ja tasapuolisuus ovat poliisin eettisten arvojen peruskiivi ja samalla yksi moraalista harkintaa edellyttävän tilanteen haastavimmista osa-alueista. Noudattamalla henkilötasolla eettisiä periaatteita poliisi toteuttaa samalla eettisesti korkeaa ammattietiikkaa.

Identiteetti tarkoittaa ihmisen yksilöllistä käsitystä itsestään. Identiteetin perustana ovat ihmisen omat persoonalliset ominaisuudet, jotka voivat muuttua tai kehittyä vuorovaihtuksessa muiden ihmisten kanssa. Kyse ei siis ole henkilön omaksumista rooleista, vaan siitä, mitä hän on ilman rooliaan. Poliisius, eli poliisin ammatti-identiteetti ja poliisityön arvope- rusta, alkaa useimmilla opiskelijoilla muotoutua käyttäytymistä ohjaavaksi tekijäksi ja osaksi omaa identiteettiä jo poliisiopintojen aikana. Kyseessä on ammatillinen sosialisatio: prosessi, jonka myötä yksilö omaksuu ryhmän-

sä arvot, normit ja muut kulttuurin edellyttämät valmiudet. Myös ammat- ti-identiteetin ulkoiset tunnusmerkit, kuten vaatetus ja varusteet sekä am- matillinen retoriikka, ovat minäkuvan kes- keisiä osia.

Eettisyyden ja po- liisin arvoperustan korostamisesta huo- limatta todettakoon, että tuskin kukaan meistä oikeasti ajat- telee aamulla herä- tessään tai haalareita päälle kiskoessaan, että tänäänpä nou- datan poliisin arvoja oikein perusteellisesti. Kenttäjohtaja tuskin tiivistää vuoron aloi- tuspalaverissa päivän ohjenuoraksi eettisesti kestäväen toi- minnan. Tässäkin työssä voi kynnistyä ja menettää uskonsa ihmiskuntaan ja esimiehiin. Tätäkin työtä voi tehdä vain siksi, että siitä saa tilille säännöl- lisesti rahaa, tai kun ei nyt ole mitään parempaakaan tarjolla eläkeiän hää- möttäessä reilun neljännesvuosisadan päässä. Se ei ole väärin, se on poliisi- utta sekin. Silti jokainen valmistunut poliisi on varmasti jossain vaiheessa kokenut tekevänsä tärkeää työtä. Työ- tä, jolla on merkitys. Joskus voisi olla hyvä palata niihin hetkiin ja siihen mi- nään, joka vielä näki työnsä tärkeyden ja merkityksellisyyden.

Kansalaisen perusoikeuksien tur- vaaminen on yksi demokraattisen yh- teiskunnan keskeisimmistä tehtävistä. Poliisilla on kuitenkin valta puuttua

näihin perusoikeuksiin. Julkisen vallan käyttö edellyttää hallinnon oikeusperia- teiden noudattamista. Oikeusperiaatteet ohjaavat viranomaisen päätösharkintaa ja muuta hallintoasian käsittelyä, mutta ne ovat osin sovellettavissa myös henkilöi- den väliseen kanssakäymiseen. Hallinnon oikeusperiaatteita ovat yhdenvertaisuus- periaate, tarkoitussidonnaisuusperiaate, objektiviteettiperiaate, suhteellisuusperi- aate ja luottamuksensuojaperiaate.

Yhdenvertaisuusperiaate eli tasapuo- lisuus mainitaan Suomen perustuslain 6 §:ssä, ja sen mukaan ihmiset ovat yh- denvertaisia lain edessä. Yhdenvertai- suuteen sisältyy syrjäntäkielto: ketään ei saa asettaa eriarvoiseen asemaan min- kään henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Tarkoitussidonnaisuusperiaatteen mu- kaan viranomaisella ei saa olla omassa toiminnassaan väärää vaikuttimia. Esi- merkiksi virkaan valittavan henkilön valinnassa harkintavaltaa ei saa käyttää väärin, vaan virkaan tulisi valita pätevin ja sopivin henkilö.

Objektiviteettiperiaate eli puolueet- tomuus kohdistuu hallinnon yksittäisiin toimijoihin, luonnollisiin henkilöihin. Se edellyttää viranomaiselta asiallista ja puo- lueetonta toimintaa; ystäviä ja sukulaisia ei saa suosia.

Suhteellisuusperiaate on tärkeä ta- pauksissa, joissa hallintoviranomainen joutuu harkitsemaan asiakkaan kannalta epäedullisia seuraamuksia. Poliisin on suoritettava toimenpiteet aiheuttamatta suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi.

Luottamuksensuoja merkitsee yksilön suojaa julkista valtaa vastaan. Viranomai- sen toiminnan oikeellisuuteen ja virheet- tömyyteen on voitava luottaa. Viran-

TÄSSÄKIN TYÖSSÄ VOI
KYYNISTYÄ JA MENETTÄÄ USKONSA
IHMISKUNTAAN JA ESIMIEHIIN

omainen ei voi yksipuolisesti muuttaa virheellistä päätöstään asianosaiselle huonompaan suuntaan.

* * *

Asun edelleen Uudellamaalla samassa pienehkössä kaupungissa, jossa olen syntynytkin. Minun ja vanhempieni historia on täällä. Voisi ajatella, että piirini ovat pienet, eikä tässä kovin pitkälle taideta pötkiä, kun ei täältä tähänkään asti ole mihinkään päästy. Tunnen kuitenkin kaupunkini. Se merkitsee minulle paljon, ja sen takia olen kiinnostunut paikallisista asioista: mitä täällä pitäisi tehdä, mitä todellisuudessa tehdään, tai miksi ei tehdä.

Vaikka kuntapolitiikka ei ole ikinä näytellyt konkreettista roolia omassa tai läheisten elämässä, on se silti kaupungin asukkaana aina kiinnostanut minua. Kuntavaaleissa äänestäminen on minulle keino yrittää vaikuttaa oman kaupunkini kehittämiseen ja kehittymiseen. Poliittisista asioista ja päätöksistä on mielestäni ihan turha valittaa, jos ei ole edes äänestänyt.

Kuntatason politiikka on valtakunnan tasoon verrattuna tavallaan kotikutoisempaa, läheisempää ja henkilökohtaisempaa. On todennäköisempää, että törmää kunnanvaltuutettuun kuin kansanedustajaan ruokakaupassa tai kahvilassa. Voit odottaa hänen vastaavan sähköpostissa kertomiisi huoliin tai kritiikkiin. Kunnanvaltuutettu

tietää ja on kiinnostunut juuri sinun asuinpaikkasi jokapäiväisistä asioista. Ja jos tämä kunnanvaltuutettu vielä sattuu olemaan poliisi, tulee ainakin minulle lähtökohtaisesti tunne, että koska ammatillinen identiteettimme ja sitä kautta arvomaailmamme ovat samankaltaisia, uskallan luottaa hänen näkemyksiinsä myös poliittisessä mielessä puolueesta riippumatta. Yksittäisistä asioista ihmiset, myös poliisit, voivat olla hyvinkin eri mieltä, mutta suuret linjat muodostuvat arvoista ja maailmankuvasta. Siinä maailmankuvassa näkisin politiikassa toimivan kollegan poliisiuden varsin merkityksellisenä tekijänä.

Tämä kaikki johti opinnäytetyöni aiheen valintaan. Haastattelin kolme poliisia (opinnäytetyössäni H1, H2 ja

H3), jotka koin informatiivisiksi ja monipuolisiksi lähteiksi työhöni. He vaikuttavat kaikki hieman eri puolilla Suomea, erikokoisissa kaupungeissa tai kunnissa. Kaikilla oli vuosien kokemus poliisin työstä, myös päällystätehtävistä. Poliittista kokemusta kullakin oli useita vuosia, eri puolueista ja

hieman eri aikakausilta. Kaikilla lähtökohta oli kuitenkin poliisin virka, jossa toimiessa on hakeuduttu mukaan politiikkaan, ei toisinpäin.

Tätä artikkelia kirjoittaessani olen yrittänyt analysoida syvemmin opinnäytetyöni olemusta eli pohdintaa kahdessa eri roolissa toimimisesta ja kaksoisroolin mahdollisesti mukanaan

VAIKKA
KUNTAPOLITIikka EI
OLE IKINÄ NÄYTELLYT
KONKREETTISTA
ROOLIA OMASSA TAI
LÄHEISTENI ELÄMÄSSÄ,
ON SE SILTI KAUPUNGIN
ASUKKAANA AINA
KIINNOSTANUT MINUA.

tuomia ristiriitoja. Minua kiinnosti poliittinen näkökulma, mutta ihan yhtä paljon halusin selvittää itselleni, miten noita eri rooleja voidaan sovittaa yhteen siten, että lopputulos molemmissa rooleissa kestäisi eettisen arvioinnin. Vaikka opinnäytetyöstäni ilmenee, että on sekä mahdollista että jopa avartavaa toimia kahdessa näkyvässä ja vastuullisessa roolissa, se vaatii tarkkaa sanojen asettelua ja huolellista harkintaa. Yksi haastatteleman, hieman isommassa kaupungissa asuva poliisi kertoi esimerkin poliisiuden ja politiikan välisestä ristiriidasta. Radikalismista ja väkivaltaisesta ekstremismistä valtuustosalissa puhuessaan hän kertoi joutuvansa miettimään, mikä on sellaista hänen ammatilliseen tietämykseensä liittyvää asiaa, joka ei ole julkista ja kuuluu hänelle vain poliisina. Toinen haastateltava, pienemässä kunnassa asuva poliisi, taas kertoi arkisemman esimerkin kunnalle kuuluvasta tehtävästä, vaarallisen koulutien määrittelyn. Poliisina hän tietää varsin hyvin, kuinka paljon tiellä kulkee raskasta liikennettä ja kuinka kovia ylinopeuksia siellä ajetaan. Kunnalla ei kuitenkaan tahdotilasta huolimatta riitä rahaa kaikkeen, jostain on pakko tinkiä ja tärkeitäkin intressejä joudutaan priorisoimaan.

Pohdin itse myös yhtä kuvitteellista ristiriitatilannetta. Siinä päätyötään poliisina tekevä kunnanvaltuutettu asuu keskikokoisessa kaupungissa puolionsa ja kouluikäisten lastensa kanssa. Puoliso työskentelee sosiaalitoimistossa paikallisessa liikekeskuksessa, jonka lähellä koko perhe asuu. Liikekeskuksen lähiympäristö on ilta-aikaan pimeä, epäsiisti ja siihen on alkanut kertyä yhä enemmän päihteiden käyttäjiä ja levotonta nuorisoa. Nämä häiritsevät tavallisia kansalaisia ja heidän

VAIKKA OPINNÄYTETYÖSTÄNI
ILMENEE, ETTÄ ON SEKÄ
MAHDOLLISTA ETTÄ JOPA
AVARTAVAA TOIMIA KAHDESSA
NÄKYVÄSSÄ JA VASTUULLISESSA
ROOLISSA, SE VAATII TARKKAA
SANOJEN ASETTELUA JA
HUOLELLISTA HARKINTAA.

asiointiaan liikekeskuksessa. Poliisi joutuu käymään paikalla päivittäin, ja nyt kunnassa harkitaan, pitäisikö alueelle järjestää lisävalaistusta ja vartiointia. Lisävalaistus ja vartiointi merkitsisi, että poliisin työ helpottuisi eli kyseessä olisi myös poliisin oma etu. Myös kunnan palkkalistoilla olevan puolison työturvallisuus kasvaisi ja omat lapset lakkaisivat pelkäämästä. Voiko poliisi kunnanvaltuutettuna olla esteellinen päättämään näistä asioista? Vai onko tämä nimenomaan tilanne, jossa päättäjiksi tarvittaisiinkin kokeneen poliisin kaltaisia turvallisuuden ammattilaisia? Vai onko kyse ammatillisesta taustasta huolimatta vain siitä, että itsensä jääväminen pitää tiedostaa ja toteuttaa?

* * *

Poliisina tiesin haluavani rikostutkijaksi. Vuosia sitten minussa herännyt uteliaisuus selvittää asioita ja taustoja niiden takana oli niin vahva. Olen aina ollut kiinnostunut taustoista, syistä, teoista ja niiden seurauksista. Vuosien työkokemus myös on herkästänyt ja kehittänyt tuntosarviani kuuntelemaan ihmistä itseään ja käsittelemään heitä kuhunkin tilanteeseen, kullekin ihmiselle sopivalla tavalla. Työharjoittelussa, kesällä 2016 Itä-Uudenmaan poliisilaitoksella, pääsin kerran kokeneen lapsirikostutkijan mukaan sijoituslaitokseen kuulemaan seksuaalirikoksen uhriksi joutunutta teinityttöä. Se oli ihan perusjuttu nykyisen minäni

silmin, mutta nuorempana konstaa-pelina kaikki konkretisoitui tuohon videokuulemiseen. Urani tarkempi suunta oli sen jälkeen selvä.

Tänään, Itä-Uudenmaan poliisin lapsiin kohdistuneiden seksuaali- ja pahoinpitelyrikosten tutkijana, tunnen olevani kutsumustyössäni. Ryhmä-

me on tiivis, henki on hyvä, huumori on huo-noa ja esimiehet, naiset, ovat ensiluokkaisia. Tekemistä vain on paljon enemmän kuin tekijöitä, mutta rikostutkintasektorimme ylikomisarion

sanoin ”meillä tutkitaan jutut hyvin”.

Eräs arvostamani pitkän linjan koiramies, kuultuaan mitä työtä olin alkanut tehdä laitoksessamme, puuskahti minulle: ”Hyi helvetti, mitä hommaa.” Tämä koiramiehen spontaani lausahdus ei suinkaan ole ainoa laatuaan. Lapsirikostutkinta jakaa mielipiteitä. Jotkut sanovat, etteivät ikipäivänä pystyisi tai haluaisi tehdä sitä, johtuen yleensä joko teoista, joita lapsille on tehty, tai henkilöistä, jotka ovat näiden tekojen takana. Lapsiin kohdistuneet rikokset sotivat vahvasti poliisin arvoja ja arvomaailmaa vastaan. Pelkästään tunteen tasolla on eri asia selvittää vaikkapa omaisuuteen kohdistuneita rikoksia kuin henkeen ja terveyteen kohdistuneita vakavia rikoksia, erityisesti jos asianomistaja on jollain tavalla heikommassa asemassa tai alisteisemmassa asemassa kuin rikoksesta epäilty.

Onko mitään enemmän suuria tunteita herättävää kuin lapsen kohdistunut seksuaalirikos? Että joku ai-

kuinen, täysi-ikäinen on tehnyt lapselle seksuaalisen teon vastoin tämän tahtoa, joko konkreettisesti esimerkiksi sukupuoliyhteydessä olemalla tai välillisesti, esimerkiksi pitämällä hallussa tai levittämällä CSAM-materiaalia (*child sexual abuse material*).

Lapsiin kohdistuneista rikoksista epäillyt ovat varmasti suurelta osin samantaisia kuin muistakin rikoksista epäillyt. Osa kiistää kaiken, osa selittelee, osa romahtaa, osa tunnustaa. Minua jaksaa kuitenkin edelleen hämmästyttää se, kuinka moni näistä rikoksesta epäillyistä on sitä mieltä, ettei ole tehnyt mitään väärää, vaan että lapsi jollain tavalla itse halusi, osallistui tai oli aktiivinen, jopa houkutteleva osapuoli.

Toisaalta mietin joskus, miten olla itse kynnistymättä, kun sama teinityttö on neljättä kertaa asianomistajana seksuaalirikoksessa ja mahdollisista seurauksista rikoksesta epäillylle kysyttäessä toteaa, että ”no vittu ei kiinnosta, kun ei tässä edes oo mitään rikosta”. Vaikka poliisi ei ole sosiaalityöntekijä, ei poliisin rooli lain valvojana mielestäni saisi näissä tilanteissa ylittää poliisin roolia myöskään kasvattajana tai aikuisena ylipäätään. Näiden roolien tulisi olla niin tasapainossa kuin se vain tilanne ja olosuhteet huomioon ottaen suinkin on mahdollista. Mitä ja ennen kaikkea miten itse vastaisit tytölle tuossa tilanteessa?

* * *

Itä-Uudenmaan poliisin lapsirikostutkinta käsittelee alueella kaikki aikuisen lapsiin kohdistamat seksuaali- ja pahoinpitelyrikokset. Usein minua vastapäättä tuolissa istuu, karkeasti profiloituna, uh-

POLIISINA TIESIN HALUAVANI
RIKOSTUTKIJAKSI.

ONKO MITÄÄN ENEMMÄN
SUURIA TUNTEITA HERÄTTÄVÄÄ
KUIN LAPSEEN KOHDISTUNUT
SEKSUAALIRIKOS?

makkaan välinpitämätön isoon huppariin pukeutunut teinityttö, joka on ollut karkuteillä sijoituspaikastaan ties monettako kertaa ja ajautunut reissunsa aikana täysi-ikäisen ulkomalaisen luokse juomaan alkoholia ja polttamaan pilveä seksuaalisin seurauksin. Haastattelun tutustumisvaiheessa kysyn usein tulevaisuuden haaveista. Muutama kerran nämä teinit ovat yllättäen kertoneet haluavansa poliisiksi. Olen tuolloin sanonut, että tervetuloa joukkoon, mutta nyt on se hetki, kun sinun pitää valita uusi suunta elämällesi. Tuskin he siinä tilanteessa ja siinä vaiheessa elämäänsä tätä uutta suuntaa kovin sananmukaisesti ottavat, mutta ainakin ajatus on heitetty ilmoille. Kukapa meistä on se, joka voisi näitä tyttöjä heidän ajattelemattomuudestaan ja hölmöilystään ja niiden seurauksista moittiakaan.

Osittain näiden teinien ansiosta olen pohtinut, mitä poliisiudelle todella merkitsee, jos on ennen poliisiuraa vaikkapa jäänyt joskus kiinni kannabiksen polttamisesta, menettänyt ylinopeuden takia ajokorttinsa tai joutunut kostean baari-illan takia juoppoputkaan? Itseäni ei vuonna 2000 naurattanut lainkaan, kun poliisit pysäyttivät minut yöllä Vuosaaren sillalla metroyksikön autolla turhan kovaa hurjasteltuani. Odotin korvat luimussa poliisiauton takapenkillä, kun konstaapeli kirjoitti minulle sakon ylinopeudesta. Eli tavoitellessani yhtä kohdearvoa – olla ajoissa hoitamassa työtehtävää – tallautui toinen arvo –

sääntöjen noudattaminen – jalkoihini.

Tätä sakkoa mietin kovastikin vuonna 2015 poliisikouluun hakiessani. Voisiko se olla esteenä sille, että pääsen sisään kouluun, ja voisinko minä ylipäätään toimia poliisina, jos oma suhtautumiseni lakia kohtaan on ollut näin välinpitämättömtä?

Entäpä esimerkiksi käveleminen päin punaisia valoja tai ajaminen risteuksen läpi vanhoilla vihreillä, pyöräileminen ilman kypärää, tai vaikkapa tutun remonttimiehen tekemän terassin maksaminen riihikuivana käteisenä ilman verottajan vaivaamista asialla? Onko tällainen ajattelemattomuus rikosioikeudelliselta tai eettiseltä kannalta katsottuna sallittua poliisille, tai poliisiksi pyrkivälle? Kysymykseen on helppo vastata oikein. Mutta siihen vastaaminen totuudenmukaisesti ei ehkä olekaan ihan yhtä helppoa.

Onko mahdollonta ajatella, että jos olet kertaluonteisesti tai satunnaisesti syyllistynyt johonkin edellä mainituista rikkeistä, voisit ammentaa virheestä poliisin työssäsi?

Itsensä nostaminen näkymättömälle jalustalle on yhtä merkityksetöntä, kuin syy, jonka takia se tehdään. Jokaisen yksilöllinen harkintakyky ja vastuun ottaminen ovat myös osa poliisin arvovalintoja. Poliisin ammattietikka ja arvovalinnat korostuvat eettisesti vastuullisessa toiminnassa ja julkisen arvioinnin kestävässä käyttäytymisessä niin työssä kuin vapaallakin. Poliisi ei ole mikään kokemusasiantuntija, poliisi on poliisi. Silti ripaus realismia

TÄTÄ SAKKOA MIETIN
KOVASTIKIN VUONNA
2015 POLIISIKOULUUN
HAKIESSANI.

kuuluu ainakin minun ehkä sitten epätodelliseen poliisiuteeni.

Poliiseista on pulaa, ja vaikka kukkaronnyörit ovat Arkadianmäellä kireällä, alkaa Poliisiammattikorkeakoulussa uusi poliisin AMK-koulutus neljä kertaa vuodessa. Vuonna 2020 uusia poliiseja valmistui 356 kpl, mikä tekee viidessä vuodessa yli 1 400 poliisia. Onko teoreettisesti edes mahdollista, että kaikki nämä uudet kollegat ovat syntymästään lähtien olleet puhtoisia pulmusia ja kulkeneet vain kadun valoisaa puolta?

Vuonna 2011 julkaistussa artikkelisanaan poliisiylijohtaja Seppo Kolehmainen toteaa, että poliisin arvojen on sekä organisaatiotasolla että yksittäisen poliisin kohdalla kuljettava samaan suuntaan. Poliisi ei voi toimia vastoin yhteiskunnan arvomaailmaa, esimerkiksi lakia tahallisesti ja toistuvasti rikkomalla, ja toimia silti poliisina. Poliisin tulee arvoissakin edistää yhteiskuntarauhaa eikä toteuttaa omia päämääriään. Poliisin työn laadukuus vaatii arvoista huolehtimista, eli eettisistä periaatteista on pidettävä tinkimättömästi ja johdonmukaisesti kiinni. Eettisesti korkeatasoinen poliisi on tietoinen arvoistaan ja sitoutunut niihin henkilökohtaisesti ja omasta halustaan.

Mielestäni Kolehmainen kiteyttää suomalaisen poliisin eettiset toimintaperiaatteet ytimekkäästi, jossittelun varaa ei jää. Siihen voi lisätä, että sekä yksittäisen poliisin että koko organisaation tulee olla valmis keskustelemaan eettisistä periaatteistaan avoimesti, arvioimaan niitä kriittisesti ja tarvittaessa muuttamaan niitä vastaamaan vallitsevia olosuhteita.

Lapsirikostutkinnan arjessa eettiset toimintaperiaatteet ovat vahvasti mukana. En tarkoita sitä, että jotenkin erityisesti

JOKAISEN YKSILÖLLINEN
HARKINTAKYKY JA VASTUUN
OTTAMINEN OVAT MYÖS OSA
POLIISIN ARVOVALINTOJA

EETTISESTI KORKEATASOINEN
POLIISI ON TIETOINEN
ARVOISTAAN JA SITOUTUNUT NIIHIN
HENKILÖKOHTAISESTI JA OMASTA
HALUSTAAN.

keskitymme ajattelemaan ja toimimaan eettisesti, vaan sitä, että se toteutuu luontaisena osana työtämme. Esimerkkinä mainittakoon seksuaalirikoksen kohteeksi joutuneen alaikäisen kuuleminen videotallenteelle. Tällä pyritään suojaamaan asianomistajaa mahdollista oikeudenkäyntiä silmällä pitäen: asianomistajan ei tarvitse välttämättä tulla paikalle oikeudenkäyntiin ja kohdata rikoksesta epäiltyä. Pyrimme aina ajattelemaan ensin ihmistä itseään, sitten juttua.

Arjessa tulee myös jatkuvasti tilanteita, joissa olemme kahden tulen välissä, eli joudumme pohtimaan tärkeysjärjestystä: mitä asioita olisi tärkeintä tehdä ja missä järjestyksessä. Pohdinta alkaa usein jo ryhmämme konsultaatiopuhelimesta, johon soittavat Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen alueella toimivat lastensuojelu- ja sosiaaliviranomaiset, koulujen kuraattorit, psykologit ja opettajat sekä päiväkotien ja sijoituslaitosten työntekijät. Teemme ensiarvion siitä, kirjataanko tapahtumasta ylipäätään rikosilmoitusta. Päätös on tärkeä eikä suinkaan helppo. Puheluissa saatetaan myös tiedustella jonkun rikosasian etenemistä, eli toinen viranomainen haluaa tietää, joko he saavat puhuttaa lasta tai nuorta vai onko asia yhä meillä jonossa. Juttumassan takia jonoa kyllä kertyy.

Videokuulusteluissa lasten vanhemmilla on oikeus tulla seuraamaan kuulustelua taustahuoneeseen. Toisaalta

kokemus on osoittanut, että lapset ja erityisesti nuoret usein kertovat asioista avoimemmin ja vapautuneemmin, kun vanhemmat eivät ole seuraamassa kuulemista. Ajaako näissä tilanteissa edelle poliisin halu selvittää rikos ja saada siitä kaikki mahdollinen tieto, vaikka sen yksityiskohtainen kertominen olisikin lapselle rankempaa? Vai meneekö edelle lapsen tarve saada tietää, että äiti tai isä on lähellä hänen tukenaan, vaikkakaan lapsi ei sen takia poliisille kaikkea kertoisikaan?

Omista seksuaalisista asioista ei muutenkaan ole helppo kertoa ulkopuoliselle, saati sitten, kun kaikki tallennetaan videolle ja taustahuoneessa istuu ihmisiä seuraamassa. Kysymme hyvin tarkasti ja yksityiskohtaisesti, mikä meni mihin reikään ja kuinka syvälle, mitä sillä tehtiin, kauanko se kesti ja miltä se tuntui. Pystyisitkö ja ylipäätään haluaisitko itse kertoa tällä tavoin

jostain seksuaalisesta kokemuksesta, saati sitten seksuaalirikoksesta? Joudumme myös kysymään, oliko tilanteessa pakenemismahdollisuutta, huudettiinko apua, vastusteltiinko fyysisesti tai sanallisesti ja miltä tuntui, kun ei päässyt pois tilanteesta. Asianomistaja palautetaan teko hetkeen ja tapahtumiin niin tarkasti kuin mahdollista.

Kysymykset saattavat tuntua tungettelevilta, loukkaavilta ja jopa siltä, että asianomistaja itse olisi jotenkin syyllinen tilanteeseen. Joka hetkessä

ja kysymyksessä pitää tarkalla korvalla arvioida, mikä on asian selvittämisen ja alaikäisen asianomistajan henkisen hyvinvoinnin eettinen tasapaino.

Lapsirikostutkijan työssäni ei pelkääntään ole kyse työhön liittyvästä etiikasta, arvoista ja niihin liittyvistä ristiriidoista, vaan käsityksestäni minusta itsestäni kyseisen työn tekijänä. Törkeimpien seksuaalirikosten tai CSAM-videomateriaalin kohdalla mietin usein, onko normaalia, että asiat ja ihmiskohtalot eivät mene ihoni alle eikä minusta tunnu pahalta. Väitän olevani sekä poliisina että siviilinä lämmin ja ystävällinen, joten puhtaasta tunteettomuudesta ei tässä mielestäni ole kyse.

Työn luonteesta johtuen ryhmämme yhteiset keskustelut liikkuvat pääsääntöisesti navan alapuolella. Toki suunnittelempa kuulustelutekniikkaakin, mutta hyvin usein tutkimme sentti sentiltä anatomisia yksityiskohtia, mietimme sperman määrää ja löytymispaikkoja, ihmettellemme erilaisia ihmisen ruumiinaukoissa olleita välineitä ja yritämme hahmottaa osapuolten mahdollisia asentoja samalla, kun lapamme ruokaa suuhun. Tämä on mielestäni normaalia, joskus viihdyttävää ja aina jollakin tavalla opettavaista.

Suhtaudun kaikkeen tähän innostuneesti ja hyvällä fiiliksellä. Joskus pysähdyn miettimään, mikä juuri tässä työssä on ”se” juttu, joka tuo minulle suurimman onnistumisen tunteen. Onko se se, kun asianomistajan kertomuksen lisäksi DNA-näytteet tukevat rikosepäilyä? Tai kun kollega löytää asianomistajan hieman epätarkan kertomuksen perusteella mahdolliselta tapahtumapaikalta käytettyjä nenäliinoja? Vai se, kun vangitun jutussa tulee tuomio? Saanko tuntea

KYSYMYKSET SAATTAVAT
TUNTUA TUNGETTELEVILTA,
LOUKKAAVILTA JA JOPA SILTÄ,
ETTÄ ASIANOMISTAJA ITSE
OLISI JOTENKIN SYYLLINEN
TILANTEeseen.

LAPSIRIKOSTUTKIJAN
TYÖSSÄNI EI PELKÄSTÄÄN OLE
KYSE TYÖHÖN LIITTYVÄSTÄ
ETIIKASTA, ARVOISTA JA NIIHIN
LIITTYVISTÄ RISTIRIIDOISTA,
VAAN KÄSITYKSESTÄNI MINUSTA
ITSESTÄNI KYSEISEN TYÖN
TEKIJÄNÄ.

voitonriemua, kun epäillyn kiistäessä ehdottomasti koskaan ladanneensa CSAM-materiaalia sitä löytyykin hänen laitteiltaan salatuista kansioista? Onko innostukseni, tai minun ”normaalini”, sittenkin epänormaalia: olenko itse epänormaali suhtautuessani asioihin näin?

Toisaalta jos tuntisin suuria tunteita asianomistajia, epäiltyjä tai koko juttua kohtaan, hyvässä ja pahassa, niin voisinko tehdä juuri tätä työtä? Tuskin.

* * *

Tyttäreni suhtautuu tarkkaan työnsuhtaan kulkuaan kohotellen ja kikatellen, mutta ainakin vielä toistaiseksi myös hyvin yleästi. Hänen mielestään poliisit ylipäättään ovat cooleja. Kysyin häneltä joskus avoimella kysymyksellä, niin kuin lapsirikostutkinnan haastattelukoulutuksessa on opetettu: miksi?

Vastaus oli mielestäni hieno: ”Poliisit on cooleja, koska ne on hyviä hyvälle tyypeille ja hyviä kyllä myös pahoille tyypeille.” Tytär tuskin on lauseellaan tarkoittanut poliisin arvoja ja etiikkaa, mutta siitähän siinä on kyse.

Poliisin valassa puhutaan arvoista ja etiikasta:

Lupaan parhaan kykyni ja taitoni mukaan käyttäytyä aina ja kaikissa tilanteissa poliisin arvolle sopivalla tavalla. Kunnioitan jokaisen ihmisarvoa ja oikeuksia. – – Käyttäydyn rehdisti, auttavaisesti ja ammatillista yhteishenkeä vahvistaen. Olen oikeudenmukainen ja toimin koko työyhteisön

parhaaksi. Tällä tavalla tahdon poliisina palvella.

Poliisiin ammattiin hakeutuvana olet ryhtymässä julkisen vallan käyttäjäksi ja tekemässä arvovalintaa, et vain ammatinvalintaa. Poliisin valassa ei ole kyse laista ja pakosta, vaan tahdosta ja halusta. Vaikka rapatessa joskus hieman roiskuisikin, niin onko tämä se, miten sinä haluat poliisina palvella? Jos on, niin tervetuloa kollegaksi joukkoon!

LÄHTEILLE

- Kalek-Ikonen, Anrit 2018: *Poliisina politiikassa, vai poliitikkona poliisissa?* Opinnäytetyö. Poliisiammattikorkeakoulu. Luettavissa: <https://www.theseus.fi/handle/10024/150444>
- Kolehmainen, Seppo 2011: Artikkelikokoelma *Yksilö, yhteiskunta ja organisaatiot turvallisuudessa -seminarin julkaisussa*. Juha Tuominen (toim.). Maanpuolustuskorkeakoulun Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitoksen Julkaisusarja 2 – Artikkelikokoelmat 6/2011, Helsinki, Edita Prima Oy.
- Koskela, Hille 2009: *Pelkokierre, pelon politiikka, turvamarkkinat ja kamppailu kaupunkitilasta*. Helsinki, Gaudeamus.

MIKKO KARPPI

RIKOS EI KANNATA

VANHEMPI RIKOSKONSTAAPELI MIKKO KARPPI TYÖSKENTELEE POHJANMAAN POLIISILAITOKSELLA TALOUSRIKOSTUTKIJANA. KARPPI ON VALMISTUNUT POLIISIKSI 2002 JA SUORITTANUT ALIPÄÄLLYSTÖTUTKINNON 2008.

VALMISTUMISENSÄ JÄLKEEN KARPPI ON TYÖSKENNELLYT VUODESTA 2003 ALKAEN TALOUSRIKOSTUTKINNASSA TUTKIJANA, LIIKETOIMINTAKIELLON VALVOJANA JA RIKOSHYÖDYN JÄLJITTÄJÄNÄ. HÄN ON TOIMINUT MYÖS KESKI-POHJANMAAN JA POHJANMAAN ULOSOTTOVIRASTON ERIKOISPERINTÄRYHMÄSSÄ KIHlakunnan-ulosottomiehenä.

POLIISIURANSÄ OHESSA KARPPI ON JUOSSUT PIKAMATKOJA, HARRASTANUT YRITTÄJYYTTÄ JA KIRJOITTANUT USEITA KIRJOJA, MUUN MUASSA KOLME ROMAANIA.

C *rime does not pay*, rikos ei kannata, on vanha sanonta, jonka useimmat meistä ovat joskus kuulleet. Kun aloittelin omaa poliisiuraani vuosituhannen alussa, en osannut kuvitella, että tämä olisi se poliisityön osa-alue, jossa tulisin työskentelemään sanonnan kirjaimellisimmassa merkityksessä.

Matematiikka ei ole koskaan ollut minulle pakkopullaa, ja nykyäänkin saatan melkein huvikseni kokeilla päässälaskukykyjäni täysin triviaaleissa aiheissa. Tällainen hulluus ei tietysti ole mikään edellytys talousrikostutkijana tai rikoshyödyn jäljitystehtävissä toimimiselle, muttei siitä koskaan ole haittaakaan ollut.

Ennen armeijaa minulla ei ollut käsitystäkään siitä, mitä aikuisiälläni haluaisin tehdä, kunnes isäni eräänä iltapäivänä metsätöissä ehdotti hakemista Poliisikouluun. Asepalveluksen aikaiset valintani tein tämä ajatus mielessä, ja Hervannan portti aukesi ensiyrittämällä.

Opiskeluaikana silloisen vaimoni pitkät opinnot Tampereen yliopis-

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

tossa ankkuroivat meidät vuosiksi Pirkanmaalle. Valmistuttuani aloitin tutkijan työt Valkeakosken kihlakunnan Toijalan palvelutoimistossa tutkijana, ajatuksena hakea asuinpaikkakunnalleni Tampereelle töihin heti kun mahdollisuus tulisi. Tampereen kihlakunnan poliisilaitoksella ovi oli raollaan ainoastaan talousrikosyksikössä. Uskaltauduin sinne, vaikka jouduin painimaan täysin outojen rikosnimikkeiden kanssa, sillä esimerkiksi veropetoksista ei tuohon aikaan ollut puhuttu koulussa sanaakaan. Ajattelin alkuun, että talousrikostutkinta jäisi välivaiheeksi, mutta lasten syntymä ja työskentely virka-ajan puitteissa saivat mukavuudenhaluisen entisen maitohappoaddiktin jäämään paksujen pöytäkirjojen pariin. Toki talousrikostutkintakursien ja parin vuoden perehtymisen jälkeen myös talousrikosten tutkiminen itsessään alkoi olla suorastaan kiehtovaa.

* * *

Vuonna 2006 sisäasiainministeriön poliisiosasto (nykyistä Poliisihallitusta vastaava orkesteri) päätti panostaa liiketoimintakiellon valvontaan. Kyseiseen tehtävään osoitettiin lisää virkoja, ja koska olin yksikössämme lähes ainoa innokas, sain viran melkein tarjottimella. Valvontatoimien ohessa hoidin edelleen tutkintatehtäviä, mut-

ta osittain minulle alettiin osoittaa myös rikoshyödyn jäljittämiseen liittyviä asioita. Osittain tämä johtui siitä, että varsinainen ”rihymies” hoiti oman toimensa ohella myös liiketoimintakieltolaisia.

Törmäät tässä artikkelissa vielä moneen kertaan termiin rihi, joka on lyhenne rikoshyödystä ja mielellään asetetaan etuliitteeksi aina, kun ollaan tekemisissä vähääkään aiheita sivuavien toimintojen kanssa. Meidän rihymiesten lisäksi on rihyryhmää ja rihypalaveria, rihyselvi-tyksistä ja rihytoiminoista puhumattakaan.

Rihymieheksi olen oppinut ennen kaikkea tekemällä. Oppimistapani on useimmiten ollut ”selvitetään ongelma sitten kun se tulee eteen” -tyyppistä tarveopiskelua. Tästä artikkelista suurin osa perustuu yli kymmenen vuoden kokemukseen rikoshyötyasioiden parissa, ja se pieni jäljelle jäävä osa on opiskeltu kirjoista.

Rikoshyöty on sanana monelle tuttu, mutta poliisien puhekielessä termi käsittää varsinaisen rikoksesta saadun hyödyn lisäksi muutakin. Rikoksella saavutun taloudellisen hyödyn päälle termi kattaa usein myös rikoksella aiheutetun vahingon suuruuden sekä mahdolliset tulevat, rikoksen johdosta tuomioistuimessa määrättävät vahingonkorvaukset. Ja ettei kokonaisuuden sisäistäminen menisi liian helpoksi, nämä kolme asiaa saattavat

rikoksesta riippuen olla yksi ja sama asia, kolme eri asiaa tai osittain samoja asioita.

Valaistaan asiaa muutamalla esimerkillä.

Esimerkki 1: Henkilö A anastaa henkilöltä B tuhat euroa. Rahat jäävät kadoksiin.

Tällöin henkilön B kärsimä vahinko on tuhat euroa, henkilön A saama hyöty tuhat euroa ja todennäköinen tulevassa oikeudenkäynnissä maksettavaksi tuomittava vahingonkorvaus tuhat euroa. Näkökulmasta riippumatta rikoshyödyksi voidaan mainita tuhat euroa.

Esimerkki 2: Henkilö A rikkoo liikkeen B ikkunan ja anastaa kassasta tuhat euroa ja näyteikkunalta sadan euron arvoisen vetopasuunan. Pasuuna löytyy kotietsinnällä ja palautetaan omistajalleen. Rahat jäävät kateisiin.

Liikkeen B kärsimä vahinko on tuhat euroa, sadan euron vetopasuuna sekä ikkunan korjauskulut, viisisataa euroa. Henkilön A rikoksella saama hyöty on tuhat euroa käteistä ja sadan euron vetopasuuna. Tuomioistuimen tuomitsema todennäköinen vahingonkorvaus on 1 500 euroa (käteinen ja ikkuna), koska vetopasuuna löytyi alkuperäisessä kunnossaan. Tällaisessa tapauksessa rikoshyödyn määrittäminen ei siis ole yksiselitteistä, vaan riippuu näkökulmasta.

Esimerkki 3: Henkilö A ryöstää kadulla mummolta B sata euroa. Mummo kaatuu ja loukkaa kätensä. Satasta ei koskaan saada takaisin.

RIKOSHYÖTY ON SANANA MONELLE
TUTTU, MUTTA POLIISIEN
PUHEKIELESSÄ TERMI KÄSITTÄÄ
VARSINAISEN RIKOKSESTA SAADUN
HYÖDYN LISÄKSI MUUTAKIN.

Henkilön A saama rikoshyöty on sata euroa ja mummon B kärsimä rikosvahinko myös sata euroa. Käräjillä tuomittaneen sadan euron lisäksi myös mummon fyysisistä vammoista korvausta esimerkiksi viisisataa euroa.

Yksinkertaista, eikö? Tähän rikoshyötymatematiikkaan tuo oman lisämausteensa jatkuva kädenvääntö netto- ja bruttohyödyistä, jossa erimielisyyksiä löytyy jopa syyttäjäkunnan sisäلتä. Bruttohyöty tarkoittaa koko rikollisen toiminnan liikevaihtoa, nettohyöty sen tuottamaa voittoa. Bruttohyödyn vaatiminen valtiolle on tuttua huumausainerikoksissa; lähtökohtaisesti laittoman toiminnan liikevaihdosta ei ole hyväksyttävää vähentää toiminnan menoja. Esimerkiksi jos henkilö A ostaa huumeita tuhannella eurolla ja myy kahdella, vaatii syyttäjä rikoksen tuottamana hyötynä 2 000 euroa valtiolle. Jos henkilö A olisi sitä vastoin myynyt torilla perunoita ilman asianmukaisia lupia, olisi rikoksella saavutettu hyöty korkeintaan lupien hankintahinta ja ehkä myynnillä saavutettu voitto menojen jälkeen. Erityisen hankalaksi tulkinta menee ympäristörikoksissa, joissa usein tutkitaan luvaton maanottoa: olisiko tekijä saanut luvan, jos olisi sitä hakenut, vai onko koko toiminta joka tapauksessa laittonta ja missä vaiheessa lailliset rajat on ylitetty.

Rikoshyötyä voidaan tilastollisesti katsoa monestakin näkökulmasta. Poliisin tietojärjestelmiin

syötettävät tiedot ovat monella tapaa vajavaisia, ja niinpä tilastojen epätarkkuudesta uutisoidaan vuosittain. Todellista kuvaa rikoksen tuottamasta hyödyistä tai sen hyödyn menettämisestä vuositason ei kuitenkaan ole helppo saada mistään.

Rikoshyödyn tilastoinnissa on nimitäin useita ongelmia. Itse olen kritisoinut tapaa tarkastella lähes yksinomaan sitä osaa hyödyistä, joka saadaan rikollisilta takaisin. Ensinnäkin rikoshyöty ei ole mikään universaali vakio, jota vastaan viranomaiset taistelevat vuosittain. Toisinaan rikolliset onnistuvat työssään paremmin ja tekevät vuodessa rikoksia esimerkiksi 500 miljoonan euron arvosta, toisena vuonna summa saattaa olla ”vain” 200 miljoonaa. Jos viranomaistoiminnalla saadaan takaisin ensimmäisenä vuonna 100 miljoonaa ja toisena vuonna 80 miljoonaa, kumpi vuosi oli viranomais-toiminnan kannalta parempi? Olisiko kuvaavampaa julkaista arvioita siitä, miten paljon rikollinen toiminta kannatti minäkin vuonna? 100 miljoonaa

BRUTTOHYÖDYN
VAATIMINEN
VALTIOLLE ON TUTTUA
HUUMAUSSÄINERIKOKSISSA;
LÄHTÖKOHTAISESTI
LAIITOMAN TOIMINNAN
LIIKEVAIHDOSTA EI
OLE HYVÄKSYTTÄVÄÄ
VÄHENTÄÄ TOIMINNAN
MENOJA.

euroa on paljon, mutta se ei tarkoita sitä, että tulos olisi hyvä ja rikoshyödyn jäljittämisessä ja takaisinsaannissa olisi onnistuttu, saattikka että toiminta on hyvällä tasolla eikä kaipaakaan kehittämistoimenpiteitä.

Toinen ongelma on tilaston tuottajien epäsynkronoitu toiminta. Poliisin tehtävä on kirjjata tietojärjestelmiinsä muun muassa kullakin rikoksella aiheutettu vahin-

ko ja takaisin saatu rikoshyöty. Talousrikostutkinnassa uskon tämän toimivan lähes sataprosenttisesti, vaikka tiedän kokemuksesta, että kovassa pöytäkirjapaineessa luvut saattavat joskus melkein unohtua. Toisaalta etenkin pienemmissä omaisuusrikoksissa on käsittääkseni enemmän puutteita rikoshyötytilastoinnin tekemisessä. Edellä esitetyissä muutamassa esimerkissä lukujen merkitsemisessä olisi pitänyt olla huomattavaa tarkkuutta ja ehkä näissä tilanteissa merkinnät olisivat tehty oikein. Mutta vielä lähempänä ruohonjuuritason on paljon piilorikoshyötyä.

Otetaan erittäin karkeana esimerkkinä näpistys. Poliisin vanha tuttu henkilö A on jälleen pahanteossa. Tällä kertaa hän näpistää ristilinjalaserin rautakaupasta. Kun A ohittaa kassalinjan maksamatta, on rikos muuttunut yrityksestä täytetyksi teoksi. Noheva vartija on huomannut paikkakunnalla tutun A:n tämän tullessa kauppaan sisään ja seurannut tämän toimia. Vartija ottaa A:n kiinni heti kassalinjan jälkeen ja kutsuu poliisit. Paikalle saapunut partio löytää A:n repusta ristilinjalaserin, joka palautetaan takaisin oikealle omistajalleen myyntikuntoisena. Poliisin tietojärjestelmiin voidaan merkitä A:n saamana rikoshyötynä laserin arvo sata euroa ja A:lta takaisin saatuna rikoshyötynä niin ikään sata euroa.

Sama periaate toistuu minkä tahansa rikoslajin kohdalla: pysäytät sitten anastetun auton tai löydät petoksella viedyn ruohonleikkurin – tee merkintä. Poliisi-asiaain tietojärjestelmien rikoshyötyosion löytäminen voi alkuun olla hankalaa, mutta ensimmäisen kerran jälkeen sinne on helppo löytää uudelleen. Ja jos jostain syystä olet epävarma poliisina, mi-

POLIISIN TEHTÄVÄ ON KIRJATA
TIETOJÄRJESTELMIINSÄ MUUN
MUASSA KULLAKIN RIKOKSELLE
AIHEUTETTU VAHINKO JA TAKAISIN
SAATU RIKOSHYÖTY.

ten merkinnät tehdään, vaadi että se opetetaan sinulle. Näiden merkintöjen tekeminen on osa lakisäätteistä tehtävääsi poliisina.

Rikoshyötynäkökulman miettimisen tulisi olla kiinteä osa lähes kaikkea esitutkintaa. Esitutkintalain ensimmäisen luvun ensimmäisessä pykälässä mainitaan lain soveltamisala, ja heti seuraavassa pykälässä listataan esitutkinnassa selvitettävät asiat. Kyseisen pykälän ensimmäinen kohta kuuluu näin:

- 1) asian laadun edellyttämällä tavalla epäilty rikos, sen tekoolosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty, asianosaiset sekä muut syyteharkintaa ja rikoksen johdosta määrättävää seuraamusta varten tarvittavat seikat

Epäillyn rikoksen selvittämisen tärkeys on varmasti kaikille selvää. Myös teko-olosuhteet on otettava huomioon liikennerikoksista alkaen. Rikoksella aiheutetun vahingon ilmoittaa usein asianomistaja itse, ja asianosaiset sekä muut seikat ammattitaitoinen tutkija kyllä osaa selvittää ja taiteilla pöytäkirjamuotoon syyteharkintaa varten.

Ongelmia kuitenkin tulee rikoksesta saadun hyödyn arvioinnissa. Rikostutkinnan alalajeista talousrikostutkin-

nassa asiaa pohditaan käytännössä jatkuvasti ja joka rikosasian yhteydessä. Silti sielläkin euromääräisen hyödyn selvittäminen on joskus haastavaa, joten on ymmärrettävää, että muissakin rikoslajeissa aihe voi teettää harmaita hiuksia. Aiemmin mainitut esimerkit ovat siitä todisteena. Mutta mennään-pä lakitekstissä eteenpäin.

Esitutkintalain ensimmäisen luvun 1 §:n toinen kohta kuuluu näin:

- 2) mahdollisuudet rikoksella saadun omaisuuden palauttamiseksi ja rikoksen johdosta tuomittavan menettämisuraamuksen tai asianomistajalle tulevan vahingonkorvauksen täytäntöönpanemiseksi

Kyseinen laki ei anna virkamiehelle harkintavaltaa tässä asiassa, vaan laki alkaa sanoilla ”Esitutkinnassa selvitetään”.

Rikoksella saadun omaisuuden palauttaminen on monelle poliisille varsin rutiininomainen suoritus. Petoksel-

RIKOKSELLA
SAADUN OMAISUUDEN
PALAUTTAMINEN ON
MONELLE POLIISILLE
VAR SIN RUTIININOMAINEN
SUORITUS.

la viety ruohonleikkuri, näpistetty viinapullo, ryöstetyt käteisrahat. Lakia lukemattakin on selvää, että näiden löytötyessä ne palautetaan takaisin asianomistajalle. Mutta jos anastettua omaisuutta ei löydykään, niin liian usein vuosien varrella ovat poliisin työrukkaset tipahtaneet ja tipahtavat edelleen. Liikaa luotetaan siihen, että vahingonkorvaukset tuomitaan aikanaan käräjillä ja poliisin työ

niiden osalta on ohi.

Kuvitellaanpa tilanne, jossa aiemmista esimerkeistä tuttu kelvoton kansalainen A on perinyt Afrikkaan kultakaivoksen perustaneen setänsä omistaman kiinteistön. Vähän tämän jälkeen A anastaa henkilöltä B miljoona euroa. Poliisi tutkii asiaa, mutta rahat ovat menneet Bitcoinieihin, ulkomaille, nostettu käteisenä ja lopuksi kadonneet taivaan tuuliin. Anastettua omaisuutta ei täten saada palautettua. Poliisi keskittyy tutkinnassa rikoksen tunnusmerkistöön sekä tuomioon riittävän näytön saamiseen. Tutkintavankeudesta vapauduttuaan henkilö A myy omistamansa kiinteistön miljoonalla eurolla. Rahat kokevat saman kohtalon kuin aiemmin. Aikanaan A saa tuomion rikoksestaan ja tuomitaan korvaamaan B:lle miljoona euroa korkoineen ja oikeudenkäyntikuluineen. B vie asian ulosottoon, jossa A todetaan varattomaksi. Kun B saa kuulla, että tekohetkellä ja esitutkinnan ollessa käynnissä A:lla olisi ollut miljoonaomaisuus kiinteistömuodossa, niin keneltä B mahtaa vaatia korvaukset tämän jälkeen? Kenties poliisilta, joka jätti rikoshyödyn jäljittämisen puolitiehen?

Muun muassa tällaisten tapausten ehkäisemiseksi poliisilaitoksissa on alettu painottaa niin sanottua rikoslajineutraalia eli rikosnimikkeestä riippumatonta rikoshyödyn jäljittämistä. Aiemmin rikoshyödyn jäljittämiseen oli perustettu erillisiä ryhmiä, usein Keskusrikospoliisin paikallisosastojen yhteyteen. Esimerkiksi Tampereella rihyryhmään kuului rikosylikonstaapeli, ulosottomies ja verotarkastaja. Sittemmin tällaisesta menettelystä on luovuttu ja rikoshyötyasiat ovat välillä olleet monilla alueilla jopa vähän

POLIISI KESKITTYY TUTKINNASSA
RIKOKSEN TUNNUSMERKISTÖÖN SEKÄ
TUOMIOON RIITTÄVÄN NÄYTÖN
SAAMISEEN.

tuuliajolla. Nykyään rikoshyötyasioihin perehtyneitä poliiseja pitäisi löytyä joka laitokselta. Tätä kirjoittaessani jäljitustoiminta on kuitenkin edelleen kunkin laitoksen itse järjestettävissä, joten varsinaista valtakunnallista mallia ei vielä ole.

Aloitteen rihytoimintojen käynnistämiseksi on joka tapauksessa tultava tutkijalta tai tutkinnanjohtajalta, sillä jatkuvaan ilmoitusvirran perkaamiseen potentiaalisten rihytpausten toivossa ei kenelläkään ole mahdollisuuksia (olen kokeillut). Esimerkiksi koko Pohjanmaan poliisilaitoksella työskentelee yksi päätoiminen rikoshyödyn jäljittäjä. Jos tutkin-

nassa on tapaus, jossa mahdollinen vahingonkorvauksen turvaaminen voitulla kysymykseen, on tutkinnanjohtaja suoraan yhteydessä tähän henkilöön. Tämä niin sanottu ”rihyhenkilö” laatii asiassa selvityksen tutkinnanjohtajan päätöksen tueksi, hakeako vakuustakavarikkoa vai ei. Oleellinen tieto asiassa on, onko epäilty jo ulosoton asiakas ja onko ulosoton näkemys mukaan oletettavaa, että henkilöltä saataisiin vakuustakavarikkoon mitään omaisuutta.

* * *

Seuraavaksi onkin kai parasta selittää takavarikon ja vakuustakavarikon käsitteet.

Mitä lakiin tulee, niin pakkokeinonlain 7 luvun 1 §:ssä mainitaan taka-

varikoinnin edellytykseksi esimerkiksi tilanne, jossa esine, omaisuus tai asiakirja on oletettavasti joltakulta rikoksella viety. Kutsun tällaista omaisuutta selvyyden vuoksi suoraksi rikoshyödyksi.

Saman lain 6 luvun 1 §:ssä taas puhutaan vakuustakavarikon edellytyksistä. Jos epäillyllä ei ole hallussaan rikoksella vietyä omaisuutta, mutta odotet-

NYRKKISÄÄNTÖNÄ
SIIS VOIDAAN PITÄÄ
SEURAAVAA: RIKOKSELLA
VIETY OMAISUUS
TAKAVARIKKOON TAI
RIKOKSELLA VIEDYN
OMAISUUDEN ARVO
VAKUUSTAKAVARIKKOON.

tavissa on tuomittava vahingonkorvaus, voidaan muuta omaisuutta asettaa vakuustakavarikkoon kuten aiemmin on kerrottu.

Nyrkkisääntönä siis voidaan pitää seuraavaa: rikoksella viety omaisuus takavarikkoon tai rikoksella viedyn omaisuuden arvo vakuustakavarikkoon. Luonnollisesti nämä pakkokeinot voidaan käyttää samaan aikaan, kohdeomaisuus on vain eri. Esimerkiksi tuhannen euron rikoshyödystä löytyy puolet, joka otetaan suorana rikoshyötynä takavarikkoon. Toisesta puolesta tehdään turvaamistoimi, jonka voimin epäillyn muuta omaisuutta takavarikoidaan 500 euron edestä.

Kun tutkinnanjohtaja päättää hakea vakuustakavarikkoa, hän tekee ensin itse väliaikaisen päätöksen asiassa ja lähettää sen ulosottoon toimeenpantavaksi. Poliisi ei voi omatoimisesti viedä epäillyn autoa, jos sen yhteyttä rikokseen ei voida näyttää. Ulosotto hoitaa asian kiireellisenä ja epäillyn mahdollinen omaisuus voi olla hukkaamiskiellossa jo saman päivän aikana. Tärkeää on, että turvaamistointa

haetaan koko rikoshyödyn arvosta. Olen nähnyt tapauksia, joissa jutun rikoshyöty voi olla kymmeniä tuhansia euroja, epäillyltä löytyy käteistä tuhat euroa ja tutkinnanjohtaja on tehnyt väliaikaisen päätöksen ainoastaan tuon tuhannen euron edestä. Tällöin myös ulosoton kädet ovat sidotut, eikä mahdollista löytyvää omaisuutta voida ottaa takavarikkoon enempää kuin turvaamistoimipäätöksessä on mainittu.

Turvaamistoimi tai vakuustakavarikko tarkoittaa esimerkiksi ajoneuvojen osalta sitä, että rekisteriin tulee muutoskieltomerkintä ja tällöin ajoneuvon omistajaa ei voida vaihtaa. Käytännössä ulosotto pyrkii saamaan täyteen koko turvaamistoimen määrän ja varmistaa erilaisin takavarikkomenetelmin, kielloin ja rekisterimerkinnöin, että omaisuus on edelleen olemassa vahingonkorvauksen maksamista varten, kun tuomari lyö nuijan pöytään ja asia saa lainvoiman.

Väliaikaisen vakuustakavarikkopäätöksen jälkeen tutkinnanjohtajan on viikon kuluessa vietävä vakuustakavarikkoasia oikeuden päätettäväksi. Oikeudessa väliaikainen vakuustakavarikko joko kumotaan tai varsinainen vakuustakavarikko tulee voimaan. Jos tällaista turvaamistointia ei tehdä, odottaa asia varsinaisen rikosasian päätöstä joskus pitkäänkin. Silloin voi käydä kuten aiemmassa esimerkissä kiinteistön osalta, eli tekijä ehtii hävittämään omaisuutensa prosessin kestäessä.

Poliisin on syytä selvittää, onko epäillyltä löytyvä omaisuus peräisin rikoksesta vai muulla tavoin kertynyttä. Tässä piilee vaara, että omaisuus päätyykin eri omistajalle kuin alun perin oli tarkoitettu. Riski koskee erityisesti omaisuutta, jossa on

POLIISI EI VOI OMATOIMISESTI
VIEDÄ EPÄILLYN AUTOA, JOS SEN
YHTEYTTÄ RIKOKSEEN EI VOIDA
NÄYTTÄÄ.

TURVAAMISTOIMI TAI
VAKUUSTAKAVARIKKO TARKOITTA
ESIMERKIKSI AJONEUVOJEN OSALTA
SITÄ, ETTÄ REKISTERIIN TULEE
MUUTOSKIELTOMERKINTÄ JA TÄLLÖIN
AJONEUVON OMISTAJAA EI VOIDA
VAIHTAA.

suuri sekoittumisvaara, oleellisimpana esimerkkinä rahavarat.

Hahmotetaan asiaa jälleen paha-mainaisen henkilö A:n tarjoaman esimerkin valossa:

Henkilö A anastaa henkilöltä B tuhat euroa käteistä rahaa. Samana päivänä henkilö A tallettaa tililleen tuhat euroa. Jos poliisi pystyy esitutkinnassa osoittamaan, että kyseinen raha on peräisin rikoksesta, se voidaan takavarikoida ja palauttaa henkilölle B. Jos taas yhteys rikoksen ja talletuksen kohdalla jää epäselväksi, voi tilanne saada ei-toivotun käänteen. Poliisi voi tehdä vakuustakavarikon koskien kyseistä rahasummaa. Tämä on aivan oikein menetelty, jos yhteyttä tekoon ei ole. Jos henkilöllä A on kuitenkin valmiiksi perimiskelpoista velkaa ulosotossa, ei turvaamistoimi ulosotokaaren mukaan estä ulosmittausta. Tällöin ulosotto tekee ulosmittauksen henkilön A tiliin ja tilittää varat velkojille – ja henkilö B rikoksen uhrina jää ilman korvausta, jos henkilöllä A ei ole muuta turvaamistoimen kohteeksi kelpaavaa omaisuutta. Tästä syystä löytyvän omaisuuden kytkeminen rikokseen on yksi tärkeä osa esitutkintaa.

Useimmissa rikoksissa asianomistaja huolehtii aiheutetun vahingon määrän laskeemisesta yksityisoikeudellisissa vaatimuksissaan sekä ilmoittaa ne seikat, mihin vaadittava vahingonkorvaus perustuu. Useasti myös epäillyltä löytyvä anastettu omaisuus on helposti mitattavissa olevaa, kuten käteisva-

roja. Joskus tutkija joutuu kuitenkin määrittämään ja laskemaan vahingon suuruutta ja löytyvän omaisuuden arvoa. Näissä asioissa apua kannattaa kysyä rikoshyödyn jäljittäjältä sekä laajalta viranomaisverkostolta, johon kätevimmin saa yhteyden juuri edellä mainitun jäljittäjän tai talousrikosyksikön kautta. Näistä viranomaisista lisää myöhemmin.

* * *

Rikoksella aiheutetun vahingon selvittäminen voi olla hankala rasti, kuten aiemmista esimerkeistä on käynyt ilmi. Vaikka kysymyksessä ei olisikaan ympäristörikos, on maailma puolillaan yrityssalaisuuden ja liiketoimintakiellon rikkomisia, kirjanpitorikoksia, luvatonta tavaraliikenteen harjoittamista, ryöstöjä ja muuta vastaavaa, joissa yhtenä merkittävänä pontimena on taloudellinen hyöty.

Mikä saa esimerkiksi yrittäjän laiminlyömään kirjanpidon pitämisen? Merkittävin motiivi – mahdollisten hämärien liiketoimien piilottelun rinnalla – on usein taloudellinen säästö. Rikoksella saatu hyöty ei siis välttämättä aina ole haluttuun saatu omaisuutta, vaan se voi olla myös rikoksen ansiosta säästyneitä varoja.

Rikos ei saa kannattaa tälläkään tavalla. Siksi on selvittävä, miten paljon yrittäjä on säästänyt jättämällä kirjanpitonsa pitämättä. Yleensä rikostutkija ei selvitä tällaisia asioita itse, vaan hän voi esittää kysymyksen

MIKÄ SAA
ESIMERKIKSI YRITTÄJÄN
LAIMINLYÖMÄÄN
KIRJANPIDON
PITÄMISEN?

asiantuntijoille. Usein jostain löytyykin kyseisestä asiasta vastaava viranomainen, joka osaa antaa kysymykseen suoran vastauksen. Jos tällaista ei ole, on apuna tietysti aina myös se rikoshyödyn jäljittäjä. Joskus tutkija voi itsekin alkaa laskea rikoshyödyn määrää.

Vaikka tavallinen rikostutkija harvoin selvittää epäillyn omaisuuden arvoa, ovat keinot yleensä samat kuin jos selvitetäisiin anastetun omaisuuden arvoa. Tällöin apuna käytetään julkisia lähteitä ja kaikkea mahdollista tietoa, mitä kohteena olevasta omaisuudesta on saatavilla. Jos asiat monimutkaistuvat, kannattaa arvon selvittämisessä kuitenkin turvautua asiantuntijan apuun. Esimerkiksi yhden asunto-osakkeen omistuksen ja siihen liittyvien rasitusten selvittäminen saattaa viedä tuntikausia työaikaa kokeneeltakin viranhaltijalta. Sitten kun aletaan puhua monimutkaisemmista kokonaisuuksista, kuten yrityksen osakkeiden arvosta, on viimeistään syytä olla yhteydessä rikoshyödyn jäljittäjään tai talousrikosyksikön ekonomitarkastajaan. Jo pelkkä yhtiön taseen lukeminen saattaa vaatia erittäin harjaantunutta silmää, substanssiarvoista ja yritys kiinnityksistä puhumattakaan.

* * *

Edellä on jo sivuttu muiden viranomaisten tekemää työtä yhteistyössä poliisin kanssa. Rikoshyödyn jäljittäminen on osa harmaan talouden torjuntaa, ja viranomaisyhteistyöstä suurin osa koskeekin talousrikosasioita. Vaikka tällaisen yhteistyön siemen onkin perinteisesti ollut talousrikostutkinnassa, käytetään nykyään yhä enenevässä määrin yhteistyöverkoston tuomia etuja hyväksi myös muussa

RIKOSHYÖDYN JÄLJITTÄMINEN ON
OSA HARMAAN TALouden TORJUNTAA,
JA VIRANOMAISYHTEISTYÖSTÄ
SUURIN OSA KOSKEE
TALOUSRIKOSASIOITA.

rikostutkinnassa. Oleellisinta on, että yhteistyöverkostoon nimetyt henkilöt ovat pääosin pysyviä ja tapaavat toisensa tasaisin väliajoin.

Pohjanmaan esimerkissä yhteistyöverkostoon kuuluvat poliisista talousrikostutkinnan lisäksi rikosanalyysi ja ulkomaalaisvalvonta, verohallinnosta sekä tarkastusyksikkö että asianvalvonta (asianvalvoja on juristipohjalta toimiva verohallinnon edustaja, joka käytännössä tekee harkinnan rikosilmoituksen tekemisestä epäillyissä rikostapauksissa ja edustaa verohallintoa oikeudessa), ulosoton erikoisperintä (Pohjanmaalla kaikki turvaamistoimenpitepyynnöt ohjautuvat erikoisperintäyksikölle), Tullin rikostorjunta, aluehallintoviraston työsuojeluvallonta sekä syyttäjä, Pohjanmaan tapauksessa nimenomaan talousrikosten avainsyyttäjä. Tarpeen mukaan tapauksiin voivat osallistua myös sellaiset poliisihallinnon henkilöt, joilla on niin sanotusti jotain tuotavaa pöytään tai jotain muuta selvitettävää muilta viranomaisilta.

Vaikka viranomaisyhteistyöverkostoa edelleen kutsutaan ”rihyryhmäksi”, on toiminnan pääpaino enemmänkin ajantasaisessa tietojen vaihdossa. Kullakin viranomaisella on omat ohjaavat lakinsa tietojen pyytämiseen ja niiden luovuttamiseen, ja kaikki verkostoon kuuluvat henkilöt tietävät melko hyvin toistensa oikeudet ja rajoitteet tietojen siirtämisessä.

Suurin hyöty ryhmän toiminnassa on omasta näkökulmastani ollut viranomaistoiminnan ohjaamisessa. Kun viranomaisten ei tarvitse arvailla toistensa tekemisiä ja asioista sovitaan etukäteen, säästyy paljon työtä ja lopputuloskin on poikkeuksetta parempi. Monesti esitutkintaan tulevat asiat, etenkin verohallinnon tekemistä tutkintapyynnöistä, laitetaan prioriteettijärjestykseen jo ennen kuin rikosilmoitus edes saapuu.

VAIKKA

VIRANOMAISYHTEISTYÖVERKOSTOA
EDELLEEN KUTSUTAAN
”RIHYRYHMÄKSI”, ON TOIMINNAN
PÄÄPAINO ENEMMÄNKIN
AJANTASAISSA TIETOJEN
VAIHDOSSA.

Rikoshyödyn jäljittäminen on viime vuosina ottanut jättiharppauksia eteenpäin. Jos se joskus aiemmin on ollut yhden tutkijan oman toimensa ohella harjoittamaa puuhastelua, on nykyinen kehityssuunta aivan jotain muuta. Keskusrikospoliisiin on perustettu päällystövirka rikoshyödyn jäljittämisen valtakunnallista koordinoitua varten ja jäljitustoimintaa on ohjattu laitostasolle Poliisihallituksesta käsin. Hiljalleen ajatus rikoslajineutraalista rikoshyödyn jäljittämisestä alkaa levitä perinteisten rikoslajien ulkopuolellekin.

Minkä tahansa toiminnan kehityksessä törmätään sellaisiin ongelmiin, joita ei kenties aikaisemmin olisi osattu kuvitellakaan. Tällaisia ongelmia ratkaisemalla luodaan uusia toimintamalleja uusiin toimintaympäristöihin. Sain olla mukana eräässä rikoshyötynäkökulmasta urauurtavassa tapauksessa, kun työskentelin Tampereella pääasiallisesti liiketoimintakiellon valvonta-

tehtävissä.

Pirkanmaalainen mies oli aiemmin tuomittu muun muassa törkeästä veropetoksesta. Tuomion yhteydessä hänelle oli määrätty liiketoimintakielto. Liiketoimintakiellon valvontaan on alueittain nimetty vastuuhenkilöitä, ja tuohon aikaan minä vastasin Pirkanmaan alueen valvonnasta yksin. Valvottavia oli noin 150, joten aktiivista valvontaa ei suinkaan voitu kohdistaa heistä jokaiseen. Minulla oli lista henkilöistä, joilla oli riski syyllistyä liiketoimintakiellon rikkomiseen, ja tämä kyseinen pirkanmaalainen mies oli sillä listalla.

Mies oli aiemmin toiminut alalla, jossa liikevaihto koostui lähes yksinomaan, sanottaisiinko vaikka, ”kumisten, sähkömootorilla varustettujen aikuisviihdykkeiden” myynnistä. Tuomionsa jälkeen mies ei ollut perustanut uutta yhtiötä eikä hänen lähipiiriinsäkään ollut ilmaantunut uutta liiketoimintaa. Viranomaisyhteistyön kautta kuitenkin selvisi, että miehen henkilökohtaisella pankkitilillä oli alkanut puoli vuotta liiketoimintakiellon alkamisen jälkeen olla epätavallista toimintaa. Tavanomaisten päivittäisten raha-asioiden lisäksi tilille tuli merkittävä määrä suorituksia yksityishenkilöiltä. Yksittäiset suoritukset eivät olleet muutamaa satasta suurempia, mutta maksajia oli paljon. Tilisiirroista ei selvinnyt suoraan, mihin suoritukset liittyivät. Yksittäisissä maksuissa saattoi olla viestinä numeroita tai tekstiä, jolle en löytänyt selitystä.

Liiketoimintakiellon valvonnan erityispiirre on se, että asia on ikään kuin jatkuvasti akuutti, poliisin aktiivisessa tutkinnassa oleva asia. Valvonnasta kirjataan ilmoitus poliisiasian tietojärjestelmään ja se suljetaan vasta, kun liiketoimintakielto

RIKOSHYÖDYN JÄLJITTÄMINEN
ON VIIME VUOSINA OTTANUT
JÄTTIHARPPAUKSIA ETEENPÄIN.

LIIKETOIMINTAKIELLON VALVONNAN
ERITYISPIIRRE ON SE, ETTÄ
ASIA ON IKÄÄN KUIN JATKUVASTI
AKUUTTI, POLIISIN AKTIIVISESSA
TUTKINNASSA OLEVA ASIA.

päättyy. Valvontaan liittyviä toimenpiteitä, kuten pankkitiedusteluja ja muita selvityksiä, voidaan tehdä aina tarpeen vaatiessa. Liiketoimintakiello liittyy aina liiketoiminnassa tehtyihin rikoksiin. Tuomion päälle määrättävä poliisin valvonta on hyvin erikoinen seuraamus verrattuna muun tyyppisiin rikoksiin. Kielto voidaan toki määrätä myös ilman rikosepäilyä, mutta tietojeni mukaan tällaista tuomiota ei ole koskaan annettu.

Tein laajemmat pankkitiedustelut miehen tiliin käyttäen liiketoimintakiellon valvontaa perusteena tietojen kattavalle kysymiselle. Halusin tehdä laajemman tilianalyysin selvittääkseni, mihin nämä suoritukset liittyvät, ja jos kyseessä on liiketoimintaa, missä kohtaa sen kulut näkyvät, maksetaanko jollekin tilitoimistolle kirjanpidon järjestämisestä ja missä näkyvät liiketoiminnan aloittamisen kulut. Näkemissäni suppeissa tilitiedoissa ei näkynyt muita tavallisesta elämästä poikkeavia menoja kuin hakukoneyhtiö Googlelle osoitettu maksu.

Tiliotteet saapuivat noin viikon kuluuttua ja niitä oli sivukaupalla. Tuohon aikaan ne lähetettiin vielä postitse paperiversiona. Ensimmäinen työ oli siirtää tiedot taulukko-ohjelmaan tietokoneelle suodattamista, yhteenlaskua ja muuta analyysia varten. Nykyään tiliotteet pyydetään suoraan muokkaamiskelpoisina pdf- tai Excel-tiedostoina.

Pankkitilin tietojen perusteella ensimmäiset havainnot olivat, että yksi-

tyishenkilöiden suorituksia tuli vuositasolla noin satatuhatta euroa ja samat henkilöt suorittivat tasaisin väliajoin suurin piirtein saman suuruisia summia. Tilin menot olivat henkilökohtaisen elämän menojen lisäksi jatkuvaa juhlamista sekä suhteellisen suuria summia Googlen hakukonemainonnasta vastaavalle yhtiölle ja eräälle ulkomaiselle yhtiölle. Lisäksi näkyi pari pienempää maksua ulkomaiselle webhotellille.

Miehen taustan tuntien aloin koota kerätyistä faktoista todennäköistä kaavaa, miten yksityishenkilöiden rahat päätyivät miehen henkilökohtaiselle tilille. Ensin selvitin pistokokeittain maksajista, oliko sillä saralla näkyvissä mitään tiettyä kaavaa. Suurin osa oli aikuisia miehiä, iältään nopeiden hakukonetulosten perusteella 30–60-vuotiaita. Noin puolet maksajista oli tehnyt useamman tilisiirron, ja heistä noin reilulla puolella summa oli kasvanut ajan kuluessa.

Pankkitilin webhotellimaksujen perusteella jäljitin maksunsaajan nettisivun. Maksettujen summien mukaan mies oli todennäköisesti ostanut kaksi kotisivua ja niille verkkokauppapohjat, minkä jälkeen kuukausittaiset summat täsmäsivät näiden palvelujen kuukausimaksujen kanssa. Mistään ei kuitenkaan selvinnyt, mitkä sivut olivat kyseessä. Aiempien kokemuksieni opastamana jätin tekemättä tiedustelun ulkomaiselle palveluntarjoajalle. Jos vastauksen joskus saisi, se olisi todennäköisesti perillä vasta, kun asia olisi selvinnyt muulla tavoin.

Seuraavaksi selvitin ulkomaiset yhtiöt, joille maksettiin Googlen lisäksi kaikkein eniten. Kyseessä oli kaksi tukkuverkkokauppaa, joista toinen tarjosi jälleenmyyjille noita aiemmin mainitsemani kumisia sähkömoottorihärveleitä, toinen taas todella epämääräisiä luontaistuotteita avuksi, jos sähköhärvelöinti ei onnistuisi erinäköisistä kyvykkyyden puutteista johtuen.

Kaikesta päätellen mies oli siis perustanut kaksi verkkokauppaa, joissa myi näitä seksuaaliterveyteen liittyviä tuotteita. Normaalisissa kaupankäynnissä tarvitaan myyntivarastoon sidottavaa alkupääomaa, mutta miehen tilitietojen mukaan tällaista investointia ei ollut tehty.

Seuraavaksi päätin selvittää, minkälaisessa osoitteessa miehen ylläpitämät verkkokaupat sijaitsivat. Palveluntarjoajalta sitä ei siis kannattanut kysyä, eikä sen enempää Googleltakaan. Vaikka asiasta olisikin tehnyt rikosilmoituksen, niin liiketoimintakiellon rikkomisen kahden vuoden maksimirangaistuksella ei vielä kansainvälisissä tiedusteluissa vakuuteta. Mutta jos mies oli tiliotteiden mukaan maksanut Googlelle tuhansia euroja, niin todennäköisesti hänen verkkokauppansa tulisi aika korkealle hakutuloksissa, jos vain hakusanat olisivat oikeat.

En ole erityisen ylpeä hakuhistoriastani tuona aikana, mutta loppujen lopuksi montakaan yritystä ei tarvittu niiden kahden verkkokaupan löytämiseksi. Hakutulosten seassa oli kaksi lähes identtistä suomenkielistä verkkokauppaa, jotka myivät juuri niitä tuotteita, joita myös edellä mainitut kaksi ulkomaista tukkuri tarjosivat sivuillaan. Kauppojen etusivuilla komeilivat myydyimmät tuotteet. Niiden hinnat täsmäsivät hyvin miehen

LIIKETOIMINTAKIELTO
LIITTYY AINA
LIIKETOIMINNASSA
TEHTYIHIN RIKOKSIIN.

pankkitileille tulleiden summien kanssa.

Tässä vaiheessa tiedossani oli siis liiketoimintakiellossa olevan miehen kaksi verkkokauppaa, tavarantoimittaja, liikevaihto ja uskoakseni myös koko asiakaskunta. Näillä pohjatiedoilla uskalsin kirjata asiasta rikosilmoituksen vähintään liiketoimintakielon rikkomisena. Verorikos ja kirjanpitorikos olisivat myös lähellä epäilyksen rajaa, sillä epäillyn tilitiedoissa ei näkynyt minkäänlaisia maksuja verohallinnolle tai millekään tilitoimistolle. Miehen historian tuntien hänellä ei todellakaan ollut minkäänlaisia valmiuksia hoitaa toimintansa kirjanpitoa omin käsin. Tuohon aikaan tällaisesta toiminnasta olisi kuulunut pitää kahdenkertaista kirjanpitoa.

Seuraavaksi jouduin pohtimaan liiketoimintakielon kannalta tärkeää seikkaa: oliko kyseessä liiketoiminta?

Liiketoimintakielon valvonnassa on aina ollut oleellista sisäistä liike- ja ammattitoiminnan ero. Jos liiketoimintakieltoon määrätty kysyy, mitä hän voi kieltoaikana tehdä, on valvontaa suorittavan poliisin syytä osata antaa joitain suuntaviivoja. Laki liiketoimintakielosta, tai mikään muukaan laki, ei suoraan määrittele eroa liike- ja ammattitoiminnan välillä, mutta eri yhteistyöviranomaisien ohjeiden perusteella olin tehnyt itselleni listan liiketoiminnan tunnusmerkeistä merkittävimmästä vähiten merkittävään:

1. Toiminnan periaatteellinen laillisuus (esimerkiksi huumekauppias ei voi rikkoa liiketoimintakieltoa)
2. Toimintaa varten perustettu yhtiö
3. Taloudellinen riski
4. Merkittävä liikevaihto
5. Toiminnan suuntautuminen rajoittamattomalle asiakaskunnalle
6. Toimitilat

Hankkimieni tietojen perusteella mies ei ollut perustanut yhtiötä tai hankkinut sellaista omistukseensa eikä ollut minkään yhtiön vastuullisena jäsenenä. Myöskään hänen lähipiirillään ei ollut mitään sellaista yritysytteyttä, joka olisi viitannut nyt tarkasteltavaan verkkokauppatoimintaan.

Tilitietojen perusteella mies ei ollut sijoittanut toimintaansa juuri mitään. Perusmaksut verkkokaupan perustamisesta ja aluksi muutama satanen hakukonemarkkinointiin – siinä kaikki. Minulle selvisi kuitenkin, että ulkomaiset tavarantoimittajat tarjosivat drop shippingin nimellä kulkevaa palvelua. Drop shippingissä esimerkiksi suomalainen verkkokauppias tarjoaa ja markkinoi palveluntarjoajan tuotteita omassa verkkokaupassaan omalla toiminimellään. Kun asiakas tekee ostoksen verkkokaupassa, kaupan suomalainen pyörittäjä lähettää tilaustiedot palveluntarjoajalle ulkomaille, missä lähetys pakataan ja lähetetään asiakkaalle verkkokaupan

LIIKETOIMINTAKIELLON
VALVONNASSA ON AINA
OLLUT OLEELLISTA
SISÄISTÄÄ LIIKE- JA
AMMATTITOIMINNAN ERO.

toiminimen tiedoilla varustettuna. Asiakas ei saa koskaan tietää asioineensa ulkomaisen palveluntarjoajan kanssa, ja suomalainen verkkokauppias ei koskaan edes näe myymäänsä tuotetta. Asiakas maksaa tilauksensa verkkokauppiiaan tilille ja ulkomainen palveluntarjoaja laskuttaa verkkokauppiasta. Verkkokauppias määrittää itse katteensa. Tästä syystä esimerkkitapauksessamme miehen taloudellinen panostus toimintaan oli minimaalista ja täten myös taloudellinen riski oli olematon. Verkkokaupasta aluksi saamansa tulot hän sijoitti merkittävään hakukonemarkkinointiin ja sai kuin varkain kaikkien (paitsi asiakkaiden) katseilta piilossa luotua merkittävän liikevaihdon, jossa hän omasta kodistaan omalta tietokoneeltaan vain välitti tilauksia eteenpäin. Merkittävää taloudellista riskiä ei siis ollut, ei erillistä toimitilaa, ei yhtiötä.

Verkkokaupan pyörittäminen on sinänsä laillista puuhaa. Jäljelle jäi siis toiminnan laajuuden arviointi potentiaalisen asiakaskunnan ja liikevaihdon perusteella. Liiketoimintakieltoon määrätty mies hoiti kotoaan käsin koko verkkokaupan toimintaa. Vastaavaan palkkatyön työpäivän verrattuna miehen tulot olivat vähintään kolminkertaiset. Mitä asiakaskuntaan tuli, potentiaalisia asiakkaita olivat kaikki suomenkieliset Googlen hakukoneen käyttäjät, jotka olivat kiinnostuneita tietynlaisesta yksityisluontoisesta toiminnasta. Syyttäjän kanssa pidetyn palaverin jälkeen oli selvää, että toimintaa pidettäisiin liiketoimintana.

Mielenkiintoisen sivujuonteen asiaan toi myöhemmin se, että Evira ja Tulli olivat myös alkaneet kiinnostua miehen toiminnasta. Heidän näkökulmansa liittyi verkkokaupassa myytäviin luontaistuot-

teisiin, jotka luokiteltiin lääkeaineiksi. Se on tosin oma tarinansa.

Käräjäoikeudessa mies tuomittiin liiketoimintakiellon rikkomisesta ja hänet määrättiin maksamaan rikoksen tuottamana hyötynä valtiolle kymmeniä tuhansia euroja – käytännössä koko hänen toimintansa tuottama voitto. Tapaus oli Suomessa ensimmäinen kerta, kun liiketoimintakiellon rikkomisesta tuomittiin rikoshyötyä valtiolle.

Toinen esimerkkitapaus liittyy niin ikään verkkokauppaan. Tässä tapauksessa en ollut millään tavalla mukana, mutta se sopii kerrottavaksi oikeuden mielenkiintoisen päätöksen johdosta. Tapaus ylitti myös uutiskynnyksen laajasti.

Kyse on niin sanotusta Douppi-kaupasta. Tällä nimellä suomalaisveljekset pyörittivät varsin menestyksekkästä huumekauppaa tor-verkossa. Huumekaupan tuotto oli veljeksillä kiinnijäämishetkellä enimmäkseen virtuaalivaluuttana. Tuli takavarikoi 1 666 bitcoinia ja ne tuomittiin valtiolle menetetyksi rikoksen tuottamana hyötynä.

Harmaita hiuksia aiheutti bitcoinien arvonnousu takavarikon jälkeen. Kuten monet tietävät, on bitcoinien arvo noussut välillä huikeitakin prosentteja lyhyessä ajassa. Takavarikointihetkellä virtuaalivaluutan arvo oli 256 euroa kappaleelta. Uuti-

sia aiheen ympärillä seuranneet muistanevat, että yhden kolikon arvo on sittemmin ollut korkeimmillaan noin 80-kertainen.

Jutun pääepäily oli sitä mieltä, että alun perin tuomittu rikoshyödyn euro-määrä olisi edelleen valtiolle menevää omaisuutta, mutta bitcoinien arvonnousun jälkeen tullut tuotto kuului hänelle.

Oikeus kuitenkin lähti edelleen tuosta vanhasta periaatteesta, että rikos ei saa olla kannattavaa. Bitcoinit olivat alun perin päätyneet rikollisten käsiin huumekaupan tuottona. Laillisessa tilanteessa koko huumekauppa ei olisi käyty eikä täten bitcoinejakaan olisi päätenyt rikollisten käsiin. Näin ollen tuomio paitsi bitcoinien myös niiden tuoton päätyemisestä lopulta valtiolle on täysin rikoslain 10 luvun 2 §:n mukainen.

Vaikka edellä kerrotusta et välttämättä paljoa muistaisikaan enää puolen vuoden kuluttua, muista yksi asia. Pysähdy aika ajoin pohtimaan, etenkin jos työskentelet rikostutkinnassa, mitä rikoksella on saatu aikaan. Mitä voit tehdä tilanteen korjaamiseksi? Mikä on esitutkintalain mukainen velvollisuus?

Kun tuomio tulee, kokeeko tekijä saaneensa teostaan jotain hyötyä? Huomattavan monessa rikoksessa ainakin yhtenä motiivina on raha, kuten aiemmin totesin. Joten laske se hyöty.

PYSÄHDY AIKA AJOIN
POHTIMAAN, ETENKIN
JOS TYÖSKENTELET
RIKOSTUTKINNASSA,
MITÄ RIKOKSELLA ON
SAATU AIKAAN.

Ota se pois. Puhu syyttäjälle, ehdota uusia näkökulmia.

Rikoshyödyn jäljittämistoiminta tarvitsee jatkuvasti uusia ideoita, uusia ennakkotapauksia. Ennakkotapauksista tulee ensin toisintoja ja lopuksi rutiinia, joka on piikki rikollisen toiminnan lihassa.

Jo talousrikostutkintaurani alkuaikoina minulle ohjeistettiin toimintamme ydinajatus: ammattirikollisille kiinnijääminen on työtaturma ja vankilatuomio siitä siedettävä seuraus. Mutta jos onnistumme selvittämään, jäljittämään ja takavarikoimaan taloudellisen hyödyn, poistuu monesti myös rikoksen motiivi. Ja se, jos jokin, on myös ennalta estävää toimintaa.

LUE LISÄÄ

- Edilex: Hovioikeus: 12 puun luvaton kaataminen oli ympäristön turmelemisen sijasta ympäristörikkomus: <https://www.edilex.fi/uutiset/57874>
- Etelä-Suomen Sanomat: Rikoshyötyä jää miljoonien arvosta perimättä: <https://www.ess.fi/uutiset/kotimaa/art2519620>
- MTV: Suomen suurimman huumeiden nettikaupan tuomio sai sinetin – menetti miljoonilla arvoa nostaneet bitcoinit valtiolle: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/suomen-suurimman-huumeiden-nettikaupan-tuomio-sai-sinetin-menetti-miljoonilla-arvoa-nostaneet-bitcoinit-valtiolle/6781294#gs.js2ti6>
- VVV:n tiedote: Rikoshyödyn poistaminen edellyttää entistä ti-

viimpää yhteistyötä ja virkamiesten kouluttamista: <https://oikeus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/2019/rikoshyodynpoisottaminenedellyttaentistatiiviimpaayhteistyotajavirkamiesten-kouluttamista.html>

ELINA KATAJAMÄKI

MIEKKA HIHASSA, KYNÄ KÄDESSÄ

YLIKOMISARIO ELINA KATAJAMÄKI TYÖSKENTELEE POLIISI-HALLITUKSEN ESIKUNNASSA, JOSSA HÄN TOIMII OPERATIIVISEN VIESTINNÄN KEHITTÄMISTEHTÄVIEN JA VALMIUSSUUNNITTELUN PARISSA. KATAJAMÄKI JOHTAA POLIISIN VALTAKUNNALLISTA VIESTINNÄN VALMIUSRYHMÄÄ.

ENNEN POLIISIUURAA KATAJAMÄKI KOULUTTAUTUI YLIOPISTOSSA TOIMITTAJAKSI. VALMISTUTTUAAN VUONNA 2013 POLIISIKSI HÄN TYÖSKENTELI RIKOSTUTKIJANA, SISÄMINISTERIÖN YLTARKASTAJANA JA VIIMEKSI LAPIN POLIISINA ENNEN SIIRTYMISTÄÄN POLIISIHALLITUKSEEN. KATAJAMÄKI ON SUORITTANUT MYÖS POLIISI YAMK -TUTKINNON.

ARTIKKELI ON KIRJOITETTU VUONNA 2017.

Oletko tullut ajatelleeksi, mitä tarkoittaa, että parhaillaan perehdyt tähän valintakoe-kirjaan tositarkoituksella? Paitsi että poliisiyö kiinnostaa, se tarkoittaa sitä, että olet kiinnostunut työskentelemään julkisella sektorilla.

”Julkinen sektori” kuvailee osuvasti, millaisesta alasta on kyse. Julkisuuslain mukaan viranomaisen asiakirjat ovat julkisia, ellei laista erikseen löydy syytä salata niitä. Ei siis niin päin, että kaikki on salaista, ellei toisin päätetä. Koska viranomaistoiminnan seurauksena syntyy valtava määrä dokumentteja, aika iso osa myös poliisin toiminnasta päättyy ennemmin tai myöhemmin kenen tahansa arvioitavaksi. Totta kai poliisin työssä on pohjaton määrä asioita, jotka jonkin lainkohdan mukaan eivät kuulu julkisuuteen, mutta kaiken toiminnan on kestettävä tarkastelu; jos se ei kestä julkista tarkastelua, sen on kestettävä valvojan viranomaisen tarkastelu. Kaikkeen löytyy pykälä, eikä asioita voi salata ”varmuuden vuoksi”.

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

Poliisi on organisaation nimenä melko ainutlaatuinen: poliisi työskentelee organisaatiossa nimeltä poliisi. Palomies tekee töitä pelastuslaitoksella, upseeri saa leipänsä puolustusvoimista ja sosiaalityöntekijän palkan maksaa esimerkiksi Rovaniemen kaupunki. Tämä tarkoittaa sitä, että kun julkisessa keskustelussa tai vaikka kahvipöydissä puhutaan poliisista, yksi on kaikki ja kaikki on yksi. Jos sinä mokaat virkaurallasi, minä saatan joutua hankaluuksiin tai epäluottamuksen kohteeksi, tai päinvastoin. Muskettisoturin todellisuus yhdestä kaikkien ja kaikista yhden puolesta konkretisoituu.

Koska olet päätnyt tarttumaan tähän kirjaan, oletan, että univormu houkuttaa. Mutta oletko koskaan tullut miettineeksi, miksi tietyissä ammateissa ylipäänsä pukeudutaan univormuun. Poliisin pukeutuminen on viesti ympäröivälle yhteiskunnalle. Se on viesti siitä, mitä muut voivat odottaa tavatessaan meitä poliisipukuisia, ja samalla viesti kaikesta siitä, mitä edustamme. Poliisi siis viestii tauotta – halusi tai ei. Sen lisäksi mitä laki säätää, poliisilla on omaa ohjeistusta viestintään liittyen. Mutta ennemmin kuin määräyksinä ja velvolluuksina viestintä kannattaa nähdä mahdollisuutena.

Tässä artikkelissa peilataan poliisin viestintää monista näkökulmista. Oikeasta elämästä voi oppia paljon, siksi

miltei kaikki tapaukset ovat sellaisia, joissa olen itse ollut tavalla tai toisella mukana; joko tekemässä poliisin perustehtäviä tai viestimässä niistä.

* * *

Suomessa oli syksyllä 2015 ennennäkemätön tilanne. Haaparannan kautta Ruotsista saapui päivittäin satoja turvapaikanhakijoita ja poliittiset päättäjät päättivät, että tilanteen haltuun saamiseksi Tornioon perustetaan järjestelykeskus, jossa maahan saapuneet rekisteröidään turvapaikanhakijoiksi ja josta heidät kuljetetaan vastaanottokeskuksiin. Keskus oli suomalaisen viranomaistoiminnan yhteinen voimainponnistus, joka onnistui niin hyvin, että se palkittiin myöhemmin vuoden Timanttitekona. Itse vietin siellä yhteensä parisen kuukautta.

Kun järjestelykeskuksen alasajosta oli kulunut jokunen kuukausi, järjestettiin Torniossa deliberatiivisen demokration¹ hengessä turvallisuuskahvila, jossa kansalaisilla oli mahdollisuus keskustella arvioivasti viranomaisten toiminnasta. Kävi niin, että keskustelu kehittämiskohteista keskittyi viestintään. Ensinnäkin se tuntui epärealistiselta, olinhan viettänyt lähes kaksi kuukautta käsi kasvaneena kiinni puhelimeen ja siinä ohessa yhdessä kollegojen kans-

¹ Deliberatiivisessa demokratiassa julkinen keskustelu muodostaa keskeisen osan lainsäädännön valmistelusta.

sa antanut kymmeniä haastatteluja ja lisätietoja, kirjoittanut kymmenittäin tiedotteita ja tarkistanut faktoja ja tilastoja sekä kierrättänyt kymmeniä toimittajavieraita keskuksessa. Viestimisen intensiteetistä kertoo jotain sekin, että lopulta vastasin jopa omaan puhelimeeni ”Lapin poliisilaitos, Katajamäki”.

Harmitusta kesti kuitenkin vain hetken. Siitä syntynyt oivallus sen sijaan oli itselleni pysyvästi arvokas: miltei kaikissa poliisitoimintaan liittyvissä tilanteissa viestintä on tosiasiasa lähes ainoa asia, jota kansalaiset pystyvät viranomaisten toiminnassa arvioimaan. Järjestelykeskus oli suljettu rakennus, joka oli vartioitu ja jonne ei ollut pääsyä kuin henkilökunnalla ja turvapaikanhakijoilla. Turvapaikanhakija-status on salassa pidettävä. Järjestelykeskuksessa asioineet ihmiset pakenivat pahimmillaan henkeä uhkaavaa vainoa; siksi ei haluttu ottaa riskejä sen suhteen, että kontrolloimatonta kuvamateriaalia leviäisi julkisuuteen. Suurella yleisöllä ei siis tosiasiasa ollut mahdollisuutta arvioida viranomaisten toimintaa suoraan vaan lähinnä toisen käden tietojen ja median suodattamien näkemysten kautta. Turvallisuuskahvilaan osallistuneiden kritiikki kohdistuikin etupäässä mediaan; tiedotusvälineiden katsottiin kirjoittaneen epäolennaisia juttuja.

On totta, että tuona aikana myös ammattimediassa tehtiin ylilyöntejä ja heittäydettiin melkein pä agenttiseikkailujen fantasiamaailmaan. Esimerkiksi muuan lehti kirjoitti perättömästi, ettei toimittajia päästettäisi järjestelykeskukseen muka siksi, että kameran sisällä voi olla ase. Tornion tilanteesta yritettiin maala-

POLIISIN PUKEUTUMINEN ON VIESTI
YMPÄRÖIVÄLLE YHTEISKUNNALLE.

SUURELLA YLEISÖLLÄ EI SIIS
TOSIASIASA OLLUT MAHDOLLISUUTTA
ARVIOIDA VIRANOMAISTEN
TOIMINTAA SUORAAN VAAN LÄHINNÄ
TOISEN KÄDEN TIETOJEN JA
MEDIAN SUODATTAMIEN NÄKEMYSTEN
KAUTTA.

ta kaosmainen kuva, vaikka elämä kaupungilla oli erityisen rauhallista järjestelykeskuksen aikaan; itse asiassa tarkistin, että Torniossa oli järjestelykeskuksen toiminnan aikaan kaikkein kiireisimpiä hälytystehtäviä vähemmän kuin samaan aikaan edellisenä vuonna. Ennennäkemätön tilanne ja kansalaisten pohjaton tiedonjano pisti myös median

etsimään asiasta jokaisen mahdollisen näkökulman, mutta sen alle hautautui toisinaan – kansalaispalautteen perusteella – se oleellisin, vähän tylsäkin tieto: arki pohjoisessa rajakaupungissa rullasi hyvässä järjestyksessä.

Vaikka järjestelykeskuksen tapauksessa asiat menivät suhteellisen sujuvasti, palautteesta voidaan ottaa oppia tulevaisuuden varalle. Poliisin toiminnan kannalta on nimittäin hyvä ymmärtää, että hyvin mennyt tilanne voidaan pilata myös jälkikäteen. Se voidaan pilata joko huonolla *viestinnällä* tai jättämällä kokonaan tiedottamatta.

Kuvitelte, että olet menossa kotiin, mutta kotikatusi onkin suljettu. Poliisi eristää aluetta ja paikalla saattaa olla muutama virka-apuna tilattu maastokuvioinen ajoneuvokin. Millaisia ajatuksia se herättää sinussa? Mietit ehkä, onko perheesi kunnossa, vai kenties vaarassa? Pohdit, mitä tapahtuu tilanteen jälkeen – onko alueella turvallista liikkua ja asua?

Kun poliisi piirittää jotain kohdetta, kellään ulkopuolisella ei ole paikal-

POLIISIN TOIMINNAN
KANNALTA ON NIMITTÄIN
HYVÄ YMMÄRTÄÄ, ETTÄ
HYVIN MENNYT TILANNE
VOIDAAN PILATA MYÖS
JÄLKIKÄTEEN.

le asiaa turvallisuussyistä. Näin ollen kukaan ei pääse arvioimaan, mitä eristetyt alueen keskellä tapahtuu. Jos paikalta kuuluu laukauksia tai sieltä tuodaan pois ihmisiä, jutut alkavat elää omaa elämäänsä. Ainoa tapa viedä kansalaiset arvioimaan tilanteen kulkua on kertoa itse, mitä paikalla tapahtuu. Ammattitaitoinen yleisjohtaja tai hänen esikunnassaan

oleva viestintäammattilainen kyllä osaa arvioida, mitä voidaan kertoa ja missä muodossa, jotta paikalla olevien turvallisuus tai toiminta itsessään ei vaarannu eikä myöskään tuleva esituskinta. Samalla ammattitaitoinen poliisin viestijä ymmärtää, että on tärkeää antaa alueen asukkaille mahdollisuus arvioida alueen turvallisuustilannetta faktojen perusteella. Elämän kotikadulla on jatkuttava myös silloin, kun poliisi poistuu sieltä.

Moni poliisiksi hakeva kertoo, että perimmäinen syy alalle hakeutumiseen on halu auttaa, ehkä jopa pelastaa ihmisiä. Ihmishenkien pelastamisessa kaikki keinot on tosiaan syytä ottaa käyttöön ja onnistunut viestintä voi parhaimmillaan olla yksi näistä keinoista. Kun ihmiset ovat keskellä vaaratilannetta, mutta eivät vielä itse tiedä sitä, on viranomaisten vastuulla tehdä kaikkensa, jotta ihmiset saavat tämän tiedon. Sillä ei ole väliä, tavoit- taako tieto heidät median vai poliisin omien kanavien kautta.

Kun tilanne on poikkeuksellinen,

ja puhutaan tehostetusta viestinnästä tai kriisiviestinnästä, viestinnän onnistuminen muokkaa mielikuvia kriisijohtamisesta. Yleisön silmissä tilannetta johtaa se, joka asiasta järkevimmällä tavalla kertoo ulospäin. Johtaminen siis itse asiassa näyttäytyy viestintänä ulospäin. Koska poliisi lähes poikkeuksetta pyrkii saamaan vakavat ja poikkeuksellisetkin tilanteet hallintaansa, on syytä ottaa hallintaan myös viestintä; sitä ei voi erottaa johtamisesta.

Tilanteeseen mukautettu viestintä tarjoaa lisäksi kansalaisille ja päättäjille mahdollisuuden tarkastella poliisin toimintaa. Näin toimintatapamme saavat oikeutuksensa ja parhaimmillaan myös kansalaisten tuen.

* * *

Poliisibarometri on tutkimus, joka mittaa kansalaisten luottamusta poliisiin. Suomen poliisin saamat luotettavuusarviot ovat maailman mittakaavassa omassa luokassaan. Joka toinen vuosi toteutettavassa poliisibarometrissä yli 90 % kansalaisista on toistuvasti ilmaissut luottavansa meihin. Viimeisimmän, vuonna 2016 julkaistun barometrin mukaan yhteensä 96 % vastaajista luottaa poliisiin ”melko paljon” tai ”erittäin paljon”. Tätä kirjoitettaessa tuorein mittaustulos on barometrien välissä vuonna 2017 tehdystä mielipidetiedustelusta, jossa poliisin luotti 94 % vastaajista. Luottamuksen poikkeuksellisuudesta kertoo se, että vastaavia lukemia saavat yleensä lähinnä diktatuuriin päämiehet. Myös ammattikuntien luotettavuusmittauksissa poliisi

KOSKA POLIISI LÄHES
POIKKEUKSETTA PYRKII SAAMAAN
VAKAVAT JA POIKKEUKSELLISETKIN
TILANTEET HALLINTAANSA, ON
SYYTÄ OTTAA HALLINTAAN MYÖS
VIESTINTÄ; SITÄ EI VOI EROTTAA
JOHTAMISESTA.

LUOTTAMUKSEN
POIKKEUKSELLISUUDESTA KERTOO SE,
ETTÄ VASTAAVIA LUKEMIA SAAVAT
YLEENSÄ LÄHINNÄ DIKTATUURIEN
PÄÄMIEHET.

komeilee listan kärjessä toistuvasti.²

Poliisin helppo lähestyttävyyden ja kansalaisten kokemus poliisista muodostavat yhdessä mediakirjoittelun kanssa mielikuvan, jonka perusteella poliisin luotettavuutta arvioidaan. Siitä huolimatta poliisi ei tee viestintää kiillottaakseen kilpeään; on ihan turha yrittää näyttää hyvältä, jos oikeasti ei tee oikeita asioita.

Siksi myös viestintää kannattaa nähdä nimenomaan niin, että kerrotaan hyvin tehdystä perustyöstä. Yksittäinen onnistuminen ei kanna pitkään, mutta onnistumisten jatkumo jo muokkaa mielipiteitä.

Eräällä paikkakunnalla oli ongelma: se kyllä komeili joidenkin rikostilastojen kärjessä, mutta paikkakunnalla työskentelevien poliisien mielestä paikkakunnan huono maine oli perusteeton. He ehkä asuivat siellä itse eivätkä allekirjoittaneet kuvaa, joka alueesta maalattiin. Heidän toiveenaan oli, että poliisi olisi julkaissut tiedotteen, jossa esitetyt väitteet asetetaan mittasuhteisiinsa ja paikkakunnan maine puhdistetaan.

Tällaista tiedotetta ei kuitenkaan tehty, sillä minkään asian tai alueen pitkällä aikavälillä syntyneitä mainetta ei korjata lyhyessä ajassa, ja yritys kirkastaa mainetta yhdellä tiedotteella saattaisi näyttää jopa hassulta. Paikka-

kunnan poliiseille tarjottiin sen sijaan mahdollisuuksia osallistua poliisityötä kertoviin ohjelmiin ja sitä kautta arjessaan avata, kuinka tavallisesta paikkakunnasta lopulta oli kyse. Tähän ei kuitenkaan löytynyt tekijöitä, eikä tilanne tietojeni mukaan ole maineen osalta korjautunut. Maineenmuodotukseen ei ole olemassa päiväkirurgiaa tai hokkuspökkusta.

Poliisin tehtävänä on lain mukaan ennalta estää rikollisuutta ja antaa yhteiskunnan toimijoille neuvoja ja ohjeita. Tätä poliisi tekee esimerkiksi sosiaalisessa mediassa tapahtuvalla viestinnällä. Se, että sisällöt ovat kiinnostavia tai

toisinaan humoristisia, auttaa tavoittamaan ihmisiä. Kun kanavillamme on tarjolla sellaista sisältöä, että meitä halutaan seurata päivästä toiseen, meillä on käytettävissämme suuri joukko sitoutuneita auttajia, kun operatiivinen tilanne sitä vaatii. Yleisöä on turha yrittää haalia kokoon silloin, kun hätä on jo käsillä.

Hyvä esimerkki some-yleisön avusta on kadonneiden etsintä. Sosiaalisen median avulla on saatu useita onnistumisia, kun älypuhelimiaan selailevat ovat arkipäiväisessä virrassaan nähneet poliisin ilmoituksen kadonneista henkilöistä. Eräskin katoamistapaus ratkesi onnellisesti lapasten ansiosta. Tein sosiaaliseen mediaan päivityksen kadonneesta henkilöstä, jolla oli vii-

meksi nähtäessä ollut käsissään värikkäät lapaset. Kotimatallaan ollut mies oli sitten autostaan huomannut, kuinka tunto-merkkeihin sopiva henkilö värikkäissä lapasissaan tallusti tien pientareella, ja niin tämä talvisaikaan tapahtunut katoaminen ratkesi onnellisesti. Mutta päivitykset leviävät vain, kun yleisö on jo valmiiksi sitoutunut. Siksi aktiivinen ja kiinnostava sisällöntuotanto ja sitoutunut yleisö auttavat parhaimmillaan pelastamaan henkiä.

Viime vuosien aikana poliisi on saanut tottua melkoiseen ryöpytykseen mediassa. Milloin oikeudessa on arvosteltu murhatapauksen esitutkintaprosessia, milloin poliisin tekemiä virkarikoksia, kuten rekisteriurkintoja, lisäksi muuan entinen rikosylikomisario on kantanut oman kortensa kekoon ja saanut pitkiä tuomioita vakavista rikoksista. Viimeisin kohu nousi sosiaalisen median käytöstä kesän 2017 alussa, kun eräälle julkaisulle toimitettiin raflaavaa materiaalia pääosin poliiseille tarkoitettuna, suljetusta Facebook-ryhmästä.

Tietenkin jokainen näistä olisi saanut jäädä tapahtumatta. Silti jokainen tapaus on oma erillinen asiansa ja väärin tai moitittavasti toimineet henkilöt ovat tehneet tekonsa itsenäisesti. Kokemukseeni nojaten väitän, että näiden tapausten perusteella ei voi tehdä mitään yleistyksiä poliisikunnasta. Siitä huolimatta mediassa nämä asiat on pyritty kytkemään yhteen, eräänlaiseksi epäonnistumisen kehäksi. Ja kun poliisia kohtaan on ilmennyt muuta kritiikkiä, kaikki aiemmat ”synnit” on taatusti muistettu myös mainita.

Medialla on oikeus tehdä meistä omat

KUN KANAVILLAMME ON
TARJOLLA SELLAISTA
SISÄLTÖÄ, ETTÄ MEITÄ
HALUTAAN SEURATA PÄIVÄSTÄ
TOISEEN, MEILLÄ ON
KÄYTETTÄVISSÄMME SUURI
JOUKKO SITOUTUNEITA
AUTTAJIA, KUN
OPERATIIVINEN TILANNE
SITÄ VAATII.

² *Ulla-Sanomien julkaisi 5.5.2017 tutkimuksen, jonka mukaan poliisi on luotetuin ammatti.*

tulkintansa ja terveessä yhteiskunnassa viranomaisten kuuluukin olla jatkuvan luupin alla. Mutta yhtä lailla meillä on oikeus ja velvollisuus tuoda oma näkökulmamme esiin. Kansalaisien mielipiteisiin poliisista vaikuttaa kaikista eniten se, että teemme oikeita asioita ja kerromme tekevämme niitä. Tämä on jo pelkästään keskeinen syy sille, miksi viestintä on osa myös poliisiorganisaation johtamista ja toimintaa.

* * *

Poliisina kannattaa tottua siihen, että jokaisella kansalaisella on mielipide työstä, jota teet. Kaiken lisäksi on aivan tavallisen työpäivän merkki, että kuulemasi mielipide on täysin ristiriidassa edeltävän mielipiteen kanssa. Kun siis aamupäivällä Porvoon torilla partionne pysäytetään ja teitä vaaditaan tekemään enemmän valvontaa suojateillä, iltapäivällä jokirannassa kuulet, kuinka suojatievalvonta on ajanhukkaa, koska oikeat rosvot mellastavat vapaana. Ja niin edelleen.

Poliisitoimintaa ohjaa tietojohdoisuus: toimitaan sen perusteella, mitä analyysi ja tilastot meille kertovat. Mutta unohtaa ei pidä sitäkään, että poliisi on – jo nimensäkin mukaisesti³ – politiikan jatke. Siksi poliisi työssään

³ *Latinan sana "politia" on merkinnyt 'valtiota, valtionbalintoa'.*

priorisoi niitä asioita, joita kulloisessakin yhteiskunnallisessa ilmapiirissä pidetään ensisijaisina. Jos päättäjät tahtovat antaa lisärahaa talousrikosten tai viharikosten tutkintaan, palkataan talousrikostutkijoita tai viharikostutkijoita, vaikka se tarkoittaisikin, että jokin muu tärkeä toiminto jää vahvistamatta.

Harmaa talous on esimerkiksi sitä, että harjoitetaan liiketoimintaa tai tehdään palkkatyötä, mutta ei makseta niihin kuuluvia sosiaalimaksuja tai veroja. Vaikka palkkatulojen verotus kaikkiin muihin veroihin yhdistettynä saattaa toisinaan tuntua raskaalta, sillä kuitenkin varmistetaan yhteiskunnan toimivuus ja esimerkiksi ilmainen poliisikoulutus. Vuosikymmenen alussa harmaan talouden torjunta keikkui poliisin tulosohjauksen kärkisijoilla, kun toimintaa linjattiin. Niinpä kevättalvella 2015 poliisi käynnisti yhdessä muiden toimijoiden kanssa kampanjan, jossa teemana oli harmaa talous.

Aina ei välttämättä tule ajatelleeksi, millä kaikilla tavoilla tavallinen kuluttaja voi päätyä tukemaan harmaata taloutta, tietoisesti tai tietämättään. Siksi harmaan talouden vastainen kampanja päätettiin aloittaa kaikille tutulla aiheella. Kuka olisikaan arvannut, kuinka kuumana juusto harmaan talouden pitsan päällä lopulta kupli.

Talousrikostutkijat Anne ja Jutta antoivat kasvonsa kampanjalle, jossa

muutaman viikon tuotiin esiin tapoja, joilla harmaa talous esiintyy yhteiskunnassa. Ensimmäinen aihe oli alle kuuden euron hintainen pitsa. Pitsan kulurakenteen purettiin osiin ja kerrottiin kansalaisille, paljonko vuokrien, palkkojen ja raaka-ainekustannusten sekä verojen osuus pitsassa on ja paljonko sen pitää vähintään maksaa, jotta kaikki nämä saisi laillisesti maksettua. Päätelmänä oli, että alle kuusi euroa maksava pitsa saattaa olla indikaattori esimerkiksi maksamattomista veroista.

Sosiaalinen media repesi. Keskustelutunniste eli hashtag #pizzagate lähti lentoon ennenaikemättömällä tavalla, sillä pitsayrittäjien tarkkailuun kehottava kampanja koettiin tarpeettomaksi. Anne ja Jutta – kaksi meistä – kantoivat roolinsa esimerkiksi vastatessaan henkilökohtaisiin solvauksiin ja jälleen kerran toisteltuun kysymykseen ”eikö teillä ole mitään oikeita töitä?”

Samaan aikaan julkisuudessa keskusteltiin muun muassa varakkaiden ihmisten verojärjestelyistä veroparatiiseissa ja sijoitusyhtiöissä. Utisoinnin moralisoi-va sävy sai laillisinkin verosuunnittelun näyttämään kansalaisten silmissä laittomalta ja rikolliselta. Niinpä poliisia vaadittiin suuntaamaan resurssinsa veroparatiiseihin tavallisen kansalaisen pitsojen sijaan; rikkailla on varaa antaa omistaan, mutta tavallisen kansan pitsat pitää jättää rauhaan. Poliisin harkintakyky kyseenalaistettiin. Pitsat kerta kaikkiaan koettiin liian pieneksi asiaksi.

Valtion näkökulmasta juuri pienet asiat kuitenkin ovat suuria. Mietitäänpä toista alaa, terveydenhuoltoa. Joka vuosi syk-

SIKSI POLIISI TYÖSSÄÄN
PRIORISOI NIITÄ ASIOITA,
JOITA KULLOISESSAKIN
YHTEISKUNNALLISESSA
ILMPIIRISSÄ PIDETÄÄN
ENSISIJAISINA.

TALOUSRIKOSTUTKIJAT ANNE
JA JUTTA ANTOIVAT KASVONSA
KAMPANJALLE, JOSSA MUUTAMAN
VIIKON TUOTIIN ESIIN TAPOJA,
JOILLA HARMAA TALOUS ESIINTYY
YHTEISKUNNASSA.

syllä, flunssakauden alussa terveystalouden viranomaiset muistuttavat käsien pesun tärkeydestä flunssan torjunnan yhteydessä. Miksi ihmeessä kuluttaa aikaa ja kampanjarahaa johonkin sellaiseen, joka on noin vähämerkityksellistä ja itsestään selvää? Miksi varoittaa lievästä flunssasta, kun on aids tai ebola?

Samasta syystä kuin on syytä muistuttaa päivittäisten valintojen merkityksestä raha-asioissa: normaalielämän ihmisten flunssapoisuudet ovat miljardien kustannuserä kansantaloudelle, samoin ovat tuotteet ja palvelut, joista ei makseta veroja. Eihän kukaan meistä tahdo maksaa enempää, kuin on pakko. Edulliseen pikaruokaan on totuttu, vaikka naapurin pitsayrittäjä ei annakaan kuittia ostoksesta. Lainkuuliaista ihmistä ahdistaa ajatus siitä, että omalla toiminnalla tukisi laittomuuksia, siksi sitä voi olla helpompi ajatella. Siitä huolimatta meille on pienestä saakka kerrottu, kuinka pienistä puuroista syntyy iso virta ja sentissä on miljoonan alku. Yleensä nämä ovat liittyneet henkilökohtaiseen talouteen, mutta ihan samat lainalaisuudet pätevät myös makrotalouteen; jos pienet puurot virtaavat valtion kirstun ohi, siellä on kohta enää pisaroita.

Tätä kirjoitettaessa hakukoneel-

la löytyy yli 16 000 google-osumaa hakusanoilla ”kuuden euron pitsa”. Poliisihallituksen viestintäpäällikkö Marko Luotonen käsitteli pitsa-asiaa blogikirjoituksessaan ja totesi, että viestintäkampanjalle on aina asetettava tavoite ja pitsan yhteydessä se oli lisätä näkyvyyttä ja herättää keskustelua. Poliisin taloustutkimuksella teettämän tutkimuksen mukaan valtaosa ihmisistä osasi kampanjan jälkeen nimetä asioita, joita poliisi toivoo kansalaisten tekevän havaitessaan ravintola-alan liittyviä harmaan talouden elementtejä. Ei mikään huono tulos yhdellä pitsalla!

Poliisin on keikkapaikalla tärkeää muistaa, ettei se, joka huutaa koviten, ole eniten oikeassa. Samoin ei aina ole eniten oikeassa sekään, joka osaa masinoida äänekkäimmän, kärkkäimmän ja nokkelimman kampanjan somessa. Sosiaalisessa mediassa asioita jaetaan tunnetasolla, yllättävän usein pelkkien otsikoiden perusteella. Somessa on erityinen ansio, jos kannanotto on mustavalkoinen

ja mahtuu nasevaan twiittiin. Viranomaisen viesti ei usein kuitenkaan mahdu. Kilvassa häviää paitsi totuus myös lainsäädäntöön nojaava poliisi, joka viestinnässään joutuu ottamaan huomioon monenlaisia velvoitteita ja tekemään sanavalintansa tietyllä tark-

POLIISIN
TALOUSTUTKIMUKSELLA
TEETTÄMÄN
TUTKIMUKSEN MUKAAN
VALTAOSA IHMISSISTÄ
OSASI KAMPANJAN
JÄLKEEN NIMETÄ
ASIOITA, JOITA POLIISI
TOIVOO KANSALAISTEN
TEKEVÄN HAVAITESSAAN
RAVINTOLA-ALAN
LIITTYVIÄ HARMAAN
TALOUDEEN ELEMENTTEJÄ.

kuudella. Poliisin viesti ei aina uppoa yhteen twiittiin, mutta se ei silti tarkoita, etteikö keskusteluun pitäisi osallistua.

Poliisi on yhteiskunnassa erityisen tarkastelun alla siksi, että meillä on perustellusta syystä lain nojalla oikeus kajota kansalaisten keskeisiin oikeushyviin, kuten koskemattomuuteen ja vapauteen. On pelkästään hyvä asia, että meitä valvovat sekä kansalaiset että media. Poliisin toiminta esiintyy kuitenkin mediassa usein sellaisessa valossa, että sanoista ja lakitermeistä tarkka poliisi tietää, ettei uutisointi ole täysin oikein.

Harmiton klassikkoesimerkki on sana ”poliisitutkinta”. Mediassa esiintyy tämän tästä väite, että jonkin vakavan rikosepäilyn vuoksi on käynnistetty poliisitutkinta. Lain mukaan se ei kuitenkaan ole mahdollista, sillä rikosasioissa käynnistyy esitutkinta.

Epätarkkuuksia harmillisempaa on, kun poliisin toiminta nähdään tai halutaan nähdä jotenkin vääränä tai meidän ratkaisujamme tai niiden perusteluja esitetään epäselvällä valossa. Kaikista harmillisinta väärinymmärrysuutisointi on silloin, kun se tulee lähelle. Jos on itse ollut paikalla taltuttamassa väkivaltaista kohdehenkilöä ja on partiokaverin kanssa hikisen väännön jälkeen saanut kohdehenkilön auton perään, ei ole hauskaa lukea lehdestä tai somesta, että poliisi käytti liikaa voimaa. Puhumattakaan tilanteesta, jossa on henkien pelastamiseksi joutunut – täysin perustellusti – käyttämään asetta ja kohdehenkilö on kuollut. Silloin ei ole

POLIISIN VIESTI EI AINA UPPOA
YHTeen TWIITTIIN, MUTTA SE
EI SILTI TARKOITA, ETTEIKÖ
KESKUSTELUUN PITÄISI OSALLISTUA.

POLIISI ON YHTEISKUNNASSA
ERITYISEN TARKASTELUN
ALLA SIKSI, ETTÄ MEILLÄ
ON PERUSTELLUSTA SYYSTÄ
LAIN NOJALLA OIKEUS KAJOTA
KANSALAISTEN KESKEISIIN
OIKEUSHYVIIN, KUTEN
KOSKEMATTOMUUTEEN JA VAPAUTEEN.

mukava lukea twitteristä, että ”poliisi ampui jälleen ihmisen kuoliaaksi”⁴.

Kerroin edellä #pizzagate-tapa-uksesta, jonka kovaaäänisimpiin kriitikoihin kuului muuan ravintolayrittäjä. Poliisi tiesi jo tuolloin häneen kohdistuneista rikosepäilyistä nimenomaan veronkierron osalta, mutta noudatti tietysti kuuliaisesti salassapitosään-
nöksiä eikä lähtenyt nokittelemaan yrittäjän kanssa julkisuudessa tai kyseenalaistamaan tämän toimintaa. Tapaus on hyvä osoitus viranomais-toiminnan kärsivällisestä luonteesta: vuonna 2015 tiedossa ollut tapaus tuli tältä osin päätöksensä vasta vuonna 2017, kun yrittäjä sai tuomion törkeästä veropetoksesta.

Vapaan ja menestyvän yhteiskunnan ehdoton edellytys on vapaa tiedonvälitys ja riippumaton media. Poliisin pitää hyväksyä se, ettei aina saa viimeistä sanaa, ei somessa eikä ammattimedias-
sa. Poliisilla on kuitenkin mahdollisuus pyytää esimerkiksi oikaisemaan virheellistä uutisointia tai jakaa itse oikeaa tietoa tapahtuneista asioista ja poliisin toimintatavoista. Tästäkin syystä jokaisella poliisilaitoksella on viestintäpäällikkö, joka seuraa sitä, mitä yksiköstä kirjoitetaan, ja ryhtyy

tarvittaessa toimiin, jos väärä tieto saa jalansijaa.

Poliisin eri yksiköissä tehdään koko ajan yhteistyötä toimittajien kanssa, jotta journalistien ymmärrys poliisin toiminnasta lisääntyisi. Poliisiammatikorkeakoulussa järjestetään toimittajille kursseja, joilla tutustutaan poliisitoimintaan ja lainsäädäntöön. Poliisin johto aina poliisiyllyjohtajaa myöten tapaa toimittajia erilaisten taustakeskustelujen muodossa ja tuo esiin poliisin kannalta keskeisiä asioita.

* * *

– Minä saan näppylöitä sosiaalisesta mediasta! En koske siihen pitkällä tikullakaan.

Nuoremman konstaapelin ilme oli päättäväinen, kun hän julisti kantansa minulle, Lapin poliisilaitoksen viestintäpäällikölle. Hymähdin hie-
man; kommentti oli kuin aikamatka vuosituhatvuoden alkuun, kun matkapuhelimet alkoivat yleistyä ja joillakin ihmisillä oli tapana ilmoittaa, kuinka he eivät koskaan tule hankkimaan kännykkää.

Perinteisesti on ajateltu, että se on viestinnän sisältö, joka herättää tunteita. Kun olen toiminut erilaisissa organisaatioissa myös viestintätehtä-

vissä, olen yhä enemmän alkanut pohtia sitä, miksi myös viestinnän tekemiseen usein suhtaudutaan tunteella, jopa vastenmielisyydellä. Kysehän on kuitenkin vain työstä. Ei kenellekään tule mieleenkään ilmoittaa inhoavansa Virve-radiota, sakkojen kirjoittamista tai etälamauttimen käyttöä, vaikka tuskin kukaan niiden takia poliisiksi hakee. Miksi viestintään on niin vaikea suhtautua työtehtävänä muiden joukossa?

Yksi syy saattaa olla se, että moni virkaroolissaan haastatteluja antanut on kokenut toimittajien toiminnan epäoikeudenmukaisena; esimerkiksi minua on lukuisia kertoja siteerattu tavalla, joka omasta mielestäni on ollut melko älytön, mutta pystyn elämään asian kanssa ja olen opetellut muotoilemaan sanomani mahdollisimman yksitulkintaisesti. Toisekseen olen huomannut, että monia kiukuttaa, että kesken kiivaimman operatiivisen toiminnan onkin alettava ”palvelu mediaa”. Mutta jos mietitään, miksi viranomaisviestintää tehdään, kyse ei ole ensisijaisesti median palvelemisesta, vaan asia pitää nähdä tiedotusvälineiden yli. Viranomaisviestintää tehtäessä kannattaa ajatella viestin lopullista vastaanottajaa: tavallisia ihmisiä. Tiedotusvälineet ovat siinä hyvänä apuna ja poliisin omien kanavien tukena. Kun työssäni käyn puhumassa operatiivisesta viestinnästä, en välttämättä koko luennon aikana edes mainitse mediaa, paitsi sosiaalisen median. Sosiaalinen media ja internet yleensä ovat mahdollistaneet sen, että ihmiset voivat yhä useammin saada tietonsa suoraan viranomaisilta.

Kolmas syy viestinnän tunnelataukseen

POLIISIN PITÄÄ HYVÄKSYÄ SE,
ETTEI AINA SAA VIIMEISTÄ
SANAA, EI SOMESSA EIKÄ
AMMATTIMEDIASSA.

MIKSI VIESTINTÄÄN ON NIIN
VAIKEA SUHTAUTUA TYÖTEHTÄVÄNÄ
MUIDEN JOUKOSSA?

⁴ Ulalehden toimittajan twiitti erään voimankäyttölanteen jälkeen.

taita olla virkamieheen istutettu epäonnistumisen pelko. Ja nimenomaan julkisen epäonnistumisen pelko. Keran meiltä oli Lapin alueelta kateissa kolme nuorta, joita etsimme lehdistötiedotteen, sosiaalisen median päivityksen ja valokuvien avulla. Laitoin nämä yhdessä tutkijan kanssa julki. Kun seuraavalla viikolla olin töissä, minua pyydettiin laittamaan vielä uudestaan yhden nuoren katoamisesta tiedotetta – kaksi muuta oli jo löytynyt.

Laitoin nuoren kuvan ja tiedotteen menemään, mutta pian sain puhelun, että tämä ei ollutkaan se kateissa ollut tyttö, vaan viikon aikana oli teille tietämättömille lähtenyt joku neljäs nuori. Tiedot olivat jotenkin sekoittuneet matkalla. Nyt meillä kuitenkin oli väärän tytön kuva ja tämän koko nimi julkisuudessa.

Tein välittömästi uuden tiedotteen ja pyysin tiedotusvälineitä ottamaan väärän kuvan ja nimen pois ja korvaamaan ne oikeilla. Lisäksi olimme yhteydessä tähän "väärään", jo karkumatkaltaan palanneeseen nuoreen ja pahoittelimme tapahtunutta. Muutamat mediat päättivät sitten tehdä uutisen siitä, kuinka poliisi oli julkaissut väärän kuvan ja nimen. Toki se sillä hetkellä tuntui epäoikeudenmukaiselta, mutta muutaman tunnin kuluttua asia oli jo unohtunut. Vaikka poliisina on tekemisissä arkaluontoisten tietojen kanssa, ei tiedon äärellä voi jähmettyä. Jokainen hoitaa virkatehtä-

viään virkavastuu ja yhteiskunnan etumielessä, mutta vahinkoja tapahtuu.

Kun viestintäpäällikkönä pidin päivittäistiedottamiskoulutuksia, nostin usein esiin näitä itselleni tapahtuneita viestintämokia. Kiinnitin myös huomiota siihen, että organisaatiossamme pidetään normaaliin työhön kuuluvana, että toisinaan joku ihminen satuttaa itsensä fyysisesti työ-

tehtävillä – asiakas tai poliisi. Jos sen sijaan tiedottamisessa joskus saadaan kolhuja ja siitä nousee otsikoita, se tuntuu olevan ylitsepääsemätön asia. Järjetöntä: katkennut kylkiluu on ihan okei, mutta vahingossa mediaan lipsahtanut väärä sanamuoto muka katastroffi?

Samoissa koulutuksissa minun oli tapana sanoa, että jos tiedottaminen jonkun kerran epäonnistuu ja siitä vastannut henkilö on saamassa asiassa moitteita, tahdon olla mukana siinä tilaisuudessa. Kaikenlainen "kurkkuharjaa kulmahuoneessa" -tyyppinen ajattelu ja johtamistapa nimittäin on niin mennyttä maailmaa, ettei sellaista pidä organisaatiossa hyväksyä. Jos työntekijä on pyrkinyt parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen, mutta sitten käykin vahinko, ei huutaminen tai nöyryyttäminen johda mihinkään. Meidän organisaatiomme fikset ihmiset kyllä ymmärtävät virheen tehtyään tarkastella työprosessejaan ja luultavasti seuraavalla kerralla tarkistavat asiat kahteen kertaan.

Poliisin työssä esitutkinnasta tiedottamista säätelee esitutkintalaki, jonka mukaan "oikeus antaa tietoja esitutkinnasta julkisuuteen on tutkinnanjohtajalla ja hänen esimiehillään sekä heidän määrämällään muulla virkamiehellä". Suomeksi tämä tarkoittaa, että on sovittavissa, kuka jutuista tiedottaa. Näin ollen se, että tutkinnanjohtaja on puolitoista kuukautta vuosilomalla, ei ole pätevä syy hillota kaikkien tutkittavana olevien juttujen tietoja pöytälaatikossa. Kun jotain erityistä on meneillään, hyvä esimies varmistaa tarvittavasti tiedon liikkumisen myös lomansa aikana. Tietenkään tutkintaa ei saa vaarantaa ja jollakulla tulee olla asiasta kokonaisnäkemys, jotta vain tarpeellinen määrä tietoa annetaan julkisuuteen.

Se, että tutkinnanjohtaja vastaa esitutkinnasta tiedottamisesta, ei tietysti tarkoita, etteivätkö kaikki koko poliisiorganisaatiossa tekisi muuta viestintää, kuten ennalta estävää tiedottamista. Viestintäasiantuntija Anna Sorainen kirjoittaa, että yksi viestinnän trendi on hierarkioiden murtuminen. Tämä näkyy Soraisen mukaan muun muassa siinä, ettei titteleillä tai asemalla sinänsä ole yleisön silmissä arvostusta, ja kaikista vähiten pompöosi titteli vaikuttaa nuorten silmissä. Parhaiten auktoriteettien murtumista todistaa se, että tutkimusten mukaan nuorten mielestä suurimpia vaikuttajia ovat videobloggarit, vloggaajat. Niinpä 2010-luvun mielipidejohtajia ovat ihmiset, joiden olemassaolosta nuorten vanhemmilla ei välttämättä ole edes tietoa.

Miten tämä murros näkyy poliisiorganisaation viestinnässä? Poliisi on linjaorganisaatio, poliisilaitokset ovat

SE, ETTÄ TUTKINNANJOHTAJA VASTAA ESITUTKINNASTA TIEDOTTAMISESTA, EI TIETYSTI TARKOITA, ETTEIVÄTKÖ KAIKKI KOKO POLIISIORGANISAATIOSSA TEKISI MUUTA VIESTINTÄÄ, KUTEN ENNALTA ESTÄVÄÄ TIEDOTTAMISTA.

päällikkövirastoja ja hierarkiat todellisuutta. Samalla olemme kuitenkin hyvin asiantuntijaorientoitunut virasto eikä organisaatiolamme ole vaikeuksia taipua siihen, ettei se, jolla on eniten metallia olkalaatoissaan, välttämättä olekaan paras puhumaan tietystä asiasta. Yhä useampi johtaja osaa iloita alaistensa ammattitaidosta ja rohkaisee näitä hyödyntämään sitä, oli kyse sitten viestinnästä tai muista työtehtävistä. Julkisuudessa puhuu se, joka parhaiten hallitsee kokonaisuuden, ei se, jolla on korkein virka-asema.

Ammattimaista ja neutraalia suhtautumista viestintään ei aina tehdä helppoksi. Joillain poliisiasemilla saattaa olla käytössä sellainen järjetön tapa, että aina, kun jonkun kollegan naama on vilahtanut lehdessä, tämä velvoitetaan tarjoamaan muille kakkukahvit. Puolustusvoimien kansainvälisissä tehtävissä ollessani puhuttiin mediakeissistä; mediassa esiintynyt joutui ostamaan lavallisen virvoitusjuomia muille. On selvää, että heti kun minulla oli valta ja mahdollisuus, lopetin tällaiset käytännöt saman tien. Eihän virkamiestä kuulu sanktioida – edes positiiviseen sävyyn – siitä, että tämä hoitaa julkisuuslain mukaisia tehtäviään kertomalla työstään. Tai siitä, että työntekijä tuottaa organisaatiolleen lisäarvoa, kun avaa kansalaisille toimintaamme median avulla. Jos tämä omituinen käytäntö olisi ollut käytössä esimerkiksi Lapin poliisilaitoksella,

olisi oikeasti merkittävä osa palkastani kulunut kollegojen kakkukahveihin.

Mutta palataanpa vielä siihen nuorempaan konstaapeliin. En tiedä, onko hän urallaan tähän mennessä joutunut kajoamaan sosiaaliseen mediaan, mutta toivon,

ettei hän sulje itseltään turhaan ovia ja estä omaa työllistymistään esimerkiksi netissä toimivana poliisina sillä, että vapaaehtoisesti tunnesyiden vuoksi tipahtaa muuttuvan maailman vankureilta.

* * *

Viestintä tuntuu siis käyvän välillä myös tekijöidensä tunteisiin, mutta ennen muuta sen soisi vaikuttavan vastaanottajiin. Artikkelini alussa kerroin, kuinka eläväinen kansalaismielipide onkaan sen suhteen, mitä poliisi työssään tekee. Sama eläväisyys jatkuu myös siinä, mitä poliisin työstä kerrotaan.

Mediassa näyttää tällä hetkellä vallitsevan adjektiivikiima. Kaikki on niin kovin hyytävää, kylmäävää, hellyttävää tai järkyttävää. Kansaa ”raivostuu” tämän tästä, etenkin somessa, ja nettilehtiä lukiessa tuntuu, ettei kukaan osaa enää suhtautua mihinkään sillä tavalla normaalisti, asioina. Tämä joutuu osin siitä, että monet mediatoimijat ovat erityisen riippuvaisia klikkauksista ja jutun parissa vietetystä ajasta. Vain luettu juttu tuo mainostuloja ja

lukija on saatava koukuttumaan tavalla tai toisella: yleensä tunteella. Mistä muut ovat tänään raivostuneet? Pitäisikö minunkin?

Onneksi poliiseina meidän ei tarvitse, emmekä me saa, tarjota viestinnällämme polttoainetta tunteiden roihulle. Huumorinappulaa voi kutkutella hyvällä maulla ja johonkin alkukantaiseen vetoa myös poliisikoiran uraansa aloittelevan pennun kuva. Huoli kadonneesta vanhuksesta tai oman polkupyörän turvallisuudesta on toivottava reaktio, jos se saa aikaan auttamista tai polkupyörän lukitsemista. Ampumatapauksessa kannattaa muistuttaa, että laukausten äänet saattavat aiheuttaa ihan ymmärrettävästi pelkoa. Henkeä ja terveyttä vaarantavissa tilanteissa tiedottaminen on ensisijaisen tärkeää turvallisuuden tunteen palauttamiseksi. Mutta liioitella ei saa, eikä tarvitse.

Hyvä viestintä siis herättää tunteita. Poliisin kuuluu kuitenkin aina viestinnässään mitoitaa ilmiöt ja asiat oikeille paikoilleen. Tavallista ihmistä uhkaavat rikokset ovat usein tieliikenteessä tai tietoliikenteessä tapahtuvia. Tielläliikkuja joutuu rattijuopon tai kaaharin takia onnettomuuteen. Petosrikos puolestaan vaanii helposti sitä, joka sinisilmäisenä liikkuu netissä kukkaron nyörit levällään. Näitä asioita ei kuitenkaan pelätä, eivätkä ne herätä suuria tunteita. Sen sijaan harvinaiset, vakavat ja äärimmäiset teot saavat paljon näkyvyyttä ja vaikuttavat turvallisuuden tunteeseen. Meidän tehtävämme on palauttaa asioita mittasuhteisiinsa. Kun seuraavan kerran näet jossain keskustelupalstalla väitteen siitä, että poliisi vähättelee tai salailee asioita,

kannattaa miettiä uudestaan. Voisiko kyse kuitenkin olla siitä, että asiasta on viestitty siinä suuruusluokassa, johon se tässä yhteiskunnassa kuuluu?

Poliisin on nykymaailmassa huolehdittava myös siitä, että tiedottaminen ei esimerkiksi laukaise väkivallantekoja jostain kansanryhmää kohtaan.

Juhana Torkki on kirjoittanut, kuinka ihmisen aivot eivät juurikaan ole muuttuneet 50 000 vuodessa. Torkki perustelee tätä sillä, että siinä missä esivanhempamme kokoontuivat leirinuotion ääreen kertomaan tarinoita, kokoonnumme nykyisin yhteisten tarinoiden ääreen sosiaalisen median äärelle. Media tiedostaa tarinoiden voiman, siksi se kertoo niitä mielellään. Poliisina työskentelevän on hyvä muistaa, että rikostarinat ja kertomukset traagisista tapahtumista ovat erityisen kiinnostavaa materiaalia ja ne "myyvät hyvin". Jokin omassa yksikössä tutkittavana oleva tapaus voi siis saada kohtuuttomalta tuntuvat mittasuhteet, kun media haluaa kertoa yleisölleen voimakkaan tarinan. Tarinat usein muuttuvat sitä herkullisemmiksi, mitä enemmän niissä on yksityiskohtia. Välillä tämä yksityiskohtien kaivelu ylittää selvästi hyvän maun rajat. Erään katoamista-pauksen yhteydessä toimittaja pyysi minua kuvailemaan tarkoin, millä tavalla kadonneen henkilön kehitysvamma oikein ilmenee. En kertonut.

Poliisina olossa on mahtavaa myös se, että ei tarvitse tarpeettomasti spekuloida asioilla. Jokin aika sitten Lapin alueella sattui auto-onnettomuus, joka alkutietojen mukaan kuulosti

POLIISINA TYÖSKENTELEVÄN
ON HYVÄ MUISTAA,
ETTÄ RIKOSTARINAT JA
KERTOMUKSET TRAAGISISTA
TAPAHTUMISTA OVAT
ERITYISEN KIIINNOSTAVAA
MATERIAALIA JA NE "MYyvät
HYVIN."

pahalta, mutta jonka seuraukset olivat lopulta lievät. Koska auto-onnettomuudet tapahtuvat julkisilla paikoilla ja kiinnostavat yllättävän monia, valmistelin tavalliseen tapaan aiheesta tiedotteen ja julkaisin sen. Tiedotteen lopussa kerrottiin, ettei aiheesta sillä hetkellä ole annettavaksi lisätietoja. Toimittaja kuitenkin soitti ja vaati saada puhua tutkinnanjohtajan kanssa.

Olin tarkoituksella tehnyt mahdollisimman kattavan tiedotteen ja tiesin, että sitä tarkempiin yksityiskohtiin emme tulisi menemään missään vaiheessa. Niinpä tiedustelin, millaisia lisätietoja toimittaja tarvitsee. Hän olisi halunnut tutkinnanjohtajan arvion siitä, mitä olisi voinut käydä, jos olisi käynyt hieman toisin. Sitä puhelua minun ei tarvinnut kuitenkaan ohjata tutkinnanjohtajalle. Pystyin heti kertomaan, että poliisi ei spekuloi.

On helppo kuvitella, millaisia otisikoita tutkinnanjohtajan spekulatioista olisi saanut: "Monen ihmisen henki oli vaarassa – poliisi: suuronnettomuus oli lähellä!". Onhan se tietysti raflaavampi kuin "Kolme autoa kolaroi nelostiellä, kaksi loukkaantui lievästi".

Kun ahkera opiskelusi tuottaa tulosta ja valintakokeessa menestyminen avaa sinulle Hervannan kampuksen portit, sinusta tulee lähipiirisi silmissä poliisi. Vaikka et ihan vielä olekaan poliisi, viestit silti poliisina. Kun jaat somessa jotain rikosasiaa käsittelevän uutisen, kaverisi pohtivat, miksi jaat juuri tämän uutisen, etkä niitä kymmeniä muita. Tarkalleen ottaen he miettivät, mitä tiedät tästä asiasta enemmän kuin he: miksi tämä on mielestäsi niin tärkeää ja kertooko se jostain isommasta ilmiöstä? Riviesi välit tutkitaan suurennuslasilla.

Laki edellyttää poliisilta tiettyä käytöstä myös vapaa-ajalla ja tämä pätee erityisen hyvin myös somessa. Vaikka poliisihenkilöstöllä on sananvapaus, on se toisinaan rajoitettu. Siksi oma roolinsa kannattaa tiedostaa alusta alkaen. Rikollista elämää tai laittomuuksia ihannoivan materiaalin jakaminen ei kerta kaikkiaan sovi. Kuten ei sovi myöskään virkapukukuva Tinderiin. Jokainen voi myös pohtia, voiko poliisin puolueettomuuteen luottaa, jos poliisi jakaa valikoidusti uutisia vaikkapa vain rikosepäilyistä, joissa epäilty on ulkomaalainen, ja sivuuttaa samalla suurimman osan rikoksista, eli ne, joissa epäillään alkuperältään suomalaista.

Irlantilainen, kymmenen vuotta Suomessa asunut tuttavani kertoi ihmetelleensä ulkomaalaisten kavereidensa kanssa, miksi poliisi näkyy niin usein erään tietyn yrityksen asiakkaana. Irlantilainen kavereineen oli tehnyt havaintonsa sen verran usein, että arveli meillä olevan virallista yhteistyötä. Kerroin hänelle ajas-

PYSTYIN HETI KERTOMAAN, ETTÄ
POLIISI EI SPEKULOI.

KUN JAAT SOMESSA JOTAIN
RIKOSASIAA KÄSITTELEVÄN
UUTISEN, KAVERISI POHTIVAT,
MIKSI JAAT JUURI TÄMÄN UUTISEN,
ETKÄ NIITÄ KYMMENIÄ MUITA.

IRLANTILAINEN, KYMMENEN
VUOTTA SUOMESSA ASUNUT
TUTTAVANI KERTOI IHMETELLEENSÄ
ULKOMAALAISTEN KAVEREIDENSA
KANSSA, MIKSI POLIISI NÄKYY NIIN
USEIN ERÄÄN TIETYN YRITYKSEN
ASIAKKAANA.

ta, jolloin tein työvuoroja Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen itäosissa: siellä ei öiseen aikaan ollut mikään muu paikka auki, kanta-asiakkuus oli siis pakon sanelema. Totesin, että poliisilla ei ole

yhteistyösopimusta tämän yrityksen kanssa, eikä toisille yrityksille tarjota parempaa palvelua kuin toisille. Hämmennyin silti kysymyksestä, sillä ei käy laatuun, että poliisi edes näyttäisi suosivan jotain liikeyritystä

toista enemmän, ellei kyseessä ole valtionhallinnon kilpailuttama palveluntarjoaja. Poliisia ei voi ostaa.

Poliisilla ei myöskään saa mainostaa. Siksi ei sovi, että poliisin vaatteet saatua esiinnyt sukulaisesi liikeyrityksen Facebook-päivityksissä tai että edistät omaa poliittista uraasi virka-aseman avulla.

* * *

Sanoilla on aina haluttu vaikuttaa paitisi hyvässä myös pahassa; propagandan juuret ovat pitkällä historiassa. Kun vallanpitäjä tahtoo muuttaa maailmaa, hän alkaa käyttää valitsemastaan menettelystä ylistävää kieltä ja kovin sanoin moittia muita vaihtoehtoja. Sanoilla miekkailu voi kestää pitkäänkin, mutta sanojen voimalla saadaan aikaan melkoisia maanvyörymiä. Sanoilla saatiin perusteltua esimerkiksi se, että lopulta monenkin mielestä oli

hyvä idea sulkea ihmisiä suurin joukoin keskitysleireille.

Sosiaalisen median kautta jokainen voi halutessaan käynnistää kansanliikkeen tai lietsoa vallankumousta. Jokai-

KOSKA VAHVA JA YHTENÄINEN
KANSA ON HANKALAMPI
TAIVUTELLA JONKUN
MUUN TAHTOON, TEHDÄÄN
INFORMAATIOVAIKUTTAMISTA
ENNEN MUUTA YHTEISKUNTIEN
HEIKENTÄMISEKSI JA
KAKSINAPAISUUDEN ELI
POLARISAATION LISÄÄMISEKSI.

nen voi olla "media" ja jakaa tietoa tai valhetta. Tuoreessa sisäisen turvallisuuden strategiassa, joka poliisinkin työtä ohjaa, sanotaan: ”Nopeasti leviävää valheellista tietoa on mahdollista käyttää tuhoisasti, verkossa on mah-

dollista mustamaalata ja uhkailla ihmisiä vailla pelkoa oikeusjärjestelmän rajoitteista. Yleinen mielipide ei ole koskaan ollut käsitteenä selvä, mutta sosiaalinen media saattaa entisestään vääristää sitä.”

Osaltaan juuri helppouden ja saatavuuden vuoksi elämme parhailaan aikakautta, jota leimaa tiedolla hämmentäminen. Sitä kutsutaan myös informaatiovaikuttamiseksi. Pyrkimyksenä on usein se, että asiat saadaan näyttäytymään sellaisessa valossa, että tiedon vastaanottajat tekevät itse itsensä kannalta haitallisia päätöksiä.

Koska vahva ja yhtenäinen kansa on hankalampi taivutella jonkun muun tahtoon, tehdään informaatiovaikuttamista ennen muuta yhteiskuntien heikentämiseksi ja kaksinapaisuuden eli polarisaation lisäämiseksi. Tästä syystä vale uutisia tehtailevat tahot yrittävät murentaa luottamusta myös viranomaisia ja valtiota kohtaan.

Osansa tästä saa myös poliisi, joka toistuvasti esiintyy tiedotusvälineiksi itseään kutsuvien verkkosivujen jutuissa ikävissä valossa. Tyypillistä tälle sekoittamiselle ja hämmentämiselle on, että asiat irroteetaan asiayhteyksistään ja poliisin toiminta esitetään perusteettomasti virheellisenä. Lakipykälää tulkitaan vastoin lainsäätäjän tarkoitusta ja asiat esitetään hämärässä valossa, eikä väitteiden kohteelle koskaan anneta tilaisuutta kertoa omaa näkemystään asioista.

Suomesta on sanottu, että meidän korkea koulutustasomme suojaa meitä suurimmalta disinformaation uhalta. Siltä suojaa myös journalistinen media, joka seuloo uutisiinsa lähteitä ja kaikkien osapuolten näkökulmia. Vaara onkin todellinen vasta, jos ihmiset alkavat uskoa valemmedian valheita tai jos he eivät usko enää oikein mihinkään.

Oleellinen osa tätä ilmiötä on se, että valheiden levittäjät väittävät olevansa totuuden asialla ja sen viimeisiä airuita. He myös vetoavat herkästi sananvapauteen vaatiessaan oikeutta sanoa ihan mitä tahansa. Olen usein hämmästellyt, kuinka monelle on epäselvää, mitä lakiin kirjattu sananvapaus oikeasti tarkoittaa. Se tarkoittaa oikeutta julkaista asioita ilman ennakkosensuuria. Sen sijaan vastuuvapaudesta sananvapaussäädännössä ei mainita sanakaan. Kukaan ei koskaan ole säätänyt lakia, joka vapauttaisi ihmiset vastuusta sanomistensa tai kirjoitustensa suhteen.

Mistä tämän kyseenalaisilla keinoilla vaikuttamisen sitten erottaa oikeasti tyytymättömästä kansalaisesta? Onhan totta, että toisinaan kansalaiset koke-

OLEN USEIN HÄMMÄSTELLYT, KUINKA
MONELLE ON EPÄSELVÄÄ, MITÄ
LAKIIN KIRJATTU SANANVAPAAUS
OIKEASTI TARKOITTAÄ.

vat poliisiin toimineen virkatehtävillä moitittavasti. Tätä varten on kehitetty kantelujärjestelmä, jolla asia saatetaan viralliseen prosessiin. Informaatiovai- kuttamiseen viitattavissa tapauksissa virallista prosessia ei yleensä edes yritetä, koska jo valmiiksi tiedetään poliisiin toi- mineen lain mukaan oikein. Sen sijaan omaa asiaa ajetaan valheilla ja musta- maalaamisella.

Poliisissa ilmiö on tunnistettu ja henkilöstöä ohjataan suojautumaan tältä vaikuttamiselta. Tärkeintä on toimia siten, että oma toiminta kes- tää kriittisen tarkastelun. Lisäksi on syytä asettaa verkkohäiriköt omaan arvoonsa. Samalla tavalla poliisi osaa laittaa oikeaan mittakaavaan sen, kun 13-vuotias kutsuu partiota "paskala- keiksi", eikä uhraa huutelijaan energi- aansa. Ei provosoiduta, kun provosoi- daan.

Poliisi organisaationa voi parhaiten suojautua ottamalla itse viestinnän il- matilan haltuun omien toimiensa osal- ta. Toisin sanoen tekemällä sitä, mistä tässä artikkelissa on koko ajan puhut- tu: ammattitaitoista viestintää oikeaan aikaan.

* * *

Poliisin työssä on monenlaisia vaativia erityistilanteita, joissa vaativimmis- sa käyttöön otetaan parhaat voimat. Vaikka perustoimet onnistuvat meistä jokaiselta, erikoistunut ammattilainen

on vaativassa tilanteessa paikallaan. Yhtä lailla vaativissa tilanteissa vies- tinnän tulee olla harjoiteltua ja sitä te- kemässä pitää olla ykkösketju.

Menneessä maailmassa viestintää laitettiin tekemään ne, joille ei keksitty muuta hommaa. Se oli aikaa, jolloin kaik- ki, mitä tv:ssä sanot- tiin, oli muka totta ja opettajaa, poliisia ja kansanedusta- jaa uskottiin ja kunnioitettiin pelkän aseman takia. Nykyisessä maailmassa jokainen ihminen on oman elämänsä uutistoimisto ja on tavallista, että jopa alojensa johtavien asiantuntijoiden näkemykset kiistetään siksi, että ”oma fiilis on erilainen”. Tiedon oikeellisuus- desta käydään omassa päässä jatkuvaa neuvottelua, ja poliisinkin pitää pe- rustella väitteensä. Oman lusikkansa soppaan upottaa edellä käsitelty infor- maatiovaikuttaminen.

Poliisityö on osastensa summa, jos- sa viestintä vaikuttaa siihen, kuinka partio otetaan keikkapaikalla vastaan, ja partion käytös siihen, kuinka us- kottavana viestintää pidetään. Tämä riippuvuus on hyvä sisäistää maail- massa, jossa kokonaiset organisaatiot voidaan leimata pitkäksi aikaa yhden epäonnistumisen vuoksi ja maineen menettäminen on yhden klikkauksen päässä. Poliisissa kynä tukee miekkaa, kun pidämme yllä yleistä järjestystä ja turvallisuutta.

LINKKEJÄ

- Laki viranomaistoiminnan julkisuudes- ta: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajanta- sa/1999/19990621>
- Elina Katajamäen blogikirjoitus sanan- vapauden merkityksestä: http://www.poliisi.fi/poliisista_paivaa/elina_kata- jamaki/1/1/sananvapaasti_vastuus- sa_52326
- Marko Luotosen blogikirjoitus kuu- den euron pitsoista: http://www.po- liisi.fi/poliisista_paivaa/marko_luo- tonen/1/1/taman_ihmiset_muista- vat_poliisin_kuuden_euron_pitsas- ta_44886
- Anna Soraisen blogikirjoitus viestintä- kulttuurin muutoksista: <http://www.ground.fi/viestintakulttuurin-muutok- sen-trendit-x-4/>
- Sisäisen turvallisuuden strategia: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80782/sisai- sen-turvallisuuden-strategia-verkko- versio.pdf?sequence=4>
- Tornion turvallisuuskahvilan materiaalit: http://www.uva.fi/fi/sites/turvallisuus- kahvila/tornion_turvallisuuskahvila/

KIRJALLISUUTTA

- Limnell, Jarno (toim.): Suomen idea. Docendo 2016.
- Pörsti, Joonas: Propagandan lumo. Sata vuotta mielten hallintaa. Teos 2017.
- Riiheläinen, Janne: #TURPO. Turval- lisuuspolitiikan tunteet ja järki. Docen- do 2017.
- Torkki, Juhana: Tarinan valta. Kerto- mus luolamiehen paluusta. Otava 2014.

POLIISITYÖ ON OSASTENSA SUMMA,
JOSSA VIESTINTÄ VAIKUTTA
SIIHEN, KUINKA PARTIO OTETAAN
KEIKKAPAIKALLA VASTAAN, JA
PARTION KÄYTÖS SIIHEN, KUINKA
USKOTTAVANA VIESTINTÄÄ
PIDETÄÄN.

TIMO KORANDER

TUTKIJAT POLIISISSA

TIMO KORANDER ON OPINNÄYTE-
OPINTOJEN, TUTKIMUSMENETELMIEN
JA KRIMINOLOGIAN YLIOPETTAJA
POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUSSA.
HÄNEN URANSA POLIISISSA OPE-
TAVANA TUTKIJANA JA TUTKIVANA
OPETTAJANA ALKOI JO VUONNA
1993 SILLOISESSA POLIISIOPISTOSSA.

KORANDER ON KRIMINOLOGIASTA
VÄITELLYT OIKEUSTIETEEN TOHTORI.

OPEUKSEN OHELLA KORANDER
TEKEE TIEEELLISTÄ TUTKIMUSTA
POLIISISTA, MUUN MUASSA POLIISIN
AMMATTIKULTTUURISTA.

Olen työskennellyt yli kaksi vuosikymmentä rikollisuuden ja sen kontrollin tieteellisenä tutkijana, kriminologina ja tiedeopettajana Poliisiammattikorkeakoulussa ja sen edeltäjässä Poliisiopistossa, Espoossa. Erään mielenkiintoisimmista tutkimuksista teimme kollegojen kanssa vuosituhaten vaihteessa Tampereella, jossa nuorisolla oli perjantai- ja lauantai-iltaisina tapana kokoontua juhlimaan ja julkisesti juomaan alkoholia.

Tämä nuorison käytös häiritsi ankarasti kansalaisia, kuten niin monessa muussakin kaupungissa noihin aikoihin. Niinpä Tampereen poliisi päätti pistää keskustan tehovalvontaan. Aloitettiin vuoden kestävä nolatoleranssikokeilu, jossa perjantai- ja lauantai-iltoihin panostettiin aiempaa suuremmalla miehistövoimalla. Myös silloisen Poliisikoulun opiskelijoita osallistui lukuisina iltoina useallakin poliisimajalla ohjaajien kanssa tiukennettuun valvontaan.

Linjana oli puuttua mahdollisim-

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

man moneen nuorten aiheuttamaan häiriöön, kaikki mahdolliset pullot takavarikoitiin ja tyhjennettiin ja sakkoja annettiin mahdollisimman usealle alaikäiselle ”julkijuojalle”. Lukuisia nuoria vietiin myös sosiaalityön nuorisopäivystykseen, Pausiin, josta lastensuojelun virkailijat olivat tapahtuneesta yhteydessä nuorten vanhempiin.

Me tieteelliset tutkijat seurasimme monilla eri tavoin mitä tapahtui: haastattelimme poliiseja, lastensuojelun ammattilaisia ja nuoria itseään ja teimme lomakekyselyjä tamperelaisille. Kaikilta kysyimme, mitä he olivat kokeneet ja havainneet projektia ennen, sen aikana ja sen jälkeen. Analysoimme tarkkaan rikos- ja häiriötilastoja pitkältä ajalta, jotta pystyimme näkemään, millaisia muutoksia tapahtui.

Palataan noihin muutoksiin myöhemmin.

Tällainen tieteellinen tutkimus tuottaa tärkeää tietoa siitä, miten poliisi toimii ja mitä poliisitoiminnasta seuraa. Sillä saadaan tärkeää tietoa poliisitoiminnan suunnitteluun, ohjaamiseen ja johtamiseen. Tieteellisellä tutkimuksella voidaan monin tavoin palvella poliisia ja tarkastella kriittisesti, miten poliisi toimii ja mitä siitä seuraa ja miten kansalaiset kokevat poliisitoiminnan.

Toimin siis tutkijana poliisissa ja opetan poliisissa, miten tällaista poliisialan tutkimusta tehdään. Mutta,

mutta! Suurin osa poliisissa toimivista tutkijoista ei ole näitä tiedetutkijoita, vaan he ovat rikostutkijoita, ”dekkareita”. Molemmista kuitenkin puhutaan poliisin arjessa tutkijoina. Tämä artikkeli syventyy tarkastelemaan näiden tutkijoiden työn samankaltaisuuksia ja eroavuuksia. Samankaltaisuutta

TÄLLAINEN
TIETEELLINEN
TUTKIMUS TUOTTAA
TÄRKEÄÄ TIETOA
SIITÄ, MITEN POLIISI
TOIMII JA MITÄ
POLIISITOIMINNASTA
SEURAA.

löytyy rutkasti!

Tutkijoiden töillä, niin rikostutkinnalla kuin tieteellisellä tutkimuksella, on paljon yhtäläisyyksiä. Näiden yhtäläisyyksien avulla ne, jotka tuntevat rikostutkintaa, mutta eivät niinkään tiedepohjaista tutkimustyötä, voivat saada lisäymmärrystä ja valaisevia välähdyksiä näiden kahden välillä. Samalla itse asiassa voi oppia molemmista ja toisinkin päin – tiedetutkijat rikostutkinnasta! Molemmissa on varsin samanlaiset periaatteet sekä prosessit ja tuotoksetkin. Olennaista on suunnitelmallisuus, systemaattisuus, objektiivisuus, ongelman ratkaisu eli vastausten etsiminen keskeisiin kysymyksiin, erilaiset aineiston hankinnan välineet ja aineiston analyysit tuloksineen sekä raportointi loppupäätelmiseen ja yhteenvetoiineen. Kaikki nämä kirjataan loppuraportteihin, joita ovat esitutkintapöytäkirja ja tutkimusraportti. Lisäksi tehdään arvioiva pohdinta, miten onnistuttiin ja missä olisi kehitettävää. Tämä viimeinen kirjataan tutkimuksessa raporttiin, kun

taas esitutkintaprosessissa rikostutkijat ja tutkinnanjohtaja käyvät loppuarviokustelut ja lopulta syyttäjä arvioi esitutkintapöytäkirjan avulla tapauksen.

On hyvä ymmärtää, että molempia tutkijan töitä opetellaan Poliisiammattikorkeakoulussa, niin rikostutkijan kuin tieteellisen tutkijan. Nimittäin poliisin AMK- ja YAMK-opinnäytteet rinnastetaan korkeakoulussa tehdyiksi tieteelliseksi tutkimuksiksi, joissa harjoitellaan tieteellistä kirjoittamista. Ja tietenkin Polamkissa opiskellaan rikostutkijan osamista. Jotta käsitteet eivät mene sekaisin, määritellään ne tässä. Kun jatkossa puhutaan rikos- tai esitutkinnasta tai pelkästä tutkinnasta, sen tekijät ovat poliisin rikostutkijoita ja tutkinnanjohtajia. Kun jatkossa puhutaan tutkimuksesta, tarkoitetaan tiedetutkimusta, jota tieteelliset tutkijat tekevät.

* * *

Rikostutkintaa on luonnollisesti suunniteltava ja johdettava. Rikostutkinnan johtaja ja rikostutkijat yhdessä suunnittelevat, miten rikostapausta lähdetään tutkimaan. Suunnitellaan, kuinka monta poliisia voidaan sitoa vaikkapa puukotustapauksen tutkintaan. Päätetään kuka rikostutkija hoitaa teknisen tutkinnan, esimerkiksi käy läpi rikospaikan jälkiä ja puukotusvälinettä, ja kuka rikostutkija puolestaan hoitaa rikoksesta epäillyn kuulustelun ja mahdollisten todistajien etsinnän ja kuulemisen. Vakavampien rikosten esitutkintaa varten tehdään tutkintasuunnitelma, johon kirjataan lukuisia esitutkinnassa selvitettäviä seikkoja: jut-

TUTKIJOIDEN TÖILLÄ, NIIN
RIKOSTUTKINNALLA KUIN
TIETEELLISELLÄ TUTKIMUKSELLA, ON
PALJON YHTÄLÄISYYKSIÄ.

OLENNAISTA ON SUUNNITELMALLISUUS,
SYSTEMAATTISUUS, OBJEKTIIVISUUS,
ONGELMAN RATKAISU ELI
VASTAUSTEN ETSIMINEN
KESKEISIIN KYSYMYKSIIN,
ERILAISET AINEISTON HANKINNAN
VÄLINEET JA AINEISTON
ANALYYSIT TULOKSINEEN SEKÄ
RAPORTOINTI LOPPUPÄÄTELMINEEN
JA YHTEENVETOINEEN.

tukokonaisuuden yleiskuvaus, epäillyt rikokset ja niiden tekoajat ja -paikat, rikoksista epäillyt henkilöt, rikoksen uhrien eli asianomistajien tiedot, alustava tapahtumakuvaus, todistelu, rikosvahingon määrä ja tarpeen mukaan muitakin tutkittavia asioita, kuten oikeushenkilön rangaistusvastuu, rikoshyödyn jäljittäminen ja liiketoimintakiellon edellytykset.

Kun esitutkinnassa tehdään rikoksen tutkintasuunnitelma, niin samoin tieteellisessä tutkimuksessa ja opinnäytteissä tehdään suunnitelma, joka ohjaa tutkimusprosessin etenemistä. Kyseessä on tutkimussuunnitelma. Tutkimussuunnitelmaa voidaan nimittää Polamkissa opinnäytesuunnitelmaksikin.

Niin esitutkintasuunnitelmassa kuin opinnäyte- ja tutkimussuunnitelmassa määritellään alustavasti, millaista ongelmaa lähdetään ratkaisemaan. Esitutkinnassa käytetään hyväksi aiempaa tietoa siitä, mitä tällaisista rikoksista tiedetään, niin juridisesti kuin rikostutkinta-asiantuntijuuden ja -kokemuksen pohjalta. Mitä esimerkiksi aiemmista puukotustapauksista tiedetään, miten niitä on aiemmin tutkittu? Samoin tiedetutkimuksessa selvitetään, mitä aiempaa tietoa, tutkimusta ja kirjallisuutta löytyy. Kun saadaan selville, mitä tutkittavasta aiheesta jo ennestään tiedetään, voidaan määritellä, mitä uudessa suunnitellussa tut-

kimuksessa jää ratkaistavaksi. Lisäksi suunnitellaan, millaisin resursein lähdetään liikkeelle, onko kyseessä yhden vai useamman tutkijan työ ja palkataan ko tutkimusapulaisia. Suunnitellaan, millaista aineistoa alustavasti kerätään ja millä välineillä aineisto analysoidaan: tehdäänkö esimerkiksi haastattelututkimus, jossa kasvokkain haastatellaan tutkittavia äänittäen

haastattelut, vai lähetetäänkö valituille vastaajille kyselylomake sähköposteihin tai paperilomakkeena vai löydetäänkö vastaus kenties poliisin lukuisista rekistereistä ja tilastolähteistä? Kaikkia näitä käytettiin aluksi kertomassani Tampereen keskustan tehovalvontahankkeen arvioinnissa.

Rikoksen tutkintasuunnitelma ja tutkimussuunnitelma saattavat tutkinnan ja tutkimuksen prosesseissa muuttua ja edetä muualle kuin osattiin suunnitella. Niinpä molempia suunnitelmia päivitetään ja täsmennetään tutkinnan ja tutkimuksen prosessien edetessä. Näin tutkimusta pystytään suuntaamaan uudelleen määriteltyihin tutkimuskysymyksiin, joita pyritään ratkomaan, jos – ja kuten useinkin – osoitetaan, että alkuperäiset suunnitelmat oli tehty liian vähäisen tiedon pohjalta, ja kun nyt on jo tutkittu pidemmälle, tiedetään mikä on tärkeämpää ratkaista. Tutkinta- sekä tutkimussuunnitel-

maa rajataan ja suunnataan molempien prosesseissa aiempaa osuvammiksi. Ja siksi esitutkinnassa voidaan ottaa uusia ja useitakin eri tutkintalinjoja. Esimerkiksi jos ensimmäinen epäilty puukottaja voidaan olettaa syyttömäksi, ryhdytään etsimään muita epäiltyjä.

Tutkintasuunnitelmasta syntyy tulevan esitutkintapöytäkirjan johdanto. Samoin tieteellistä tutkimussuunnitelmaa käytetään mahdollisimman paljon hyväksi tulevassa tutkimusraportissa. Usein lähes kaikki tutkimussuunnitelman teksti pystytään sisällyttämään lopulliseen raporttiin, ja on jopa niin, että useat tutkijat jatkavat tutkimussuunnitelmapohjan täydentämisellä tutkimuksen kirjoittamista, eli suunnitelmasta päivittyy pikkuhiljaa itse tutkimusraportti.

Alustavasta tutkintasuunnitelman hahmotelmasta tulee tutkintaa ohjaava, varsinainen ja virallinen tutkintasuunnitelma siinä vaiheessa, kun esitutkintaviranomainen ja syyttäjä ovat sen hyväksyneet viimeistään yhteisessä aloituskeskustelussa. Samoin tutkimussuunnitelmalle tarvitaan ensinnäkin tutkimuksen ja opinnäytetyön ohjaajan hyväksyntä ja usein vaaditaan erikseen anottu ja hyväksytty virallinen tutkimuslupa. Polamk myöntää pitkälti poliisissa tapahtuvan tutkimuksen tutkimusluvut. Niissä tilanteissa, joissa tarvitaan tutkimuslupa, esimerkiksi jos tutkimus ja opinnäytetyö koskee poliisin ei-julkisia henkilörekistereitä, kuten rikosilmoitusjärjestelmää, tulee tehdä pätevä ja varsin pitkälle viety tutkimussuunnitelma, jota varten pitää käytännössä tehdä jo aika paljonkin tutkimustyötä.

RIKOKSEN TUTKINTASUUNNITELMA
JA TUTKIMUSSUUNNITELMA
SAATTAVAT TUTKINNAN JA
TUTKIMUKSEN PROSESSEISSÄ MUUTTUA
JA EDETÄ MUUALLE KUIN OSATTIIN
SUUNNITELLA.

ESIMERKIKSI JOS ENSIMMÄINEN
EPÄILTY PUUKOTTAJA VOIDAAN
OLETTAAKIN SYYTTÖMÄKSI,
RYHDYTÄÄN ETSIMÄÄN MUITA
EPÄILTYJÄ.

Kaikessa pyritään systemaattisuuteen, järjestelmällisyyteen. Sieltä sun täältä, miten sun sattuu, ei tietoa kerällä, vaan kaikki kerättävä tieto pyritään keräämään systemaattisesti ja dokumentoidusti (eli kirjaamalla tarkasti muistiin) molemmissa prosesseissa.

Rikostutkinnassa käydään lakitekstit systemaattisesti läpi: esimerkiksi minkä rikoksen tunnusmerkit täyttyvät eli mistä rikoksesta on tutkinnassa kyse. Systemaattisesti pohditaan mitä tullaan tekemään ja miten. Esitutkinnassa käytetään niin taktisia kuin teknisiä rikostutkinnan menetelmiä. Kuulustellaan todistajia ja asianosaisia, tehdään kotietsintöjä, takavarikkoja, kiinniottoja ja pidätyksiä. Etsitään rikostietokannoista vastaavia juttuja eli pyritään sarjoittamaan, onko tekijä mahdollisesti sama kuin muissa vastaavissa rikoksissa. Hankitaan teknisiä todisteita; sormenjälkiä, teletunniste- ja telekuuntelutietoja. Kaikessa pyritään suunnitelmallisuuteen ja systemaattisuuteen. Suunnitelmallisuutta on edelleen se, että voidaan suunnitella useita tutkintalinjoja, eli esimerkiksi auki olevassa puukotustapauksessa voi olla samanaikaisesti useita eri rikoksesta epäiltyjä.

Niin ikään tieteen teossa edetään

organisoidusti ja systemaattisesti. Jo alkuvaiheessa tehdään systemaattinen kirjallisuuskatsaus, jotta tiedetään, mitä asiasta tiedetään aiemmin. Toisinaan koko tutkimus voi perustua täysin kirjallisuuteen, jolloin tutkimus perustuu pelkästään aiempaan tietoon, mutta sen uuteen kokoavaan analyysiin. Voidaan kerätä suunnitellusti muutaman henkilön haastatteluaineisto tai lähettää laajalle otokselle lomakekysely tai tehdä rikostietokantojen ja rikostilastojen perusteella tilastollista

analyysia. Edellinen on kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta ja jälkimmäiset kvantitatiivista eli määrällistä tutkimusta.

Systemaattisuuden periaatteeseen liittyy pyrkimys objektiivisuuteen. Näkemyksiä ei perusteta omiin mielipiteisiin ja ennakoasenteisiin, vaan hankitaan pitäviä todisteita, sellaisia, että niiden voidaan osoittaa olevan rikostutkijan tai tutkijan näkemyksistä riippumattomia, siis objektiivisia. Siksi aineistoa on hankittava suunnitelluilla ja perusteluilla menetelmillä, joilla pystytään saamaan perusteltuja tuloksia ja väitteitä tosiasioista. Pitää olla lähdekriittisyyttä sitä kohtaan, mitkä kelpaavat aineistoiksi ja lähteiksi. Edelleen tieteen, tieteellisen tutkimuksen yksi keskeinen arvo on pyrkimys objektiivisuuteen, jossa läh-

dekriittisesti tarkastellaan, mitkä lähteet ovat riittävän tasokkaita, että niihin voidaan tutkimuksessa viitata.

Esitutkinnassa on määriteltävä monenlaisia kyseiseen rikostapaukseen sopivia käsitteitä. Mikä rikos on mahdollisesti tapahtunut, mitä lakia on rikottu ja millaista näyttöä voidaan asiassa saada? Millaiset asiat todistavat epäilyn syyllisyyttä tai syyttömyyttä ja millainen saattaisi olla teosta tuleva rangaistus?

Jos johonkin seikkaan aiotaan esitutkinnassa vedota, niin se tulisi myös pystyä todistamaan eli näyttämään toteen, että näin on tapahtunut. Vaikkapa se, onko henkilöä pahoinpidelty nyrkiniskulla, voidaan todistaa lääkärin ja mahdollisten todistajien lausunnoilla ja mahdollisella valvontakameran tai kännykän videolla. Nyrkinisku voi jäädä lieväksi pahoinpitelyksi, mutta se voi olla myös paljon vakavampaa. Siinä tapauksessa, että uhri kaatuu ja lyö päänsä katukiveen ja kuolee päävamman, voidaan tutkia henkirikosta, esimerkiksi nimikkeillä pahoinpitely ja kuolemantuottamus. Rikostutkijat pohtivat, mitä tiedetään aiemmista rikostutkinnoista tällaisista tapauksista tai mitä tietoa on jo olemassa rikoksen mahdollisista tai tiedetyistä tekijöistä, epäillyistä. Lopulta kaikki tarpeellinen kirjataan ensin esitutkintasuunnitelmaan ja sitten esitutkintapöytäkirjaan. Oikeuskäytännöstä, esimerkiksi korkeimman oikeuden ennakkopäätöksistä, löytyy usein esimerkkejä, miten asioita on ratkaistu vastaavanlaisissa tapauksissa, vaikka nii-

JOS JOHONKIN SEIKKAAN AIOTAAN
ESITUTKINNASSA VEDOTA, NIIN SE
TULISI MYÖS PYSTYÄ TODISTAMAAN
ELI NÄYTTÄMÄÄN TOTEEN, ETTÄ
NÄIN ON TAPAHTUNUT.

tä ei yksittäiseen esitutkintaan sinänsä sovelletaisikaan.

Samoin tiedetutkimuksessa on määriteltävä näkökulma, käsitteet ja tietopohja. Ensin arvioidaan karkeasti, onko meillä esimerkiksi psykologinen, hallintotieteellinen, sosiologinen vai oikeusdogmaattinen vai kenties ammatillinen ja käytännöllinen näkökulma tutkimuksessa ja opin- näytteessä. Entä mitä näiden pohjalta tiedetään etukäteen? Mitä aiemmassa kirjallisuudessa, tutkimuksessa ja asiantuntijatiedossa on kirjoitettu tästä aiheesta? Kirjallisuuden perusteella pystytään määrittelemään keskeiset käsitteet tutkimukselle. Tutkimuksessa tämä muodostaa niin sanotun tieto- eli teoriapohjan, jonka tulisi olla mahdollisimman kiinteästi yhteydessä ratkaistaviin ongelmiin. Tämän aiemman tiedon tulisi olla apuna, kun määritellään ongelmaa, mitä ollaan ratkaisemassa eli mihin kysymykseen tai kysymyksiin ollaan vastaamassa eli mihin tutkimuksella ollaan hakemassa ratkaisua. Samoin rikostutkinnassa aiempi tieto muun muassa olosuhteista, rikoksista, tekijöistä ja tekotavoista auttaa käsillä olevan ongelman ratkaisussa.

Esimerkiksi siinä Tampereen nol- latoleranssikokeilun tutkimuksessa, joka alussa esiteltiin, etsittiin aiempia tutkimuksia niin Suomesta kuin ulkomailta. Millaisia tuloksia vastaavanlaisista tiukennetun ja kohdiste-

tun poliisin tehovalvontahankkeista on saatu? Suomesta löytyi esimerkik- si tuloksia asunnottomiin alkoholis- teihin – joita vuosikymmeniä sitten Suomessa oli nykyistä monin verroin enemmän – kohdiste- tusta tehostetusta kont- rollista. Toisaalta löytyi havaintoja katuprosti- tuutioon kohdistetusta tiukennetusta valvon- nasta. Ulkomailta löytyi paljon hankkeita, kuten

erityisesti 1990-luvun New Yorkista, josta käsite nollatoleranssikin, Zero Tolerance, on kotoisin. Nollatole- ranssi on vertauskuva sille, että poliisi yrittää jollain tietyllä alueella mahdol- lisimman tiukasti puuttua kaikkeen häiritsevään ja rikolliseen. Lukuisista muiden maiden tutkimuksista löytyi todella monenlaisia tuloksia, joita oli erittäin mielenkiintoista vertailla Tam- pereen kokeilun tuloksiin, joista myös löytyi moninaisuutta.

Tässä kohtaa haluan kehua tutkijan parasta kaveria, joka on erinomainen kirjasto. Minulle se kirjasto on Pol- amkin oma kirjasto. Se on viihtyisä, puoleensa vetävä ja kattava poliisi-, oi- keus- ja yhteiskunta-alan kirjasto. Siel- lä on erittäin ammattitaitoinen, ystä- vällinen ja avulias henkilökunta, jonka avulla löytää erinomaisia lähteitä niin Suomesta kuin ympäri maailmaa. He myös kouluttavat opiskelijoita tiedon- hakuun, jotta opinnäytteisiin onnis- tuttaisiin saamaan mahdollisimman pätevää ja lähdekriittisesti korkea- tasoista lähdemateriaalia.

KIRJALLISUUDEN
PERUSTEELLA PYSTYTÄÄN
MÄÄRITTELEMÄÄN
KESKEISET KÄSITTEET
TUTKIMUKSELLE.

Tieteellisessä työssä on hyvän tieteelli- sen käytännön ja eettisten periaatteiden vuoksi viitattava tarkasti aiempaan tie- toon, jota käytetään oman tutkimuksen pohjana ja apuna. Aiemmin vastaavia ai- heita käsitelleiden tutkijoiden töihin tulee viitata tarkkaan ja antaa heille arvostus tehdystä työstä. Tällöin käytetään lähde- viittausta, jossa tekstiin merkitään selväs- ti kirjoittajan nimi ja teoksen vuosi ja vii- tatut sivunumerot, kuten vaikkapa (Hai- kansalo & Korander 2019, 10). Lähde- luetteloon merkitään kaikki tarpeellinen (bibliografinen) tieto, jotta lukija löytää lähteen äärelle: Haikansalo, Anu & Ko- rander, Timo 2019. Opinnäytetyöohje. Opinnäytetyön prosessi, toteutus ja arvi- ointi poliisi (AMK) -tutkinnossa. Tampe- re. Poliisiammattikorkeakoulu. Teos luet- tu Polamkin sähköisestä oppimisympäris- tä, Moodlesta 18.9.2019. Verkko-osoite liitetään nykyään lähdeluetteloon, mutta tässä esimerkissä sitä ei nyt tarvita.

Vastaavasti rikostutkinnassa tehdään useita eri raportteja, joihin merkitään sel- västi, mistä lähteestä on kysymys. Onko kyse rikosilmoituksesta, rikospaikkavalo- kuvista, teknisistä todisteista tai vaikkapa kuulusteluista? Täten rikostutkinnassakin käytetään tietynlaista systemaattista läh- deviiittausta dokumentoinnissa.

* * *

Keskeisimmät tuotokset, jotka rikostut- kinnasta ja tieteellisestä tutkimuksesta syntyvät, ovat kirjallisia tuotoksia, kirjoi- tettuja raportteja. Jo aiemmin esiteltiin molempien suunnitelmat, mutta myös nämä loppuraportit muistuttavat toisi-

TÄSSÄ KOHTAA HALUAN KEHUA
TUTKIJAN PARASTA KAVERIA, JOKA
ON ERINOMAINEN KIRJASTO.

TIETEELISESSÄ TYÖSSÄ ON HYVÄN
TIETEELLISEN KÄYTÄNNÖN JA
EETTISTEN PERIAATTEIDEN VUOKSI
VIITATTAVA TARKASTI AIEMPAAN
TIETOON, JOTA KÄYTETÄÄN OMAN
TUTKIMUKSEN POHJANA JA APUNA.

aan. Näiden kirjallisten tuotosten, yhtäältä esitutkimuspöytäkirjan ja toisaalta tutkimusraportin, yhteneväisyydet ovat yllättävän ilmeiset.

Esitutkimuspöytäkirja on esitutkimuksen kaikista tärkein raportti, koska sen avulla rikosoikeusprosessi etenee poliisissa ja poliisista eteenpäin. Esitutkimuspöytäkirja palvelee kaikkia asianosaisia eli rikoksesta epäiltyä ja rikoksen uhria, heidän asianajajiaan sekä syyttäjää ja tuomioistuinta rikosprosessin seuraavassa vaiheessa. Esitutkimuspöytäkirjan rakenne on seuraava: kansilehti, sisällysluettelo, johdanto esitutkimuksen tuloksineen, kuulustelut, merkintälehti liiteluetteloinen ja liitteet.

Kansilehdellä esitellään henkilöt, asiat ja asiayhteydet, joita käsitellään kyseisessä esitutkimuspöytäkirjassa. Esimerkiksi puukotustapauksessa ilmoitetaan epäilty puukottaja tai epäilty puukottajat, puukotuksen uhri, mahdolliset todistajat sekä se, missä, milloin ja millaisissa olosuhteissa puukotus tapahtui. Sisällysluettelo kertoo pöytäkirjan rakenteen. Johdannon alussa on rikosilmoituksen viimeisin versio. Rikosilmoitukseen on kirjattu tieto siitä, miten tapahtuma on tullut poliisin tietoon, lisäksi rikosilmoituksessa on alustava kuvaus tapahtumasta. Jo rikosilmoitukseen on kirjattu myös se, millaisista rikoksista saattaa olla kyse, ja tapahtumakuvaus-

ta käy ilmi näihin rikosnimikkeisiin vaikuttavat tunnusmerkistöseikat: puukotustapauksessa on kirjattava muun muassa tieto siitä, onko uhri saanut lieviä vai vakavia vammoja vai jopa kuollut. Rikosilmoituksen jälkeen varsinaisessa johdantotekstissä esitellään, esimerkiksi Esitutkimuksen tuloksia -otsikon alla, tiiviisti poliisityön tuloksia, kuten mitä tietoja kuulusteluista, teknisestä ja muusta

näytöstä on saatu. Itse kuulustelut ja kuulustelupöytäkirjat esitellään omassa luvussaan. Kuulustelupöytäkirjoihin on kirjoitettu olennainen siitä, mitä epäillyt, uhrit ja todistajat ovat kuulusteluissa sanoneet, ja lisäksi niihin on tarvittaessa kirjattu myös kuulusteltaville esitettyjä kysymyksiä ja kuulustelunaikaisia tapahtumia. Kuulusteluja voidaan verrata tieteellisiin tutkimushaastatteluihin, joissa kuunnellaan esimerkiksi haastateltavien kansalaisten näkemyksiä poliisista, rikosoikeuslaitoksesta ja siinä annetuista rangaistuksista, jos niistä halutaisiin tutkimuksessa tietää.

Esitutkimuspöytäkirjan merkintälehti liiteluetteloinen sisältää tiedot esitutkimuksessa käytetyistä pakkokeinoista. Merkintäledelle merkitään jokainen nouto esitutkimukseen, kiinniottaminen, pidättäminen, vangitseminen, kotietsintä, omaisuuden hukkaamiskielto tai takavarikko sekä muut pakkokeinot, jos tietoa tarvitaan syyteharkinnassa

tai oikeudenkäynnissä. Liitteisiin tulee sijoittaa kaikki tarpeellinen oikeusprosessissa tarvittava materiaali, mitä muualla pöytäkirjassa ei näy, tai liitteissä dokumentoidaan muualla jo sanottuja asioita. Liitteiden tavanomaista sisältöä ovat teknisistä tutkimuksista saadut lausunnot, tutkinnassa otetut valokuvat, päätökset voimassa olevista takavarikoista, hukkaamiskielloista ja matkustuskielloista sekä mahdolliset omaisuusluettelot.

Kun verrataan esitutkimuspöytäkirjaa perinteiseen tieteelliseen tutkimusraporttiin, huomataan, että ne ovat lähes identtisiä. Tutkimusraportin osiahan ovat kansi, tiivistelmä, johdanto, sisällysluettelo, kirjallisuuskatsaus eli tietopohja, tutkimusongelmat eli -kysymykset, aineiston kuvaus, menetelmien kuvaus, tulokset, johtopäätökset tuloksista, itsearviointi eli pohdinta onnistumisista ja kehittämiskohdista, lähdeluettelo ja liitteet. Esitutkimuspöytäkirjan ja tutkimusraportin rakenne ovat häkellyttävän samanlaisia. Eikä se ole mikään ihme.

Tärkeää on muistaa, että molemmat raportit palvelevat muitakin kuin tekijöitä, esitutkimuksessa asianosaisia, syyttäjää ja tuomioistuinta ja tutkimusraportissa lukijaa, joita ovat esimerkiksi ne, joita tutkittu asia koskee tai kiinnostaa, ja toiset tutkijat, jotka tekevät saman aihepiirin tutkimusta. Edelleen molempien tuotosten hyvällä laadulla on merkitystä. Mitä parempi esitutkimuspöytäkirja tai tutkimusraportti on, sitä hyödyllisempi se on asian jatkokäsittelyn kannalta. Nämä ovat mielestäni erittäin olennaisia asioita, joten käyn näitä eri raporttien osia tässä kirjoituksessa läpi tarkemmin.

ESITUTKINTAPÖYTÄKIRJA
ON ESITUTKIMUKSEN KÄYTETTYJÄ
TÄRKEIN RAPORTTI,
KOSKA SEN AVULLA
RIKOSOIKEUSPROSESSI
ETENEÄ POLIISISSA JA
POLIISISTÄ ETEENPÄIN.

ESITUTKINTAPÖYTÄKIRJAN
MERKINTÄLEHTI
LIITELUETTELOINEEN SISÄLTÄÄ
TIEDOT ESITUTKINNASSA
KÄYTETYISTÄ PAKKOKEINOISTA.

ESITUTKINTAPÖYTÄKIRJAN JA
TUTKIMUSRAPORTIN RAKENNE OVAT
HÄKELLYTTÄVÄN SAMANLAISIA.

Todettakoon, että AMK:ssa opin- näyte voi olla tutkimusmuotoisen rap- portin sijaan myös niin sanottu toimin- nallinen oppinnäytetyö. Ja huomautet- takoon kiinnostuneille, että suurin osa Polamkin oppinnäytetöistä löytyy osoit- teesta theseus.fi. (Toinen osa löytyy Polamkin kirjastosta.) Toiminnallisessa oppinnäytetyössä opiskelija tekee jon- kin tuotoksen eli produktin ja raportoi siitä. Tuotos voi olla vaikkapa ohjeis- tus, käsikirja, opas, koulutuspaketti, Internet-sivusto tai suunnitelma, esi- merkiksi jonkin viraston turvallisuus- suunnitelma. Se voi olla suunnitelma uuden Espoon metron videovalvonnan järjestä- misestä, valokuvausopas rikospaikkatutkintaan, opas poliisipartioille pintapelastukseen tai käsikirja työrikosten tut- kijoille. Tuotos voi olla myös tapahtuman järjes- täminen, kuten vaikkapa 9-luokkalaisil- le järjestettävä seminaari alkoholista ja sen välittämisestä. Kaikki edellä ovat aitoja ja toteutettuja oppinnäytteitä Pol- amkin AMK-tutkinnoissa. Tuotoksen lisäksi toiminnalliseen oppinnäytteeseen tehdään erillinen raportti. Siinä on kan- si, tiivistelmä, johdanto, sisällysluet- telo, tuotoksen tietopohja, hankkeen tausta, tekoprosessi, tiedonhankinta lähdeluettelointeen ja loppupohdinta ja itsearviointi. Raportti on taitoltaan ul- koisestikin samanlainen kuin tutkimus- muotoisessa oppinnäytetyössä.

AMK:SSA OPINNÄYTE VOI
OLLA TUTKIMUSMUOTOISEN
RAPORTIN SIJAAN
MYÖS NIIN SANOTTU
TOIMINNALLINEN
OPINNÄYTETYÖ.

* * *

Yksi esitutkinnan ongelmista, joihin haetaan vastausta, on, täyttyykö rikok- sen tunnusmerkistö tässä tapauksessa. Toiseksi kysytään, ketkä ovat epäiltyjä ja millä perusteella. Kolmanneksi ke- rätään tietoa, todisteita, jotta syyttäjä voi päättää, riittääkö todisteisiin pe- rustuva näyttö syytteen nostamiseen.

Tieteellisen tutkimuksen tavoite pyritään muotoilemaan ratkaistavaksi tutkimusongelmaksi kysymyksen muotoon, mielusti yhdeksi päätutki- muskysymykseksi:

Jos lisäämme valaistusta parkkipai- kalla X, vähentääkö se autoihin koh- distuvaa rikollisuutta?

Jos lisäämme poliisin jalkapartioita asuinalueella X, lisääkö se ihmisten turvallisuuden tunnetta?

Jos poliisipartiot har- rastavat säännöllisesti väliakaliikuntaa auto- partioinnin tauoilla, vähentääkö se poliisien selkä- ja niskakipuja?

Tutkimuskysymykset on suunnit- teluprosessissa pyrittävä rajaamaan riittävän tarkoiksi ja kapeiksi, jotta ne pystytään riittävällä vaivalla ratkaise- maan. Liian laajat tavoitteet, liian laa- jat tutkimuskysymykset vievät turhaa aikaa ja energiaa, eivätkä johda riittä- vän syvällisiin tuloksiin, vaan pinnan raapaisuihin. Kuten rikostutkinnassa tutkinnanjohtaja ohjaa esitutkintaa, niin oppinnäytetutkimuksessa iso vas- tuu erityisesti aina alussa tehtävästä rajauksesta kuuluu ohjaajalle. Ammat- tiedetutkijoilla on yleensä tukenaan

asiantuntijoista ja vanhemmista kolle- goista koostuva ohjausryhmä.

Pitää huomata, että poliisissa tehdään paljon tieteellistä tutkimusta, jossa tutki- musongelma eli tutkimuksen pääkysymys on sellainen, että sillä pyritään kehittä- mään poliisitoimintaa tai -organisaatiota. Poliisitoiminnan kehittäminen on itse asiassa yksi niistä keskeisistä tehtävistä, joita Poliisiammattikorkeakoululle on Suomessa asetettu. Niin ammattitutkijoi- den tutkimusprojekteilla kuin Polamkin oppinnäytteillä on usein kehittämistavoiteita. On tehty ohje, miten rikostutkin- nanjohtajien tulisi johtaa itseään ja hoitaa viisaasti ajanhallintaansa, on kehitetty poliisiosaamisenjohtamista esimerkkipo- liisilaitoksella, on tutkittu, mitkä seikat parantaisivat talousrikostutkinnan toi- mintakykyä harmaan talouden torjun- nassa, on kehitetty poliisin ja erilaisten oppilaitosten yhteistyötä uhkatilanteis- sa ja niiden ennalta estämisessä sekä on pyritty parantamaan poliisin strategian toteuttamista poliisihenkilöstön keskuu- dessa. Kaikki edellä ovat vuonna 2018 tehtyjen YAMK-oppinnäytteiden aiheita ja tavoitteita (ks. theseus.fi).

Tieteellistä tutkimusta voidaan siis käyttää rikostutkinnan ja poliisitoimen eri osa-alueiden kehittämiseen, joten tieteellisen tutkimuksen osaamista tarvi- taan poliisissa kaikilla tasoilla. Puhutaan TKI:stä, Tutkimuksesta, Kehittämisestä ja Innovaatioista, jolloin tutkimalla ja in- novoimalla kehitetään. Tällaisen toimin- nan ymmärtäminen ja osaaminen ovat osa suomalaisten poliisiammattilaisten työkalupakkia nyky-yhteiskunnassa, jossa TKI on yhä tärkeämpää. Poliisitoimin-

TIETEELLISEN TUTKIMUKSEN
TAVOITE PYRITÄÄN
MUOTOILEMAAN RATKAISTAVAKSI
TUTKIMUSONGELMAKSI KYSYMYKSEN
MUOTOON, MIELUSTI YHDEKSI
PÄÄTUTKIMUSKYSYMYKSEKSI.

POLIISITOIMINNAN KEHITTÄMINEN
ON ITSE ASIASSA YKSI NIISTÄ
KESKEISISTÄ TEHTÄVISTÄ, JOITA
POLIISIAMMATTIKORKEAKOULULLE ON
SUOMESSA ASETETTU.

taa voidaan aina kehittää tehokkaammaksi ja tuottoisammaksi parantaen kuitenkin henkilöstön hyvinvointia ja työtyytyväisyyttä. Tässä kohtaa on mielestäni hyvä mainita, että kaikissa Suomen poliisin yksiköissä tehdään koko henkilöstön keskuudessa toistuvalla lomaketutkimuksella ”Henkilöstöbarometri”-kysely. Sillä kehitetään henkilöstön työhyvinvointia, työn sujuvuutta ja organisoimista sekä henkilöstöjohtamista poliisin yksiköissä. Henkilöstöbarometrin toteuttaa Polamkin TKI-yksikkö.

* * *

Kun on saatu muodostettua selkeä ja rajattu tutkimuskysymys, ryhdytään tutkimuksessa miettimään sitä, millaisella tutkimuskokonaisuudella siihen saataisiin vastaus. Pitää miettiä, millaista tutkimusmenetelmää tutkimuksessa käytetään ja millaista aineistoa menetelmällä hankitaan. Tällöin suunnitellaan onnistunutta tutkimusasetelmaa. Englannin kielessä on tästä suunnittelusta kuvaava nimitys: research design. Jos olemme saaneet suunniteltua hyvän ”disainin” tutkimukseemme, niin meillä on tutkimuskysymys, johon vastaamiseen meillä on osuva aineisto ja sen hankintamenetelmä.

Palatkaamme edellä esiteltyihin tutkimuskysymyksiin: Jos lisäämme valaistusta parkkipaikalla X, vähentääkö se autoihin kohdistuvaa rikollisuutta?

Jos lisäämme poliisin jalkapartioita asuinalueella X, lisääkö se ihmisten turvallisuuden tunnetta? Jos poliisi-partiot harrastavat säännöllisesti väliaikaliikuntaa autopartioinnin tauoilla, vähentääkö se poliisien selkä- ja niskakipuja? Millainen tutkimusasetelma toimii missäkin tapauksessa?

Ensimmäisessä meidän pitää ottaa ainakin kaksi parkkipaikkaa, joissa ennen kokeilua mittaamme poliisin rikosilmoitusrekistereistä, kuinka paljon autot joutuvat niissä ilkeiden ja varkauden kohteiksi. Toisessa parkkipaikassa lisätään valaistusta ja toisessa pidetään valaistus samalla tasolla kuin aiemmin. Riittävän pitkän testijakson, esimerkiksi vuoden, jälkeen mitataan, ovatko paremmin valaistussa park-

ENGLANNIN KIELESSÄ ON
TÄSTÄ SUUNNITTELUSTA
KUVAAVA NIMITYS:
RESEARCH DESIGN.

kipaikassa rikokset vähentyneet vai pysyneet samalla tasolla kuin vertailuparkkipaikalla kokeilun jälkeen. Jos ovat vähentyneet, voidaan tehdä päätelmä, että mitä ilmeisimmin valaistus vähentää parkkipaikalla tapahtuvia rikoksia. Tuossa tutkimuksessa aineisto on rikosten määrä poliisin rekisterissä ja menetelmä oli tilastoanalyysi. Tutkimusasetelmassa matkittiin – tosin hieman oikaisten, esimerkiksi ilman sairaalan laboratorio-olosuhteita – niin sanottua klassista koeasetelmaa, jota esimerkiksi lääketutkimuksessa käytetään, kun koehenkilöt syövät uutta lääkettä ja vertailuhenkilöt lumelääkettä eli kalkitabetteja.

Toisessa esimerkissä voidaan tehdä

samanlainen mittaus ennen ja jälkeen testikokeen, joka tapahtuu vain koealueella. Eli toisella asuinalueella ei lisätä poliisin jalkapartiointia, mutta koeasuinalueella lisätään merkittävästi riittävän pitkäksi aikaa. Kun mittaamme ihmisten kokemaa turvallisuuden tunnetta, siihen ei löydy aineistoa poliisin rekistereistä. Meidän pitää tehdä molemmilla alueilla ennen ja jälkeen kokeen mittaus, jossa kysymme suoraan kansalaisilta heidän turvallisuuden tunnettaan. Lähetämme vaikkapa tuhannelle ihmiselle – tilastollisesti pätevästi valituille joukoille – molemmissa asuinalueissa ennen ja jälkeen lomakkeen, jossa kysymme: ”Kuinka turvalliseksi tunnette liikkumisen asuinalueellanne?”

Voidaan kysyä sama kysymys eri versioin, lisäten siihen ”Kuinka... aamulla, päivällä, illalla ja yöllä?” Kysymyksen skaala, josta vastaajat valitsevat vastauksen väliltä 0–7, voi olla seuraava: ”0. En osaa sanoa, 1. Erittäin turvalliseksi, 2. Turvalliseksi, 3. Melko turvalliseksi, 4. En turvalliseksi enkä turvattomaksi (neutraaliksi), 5. Melko turvattomaksi, 6. Turvattomaksi, 7. Erittäin turvattomaksi.”

Lisäksi voidaan tehdä lisäkysymyksiä esimerkiksi siitä, uskaltaako liikkua tiettyyn aikaan alueella. Edelleen voidaan suoraan kysyä, mitä mieltä olette poliisin partioinnista alueella. Jos turvallisuuden tunne on lisääntynyt vain koealueella koeajan aikana, voidaan päätellä, että poliisin jalkapartiointi voi lisätä asukkaiden turvallisuuden tunnetta asuinalueilla. Tässä tapauksessa aineisto on kansalaislomakekysely ennen-ja-jälkeen ja mene-

KUN MITTAAMME IHMISTEN
KOKEMAA TURVALLISUUDEN TUNNETTA,
SIIHEN EI LÖYDY AINEISTOA
POLIISIN REKISTEREISTÄ.

telmä, jolla sitä analysoitiin, on tilastanalyysi.

On huomautettava, että tällaisia turvallisuuden tunne -kansalaiskyselyjä tehdään Suomessa kattavasti lähes vuosittain. Niissä ei tosin ole edellä esiteltyä vertailuasetelmaa, mutta voidaan seurata esimerkiksi vuosittaista vaihtelua. Yksi sellainen on Internetistä löytyvä vuosittainen kansalaiskysely, jota kutsutaan Poliisibarometriksi.

Kolmannessa esimerkissä voitaisiin tehdä väliaikaliikuntaopas, jonka ohjeita partiopoliisit, joilla on ollut selkä- ja niskakipuja, sitoutuisivat noudattamaan. Jonkin ajan jälkeen heitä haastateltaisiin ja kysyttäisiin kokemuksia ja sitä, huomasivatko he selkä- ja niskakipujen vähentyneen koelussa ja miten he perustelevat näkemyksensä. Haastateltavia voisi olla vaikkapa kuusi kappaletta. Tähänkin voitaisiin rakentaa raskaampi vertailuasetelma ja suurempi koe- ja vertailuryhmä, kuten edellä, mutta jos tämä olisi AMK-opinnäyte, riittäisi tällainen yksinkertainen ja lyhyt kokeilu ja siitä mielipidehaastattelu jälkeensä. On huomattava, että yllä esitetyt vertailuasetelmat ovat aivan liian paljon aikaa ja vaivaa vieviä AMK-opinnäytteisiin, mutta ammattitutkijoiden tutkimusprojekteissa ne olisivat mahdollisia.

Tässä väliaikaliikuntaoppaan tapauksessa aineiston hankintamenetelmä on haastattelu ja sitä analysoitaisiin

ajatuksella lukemalla eli tekemällä sisällönanalyysia haastatteluiden sisällöistä. Sisältöä voidaan tällöin teemotella, luokitella ja tyypitellä.

Erilaiset aineiston hankinnan välineet sekä aineiston analyysit tuloksineen ovat aivan keskeisessä asemassa niin rikostutkinnassa kuin tutkimuksessa. Rikostutkinnassa on mietittävä, mitä aineistoa hankitaan ja millä menetelmillä: keitä on tarkoituksenmukaista kuulustella, mitä teknistä näyttöä kootaan – esimerkiksi mistä otetaan sormen-, renkaan- tai kengänjäljet – ja tarvitaanko analyysitietoa, tehdäänkö sarjoittamista, käytetäänkö salaista tiedonhankintaa, kuullaanko asiantuntijoita. Näitä erilaisia menetelmiä hyödynnetään tarkoituksenmukaisella tavalla niin, että saadaan syyttäjälle mahdollisimman pitävät todisteet ja hyvä loppuraportti eli esitutkintapöytäkirja.

Tutkimuksessakin tulee miettiä tarkkaan, ketä haastatellaan ja miksi tai kenelle kaikille lähetetään lomake tai mitä tilastoaineistoja analysoidaan

tai millaista tietoa rekistereistä ja tilastoista kerätään analysoitavaksi. Kaikkien päätösten pitää olla tarkasti suunniteltuja ja perusteltuja. Edellä mainittuja aineistoja voidaan kutsua empiiriseksi tiedoksi eli kokemuspäiseksi

tiedoksi. Nämä ovat tieteellisen tutkimuksen käsitteitä. Tieteessä, kuten tutkinnassakin, kerätään kokemuk-

seen perustuvaa tietoa. Sitä kerätään tutkimusmenetelmin eli tutkimusmetodein. Tälle on nimetty oma tieteen osa-alue: metodologia. Empiiristä aineistoa kerätään systemaattisesti vaikkapa viiden henkilön suullisena haastatteluaineistona. Tällaista sanalliseen materiaaliin perustuva tutkimusta sanotaan kvalitatiiviseksi eli laadulliseksi tutkimukseksi. Laadullisissa tutkimuksissa valitaan asiantuntijoita haastateltavaksi, eikä heitä tarvita useita, koska ei tarkastella mielipide-eroja prosentuaalisesti. Laadullisessa tutkimuksessa ollaan erityisen kiinnostuneita siitä, miten haastateltavat perustelevat näkemyksensä, miten he puhuvat eri asioista ja millaisiin kokemuksiin ja näkemyksiin he puheensa perustavat.

Laadullisen vaihtoehto on määrällinen eli tilastollinen aineisto. Voidaan tehdä laajalle välle – sadoille tai tuhansille – sähköinen lomakekysely, jossa kysytään eri asioita, kuten ”Onko Suomen poliisi luotettava?”, ja vastaajat vastaavat lomakkeessa skaalalla yhdestä viiteen: 1. Olen täysin samaa mieltä – 5. Olen täysin eri mieltä. Tai tehdään laaja rikostilastoanalyysi, jolloin kerätty materiaali on edelleen numeroita, esimerkiksi rikosmääriä, partioiden keikkoja, häiriötapauksia tai kiinniottoja. Tämä on kvantitatiivista eli määrällistä eli tilastollista tutkimusta. Poliisiammattikorkeakoulun AMK- ja YAMK-opinnäytetöissä niin sanalliset kasvokkaiset haastattelut kuin numero-pohjaiset lomakekyselyt, joita tehdään useimmiten poliisiorganisaation jäsenille kohdistaen, ovat varsin suosittuja. Näitä kaikkia aineiston hankintamenetelmiä opetetaan Poliisiammattikorkeakoulussa

TÄLLAISTA SANALLISEEN
MATERIAALIIN PERUSTUVAA
TUTKIMUSTA SANOTAAN
KVALITATIIVISEKSI ELI
LAADULLISEKSI TUTKIMUKSEKSI.

LAADULLISEN VAIHTOEHTO ON
MÄÄRÄLLINEN ELI TILASTOLLINEN
AINEISTO.

ERILAISET AINEISTON
HANKINNAN VÄLINEET
SEKÄ AINEISTON
ANALYYSIT TULOKSINEEN
OVAT AIVAN
KESKEISESSÄ ASEMASSA
NIIN RIKOSTUTKINNASSA
KUIN TUTKIMUKSESSA.

TKI-opintojaksolla, joka on suunniteltu tukemaan kaikkien opiskelijoiden erilaisiakin opinnäytteitä. Samoin jokainen opiskelija saa tuekseen opinnäyteohjaajan, joka vetää opinnäyteseminaaria. Siihen tulee ryhmä opiskelijoita, jotka saavat toisiltaan vertaistukea.

On monta eri tapaa sekä kerätä että analysoida tietoa. Kun on kerätty tutkimusaineistoa, sitä voidaan analysoida

KUN ON KERÄTTY
TUTKIMUSAINEISTOA,
SITÄ VOIDAAN
ANALYSOIDA JOKO
LAADULLISESTI TAI
MÄÄRÄLLISESTI.

joko laadullisesti tai määrällisesti, tosin usein tilastoaineistoa on analysoituva tilastotieteen avulla. Tilastollisessa tutkimuksessa käytetään tilastotieteen periaatteita ja sovelluksia, useimmiten tilastomatemiikkaan perustuvia tietokoneohjelmia. Tilastotutkimuksessa kysytään suurelta joukolta jotakin, esimerkiksi kuinka moni suhtautuu johonkin asiaan myönteisesti ja kuinka moni kielteisesti. Vuosittain kysytään, kuinka monta prosenttia suomalaisista arvostaa poliisia ja kuinka moni ei. Suomessa kansainvälisesti vertailun suhtaudutaan harvinaisen myönteisesti – usein jopa yli 90 prosenttia arvostaa poliisia. Itse aikoinaan tein jo vuonna 1994, sisäministeriön poliisijohdon tilauksesta, yhden ensimmäisistä tällaisista kansalaisykselyistä.

On olemassa muitakin mielenkiintoisia tieteellisiä tutkimusmenetelmiä. Voidaan tehdä jatkuvaa havainnointia tarkkoja päiväkirjoja ja muistiinpanoja kirjaten. Metodia kutsutaan yleisesti osallistuvaksi havainnoinniksi. Itse

olen istunut pitkiä ajanjaksoja poliisi-auton takapenkillä seuraamassa poliisipartioiden toimintaa. Tutkin tällöin poliisin ammattikulttuuria, poliisikulttuuria, jossa ollaan kiinnostuneita poliisien asenteista, näkemyksistä, kokemuksista ja erityisesti siitä, mitä poliisit tekevät ja miten he tekevät työnsä. Tällainen tieto on niin kriminologisesti kuin poliisiorganisaatiolle itselleen mielenkiintoista.

Voidaan sanoa, että poliisien oma itseyttä ymmärrys lisääntyy niin poliisikulttuurista kuin siitä, millaisia ammattitaitoja kyseinen kulttuuri tuottaa ja millaiset ammattitaitotieteet kulttuuria toisaalta luovat ja kannattelevat.

Yksi poliisikulttuuritutkimuksissa ympäri länsimaita esiin tullut asia on, että poliisipartioilla on paljon pitkiä, tylsiä jaksoja, jolloin ei ole keikkaa. Television lukuisissa tosi-tv-sarjoissa näyttäisi siltä, että on koko ajan kiire yhdeltä keikalta toiselle. Todellisuudessa tämä on ennemminkin poikkeus kuin sääntö. Samoin keikat eivät ole aina lähellekään niin mielenkiintoisia kuin sarjoissa annetaan ymmärtää. Televisiossa ei näytetä kuin mielenkiintoiset ja ehkä hauskatkin keikat, pieleen menneitä keikkoja ei tietenkään näytetä, jos sellaisia sattuisi ja sattuisihan niitä. Vielä on huomattu, että suurin osa poliisin todellisista keikoista ei liity rikollisuuteen, vaan useimmiten partio menee auttamaan, kun jokin on mennyt pieleen, tai partio menee

palauttamaan yleistä järjestystä. Ja hyvin harvoin poliisin tarvitsee käyttää voimakeinoja.

Toinen poliiseille mielenkiintoinen osallistuvan havainnoinnin tutkimus on Jussi Perälän tutkimus, jossa hän seurasi huumeiden käyttäjien ja myyjien maailmaa. Hän oli kiinnostunut siitä kulttuurista, jossa huumeiden käyttäjät elivät, miten he toimivat ja miten he näkivät ja kokivat maailman ja esimerkiksi, mitä he olivat kokeneet poliisien kanssa ja miten he olivat lähes jatkuvasti varuillaan kiinnijäämisen pelosta. Perälän tutkimuksen nimi on ”Miksi lehmät pitää tappaa?”, joka tietysti viittaa siihen, että vasikoille käy huonosti. Vasikat ovat tässä tapauksessa niitä, jotka paljastavat toisista käyttäjistä ja myyjistä poliisille tärkeitä tietoja. Perälän tutkimus on poliisille mielenkiintoinen myös siksi, että sen lopussa opetetaan, miten huumeita käytetään oikein. Moni kokenut rikostutkija on nimittäin todennut, että poliisin pitää osata mennä rikoksenteekijöiden nahkoihin eli nähdä maailma heidän näkökulmastaan.

* * *

Mikä onkaan kaikkein kiinnostavinta niin tutkinnassa kuin tutkimuksessa? Tietenkin tulokset! Molempien loppuraportissa kiinnostavinta luettavaa on se, mitä saatiin tutkimusten tulokseksi. Esitutkin-tapöytäkirjan luku ”Esitutinnan tuloksia” on sen mielenkiintoisin ja toisaalta tutkimusraportissa kiinnostavin on luku ”Tutkimuksen tulokset”.

Aiemmin jo kirjoitin, että Esitutinnan tuloksia -otsikon alle kirjataan poliisityön

YKSI

POLIISIKULTTUURITUTKIMUKSISSA
YMPÄRI LÄNSIMAITA ESIIN TULLUT
ASIA ON, ETTÄ POLIISIPARTIOILLA
ON PALJON PITKIÄ, TYLSIÄ
JAKSOJA, JOLLOIN EI OLE KEIKKAA.

MONI KOKENUT RIKOSTUTKIJA ON
TODENNUT, ETTÄ POLIISIN PITÄÄ
OSATA MENNÄ RIKOKSENTEKIJÖIDEN
NAHKOIHIIN ELI NÄHDÄ MAAILMA
HEIDÄN NÄKÖKULMASTAAN.

tuloksia tiiviisti, esimerkiksi mitä tuloksia kuulusteluista sekä teknisestä ja muusta näytöstä on saatu. Tutkimuksenkin keskeisin osa on se, missä raportoidaan uusista tuloksista. Mihin

tulokseen tutkimuskysymysten kohdalla tulettiin käytettyjen menetelmien ja uuden aineiston analyysin perusteella? Toisin sanoen: saatiinko vastaus tutkimuskysymykseen ja millainen vastaus? Nolla-

tutkimus on sellaista tutkimusta, että asia tiedetään ilman tutkimustakin. Nollatutkimusta olisi esimerkiksi, jos tutkittaisiin sitä, käyttävätkö seitsemän kerroksen ihmiset useammin hissiä kuin katutasossa asuvat ihmiset. Silloin kyse ei kuitenkaan ole nollatutkimuksesta, jos asiasta ei ole tosiasiatietoa, vaan ”tieto” perustuu huhupuheisiin, luuloihin, ennakkoluuloihin tai uskomuksiin. Vaikka jokin tutkimus sattuu vahvistamaan jonkin noista, on se silti tuottanut uutta tietoa. Yhtä hyvin tutkimus olisi voinut kyseenalaistaa luulot ja todistaa ne vääriksi. Myös rikostutkinnassa etsitään totuutta ja uutta tosiasiallista tietoa esitutinnan kohteesta. Molemmassa tuotetaan systemaattisesti dokumentoituja uusia totuuteen pyrkiviä tietoja, todisteita ja tuloksia.

Tieteellisessä tutkimuksessa on tärkeää heijastella, mitä aiempi tieto- ja teoriapohja sanoi asiasta. Miten uusi omalla tutkimuksella saatu tieto vertautuu aiempien tutkimusten tuloksiin? Tukeeko oma tutkimus aiempaa

tutkimustietoa, kokonaisuudessaan tai osaksi? Vai kyseenalaistavatko uudet tulokset aiempien tutkimusten tulokset? Näitä seikkoja tulisi tarkkaan johdopäätösluvussa pohtia ja eritellä. Tätä

NOLLATUTKIMUS ON
SELLAISTA TUTKIMUSTA,
ETTÄ ASIA TIEDETÄÄN
ILMAN TUTKIMUSTAKIN.

kautta tieteellinen tieto saattaa tarkentua aiemasta ja omasta tutkimuksesta tulee tieteen tekemisen jatkumoa. Edelleen rikostutkinnassa varmasti vertailaan juuri loppuun saatua esitutkintaa aiempiin ja pohditaan, mitä kaikkea uutta tämä uusin tutkinta opetti ja mitä vanhaa tietoa ja kokemusta se vahvisti.

* * *

Esitutkintaprosessissa rikostutkijat ja tutkinnanjohtaja käyvät yhdessä lopuarviokeskustelut. Mitkä olivat ”topit” ja ”flopit”? Missä onnistuttiin ja missä olisi ollut parantamiseen varaa. Koko esitutkintaprosessi esitutkintapöytäkirjoineen voidaan arvioida. Edelleen syyttäjä ja lopulta rikosoikeus arvioi esitutkintapöytäkirjan avulla poliisin esitutkinnan onnistumista. Esitutkintapöytäkirjassa ei, toisin kuin tieteellisen tutkimuksen raportissa, arvioida onnistumista, vaan arviointi tapahtuu aina vasta jälkikäteisesti esitutkintapöytäkirjan valmistamisen jälkeen.

Tutkimuksen luotettavuutta taas lisää, että tutkija itse lopussa tekee kirjallisen itsearvion siitä, missä hän onnistui ja mitä olisi voinut tehdä toisin.

Se, että tutkija oma-aloitteisesti tuo esiin epäonnistumiset, eikä lukija tai arvioija itsekseen löydä niitä, nostaa tutkimuksen luotettavuutta.

Opinnäytteessä ohjaaja arvioi, yleensä toisen opettajan kanssa, opiskelijan opinnäyteraportin. Tutkimuksen luotettavuutta on itse asiassa mietittävä aivan alkuaskelista saakka, jokaisen osa-alueen kohdalla, jotka tutkimusprosessiin tulevat.

Onko aiheen tutkiminen tärkeää ja hyödyllistä? Onko aiheesta löydetty kaikki aiempi olennainen ja tärkeä tieto teoriapohjaan? Ovatko lähdeviittaukset ja muut muodollisuudet, jopa raportin rakenne, asettelu ja kieliasu mahdollisimman hyviä? Onko tutkimuskysymys rajattu viisaasti, kun tiedetään se kaikki, mitä teoriaosassa kirjoitettiin, ja se, mitä ongelmasta muuta kautta tiedetään? Onko muodostettu osuva tutkimuskysymys? Mahdollistaako tutkimusasetelma vastauksen saamisen tutkimuskysymykseen? Antavatko tutkimusasetelmaan valittu menetelmä ja aineisto osuvan vastauksen juuri siihen kysymykseen, mihin haluamme vastauksen? Onnistuttiinko menetelmän soveltamisessa? Saatiinko hankittua sellainen aineisto kuin oli suunniteltu hankittavan? Kun aineisto oli saatu, tehtiinkö sille ne temput, mitä oli suunniteltu, eli analysoitiinko aineisto siten kuin oli tarkoitus? Saatiinko tulos, vastattiinko tutkimuskysymykseen? Onko tuloksessa jotain aidosti uutta tietoa? Osattiinko heijastella aiempaa teoriaosan tietoa omaan uuteen tietoon? Onko huolellisuutta vaalittu joka hetki, jokaisella askeleella? Osattiinko kaikki edellinen raportoida

TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUTTA
LISÄÄ, ETTÄ TUTKIJA ITSE LOPUSSA
TEKEE KIRJALLISEN ITSEARVION
SIITÄ, MISSÄ HÄN ONNISTUI JA
MITÄ OLISI VOINUT TEHDÄ TOISIN.

OPINNÄYTEESSÄ OHJAAJA
ARVIOI, YLEENSÄ TOISEN
OPETTAJAN KANSSA, OPISKELIJAN
OPINNÄYTERAPORTIN.

onnistuneesti? Onko tutkimuseettiset kysymykset pohdittu ja ratkaistu mahdollisimman tarkasti ja hyvin? Juuri eettiset periaatteet ovatkin viimeiset näkökulmat, jotka käydään tässä läpi.

Rikostutkintaa ja tieteellistä tutkimusta yhdistää useiden ihmisoikeuksille tärkeiden periaatteiden noudattaminen. Rikostutkintaa ohjaavat lukuisat lait, säädökset, periaatteet sekä poliisin ammattietiikka. Kaikkia niitä on noudatettava, muuten voidaan riskeerata koko tapausta koskeva rikosoikeusprosessin onnistuminen. Myös tieteellisiä tutkijoita ohjaa yleinen lainsäädäntö eli tutkimuksissa ei saa tehdä

rikoksia, ei vahingoiteta ketään eikä aiheutaa haittaa tutkittaville. Keskeistä on tutkimusetiikka, jota tieteessä on aina noudatettava. Se tarkoittaa hyvän tieteellisen käytännön ohjeiden toteuttamista, jotka on kirjattu Suomen

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) Hyvän tieteellisen käytännön periaatteisiin. Polamk on virallisesti sitoutunut näihin periaatteisiin. Ne löytyvät TENK:n sivuilta sekä Polamkissa sähköiseltä oppimisalustalta.

Periaatteissa lukee, esimerkiksi, että tutkimustyössä noudatetaan rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta. Lienee selvää, että kyseisiä periaatteita tulee noudattaa hyvän hallinnon käytäntöjen rikostutkinnan virkatoimissa. Tieteessä tärkeää on me-

todologisten periaatteiden mukaisesti toimiminen eli tutkimusmenetelmien oikeaoppinen käyttö. Tutkimusmenetelmät vaativat tutkijalta tiettyä osaamista, jotta hän pystyy soveltamaan niitä niin, että osaa pyrkiä mahdollisimman luotettaviin tutkimustuloksiin. Vastaavasti rikostutkijan tulee osata tehdä oma työnsä oikein sekä laillisesti että rikostutkinnallisesti, menetelmällisesti sekä eettisesti.

Eräissä eettisissä periaatteissa rikostutkinta ja tutkimuksen teko eroavat. Nämä erot on muistettava. Keskeisin eettinen ero on, että ihmisiltä ei kysytä lupaa siihen, osallistuvatko he lain

määräämässä asemassa rikostutkintaan, mutta tieteelliseen tutkimukseen osallistuminen on aina vapaaehtoista. Ihmisiltä on aina saatava lupa siihen, osallistuvatko he tutkimukseen vai eivät. Vain erityisissä poikkeustapauksissa,

kuten vaikkapa suuria yleisötapahtumia tutkittaessa, kun ei voida kysyä kaikilta lupaa, voidaan tätä periaatetta rikkoa, mutta silloinkaan ei kenellekään saa tulla mitään haittaa tutkimuksesta. Eettisten periaatteiden seuraamatta jättäminen tuottaa sekä tieteelliselle tutkimukselle että rikostutkinnalle kielteisen mielikuvan ja aiheuttaa hallaa kansalaisten suhtautumiselle niin tutkijoihin kuin rikostutkijoihin.

* * *

Lopuksi palattakoon heti alussa esitelmääni vuosituhannen alun nollatoleranssihankkeeseen Tampereella ja siitä kollegoideni kanssa tekemään tutkimukseen. Nollatoleranssiinhan otettiin mallia New Yorkista, jossa seuraukset olivat varsin samankaltaisia kuin Tampereella.

Tampereen tutkimuksen tulokset olivat kaksijakoiset. Yhtäältä päätavoitteissa onnistuttiin, mutta tapahtui myös muuta. Päätavoitteiden vastaisiakin tuloksia ilmeni. Nuoriso lakkasi kokoontumasta juhlimaan ja julkijuopottelemaan Tampereen keskustassa. Keskustassa asuvat ja käyvät aikuiset olivat erittäin tyytyväisiä tähän tulokseen. Keskusta oli selvästi saatu rauhoittumaan viikonloppuiltaisina. Kansalaiset kertoivat lomakekyselyssä häiritsevän ja jopa uhkaavan käytöksen vähentyneen keskustassa.

Mutta nuoriso siirtyi tai tarkemmin jäi omille asuinalueilleen kokoontumaan ja julkijuomaan. Useissa lähiöissä ja pikku kunnissakin ympäri Tampereen seutua havaittiin nuorison häiriköivän. Koulujen ja päiväkotien pihoille kokoonnuttiin, ja joissakin niistä hajotettiin ikkunoita ja pulloja – siis lasten leikkialueilla. Poliisi tietysti yritti vastata myös asuinalueiden valvontaan, mutta monia eri paikkoja samanaikaisesti oli mahdotonta saada valvontaan.

Tutkimuksen, josta tuli minun väitöskirjani, päätulos oli siis, että tehovalvonnalla voidaan rauhoittaa haluttuja alueita, mutta tällainen tiettyjen alueiden tehovalvonta voi aiheuttaa ongelmien siirtymisilmiön. Kyseessä on kansainvälisessä kriminologiassa hyvin tunnettu ilmiö nimeltään ”displacement” eli korvautumis- eli

EETTISTEN PERIAATTEIDEN
SEURAAMATTA JÄTTÄMINEN
TUOTTAA SEKÄ TIETEELISELLE
TUTKIMUKSELLE ETTÄ
RIKOSTUTKINNALLE KIELTEISEN
MIELIKUVAN JA AIHEUTTAA HALLAA
KANSALAISTEN SUHTAUTUMISELLE
NIIIN TUTKIJOIHIIN KUIN
RIKOSTUTKIJOIHIIN.

siirtymisongelma. Nyt se oli osoitettu kokeilulla ja kokeilusta tehdyllä tutkimuksella Suomessakin tapahtuneeksi. Tämä on olennaista tietoa, kun vastaavanlaista valvontaa jatkossa suunnitellaan. Saman tiedetään toistuneen esimerkiksi asunnottomien alkoholistien, huumemarkkinoiden sekä prostituution kontrolliprojekteissa.

Tässä artikkelissa löydettiin lähes kaikissa vaiheissa ja seikoissa suora yhteys rikostutkimuksen ja tieteellisen tutkimuksen teon välillä. Kun miettii, niin se on luonnollista: molemmissa yritetään kerätä ja analysoida mahdollisimman hyvin tarkoituksenmukainen, pätevä ja mahdollisimman laadukas aineisto, jolla yritetään parhain mahdollisin keinoin etsiä totuus tutkutuista asioista, tutkimuksen kohteesta. Sille, että rikostutkimuksen tekijöitä kutsutaankin arkikielessä tutkijoiksi, löytyy paljon perusteita, koska heidän töissään on todellakin paljon yhteyttä tiedettä tekevien tutkijoiden kanssa – ja toisinpäin.

LÄHTEILLE

- Esitutkintayhteistyötä koskeva ohje. 2013. Valtakunnansyyttäjänvirasto. Julkaisusarja nro 7. Helsinki. Valtakunnansyyttäjänvirasto. <https://www.valtakunnansyyttajanvirasto.fi/material/attachments/valtakunnansyyttajanvirasto/vksvliitetiedostot/julkaisusarja/6INH2xNvT/7>

Esitutkintayhteistyötä koskeva ohje.pdf

- Korander, Timo 1994. Suomalaisen turvallisuuden kokeminen ja suhtautuminen poliisiin 1993. Sisäasiainministeriön poliisiosaston julkaisusarja 10/1994. Helsinki.
- Korander, Timo 2014. Rikottujen ikkunoiden nollatoleranssi. Tutkimus New Yorkin rikosentorjunnan uuskonservatiivi-mallista Suomessa. Turun yliopiston julkaisusarja, Annales Universitatis Turkuensis C 390. Turku: Turun yliopisto. Väitöskirjan yhteenvetoartikkeli. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-5836-8>
- Korander, Timo 2019. Poliisikulttuuri. Teoksessa Matti Vuorensyrjä (toim.) Siniset klassikot. Poliisialan moderneja klassikkotutkimuksia 1. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 44, 44–69. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/226848/PO-LAMK_tutkimuksia_44_web.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Perälä, Jussi-Pekka 2011. Miksi lehmät pitää tappaa? Etnografinen tutkimus 2000-luvun alun huumemarkkinoista Helsingissä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuksia 52.
- TENK 2019: ”Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019” https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf

PEKKA LOIKKANEN

POLIISI PALJASTI HUUMELIIGAN

PEKKA LOIKKANEN VALMISTUI POLIISIKSI VUONNA 2012. ALIPÄÄLLYSTÖN ERIKOISTUMISOPINNOT HÄN SUORITTI 2019. LOIKKANEN ON TYÖSKENNELLYT RIKOSTUTKIJANA ITÄ-UUDENMAAN JA HELSINGIN POLIISILAITOKSISSA.

VUONNA 2014 JULKAISTUSSA ENSIMMÄISESSÄ VALINTAKOEKIRJASSA ON LOIKKASELTA ARTIKKELI NIMELTÄ ”RUTIINIJUTTU”.

Itäpäivälehden lööppi kertoo jälleen kerran poliisin paljastaneen huumeliigan. Varsinaisessa uutisessa tutkinnanjohtaja kertoo poliisin päässeen liigan jäljille ja takavarikoineen huumausaineita. Uutisen kuvituksena on poliisin ottamia valokuvia epäiltyjen tarkkailusta ja huumausaineiden maastokätköiltä ja ehkä jopa takavarikoituja setelinipuja. Lopuksi uutisessa kerrotaan, että esitutkinta valmistuu lähiaikoina ja juttu siirtyy syyteharkintaan. Mitä poliisi oikeastaan on tehnyt ”paljastaessaan huumeliigaa” ja mitä kaikkea paljastavaan tutkintaan liittyy ennen jutun siirtymistä syyttäjälle syyteharkintaa varten?

Tässä artikkelissa kerron paljastavasta tutkinnasta käyttäen esimerkkinä kahta rikoskokonaisuutta, joiden tutkintaan olen osallistunut. Pyrin kertomaan, mitä on paljastava tutkinta ja miten tutkinta etenee rikoksen paljastamisesta rikoksen tutkintaan ja edelleen esitutkintapöytäkirjan laatimiseen.

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

Paljastavan tutkinnan eri vaiheet sisältävät hyvin erilaisia työtehtäviä, joten artikkelia lukiessasi voit myös pohtia, minkälaista osaamista ja ominaisuuksia paljastavan tutkinnan parissa työskentelevältä poliisilta vaaditaan.

Paljastava tutkinta on perinteisesti kohdistunut huumausainerikollisuuteen, mutta nykyisin paljastavaa tutkintaa tehdään monessa muussakin rikoslajissa. Yhdistävänä nimittäjänä paljastavalle tutkinnalle rikoslajista riippumatta on poliisin aktiivinen toiminta rikoksen selvittämiseksi jo ennen kuin kukaan ulkopuolinen, esimerkiksi rikoksen uhri tai silminnäkijä, ilmoittaa tapahtuneesta rikoksesta poliisille. Tämä tarkoittaa tutkinnan reaaliaikaisuutta, eli poliisi tutkii rikosta jo sen ollessa tekeillä. Toinen yhdistävä tekijä on salaisten pakkokeinojen käyttö. Salaiset pakkokeinot ovat rikoksen selvittämiseksi käytettäviä keinoja, joita voidaan käyttää esitutkinnan aikana salassa niiden kohteelta. Salaisia pakkokeinoja ovat muun muassa telekuuntelu ja tarkkailu.

Paljastava tutkinta ei koskaan ala tyhjästä. Tutkinnan lähtökohtana on aina jokin vihjetieto, toisen rikostutkinnan yhteydessä ilmi tullut rikospäily tai vaikkapa liikenteenvalvonnan yhteydessä löytynyt huumausaine-erä. Lisäksi paljastavan tutkinnan kanssa samanaikaisesti voidaan selvittää jo ai-

emmin tapahtuneita rikoksia.

Tutkintaprosessi vihjetiedon vastaanottamisesta esitutkintapöytäkirjan valmistumiseen voidaan jakaa karkeasti kolmeen vaiheeseen. Paljastavassa vaiheessa kerätään näyttöä salaisten pakkokeinojen avulla. Tutkintavaiheessa suoritetaan kiinniottoja, etsintöjä, kuulusteluja ja muita tutkinnallisia toimenpiteitä. Pöytäkirjavaiheessa tutkinnan aikana kerätty näyttö kootaan esitutkintapöytäkirjaksi, joka lähetetään syyttäjälle syyteharkintaa varten.

* * *

Vaikka artikkelin alussa viittasin lennokkaasti huumeliigaan, ensimmäinen esimerkkini paljastavan tutkinnan jutusta on varsin tavanomainen asuntomurtosarja Uudenmaan alueelta. Asuntomurrot tulevat poliisin tietoon yleensä siten, että murron uhriksi joutunut kansalainen saapuu kotiin ja murron huomattuaan ilmoittaa asiasta hätäkeskukseen, joka puolestaan lähettää paikalle poliisin. Poliisi suorittaa lähes jokaisella asuntomurtopaikalla teknistä tutkintaa, jossa voidaan taltioida esimerkiksi jalkineenjälkiä, dna-tunnisteita tai murtoon käytettyjen työkalujen jälkiä. Teknisen tutkinnan sekä tekotavan perusteella asuntomurtoja voidaan sarjoittaa, eli yksittäiset murrot voidaan yhdistää saman tekijän tai tekijöiden aikaansaan-

noksiksi. Hyvin perinteistä rikostutkintaa siis.

Tällä kertaa asuntomurtoja yhdisti poikkeuksellinen asia: kaikki murtosarjan asianomistajat olivat olleet Ruotsinlaivalla murron tapahtuessa, vieläpä niin että jokaisella oli ollut auto mukanaan laivareissulla. Perinteisellä poliisityöllä selvisi nopeasti, että tekijät ovat tarkkailleet satamassa laivaan ajavia autoja ja selvittäneet rekisteritunnusten perusteella autojen omistajien kotiosoitteita. Edelleen perinteisellä poliisityöllä vahvaksi tekijäehdokkaaksi selvisi poliisin vanha tuttu, hiljattain edelliseltä tuomioltaan vapautunut Meelis.

Meeloksen tekemisiä ryhdyttiin tutki-
maan tarkemmin. Meeloksen käyttämään matkapuhelinliittymään kohdistettiin televalvontaa, joka mahdollisti puhelimen liikkeen seuraamisen reaaliajassa. Vaikka salaisia pakkokeinoja käytetään nimensä mukaisesti salassa niiden kohteelta, ovat rikolliset erittäin hyvin tietoisia siitä, että poliisi saattaa milloin tahansa olla heidän jäljillään. Näin oli myös Meeloksen tapauksessa. Hän jättikin puhelimensa asunnolleen aina murtokeikalle lähtiessään.

Meelikseen kohdistettiin televalvonnan lisäksi myös tarkkailua. Eräänä yönä tarkkailijat havaitsivat Meeloksen nousevan toisen miehen kuljettaman auton kyytiin. Tarkkailijat seurasivat miesten liikkeitä usean tunnin ajan ja havaitsivat miesten menevän erään rivitalon piha-alueelle. Miesten palattua myöhemmin autolleen tarkkailijat tarkastivat rivitalot ja löysivät asunnon, johon oli murtauduttu.

Tarkkailijat jatkoivat miesten seura-

VAIKKA SALAISIA PAKKOKEINOJA
KÄYTETÄÄN NIMENSÄ MUKAISESTI
SALASSA NIIDEN KOHTEELTA,
OVAT RIKOLLISET ERITTÄIN HYVIN
TIETOISIA SIITÄ, ETTÄ POLIISI
SAATTAA MILLOIN TAHANSA OLLA
HEIDÄN JÄLJILLÄÄN.

mista ja Meeliksens matka päättyi hänen käyttämänsä asunnon ovelle, jossa hänet otettiin kiinni. Asuntoon suoritettuna kotietsinnässä löydettiin myös aiemmilla sarjaan liitetyillä murreilla anastettua omaisuutta.

Tämä asuntomurto-sarja oli varsin yksinkertainen esimerkiksi paljastavasta tutkimuksesta. Tutkiminta alkoi perinteisellä poliisitutkiminnalla, mutta vasta paljastavalla tutkiminnalla saatiin hankittua riittävä näyttö epäiltyjen syyllisyydestä. Tämän jälkeen tutkiminta jatkui normaalin esitutkiminnan tavoin kuulusteluilla ja muilla taktisen tutkimuksen toimenpiteillä. Käsitellen näitä tutkimintavaiheen toimenpiteitä tarkemmin seuraavan esimerkkitapauksen yhteydessä.

* * *

Parhaimmillaan riittävä näyttö saadaan hankittua lyhyellä ja oikea-aikaisella tarkkailulla. Usein paljastava vaihe voi kuitenkin kestää viikkoja tai jopa kuukausia – yleensä sitä pidempään, mitä laajemmasta rikoskokonaisuudesta on kysymys.

Huumausainerikollisuus on tyyppillisesti piilorikollisuutta, josta vain murto-osa päättyy poliisin tilastoihin. Varsinkin laajemmat huumejutut ovat poikkeuksetta paljastavan tutkimuksen tulosta. Hyvin harva huumejuttu on

tutkimuksen alkuvaiheessa laaja kokonaisuus. Jutun lähtönä saattaa olla yksittäinen vihjetieto, jonkin toisen tutkimuksen yhteydessä esille tullut rikospäily tai vaikkapa liikennepysäytyksen yhteydessä löytynyt huume-erä. Lähtötiedon pohjalta voidaan käynnistää tiedonhankintaa yksittäisen epäillyn osalta, ja jutun edetessä kokonaisuus voi laajentua tai muuttua hyvinkin erilaiseksi kuin lähtötiedon valossa vaikutti. Näin oli asian laita myös eräässä Itä-Helsingin huumejutussa.

Poliisille oli erään aiemman huumejutun yhteydessä nousut esiin Virossa asuvan Diman nimi. Tehtyjen selvitysten perusteella Dima kävi säännöllisesti Suomessa ja yhteydet aiemmin tutkittuun huumejuttuun antoivat syytä epäillä myös Diman sekaantuneen huumekauppaan.

Poliisi tarkkaili Dimaa tämän saapessa Suomeen. Hyvin pian Suomeen saavuttuaan Diman toiminnassa ilmeni erikoisia piirteitä. Dima jätti autonsa ostoskeskuksen pysäköintipaikalle, josta matka jatkui taksilla toiseen kaupunginosaan ja edelleen jalkaisin ketunlenkin kautta läheiselle metsäalueelle. Mitään näkyvää syytä toiminnalle ei havaittu, mutta Diman toiminnan epäiltiin liittyvän tavalla tai toisella huumausaineiden maastokätköihin. Dimaan kohdistettiin lisäksi salaisia pakkokeinoja, kuten telekuun-

telua ja -valvontaa, ajoneuvon teknistä seuranta ja teknistä kuuntelua. Dima oli siis varsin kattavasti poliisin seurannassa ja hänen elämänsärytmistään alkoi muodostua selkeä kuva. Ainoa kuvasta puuttuva palanen oli poliisin kannalta se olennainen, eli huumausaineet ja niihin liittyvä toiminta.

Salaisten pakkokeinojen pyöriessä poliisille kertyy valtavia määriä materiaalia. Epäillyn puhuma tunnin puhelu tarkoittaa telekuuntelua suorittavalle tutkijalle vähintään sitä samaa tuntia kuulokkeet päässä. Tunnin automatkan teknisen kuuntelun läpikäyminen tarkoittaa myöskin vähintään tunnin työtä. Tallenteiden sisällöstä tehdään muistiinpanoja ja epäselviä kohtia kuunnellaan useita kertoja, joten käytännössä aikaa kuluu moninkertaisesti tallenteiden keston verrattuna. Tässä tapauksessa keskusteluja käytiin vielä useammalla kielellä, joten osa materiaalista piti kääntää ennen tutkijan pöydälle päättymistä.

Hyvin harva rikoksesta epäilty on täysipäiväinen rikollinen. Suurimmalla osalla elämään kuuluvat puoliset, tyttö- ja poikaystävät, kaverit, vanhemmat, lapset, työt ja muut niin sanotusti normaaliin elämään kuuluvat asiat. Tämän vuoksi merkittävä osa telekuunteluun tallentuvasta materiaalista on ”sosiaalipuhelua”, eli arkielämään ja normaalien asioiden hoitoon liittyviä puheluita. Niiden läpikäyminen on yhtä lailla aikaa vievää. Telekuuntelu voi tuntua aluksi jännittävältä, mutta viikkoja tai kuukausia jatkuva päivittäinen luurit päässä istuminen vie siitä suurimman hoidon.

Kuuntelun lisäksi poliisi jatkoi Diman

TELEKUUNTELU VOI TUNTUA
ALUKSI JÄNNITTÄVÄLTÄ, MUTTA
VIKKOJA TAI KUUKAUSIA JATKUVAA
PÄIVITTÄINEN LUURIT PÄÄSSÄ
ISTUMINEN VIE SIITÄ SUURIMMAN
HOHDON.

tarkkailua. Diman havaittiin tapaavan useita poliisin tuntemia huumerikollisia, mikä tietenkin vahvisti epäilyjä entisestään. Runsaasta kuuntelumateriaalista pystyttiin myös tekemään mielenkiintoisia havaintoja. Minkä takia joidenkin henkilöiden kanssa asioita ei koskaan voi hoitaa puhelimesta, vaan puhelimesta sovitaan ainoastaan tapaamisia? Vastaavtko puhelimesta kavereille kerrotut menemis- ja tapahtumia? Miksi joidenkin henkilöiden kanssa tavataan usein mutta heille ei soitella koskaan? Poliisille alkoi muodostua käsitys muista rikolliseen toimintaan liittyvistä henkilöistä, mutta varsinaista todistusaineistoa oli edelleen vähänlaisesti.

Paljastamisvaiheen aikana kertyvää materiaalia analysoidaan tutkintaryhmässä jatkuvasti. Analyysi voi kuulostaa hienolta ja erikoiselta, jota se toki voi joskus ollakin, mutta käytännössä kyse on materiaalin sisällön tulkinnasta ja eräänlaisesta pelinlukutaidosta. Poliisi ei juuri koskaan saa tässä tutkinnan vaiheessa täydellistä kuvaa epäiltyjen tekemisistä, joten tyhjiöitä joudutaan täyttämään arvioimalla kerättyä tietoa ja tulkitsemalla sen merkitystä. Esimerkiksi epäillyn tavatessa useita henkilöitä lyhyen ajan sisällä oletuksena voisi olla, että yksi tavatuista henkilöistä on niin sanottu ylämies, jolta huumausaineita hankitaan. Muut voivat olla esimerkiksi alemman portaan toimijoita, jotka

hoitavat huumausaine-erän levittämistä. Huumausaineiden liikkumisen lisäksi poliisia kiinnostaa myös rahan liikkuminen. Normaalisti raha liikkuu huumeorganisaation alapor-
tailta ylöspäin, joten velkasuhteet ja rahan periminen voivat tuoda

selvyyttä epäiltyjen keskinäiseen asemaan. Alemman portaan toimijoiden tekemisiä seuraamalla voidaan arvioida, onko huumausaineita sillä hetkellä saatavilla vai onko asiakkaille tarjolla ainoastaan eiota. Näiden hyvinkin puutteellisten tiedonmurusten perusteella joudutaan arvioimaan tutkintatoimien suuntaamista ja vaikkapa kiinniottojen ajoitusta.

Diman toimintaan analyysi ei tällä kertaa tuonut selvyyttä. Epäselviä kysymyksiä oli yksinkertaisesti liikaa ja tietoa liian vähän. Tietoa päätettiin hankkia lisää kohdistamalla tarkkailua ja telepakkokeinoja Diman tapaamiin poliisin vanhoihin tuttuihin. Pian kuuntelussa oli toistakymmentä puheliniä. Tutkijat, tulkit ja tarkkailijat painoivat pitkää päivää jutun kimpussa. Luonnollisesti myös nämä poliisin vanhat tutut olivat tekemisissä muiden rikollisten kanssa ja jälleen oli tarvetta analyysille. Poliisin resurssit ovat rajalliset, eikä jokaista mielenkiintoa herättävää henkilöä voida telekuunnella ja tarkkailla. Resurssit täytyy kohdistaa niihin, joiden arvioidaan olevan keskeisillä paikoilla organisaatiossa ja joiden toimintaa seuraamalla

voidaan jutussa päästä eteenpäin.

Tässä yhteydessä on myös syytä mainita, että vaikka poliisi mielellään näkee epäiltyjen muodostavan selkeän organisaation, todellisuudessa roolit ja aktiivisuus voivat vaihdella paljonkin sen mukaan, mikä on epäiltyjen rahatilanne, kuka on vankilassa ja kuka vapaana tai keneltä huumeita on milloinkin saatavissa. Samoin analyysin pohjana käytetyt hypoteesit henkilöiden rooleista voivat rajoittaa tutkijoiden ajattelua, ja tutkija on taipuvainen pitämään omaa ajatustaan tukevaa näyttöä muuta näyttöä tärkeämpänä. Tämän vuoksi analyysin täytyy pohjautua tutkinnassa kerättyihin faktoihin, jotka joko tukevat tai kumoavat poliisin oletuksia. Lopulta vain faktoilla on merkitystä ja asiat eivät monestikaan ole sitä, miltä ne aluksi vaikuttavat.

Lopulta poliisi näytti kuitenkin saavan työvoiton. Epäiltyjen määrä oli vähitellen kasvanut noin kymmeneen ja telekuuntelun sekä tarkkailun tuottamien havaintojen perusteella oli ”käännetty taskuja”, eli epäiltyjä oli tarkastettu kenttävalvonnassa. Poliisin kenttävalvontaryhmät suorittavat siviiliasussa muun muassa huumausaineiden katukaupan valvontaa, mutta myös paljastavan tutkinnan operaatioihin liittyviä etsintöjä ja kiinniottoja. Kenttävalvonnan takavarikoiden sekä telekuuntelutietojen perusteella oli varmistunut, että epäillyt levittivät amfetamiinia ja Subutexia.

Edistyksestä huolimatta avoimia kysymyksiä oli paljon. Keskeisimpänä niistä oli huumausaineiden toimittaja. Tutkinnan keskiöön näytti nousevan Diman sijaan toinen henkilö, poliisille entuudes-

OLIISIN KENTTÄVALVONTARYHMÄT
SUORITTAVAT SIVIILIASUSSA
MUUN MUASSA HUUMAUSAINEIDEN
KATUKAUPAN VALVONTAA, MUTTA
MYÖS PALJASTAVAN TUTKINNAN
OPERAATIOIHIN LIITTYVIÄ
ETSINTÖJÄ JA KIINNIOTTOJA.

taan melko tuntematon Vikke. Liikenne Viken asunnolla oli hyvin vilkasta ja puhelimesta oltiin jatkuvasti. Kiihkeässä kaupankäyntitunnelmassa salauksesta ja peiteilmaisista ei aina ehditä huolehtia. Huumeiden kysynnän

ollessa tarjontaa suurempaa Vikkekin selvitti puhelimesta varsin avoimesti mahdollisuutta saada pikaisesti lisää Subutexia. Puhelun toinen osapuoli otettiin tarkkailuun, ja pian hänen havaittiin ajavan Kontulaan tapaamaan poliisille tuntematonta miestä. Tapaamisen jälkeen Vikke sai tiedon, että Subutexia olisi saatavilla. Viken puheluissa kävi myös ilmi, että huumeita ei toimiteta suoraan asuntoon, vaan ne jätetään jonnekin rappukäytävässä olevaan kätköpaikkaan. Poliisi kävi tutkimassa Viken rappukäytävää ja löysikin rappukäytävän äänieristelyjen päältä huumeäkätkön, jossa oli yli kaksi kiloa amfetamiinia. Subutexista ei löydetty jälkeäkään, mutta aiempien tapahtumien perusteella oli selvää, että Subutexin osalta ylämiehenä toimi Kontulassa havaittu tuntematon mies, jonka henkilöllisyys saatiin myös pian selvitettyä. Takavarikoitu amfetamiini oli kuitenkin ”isännätöntä”, eli vaikka poliisipäättelyllä huumeiden yhteys Vikkeen olikin ilmeistä, todisteita tästä ei vielä ollut. Näyttöä piti siis hankkia lisää.

Rikolliset pyrkivät pitämään viestiliikenteensä kurinalaisena, ja mitä isommista asioista on kysymys, sitä

vähemmän asioita hoidetaan puhelimesta. Yllättävät tilanteet voivat kuitenkin vaatia nopeaa reagointia, jolloin on pakko käyttää puhelinta. Nyt yllättävän tilanteen aiheutti poliisin rappukäytävästä takavarikoima amfetamiini. Vikelle soitettiin hyvin tiukkasävyinen puhelu, jossa soittaja yritti parhaansa mukaan peiteilmaisuin kertoa, että jotain hänelle kuuluvaa on kadonnut. Vaikka puhelu soitettiin tuntemattomasta prepaid-liittymästä, selvisi soittajaksi Allu-niminen mies ja myös hänen tekemisensä päättyivät poliisin tarkempaan syyniin.

Huumejutun paljastava vaihe päättyy yleensä epäiltyjen kiinniottoon. Aina näin ei kuitenkaan ole, vaan osa epäillyistä voidaan ottaa kiinni aiemmin ja muiden osalta paljastava vaihe voi jatkua vielä kuukausia. Nyt kuitenkin näytti siltä, että epäiltyjen kiinniotot olivat lähestymässä ja tutkintavaihe alkamassa. Laajemmissa jutuissa kiinniotot pyritään suunnittelemaan ja valmistelemaan, mutta joskus tilanteet etenevät nopeasti ja kiinniottopäätös joudutaan tekemään lennosta ilman tarkempaa etukäteissuunnittelua.

Poliisi tarkkaili Allua tämän ajaessa erään ystävänsä kanssa Vantaalle, jossa kaksikko pysäköi auton ja jatkoi matkaa jalkaisin. Kaksikon havaittiin menevän metsän puolelle ja palaavan hetkeä myöhemmin autolle. Paikalle tilattiin koirapartio, joka koiran avulla löysi metsästä maastokätkön. Kätkö-

tä takavarikoitiin noin kilo amfetamiinia. Kätkössä ollut paketti vaikutti siltä, että se oli avattu ja paketoitu uudelleen. Allu oli todennäköisesti hakenut kätköstä osan siellä olleesta amfetamiinista. Samaan aikaan telekuuntelusta selvisi, että Allu oli matkalla tapaamaan Vikkeä. Vaikutti ilmeiseltä, että Allun oli tarkoitus luovuttaa kätköstä haettu amfetamiini edelleen Vikelle. Molemmat päätettiin ottaa kiinni tapaamisen jälkeen. Allu ja Vikke tapasivat ravintolassa Itäkeskuksessa poliisin valvovan silmän alla. Ravintolasta poistuessaan molemmat otettiin kiinni ja Viken hallusta takavarikoitiin amfetamiinia.

* * *

Siinä missä paljastavan vaiheen aikana poliisin toimintaa rytmittää epäiltyjen toiminta, tutkintavaiheen aikataulut kiinnioton jälkeen ovat yleensä hyvin tiedossa. Epäiltyä voidaan pitää kiinni vuorokausi kiinniotosta, minkä jälkeen hänet joko vapautetaan tai pidätetään. Pidätetty on vapautettava tai hänet on vaadittava vangittavaksi viimeistään kolmantena päivänä kiinniotosta. Jos epäilty vangitaan, vangitsemiskäsittelyn yhteydessä tuomioistuimien asettaa määräajan syytteen nostamiselle. Pienemmissä jutuissa määräaika syytteen nostamiselle voidaan laskea viikoissa, kun taas isommissa kokonaisuuksissa määräaika voi olla yli puoli vuotta. Nämä määräajat määrittävät tutkintavaiheen ja sitä seuraavan pöytäkirjavaiheen keston.

Parhaassa tapauksessa paljastavan vaiheen aikana saadaan kerättyä riittävästi todisteita ja poliisilla on jo ennen kiinni-

SIINÄ MISSÄ PALJASTAVAN
VAIHEEN AIKANA POLIISIN
TOIMINTAA RYTMITTÄÄ EPÄILTYJEN
TOIMINTA, TUTKINTAVAIHEEN
AIKATAULUT KIINNIOTON JÄLKEEN
OVAT YLEENSÄ HYVIN TIEDOSSA.

ottoja riittävä näyttö epäiltyjen vangitsemiseen ja mahdollisesti jopa tuomitsemiseen. Yleensä näyttöä kuitenkin tarvitaan lisää. Kiinnioton jälkeen sitä hankitaan esimerkiksi suorittamalla kotietsintöjä, tekemällä teknistä tutkintaa, tutkimalla epäiltyjen puhelimia ja tietokoneita sekä kuulustelemalla.

Toisin kuin paljastavassa vaiheessa käytettäviä salaisia pakkokeinoja, tutkintavaiheen toimenpiteitä ei yleensä voida tehdä salassa niiden kohteelta. Jo kiinniotettaessa epäillylle on ilmoitettava, mistä rikoksesta häntä epäillään. Päätökset kotietsinnästä sekä muista etsinnöistä on yleensä esitettävä epäillylle ja niissä on perusteltava muun muassa etsinnän edellytykset sekä se, mitä etsinnällä pyritään löytämään. Kaikkea poliisin tiedossa olevaa asiaa ei tietenkään tarvitse epäillylle kertoa ja tutkintataktisesti onkin järkevää tuoda tässä vaiheessa esille vain sen verran tosiseikkoja, että suorittavat toimenpiteet voidaan laillisesti perustella.

Allun ja Viken kiinnioton jälkeen poliisilla oli kädet täynnä töitä. Molempien asuntoihin piti suorittaa kotietsinnät ja muut vielä vapaalla olevat epäillyt piti ottaa kiinni ja myös heidän asuntoihinsa piti suorittaa etsinnät. Yleensä tieto epäiltyjen kiinniotosta leviää nopeasti ja muut vielä vapaana olevat asiaan liittyvät henkilöt voivat hävittää todisteita esimerkiksi siirtämällä huumausaineita uusiin kätköi-

hin tai tuhoamalla puhelimia, joilla on pidetty yhteyttä kiinniotetun kanssa. Poliisin resurssit eivät yleensä riitä kaikkien tehtävien samanaikaiseen suorittamiseen ja toimenpiteitä joudutaan priorisoimaan. Niinpä epäiltyjä otettiin kiinni vielä seuraavinakin päivinä ja lopulta putkaan päätyi myös tutkinnan alussa tapetilla ollut Dima.

* * *

Kiinniottojen ja etsintöjen jälkeen ovat vuorossa kuulustelut. Epäillyt voivat suhtautua kuulusteluihin monella tavalla. Joku myöntää kaiken mahdollisen jo ensimmäisessä kuulustelussa, toinen myöntää vain sen, mihin po-

liisi esittää näytön, ja kolmas kiistää kaiken loppuun asti. Epäiltyä saatetaan joskus kuulustella vain muutamia kertoja, mutta yleensä isommissa huumejuutuissa kuulustelut voivat jatkua viikkoja tai kuu-

kausia, jolloin niiden määrä lasketaan kymmenissä. Yksittäinen kuulustelu voi kestää tunteja, tai lyhimmillään kyse saattaa olla vain muutamien tarkentavien kysymysten esittämisestä.

Allun ja Viken kuulustelut etenivät, ja molemmat tunnustivat osuutensa huumausaineiden levittämiseen. Vanhan sanonnan mukaan tunnustus on paras näyttö, mutta toisen sanonnan mukaan hyvä kiisto on parempi kuin huono tunnustus. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että pelkällä kuulus-

VANHAN SANONNAN
MUKAAN TUNNUSTUS ON
PARAS NÄYTTÖ, MUTTA
TOISEN SANONNAN
MUKAAN HYVÄ KIISTO
ON PAREMPI KUIN HUONO
TUNNUSTUS.

teluissa tehdyllä tunnustuksella ei ole oikeudessa mitään merkitystä, ellei sen tueksi ole saatavissa muuta näyttöä. Kuulustelukertomusten pitää olla siinä määrin yksityiskohtaisia, että niissä kerrottuja asioita voidaan vahvistaa tai kumota muilla todisteilla.

Nyt tunnustusten tueksi oli takavarikoituja huumausaineita, huumausaineiden levitykseen liittyviä telekuuntelutallenteita sekä tarkkailuhavaintoja. Ongelman muodostivat lähinnä levitettyjen huumausaineiden määrät. Takavarikoituista aineista ei luonnollisesti ollut epäselvyyttä, mutta toiminta oli jatkunut jo pidemmän aikaa ja varsinkin Viken levitystoiminta oli ollut siinä määrin aktiivista, että tarkkoja määriä oli mahdotonta muistaa. Levitysportaan toimijat käyttivät usein itsekin huumausaineita, mikä ei vaikuta asioiden muistamiseen ainakaan positiivisesti. Yleensä tällaisissa tilanteissa joudutaan tekemään jonkinlainen laskelma huumausaineiden määrästä. Epäilty voi laskeskella, minkälaisia määriä huumausaineita on kerralla hankittu, kuinka usein eriä on saapunut, kuinka paljon huumausaineista on käytetty itse ja paljonko on lopulta levitetty. Laskelmien todenperäisyyttä voidaan arvioida vertaamalla niitä esimerkiksi epäiltyjen väliseen viestintään, takavarikoituihin velkalistoihin ja muiden epäiltyjen kuulustelukertomuksiin.

Kuulustelut ovat kuitenkin vain yksi osa tutkintavaihetta. Samanaikaisesti kuulustelujen kanssa tutkitaan epäiltyjen puhelimia ja tietokoneita, suoritetaan muuta teknistä tutkintaa ja analysoidaan jo aiemmin paljastavassa vaiheessa han-

LEVITYSPORTAAN TOIMIJAT
KÄYTTÄVÄT USEIN ITSEKIN
HUUMAUSAINOITA, MIKÄ EI VAIKUTA
ASIOIDEN MUISTAMISEEN AINAKAAN
POSITIIVISESTI.

kittua tietoa. Tutkinnan aikana kertyneen datan määrä voi olla valtava. Jo pelkästään yhden puhelimen sisältö voi olla kymmeniä gigatavuja viestintää, kuvia ja muistiinpanoja. Telekuuntelun ja teknisen kuuntelun tallenteita voi olla satoja tunteja ja tarkkailumuistioita satoja sivuja. Tiedonhallinta on valtava haaste, ja materiaalin läpikäyminen voi viedä satoja tunteja työaikaa. Tästä tietomassasta pitäisi löytää ne yksittäiset tiedonmuruset, joita voidaan käyttää näyttönä.

Paljastavassa vaiheessa kerättyä tietoa, kuulustelukertomuksia ja muuta tutkinnassa hankittua tietoa vertaamalla pyritään muodostamaan mahdollisimman kattava kuva tapahtumien todellisesta kulusta.

Diman osuus jäi lopulta melko vähäiseksi. Kuulusteluissa selvisi kyllä Diman levittäneen Subutexia. Tästä kertoivat sekä Dima itse että muutamat hänen asiakkaansa. Määrät jäivät kuitenkin huomattavasti pienemmiksi kuin poliisi epäili. Pelkkä epäily ei kuitenkaan riitä, ja jos muuta näyttöä ei saada, asia lähtee syyttäjälle kuulusteluissa kerrotuilla määrillä.

Miksi Diman rooli sitten oli vähäisempi kuin tutkinnan alussa epäiltiin? Vaihtoehtoja on kaksi. Ensimmäinen vaihtoehto on, että Dima teki todellisuudessa isompaa huumekauppaa, mutta poliisi ei vain onnistunut saa-

maan tästä näyttöä. Poliisi saattoi siis ponnisteluistaan huolimatta saada selville vain murto-osan Diman tekemisistä. Toinen vaihtoehto on, että poliisiin epäilyt Diman roolista ohjasi-

PALJASTAVASSA
VAIHEESSA
KERÄTTYÄ TIETOA,
KUULUSTELUKERTOMUKSIA
JA MUUTA TUTKINNASSA
HANKITTUA TIETOA
VERTAAMALLA PYRITÄÄN
MUODOSTAMAAN
MAHDOLLISIMMAN
KATTAVA KUVA
TAPAHTUMIEN
TODELLISESTÄ KULUSTA.

vat tutkijoiden ajattelua tulkitsemaan havaittuja tapahtumia siten, että kaikki näytti liittyvän Diman keskeiseen rooliin huumekaupassa. Lopulta kuitenkin vain faktoilla on merkitystä ja tämän vuoksi näyttöä täytyy tutkinnan aikana arvioida kriittisesti. Tarkoittaako jokin fakta sitä, mitä oletamme tai epäilemme sen tarkoita-

tavan? Epäilty voi viimeistään oikeudessa esittää samojen faktojen pohjalta vaihtoehtoisen tapahtumien kulun, jossa nuo faktat eivät liitykään millään tavalla rikolliseen toimintaan. Poliisi tehtävä on selvittää jo tutkinnan aikana nämä mahdolliset vaihtoehtoiset tapahtumien kulut ja joko kumota tai vahvistaa niitä muulla näytöllä.

* * *

Tutkinnan viimeinen vaihe on esitutkintapöytäkirjan laatiminen. Esitutkintapöytäkirjaan kootaan tutkinnan aikana hankittu materiaali, jolla on merkitystä asian käsittelyssä. Esitutkintapöytäkirja on siis esitutkinnan lopputuote, jonka perusteella syyttäjä suorittaa asiassa syyteharkinnan. Esitutkintapöytäkirjan avulla myös

epäillyt valmistelevat puolustustaan oikeudenkäynnissä. Yksinkertaisimmillaan esitutkintapöytäkirjassa voi olla alle kymmenen sivua, mutta laajemmissa kokonaisuuksissa pöytäkirja voi olla sadoista jopa tuhansiin sivuihin.

Esitutkintapöytäkirjan keskeisiä osia ovat kuulustelupöytäkirjat, joihin on kirjattu epäiltyjen ja mahdollisten todistajien sekä asianomistajien kuulustelut. Kuulustelujen lisäksi esitutkintapöytäkirjaan liitetään muu sellainen materiaali, jolla on näyttöarvoa asian käsittelyssä. Tällaisia liitteitä voivat olla esimerkiksi telekuuntelutallenteet ja niiden litteroinnit, televalvontatiedot, tarkkailumuistiot, valokuvat, takavarikkopöytäkirjat, jäljennökset puhelinten sisällöstä ja teknisen tutkinnan lausunnot.

Esitutkintapöytäkirjaan laaditaan myös johdanto, jossa kerrotaan sekä suorite- tuista esitutkintatoimenpiteistä että niiden tuloksista. Mitä laajemmasta kokonaisuudesta on kysymys, sitä suurempi merkitys johdannolla on. Johdannossa selostetaan esitutkinnassa selvitettyt tapahtumat yleensä kronologisessa järjestyksessä, viitaten muualta esitutkintapöytäkirjasta löytyviin todisteisiin kuten kuulustelupöytäkirjaan tai takavarikkopöytäkirjaan. Kun esitutkintamateriaali käsittää satoja tai tuhansia sivuja, olisi kokonaisuuden hahmottaminen ilman johdantoa hyvin haastavaa. Juttua tutkineilla poliiseilla on yleensä hyvä käsitys tapahtumien kulusta ja yksittäisten todisteiden merkityksestä, mutta syyttäjä tai epäillyn oikeudenkäyntiavustaja saa yleensä käsityksen kokonaisuudesta vasta esitutkintapöytäkirjan ja sen johdannon avulla.

TARCOITTAAKO JOKIN FAKTA SITÄ,
MITÄ OLETAMME TAI EPÄILEMME
SEN TARCOITTAVAN?

Esitutkintapöytäkirja on virallinen ja määrämuotoinen asiakirja, mutta sen laatimisessa voi ja usein pitääkin käyttää luovuutta. Tämä ei tarkoita lennokkaita sanavalintoja ja jännittävää juonta, vaan kyse on asioiden esittämisestä niin, että lukija ymmärtää ne yksiselitteisesti. Asioiden havainnollistamiseen voidaan käyttää aikajanoja, karttapäirroksia, kaavioita tai mitä tahansa muuta sellaista tuotosta, jolla esitutkinnassa selvitettyjä asioita ja niiden välisiä yhteyksiä voidaan selventää.

* * *

Artikkelin alussa kehotin pohtimaan, minkälaista osaamista ja ominaisuuksia paljastavan tutkinnan parissa työskentelevältä poliisilta vaaditaan. Tyhjentävää listaa on mahdotonta tehdä, mutta kerron tässä muutamia omia näkemyksiäni asiasta. Paljastavassa tutkinnassa jutut elävät koko ajan ja muuttuvat tilanteet vaativat nopeaa reagointia. Yleensä tämä tarkoittaa ylitöitä tai työvuorojen muuttumista lyhyellä varoitusajalla. Työ ei siis sovi niille, jotka haluavat tehdä säännöllistä virka-aikaa.

Paljastava tutkinta on ryhmätyötä ja usein juttuja tutkitaan paitsi oman tutkintaryhmän, myös yhdessä muiden ryhmien, muiden poliisilaitosten, muiden viranomaisten tai ulkomaalaisten viranomaisten kanssa. Kuulus-

telujen kestäessä useita viikkoja myös epäiltyjen kanssa täytyy tulla toimeen toisella tavalla kuin yksittäisessä kuulustelussa. Sosiaalisten taitojen merkitys korostuu sekä viranomaisten että epäiltyjen kanssa toimittaessa.

Juttujen paisuessa aina vain laajemmiksi vaaditaan tutkijalta yhä parempaa kykyä hallita suuria kokonaisuuksia ja erottaa valtavasta aineistosta olennaiset faktat. Analyyttinen ajattelu auttaa paljastavan tutkinnan jokaisessa vaiheessa.

Paljastavan tutkinnan toimintaympäristö muuttuu koko ajan. Rikollisten viestintä on viime vuosina siirtynyt erilaisiin salattuihin viestisovelluksiin ja erillisiin salattuihin päätelaitteisiin. Nykyisin lähes kuka tahansa voi ryhtyä huumekauppiaksi tilaamalla huumausaineita dark webin kauppapaikoilta ja myymällä niitä edelleen anonyymeille ostajille. Poliisi ja muut viranomaiset kotimaassa ja ulkomailla ovat kuitenkin onnistuneet puuttumaan muuttuneeseen huumerikollisuuteen. Virkavallan onnistumisen seurauksena rikollinen toiminta

muuttaa jälleen toimintatapojaan – kyseessä on loputon kilpajuoksu poliisin ja rikollisten välillä. Yksittäisen tutkijan ei tarvitse olla digiguru, mutta tietoteknisen osaamisen merkitys kasvaa jatkuvasti. Kukaan ei voi varmuudella sanoa, minkälaiseksi toimintaympäristö ja toimintatavat muuttuvat tulevaisuudessa tai edes seuraavassa jutussa,

PALJASTAVASSA
TUTKINNASSA JUTUT
ELÄVÄT KOKO AJAN JA
MUUTTUVAT TILANTEET
VAATIVAT NOPEAA
REAGOINTIA.

joten muutoksiin täytyy pystyä sopeutumaan.

Poliisi tulee kuitenkin paljastamaan huumeliigoja myös tulevaisuudessa. Paljastavan tutkinnan työkalut kehittyvät, eikä salaisten pakkokeinojen ja tiedonhankinnan merkitys tule ainakaan vähenemään. Myös virtuaalimaailmassa myydyt huumeet pitää toimittaa ostajille, joten poliisikaan ei voi tehdä takavarikoita pelkästään tietokoneella istuen. Epäillyt täytyy kuulustella tulevaisuudessakin, ja tutkinta valmistuu vasta esitutkintapöytäkirjan lähdettyä syyttäjälle. Tämä kaikki vaatii kovaa työtä, jota voi tehdä vain motivoitunut tutkija.

LUKUVINKKI

- Loikkanen, Pekka: ”Rutiinijuttu.” Artikkelin ensimmäisessä ”Kun isolla kengällä astuu, jää iso jälki” -valintakoe kirjassa. Poliisi ammattikorkeakoulu 2014. – Luettavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/87214/Lukumateriaali2014_web.pdf

YKSITTÄISEN TUTKIJAN EI
TÄRVISSÄ OLLA DIGIGURU, MUTTA
TIIETOTEKNISEN OSAAMISEN
MERKITYS KASVAA JÄTKUVÄSTI.

JOHANNA NURMI

LIIAN LYHYT POLIISIKSI

JOHANNA NURMI VALMISTUI POLIISIKSI KESÄLLÄ 2020. HÄN TOIMII VANHEMPANA KONSTAAPELINA TALOUSRIKOSYKSIKÖSSÄ ITÄ-UUDENMAAN POLIISILAITOKSELLE.

ENNEN POLIISIOPINTOJA JOHANNA NURMI ON TYÖSKENNELLYT MUUN MUASSA NUORISO-OHJAAJANA, PÄIVÄKODIN OPETTAJANA, PERHETYÖNTEKIJÄNÄ JA RIKOSSEURAAMUSTYÖNTEKIJÄNÄ. AIKAISEMMALTA KOULUTUKSELTAAN NURMI ON RIKOSSEURAAAMUSALAN SOSIONOMI (AMK). SYKSYLLÄ 2021 HÄN VALMISTUI ERIKOISJURISTIKSI ITÄ-SUOMEN YLIOPISTOSTA PÄÄAINEENAAN RIKOS- JA PROSESSIOIKEUS JA RIKOLISUUDEN TUTKIMUS.

Jykevä vanha pihakoivu on mennyt poikki siitä kohtaa, mistä farkkumallisen auton keula on päättäväisellä voimalla runnonut läpi ennen kuin auto on päätyntä muutaman kymmenen metrin päässä olevan taloyhtiön roskakaton seinään.

”No niin, poliisista päivää. Sinäkö olit kuskina tuossa autossa?”

Nainen tuijottaa minua lasittuneella katseella ambulanssin pediltä ja mutisee jotakin hiljaisella äänellä. Huomaan, ettei nainen reagoi puheeseen ja toistan kysymyksen hieman kovemmalla äänellä. Nainen tuijottaa edelleen silmiään räpäyttämättä minua. Naisen pupillit ovat nuppineulan kärjen kokoiset ja hänen kätensä täri-sevät.

Naisen vieressä istuva ensihoitaja katsoo minua ja pudistaa päätään. ”Ei olla saatu puhumalla mitään kontaktia häneen, ei ole varmaa tietoa mitä on vetänyt.”

Kuulostaa kuin nainen toistelisi hiljaisella äänellä jotakin elokuvan kohtausta. Yhtäkkiä naisen katse terävöi-

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

tyy ja hän näyttää hahmottavan tilan ja ajan. Nainen räpäyttää silmiään ja kysyy minulta kirkaalla ja selkeällä äänellä:

”Miten sä voit olla poliisi, kun sä olet noin lyhyt?”

* * *

1900-luvun alussa Helsingin poliisilaitos vaati poliisiksi pyrkiviltä hyvää fyysistä kuntoa ja vähintään 183 senttimetrin pituutta. Vuonna 1973 poliisikoulutus avattiin myös naisille, ja vuonna 2014 poliisin tutkinto muuttui opistotason tutkinnosta ammattikorkeakoulu-tutkinnoksi. Vähimmäispituudet poistuivat kelpoisuusvaatimuksesta vuonna 2005. Sitä ennen pituusvaatimuk-
sena oli miesten osalta 175 senttiä ja naisten osalta 165 senttiä.

Naisten määrä poliisissa on lisääntynyt 2000-luvulla. Keväällä 2019 Poliisiammattikorkeakoulussa aloittaneella kurssilla naisia oli ennätysmäärä.

Poliisilta vaadittavat fyysiset ominaisuudet herättävät aika ajoin keskustelua, ja mielipiteitä asiaan on varmasti yhtä monta kuin on keskustelijoitakin. Poliisin työ mielletään edelleen hyvin fyysiseksi. Muutaman kuulemani kommentin mainitakseni:

”Ei susta ole poliisiksi, kun sä olet noin lyhyt nainen.”

”Ei Suomen poliisi vaan pärjää, jos naisten määrä lisääntyy poliisissa.”

”Nainen kentällä on työturvallisuusriski.”

Huomioarvoista on, että näistä kommentoijista yksikään ei ole toiminut päiväkään poliisina. Kommentteja kuunnellessa tulee käsitys, että poliisin työ on aamusta iltaan pelkkää rosvojen kanssa paljain käsin painimista. Onko se? Voiko lyhyt ja pienikokoinen henkilö toimia poliisina?

Yhä vieläkin tuntuu elävän vahvana mielikuva, että hyvä poliisi on noin 180 senttiä pitkä rotevan kokoinen mies. Voimankäytön lisäksi tämä käsitys nivoutuu myös auktoriteettiajattelun ympärille. Suuri fyysinen koko ja auktoriteetti liitetään usein vahvasti yhteen.

YHÄ VIELÄKIN TUNTUU
ELÄVÄN VAHVANA
MIELIKUVA, ETTÄ HYVÄ
POLIISI ON NOIN 180
SENTTIÄ PITKÄ ROTEVAN
KOKOINEN MIES.

Olen itse tutkinut kahdessa eri tutkielmassa poliisin fyysisten ja henkilökohtaisten ominaisuuksien huomioimista voimankäytön puolustettavuuden

arvioinnissa. Näkökulmana tutkielmassani on hieman poikkeuksellisesti ollut kohdehenkilön oikeussuoja. Olen tutkinut sitä, voiko pienikokoinen poliisimies perustella voimankäyttöään omalla pienellä fyysisellä koollaan ja aiheuttaako tämä vaaran kohdehenkilön oikeussuojalle. Olen käyttänyt esimerkkinä tilannetta, jossa pienikokoinen poliisimies ei voi oman pienen kokonsa vuoksi turvautua voimankäyttötilanteissa fyysisiin hallintaotteisiin, vaan hänen on lähtökohtaisesti aina siirryttävä suoraan voimakkaampien voimankäyttövälineiden käyttämiseen tilanteen rauhoittamiseksi. Tällöin voidaan pohtia, onko kohdehenkilön oikeussuojan kannalta hyväksyttävää, että hän jou-

tuu voimakkaampien voimakeinojen käytön kohteeksi poliisimiehen fyysisten voimien puutteen vuoksi, jos kuitenkin fyysisesti suurempikokoinen poliisimies olisi kyennyt hoitamaan tilanteen lievempää voimakeinoa käyttämällä.

Käytän tässä sanaa poliisimies siinä merkityksessä kuin se on määritelty poliisilain (872/2011) 1 luvun 12 §:ssä: ”Poliisimiehiä ovat valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädettävät päällystön, alipäällystön ja miehistön kuuluvat virkamiehet.” Sanalla tarkoitetaan yhtä lailla nais- kuin miespuolisiakin henkilöitä.

Tutkielmia tehdessäni keskustelin aiheesta opettajien, syyttäjien, professoreiden ja poliisimiesten kanssa ja huomasin toistuvasti törmääväni hyvin vahvoihin näkemyksiin poliisilta vaadittaviin fyysisiin ominaisuuksiin liittyen. Kentällä ollessani keskustelin vanhempien kollegoiden kanssa siitä, miten he kokevat naisten määrän lisääntymisen poliisissa ja miltä tuntuu, kun työpariksi apukuskin paikalle istuu alle 160 senttiä pitkä partiokaveri. Moni koki, ettei sukupuolella tai fyysisellä koolla ole merkitystä poliisin työssä, mutta sain hyviä ja mielenkiintoisia keskusteluja aikaan myös sellaisten henkilöiden kanssa, jotka kokivat kehityksen huolestuttavana ja jotka toivoivat pituusrajoitusten palauttamista ja fyysisten valintakoeosioiden tiukentamista. Heidän huolensa taustalla olivat lähtökohtaisesti ainoastaan voimankäyttötilanteet ja niissä pärjääminen. Huolen ymmärtää, sillä voimankäyttötilanteisiin liittyy se perustavaa laatua oleva fakta, että niissä ei ole useinkaan mahdollisuutta uusintaan. Virhe tai alakynteen joutuminen voi pahimmassa tapauksessa maksaa molempien partionjäsenten hengen.

VIRHE TAI ALAKYNTEEN
JOUTUMINEN VOI PAHIMMASSA
TAPAUKSESSA MAKSAA MOLEMPIEN
PARTIONJÄSENTEN HENGEN.

Käsitys poliisin työn fyysisyydestä ja sen luomat odotukset olivat syitä siihen, miksi ehdin itse aikanaan hylätä lapsuudenhaaveeni poliisiksi pyrkimisestä.

Olin päättänyt jo hyvin nuorena, että haluan isona poliisiksi. Se oli minulle ainoa ja selkeä päämäärä, jota kohti lähdin suuntaamaan. Päätin mennä lukion jälkeen armeijaankin vain saadakseni kaksi lisäpistettä Poliisikoulun valintakokeisiin (nykyään armeijan käymisestä ei enää saa lisäpisteitä). Aika nopeasti kuitenkin jo lukioikäisenä huomasin, että kun 157 senttimetriä pitkä ihminen puhuu haaveestaan päästä poliisiksi, saa vastaukseksi useimmiten hämmentyneen naurahuksen tai epäluuloisen kommentin ”aijaa”. Tuohon aikaan Poliisikouluun ei enää ollut pituusvaatimusta, mutta se tuntui silti olevan yhä vahvana ihmisten mielikuvissa. Viimeinen niitti oli lukion opinto-ohjaaja, joka hienovaraisesti liu’utti pöydän pintaa pitkin rikosseuraamusalan esitteitä, vaikka puhuin innoissani Poliisikoulun valintakokeista. Silloin se unelma Poliisikoulusta sammui kuin juhannusnuotio aamuyön sateessa.

Niinpä ajattelin, että ehkä se on ihan sama, mitä pääsen tekemään rikollisuuden parissa – että rikosseuraamusala on varmasti mielenkiintoinen ala sekin ja käy yhtä hyvin. Hain

opiskelemaan rikosseuraamusalan sosionomiksi ja tulin valituksi. Ensimmäisen opiskeluvuoden työharjoittelupaikkoja vankiloihin ja yhdyskuntaseuraamustoimistoihin ei riitä kaikille, joten jotkut joutuivat menemään harjoitteluun muualle, esimerkiksi poliisilaitokselle. Ilmoitin opettajalle heti kättelyssä, että en halua harjoit-

KÄSITYS POLIISIN TYÖN
FYYSISYYDESTÄ JA
SEN LUOMAT ODOTUKSET
OLIVAT SYITÄ SIIHEN,
MIKSI EHDIN ITSE
AIKANAAN HYLÄTÄ
LAPSUUDENHAAVEENI
POLIISIKSI
PYRKIMISESTÄ.

teluun vankilaan, vaan poliisilaitokselle. Pääsin työharjoitteluun Helsingin poliisilaitokselle, ja aika siellä vain varmisti sitä ajatusta, joka oli jo opintojen aikana hiipinyt mieleeni kuin varkain: Ehkä se ei ole ihan sama, mitä pääsen rikollisuuden parissa tekemään. Ehkä rikosseuraamusala ei kuitenkaan riitä minulle.

Valmistuttuani työskentelin muun muassa nuoriso-ohjaajana, päiväkodin opettajana, perhetyöntekijänä ja rikosseuraamustyöntekijänä. Kaikista töistä sain hyvää työkokemusta ja pidin niistä jokaisesta, mutta juhannusnuotio oli alkanut kyteä taas hiljalleen. Kun aikaa kului, ymmärsin, että ei tässä nyt taida olla muuta vaihtoehtoa kuin hakea Poliisiammattikorkeakouluun, jos joskus aion siihen kuuluisaan kiikkustuoliin ilman katumuksia istua.

Valmistautuessani valintakokeisiin minulle ei koskaan ollut vaikeinta rankka treenaaminen tai kuukausia kestänyt valintakokekirjan pönttääminen, tekisin ne mielelläni koska vaan uudestaan. Pituuteni vuoksi minulla oli kuitenkin koko ajan pelko siitä,

että lopulta koko valmistautumisprosessini valintakokeisiin kiteytyisi täydellisesti klassiseen sanontaan: ”Voit uskoa itseesi, mutta olla silti ihan paska.” Epäilin, että minut nauretaan valintakokeissa pituuteni vuoksi ulos jo koulun tuloaulassa.

Ensimmäiset valintakokeet päättyivät osaltani karvaaseen pettymykseen, sillä unohdin kuntokokeen ylätaljaa kiskoosani hengittää. Ylätalja oli ollut minulle kaikista helpoin liike, ja siitä olisi ollut harjoittelun tulosten perusteella luvassa täydet pisteet. Jännitykseltäni unohdin kuitenkin keskittyä suoritukseen huolellisesti. Sen seurauksena sain kuunnella maitojunan korvia huumaavaa kutsua.

En kuitenkaan hetkeäkään ajatellut, että en yrittäisi uudestaan. Epäonnistuneita valintakokeita seuraavana päivänä olin jälleen salilla. Kevät vaihtui kesäksi ja kesä hiljalleen syksyksi. Aika usein herätyskello soitti 04.30 sen merkiksi, että oli aika laittaa lenkkarit jalkaan ja lähteä juoksemaan ennen töitä. Toisinaan sammutin valot, kun lähdin viimeisenä illalla paikalliselta salilta. Seuraavissa valintakokeissa ei enää jäänyt ylätaljan kohdalla kysyttävää.

Syksyn ajan jännitin valintakokeiden tuloksia. Ensimmäisen vaiheen jälkeen tuli tieto toiseen vaiheeseen pääsystä. Kun valmistauduin toisessa vaiheessa olevaan haastatteluun, pohdin vielä, pitäisikö minun laittaa sinne hieman korkeammat kengät. Mitä jos haastattelija kirjoittaa johonkin muistiinpanojen nurkkaan punakynällä: Hyvä tyyppi, mutta liian lyhyt poliisiksi, vaikka mitään pituusrajoitusta ei virallisesti olekaan? Vielä valintakokeiden aamuna eteisessä odottivat vierekkäin korkkarit ja tennarit.

Ikuisuudelta tuntuneen syksyn jälkeen

TUOHON AIKAAN POLIISIKOULUUN EI
ENÄÄ OLLUT PITUUSVAATIMUSTA,
MUTTA SE TUNTUI SILTI OLEVAN YHÄ
VAHVANA IHMISTEN MIELIKUVISSA.

koitti viimein päivä, kun ehdollinen valintapäätös kilahdi sähköpostiin. Viestissä luki: Onneksi olkoon, sinut on valittu 8.1.2018 alkavaan poliisi (AMK) -tutkintokoulutukseen. Suurimmasta unelmastani oli tullut totta.

Nyt neljä vuotta myöhemmin olen valmistunut Poliisiammattikorkeakoulusta kiitettävillä arvosanoilla. Opiskelun aikana minut valittiin

opiskelijakunnan hallituksen puheenjohtajaksi ja pääsin kehittämään opiskelijoiden ja koulun henkilökunnan välistä yhteistyötä ja ajamaan Polamkin opiskelijoiden etuja. Eri-tyisen iso ja tärkeä asia minulle oli, että opiskelijat äänestivät minut Vuoden opiskelijaksi vuonna 2019. Tällä hetkellä työskentelen toiveeni ja tavoitteeni mukaisesti vanhempana konstaapelina talousrikosyksikössä, jonne hain töihin heti valmistumisen jälkeen. Olen erittäin tyytyväinen, että annoin sen juhannusnuotion syttyä uudelleen enkä kuunnellut muiden kommentteja. Ja siellä valintakokeiden haastattelussa minulla oli muuten jalassa tennarit.

* * *

Onko fyysisillä ominaisuuksilla sitten merkitystä poliisin työssä? Riippuu ihan siitä, minkälaisiin tehtäviin haluaa hakeutua. Mikäli haluaa toimia Karhu-ryhmässä tai Vati-ryhmässä (eli vaativien tilanteiden erikoisryh-

mässä), on selvää, että tehtävässä vaaditaan tietynlaisia fyysisiä ominaisuuksia. Minä en voisi koskaan pyrkiä esimerkiksi Karhu-ryhmään ja hyvä niin, minun ei kuulukaan päästä sinne, sillä siihen työhön fyysiset ominaisuuteni eivät yksinkertaisesti riitä. Sen sijaan esimerkiksi tutkinnassa on lukuisia tehtäviä, joissa tutkijan fyysiset ominaisuudet ovat toissijaisia hänen

muihin ominaisuuksiinsa ja vahvuuksiinsa nähden.

Poliisin työtä ei voida niputtaa yhteen pakkaan, eikä voida sanoa, että kaikkien poliisien tulee olla tietynlaisia. Tehtävästä riippuen erilaiset vahvuudet korostuvat ja tehtävissä vaadittavat ominaisuudet voivat poiketa toisistaan paljonkin. Tietyissä tehtävissä poliisissa tarvitaan fyysistä voimaa ja sitä varten tarvitsemme isokokoisia henkilöitä. Poliisissa on kuitenkin paljon myös sellaisia tehtäviä, joissa fyysiset ominaisuudet eivät ole keskiössä ja näihin tehtäviin halutaan hakijoita yhtä lailla. Viime vuosien aikana on tuotu paljon esiin poliisin työn monipuolisuutta, mutta vielä vaaditaan lisää työtä, jotta tämä ajatusmalli iskostuisi yleiseksi käsitykseksi.

Miten sitten ne voimankäyttölanteet ja poliisimiehen pieni fyysinen koko? Vaikuttaako pieni kokoni esimerkiksi siihen, miten voin voimankäyttötilanteissa toimia? Keskusteltaessa poliisin työn fyysisistä vaatimuksista on hyvä myöntää tosiasiat:

MINÄ EN VOISI KOSKAAN
PYRKIÄ ESIMERKIKSI
KARHU-RYHMÄÄN JA
HYVÄ NIIN, MINUN EI
KUULUKAAN PÄÄSTÄ
SINNE, SILLÄ SIIHEN
TYÖHÖN FYYSISET
OMINAISUUTENI EIVÄT
YKSINKERTAISESTI
RIITÄ.

Fysiikan laeille emme voi mitään. Jos alan painiotteluun minua isomman miehen kanssa, tulen häviämään ottelun, ellen nokkeluudella ja oveluudella onnistu yllettämään vastustajaani, tai mikäli minulla ei ole jotakin kättä pidempää apuvälinettä.

Nokkeluuden ja oveluuden esimerkkinä toimii hyvin poliisin paras työväline: puhejudo. Sen avulla on mahdollista saada tilanne rauhoittumaan niin, ettei kenenkään tarvitse alkaa vetää painitrikoita ylleen. Tilanteiden rauhoittaminen puhumalla on paras tapa hoitaa tilanne kuin tilanne, sillä kenenkään kannalta ei ole tarkoituksenmukaista alkaa painia vain silkasta painimisen ilosta. Toisinaan poliisin työssä tulee kuitenkin vastaan tilanteita, joissa puhuminen ei auta, vaan asiakas on otettava hallintaan ja tilanne on saatava rauhoitettua fyysistä voimaa käyttämällä. Tällaisia tilanteita varten poliisilla on myös voimankäyttövälineitä, joiden käyttöön annetaan kattava koulutus.

Voiko siis pienikokoinen poliisimies tarttua herkemmin voimankäyttövälineeseen, jos hänen omat fyysiset voimansa eivät riitä pitämään henkilöä hallinnassa? Toisin sanoen, onko kohdehenkilöllä suurempi vaara saada esimerkiksi etälammattimesta, jos kaupungin ainoa sheriffi on alle 160 senttiä ja hän ei siitä syystä saa kahta päätä pidempää kohdehenkilöä hallintaan ilman voimankäyttövälinettä? Voiko pienikokoinen poliisimies turvautua eri perusteilla voimankäyttövälineisiin kuin hänen isompikokoinen kollegansa?

Poliisilain 17 §:n mukaan poliisimiehellä on virkatehtävää suorittaessaan oikeus vastarinnan murtamiseksi, henkilön paikalta poistamiseksi, kiinniottamisen toimittamiseksi, vapautensa menettä-

POLIISISSA ON KUITENKIN PALJON MYÖS SELLAISIA TEHTÄVIÄ, JOISSA FYYSISET OMINAISUUDET EIVÄT OLE KESKIÖSSÄ JA NÄIHIN TEHTÄVIIN HALUTAAN HAKIJOITA YHTÄ LAILLA.

neen pakenemisen estämiseksi, esteen poistamiseksi, miehittämättömän ilma-aluksen kulkuun puuttumiseksi taikka välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi käyttää sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina. Voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat.

Voimakeinolla tarkoitetaan poliisin valtaa käyttää vastarinnan murtamiseksi tai muuten virkatehtävän hoitamiseksi tarpeellisia ruumiinvoimia ja erilaisia voimankäyttövälineitä. Poliisimiehen käytettävissä olevat voimakeinot eroavat toisistaan voimakkuudeltaan. Voimankäytön tarkoituksena on toimia keinona, jolla henkilö pakotetaan alistumaan poliisimiehen virkatoimeen tai sietämään se.¹ Lievin voimakeino on ottaa henkilöstä kiinni ja ottaa hänet hallintaan esimerkiksi käsiotetta käyttämällä. Mikäli lievin keino ei toimi, voidaan siirtyä voimakkaampaan voimakeinon ja kaataa henkilö ja poliisilain 2 luvun 20 §:n mukaan laittaa hänelle käsiraudat. Kohdatessaan aggressiivista vastarin-

taa poliisimies voi hyödyntää erilaisia voimankäyttövälineitä.²

Voimankäytön ja voimankäyttövälineiden käyttämisen periaatteina toimivat poliisilain 1 luvussa määritellyt poliisin toiminnan periaatteet, esimerkiksi 3 §:n suhteellisuusperiaate ja 4 §:n vähimmän haitan periaate. Suhteellisuusperiaatteen mukaan poliisin toimenpiteiden on oltava puolustettavia suhteessa tehtävän tärkeyteen, vaarallisuuteen ja kiireellisyteen, tavoiteltavaan päämäärään,

toimenpiteen kohteena olevan henkilön käyttäytymiseen, ikään, terveyteen ja muihin vastaaviin häneen liittyviin seikkoihin sekä muihin tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin. Vähimmän haitan periaatteen mukaan poliisin toimenpiteillä ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää eikä kenellekään saa aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi.

Hallituksen esityksessä mainitaan, että voimankäytön perusedellytyksenä on, että poliisimiehellä on vaadittavan harkintakyvyn lisäksi riittävät fyysiset ja taidolliset edellytykset voimakeinojen käyttämiseen.³ Sitä, mitä hallituksen esityksessä tarkoitetaan ”riittävällä”, ei ole tarkemmin esityksessä täsmennetty. Kun jälke-

VOIMAKEINOJEN
PUOLUSTETTAVUUTTA
ARVIOITAESSA ON
OTETTAVA HUOMIOON
TEHTÄVÄN TÄRKEYS
JA KIIREELLISYYS,
VASTARINNAN
VAARALLISUUS,
KÄYTETTÄVISSÄ
OLEVAT VOIMAVARAT
SEKÄ MUUT TILANTEEN
KOKONAISARVOSTELUUN
VAIKUTTAVAT SEIKAT.

päin arvioidaan voimakeinojen käytön puolustettavuutta, voidaan hallituksen esityksen mukaan huomioida muun muassa poliisimiehen varustautuminen voimankäyttöön. Esimerkiksi yksin pelkässä perusvarustuksessa toimiva poliisimies voisi joutua välitöntä toimintaa vaativassa tilanteessa käyttämään ankarampia voimakeinoja kuin paremmin varustautunut kenttäpartio. Tämä ei kuitenkaan suoranaisesti tarkoita, että ”altavastajan” asemassa oleva poliisimies voisi automaattisesti perustella voimankäyttöään sillä, että hän on yksin ja puutteellisesti varustautunut, vaan esityksessä tuodaan myös esiin tehtävästä luopuminen, jota yksin perusvarustuksessa toimivan poliisimiehen tulisi harkita herkemmin kuin paremmin varustautuneen kenttäpartion.⁴

Poliisilain 1 luvun 4 §:ssä määritellään vähimmän haitan periaate ja tarpeellisuusvaatimus. Voimankäyttöä koskevassa 2 luvun 17 §:ssä viitataan myös tarpeellisuuskriteeriin. Vähimmän haitan periaate määrittelee sen, että poliisin on virkatehtävää suorittaessaan valittava käytettävissä olevista keinoista se, joka tuottaa vähiten haittaa kohdehenkilölle. Tarpeellisuusvaatimus määrittelee, että kenenkään oikeuksiin ei saa puuttua enempää kuin on tarpeen, ja voimankäyttö on lopetettava heti, kun kohdehenkilön vastarinta lakkaa tai tilanne on muutoin saatu hallintaan. Tarpeellisuusvaatimuksen kriteerinä on, että valittujen toimenpiteiden tulee olla tehokkaita ja niiden tulee olla tavoiteltuun päämäärään nähden oikeanlaisia.⁵ Vähimmän haitan periaatteen

VÄHIMMÄN HAITAN PERIAATE
MÄÄRITTELEE SEN, ETTÄ POLIISIN
ON VIRKATEHTÄVÄÄ SUORITTAESSAAN
VALITTAVA KÄYTETTÄVISSÄ
OLEVISTA KEINOISTA SE, JOKA
TUOTTAA VÄHITEN HAITTAA
KOHDEHENKILÖLLE.

¹ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola, 2012, s. 768–769.

² Tapani – Toivanen 2013, 295.

³ HE 57/1994 vp, 54–55.

⁴ HE 57/1994 vp, 54–55.

⁵ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola, 2012, s. 781.

mukaan poliisin on voimankäytössä huomioitava, ettei se tuota kohdehenkilölle enempää haittaa kuin on tehtävän suorittamiseksi tarpeen, eikä kohdehenkilön perusoikeuksiin tule puuttua enempää kuin on välttämätöntä.

Hallituksen esityksen mukaan voimakeinojen on oltava suoritusvarmoja ja seurauksiltaan ennustettavia.⁶ Tulkintani mukaan näin ollen voitaisiin katsoa perustelluksi, että pienikokoinen poliisimies käyttäisi voimakkaampia voimakeinoja (esimerkiksi voimankäyttövälineitä), mikäli ne olisivat lievempiä voimakeinoja suoritusvarmempia. Suoritusvarmuuden vaatimus ei kuitenkaan oikeuta pienikokoista poliisimiestä käyttämään tilanteessa automaattisesti voimakkaampia voimakeinoja vain koska ne ovat suoritusvarmempia, vaan hänellä tulee edelleen olla voimakkaampien voimakeinojen käyttöön tehtävän kiireyden ja tärkeyden luoma edellytys. Tämän lisäksi hänen on edelleen valittava lievin toimiva voimakeino. Poliisimiehen fyysinen koko voi vaikuttaa tilanteessa käytettävän voimakeinon valintaan, mutta se ei voi yksinään toimia perusteena voimakeinon valinnalle ja käytölle. Kaiken voimankäytön perustana on oltava virkatehtävä, jonka kiireys ja tärkeys määrittelevät käytettävissä olevat suhteellisuusperiaatteen mukaiset voimakeinot.

Korkeimman oikeuden ratkaisui⁷ on nähtävissä, että voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa pääpaino on suoritettavassa virkatehtävässä ja kohdehenkilön käyttäytymiseen liittyvissä seikoissa, esimerkiksi vastarinnan vaarallisuudessa, aggressiivisuudessa, päihtymyksessä ja kohdehenkilön

fyysisessä koossa. Tulkintani mukaan tämä tarkoittaa, että kohdehenkilö voi parhaiten omalla toiminnallaan vaikuttaa siihen, kuinka voimakkaita voimakeinoja poliisimiehen tarvitsee häneen kohdistaa. Poliisin toiminnan perustana ovat suhteellisuusperiaate, vähimmän haitan periaate ja tarpeellisuusvaatimus, jotka osaltaan turvaavat kohdehenkilön perusoikeuksien, esimerkiksi koskemattomuuden toteutumisen kohdehenkilön toimiessa poliisin kanssa. Kyseisiin periaatteisiin ei sisälly poliisimiehen fyysisten ominaisuuksien huomioimista virkatehtävän hoitamisessa, vaan voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa kiinnitetään objektiivisesti huomiota siihen, voidaanko poliisimiehen käytämiä voimakeinoja pitää poliisilain periaatteiden mukaisina huomioiden edellä mainitut kohdehenkilöön ja suoritettavana olevaan virkatehtävään liittyvät asiat.

Haastattelin tutkielmassani poliisirikostutkinnassa toimivia syyttäjiä

VOIMANKÄYTTÖTILANTEET
VAATIVAT ENNEN MUUTA
KYKYÄ REAGOIDA NOPEASTI
VAIHTUVIIN TILANTEISIIN
JA HYVÄÄ PELISILMÄÄ SIINÄ,
MITEN TILANTEESSA ON
PARASTA TOIMIA.

⁷ Ks. KKO1984-II-127, KKO 1990:136, KKO 1993:50, KKO 2004:75, KKO 2020:29.

siitä, miten poliisimiehen fyysiset ja henkilökohtaiset ominaisuudet huomioidaan arvioitaessa voimankäytön puolustettavuutta. Poliisirikostutkinnasta vastaavat syyttäjät toimivat tutkinnanjohtajina silloin, kun joku tekee valituksen esimerkiksi poliisin liiallisesta voimankäytöstä tai kun poliisimies joutuu turvautumaan virkatehtävää suorittaessaan aseeseen. Haastatteluissa ilmeni, että poliisimiehen fyysiset ominaisuudet eivät välttämättä edes tule ilmi voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa. Vaikka syyttäjät näkivät fyysisten ominaisuuksien huomioimisen tärkeänä ja oleellisena tilanteen kokonaisuuteen vaikuttavana seikkana, voivat nämä ominaisuudet jäädä prosessissa täysin huomioimatta, mikäli poliisimies ei itse tuo niitä esiin ja niitä ei kirjata esitutkinta-aineistoon.

Syyttäjien mukaan poliisimies ei voi perustella voimankäyttöään pelkästään fyysisiin ominaisuuksiinsa vedoten, vaan voimankäytön puolustettavuuden arviointi pohjautuu virkatehtävän tärkeyteen ja kiireellisyyteen, kohdehenkilön aiheuttamaan uhkaan ja vastarinnan vaarallisuuteen. Kohdehenkilön oikeussuojan kannalta on tärkeää, että arviointi pohjautuu edellä mainittuihin seikkoihin, vaikka poliisimiehen fyysiset ominaisuudet huomioitaisiin voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa. Näin ollen poliisin toiminnan perusta on aina sama, huolimatta siitä, minkä kokoinen poliisimies virkatehtävää suorittaa. Voimankäytössä ylilyönteihin ei voi sortua sen enempää pieni- kuin suurikokoinenkaan poliisimies.

Hallituksen esityksessä mainittuihin poliisimiehen riittäviin fyysisiin ominaisuuksiin liittyen voidaan pohtia, vastaa-

SYYTTÄJIEN MUKAAN
POLIISIMIES EI VOI PERUSTELLA
VOIMANKÄYTTÖÄN PELKÄSTÄÄN
FYYSISIIN OMINAISUUKSIINSA
VEDOTEN, VAAN VOIMANKÄYTÖN
PUOLUSTETTAVUUDEN
ARVIOINTI POHJAUTUU
VIRKATEHTÄVÄN TÄRKEYTEEN JA
KIIREELLISYYTEEN, KOHDEHENKILÖN
AIHEUTTAMAAN UHKAAN JA
VASTARINNAN VAARALLISUUTEEN.

⁶ HE 57/1994 vp, s. 55.

vatko Poliisiammattikorkeakoulun valintakokeiden fyysiset osiot tätä vaatimusta. Voidaanko valintakokeiden fyysisillä testeillä varmistua siitä, että valittavaksi tulee sellaisia henkilöitä, joilla on riittävät fyysiset ominaisuudet voimakeinojen käyttöön?

On vaikea määritellä sitä, mikä on riittävä missäkin tilanteessa. Voimankäyttötilanteet tulevat eteen yleensä yllättäen ja jokainen niistä on erilainen. On totta, että todennäköisyys on-

nistua fyysistä hallintaa vaativissa voimankäyttötilanteissa on suurempi, jos voimakeinoja käyttävä poliisimies on kohdehenkilöä voimakkaampi. Onko poliisimiehen suuri koko silti automaattisesti tae onnistuneista voimankäyttötilanteista? Ei tietenkään. Onko poliisimiehen pieni koko automaattisesti tae, että voimankäyttötilanne ei voi onnistua? Ei. Voimankäyttötilanteet vaativat ennen muuta kykyä reagoida nopeasti vaihtuviin tilanteisiin ja hyvää pelisilmää siinä, miten tilanteessa on parasta toimia. Lisäksi selkärangasta on tultava tietous siitä, mikä voimankäyttö kyseisessä tilanteessa on perusteltua ja mikä on toiminnan laillinen perusta. Jos nämä ominaisuudet puuttuvat, ei poliisimiehen suures-ta fyysisestä koosta ole apua.

Olen sitä mieltä, että Poliisiammattikorkeakoulun valintakokeiden fyysisten osioiden tulee olla vaativia. Niiden tulee mielestäni olla niin vaativia, ettei niitä voi läpäistä ilman

määrätietoista ja ahkeraa valmistautumista ja harjoittelua. Se, ettei enää ole pituusvaatimusta, ei tarkoita, ettei hakijoilta voitaisi vaatia fyysistä voimaa. Korkeat pääsyyvaatimukset ovat mielestäni ennen kaikkea myös hakijan itsensä etu. Kun hakija omaksuu jo kouluun pyrkiessään liikunnallisen elämäntavan ja oppii huolehtimaan fyysisestä kunnostaan, tulee siitä pidettyä helpommin huolta myös opiskelun ja työelämän aikana. Ainakin itselleni

liikunta on tärkeä tapa nollata raskas työpäivä ja purkaa stressiä. Mitä rankempi päivä, sitä pidempi juoksulenki tai enemmän rautaa tankoon kuntosalilla. Lisäksi tiukat pääsyyvaatimukset myös testaavat hakijan motivaatiota, sillä kun herätyskello soi 04.30, ei pururadalle tule lähdettyä harjoittelemaan, ellei asia ole itselle todella tärkeä.

* * *

Koska poliisin työ mielletään edelleen hyvin fyysiseksi ja kyseessä on miesvaltainen ala, minulta on kysytty useasti, pitääkö naispoliisin olla ”hyvä jätkä”, jotta hän pärjää poliisissa. Olen sitä mieltä, että ei tarvitse olla hyvä jätkä, mutta kuten missä tahansa muual-lakin, pitää olla hyvä tyyppi.

Totuin jo armeijassa siihen, että vastaan tulee aina sellaisia henkilöitä, joiden mielestä nainen ei kuulu siihen ympäristöön. Onneksi nykyään sel-

laiset henkilöt ovat häviävä vähemmistö niin puolustusvoimissa kuin poliisissakin.

Uskon, että jokainen naispoliisi tunnistaa uraltaan useammankin tilanteen, joissa on ollut hyötyä siitä, että paikalle on saapunut juuri naiskonstaapeli. Omalakin kenttäjaksollani tunnistin muutamia keikkoja, joissa tilanne muuttui tai rauhoittui, kun paikalle tulikin naispoliisi. Yhtenä esimerkkinä tästä oli kotikeikka, jossa pahoista vieroitusoireista kärsinyt mies riehui kotonaan. Seisoimme partiokaverini kanssa kerrostalon rappukäytävässä ja kuuntelimme, kun mies huusi ja paiskoi tavaroita sisällä asunnossa. Yritimme puhuttaa miestä tulemaan asunnon ovelle, mutta mies ei suostunut kuuntelemaan, vaan jatkoi huutamista ja tavaroiden paiskomista asunnon syövereissä. Partiokaverini oli varautunut etälamauttimen käyttöön, kun menimme sisälle asuntoon. Mies huusi edelleen täyttä kurkkua partiokaverilleni, mutta kun astuin huoneeseen, huuto loppui kuin veitsellä leikaten. Mies alkoi keskustella kanssamme normaalilla puheäänellä ja lähti ensihoidon kyytiin rauhoittuneena. Myöhemmin partiokaverini kertoi, että tämä kyseinen henkilö on aina käyttäytynyt hyvin naispoliiseja kohtaan.

Mielestäni naisen ei tarvitse yrittää olla miehinen, jotta hän voisi pärjätä työyhteisössään poliisissa, mutta sukupuoleen katsomatta vaaditaan tietynlaista asennetta ja kylmähermoista suhtautumista haasteisiin. Päätin aikoinaan armeijaan mennessäni, että en kertaakaan valita tai sano, etten pysty johonkin siksi, että olen nainen tai pienikokoinen. Samaa asennetta olen kantanut mukana poliisissa. Tehtävät on kyettävä suorittamaan hyväksytysti, vaikkei maaliin menisikään

USKON, ETTÄ JOKAINEN
NAISPOLIISI TUNNISTAA URALTAAN
USEAMMANKIN TILANTEEN, JOISSA
ON OLLUT HYÖTYÄ SIITÄ, ETTÄ
PAIKALLE ON SAAPUNUT JUURI
NAISKONSTAAPELI.

samanlaisella tyylinäytteellä kuin viressä seisova 180 senttimetriä pitkä kaveri. Kun Poliisiammattikorkeakoulun hätäensiapukurssilla vedin 90 kiloa painavan opiskeluka-verini ulos autosta, kouluttaja totesi, että siinä nähdään taas esimerkki siitä, että ei tarvita isokokoista poliisia, kun oikealla tekniikalla saa isotkin henkilöt liikkumaan. Ei siis tarvitse yrittää olla yksi miehistä, mutta annetut tehtävät tulee kyetä suorittamaan.

Poliisissa eri tehtävissä vaaditaan erilaisia vahvuuksia. Esimerkiksi valvonta- ja hälytystehtävissä tarvitaan kykyä reagoida nopeasti vaihtuviin tilanteisiin, paineensietokykyä ja hyvää tilannetajua. Talousrikostutkinassa taas korostuu tutkijan kyky hallita ja hahmottaa isoja kokonaisuuksia. Laajamittaisissa tutkimuksissa tarvitaan myös pitkäjännitteisyyttä. Eri tutkintayksiköidenkin välillä on eroavaisuuksia sen suhteen, mitkä ominaisuudet ja vahvuudet tutkijalla korostuvat. Tiettyjä samoja piirteitä ja ominaisuuksia on havaittavissa kaikilla, mutta jokaisessa poliisin tehtävässä on vielä ne omat spesifit työtehtäviin liittyvät asiat, joissa työntekijän erilaiset vahvuudet pääsevät oikeuksiinsa.

Suomessa toimii tälläkin hetkellä valvonta- ja hälytystehtävissä paljon naispoliiseja, jotka pärjäävät työtehtävissään hyvin keikasta keikkaan,

sillä heillä on hyvä reagointikyky ja vahva ammatillinen osaaminen, joka tuo varmuuden myös voimankäyttötilanteiden onnistumiseen. Mielestäni

SUOMESSA TOIMII TÄLLÄKIN
HETKELLÄ VALVONTA- JA
HÄLYTYTEHTÄVISSÄ
PALJON NAISPOLIISEJA,
JOTKA PÄRJÄÄVÄT
TYÖTEHTÄVISSÄÄN HYVIN
KEIKASTA KEIKKAAN,
SILLÄ HEILLÄ ON HYVÄ
REAGOINTIKYKY JA VAHVA
AMMATILLINEN OSAAMINEN,
JOKA TUO VARMUUDEN MYÖS
VOIMANKÄYTTÖTILANTEIDEN
ONNISTUMISEEN.

ei siis voida sanoa, että lyhyt nainen ei kuulu valvonta- ja hälytystehtäviin, mutta myöskään ei voida automaattisesti sanoa, että lyhyt nainen kyllä pärjää hälytys- ja valvontatehtävissä. Vaikka toinkin esiin, että välillä siitä voi olla hyötyä, kun paikalle saapuukin naispoliisi, ovat ne kuitenkin satunnaisia tilanteita. Yleisempää

on se, että vastassa on kohdehenkilö, joka ei erota, oletko lintu vai kala – ja tämän lisäksi hän sattuu vielä vihaamaan molempia. Silloin on osattava ja kyettävä toimimaan tilanteessa niin, että lopputulos on kaikkien kannalta mahdollisimman turvallinen.

Mikäli kenttätehtävissä huomaa, että työtehtävien hoitaminen ei onnistu siksi, että voimat eivät riitä tai että ei osaa toimia silloin kun tilanne vaatii voimakeinojen käyttämistä, on parempi siirtyä joihinkin muihin tehtäviin poliisissa. Oli sitten kuinka iso tai pieni poliisimies tahansa. Yhtä lailla vaikka joku saisi penkistä nostettua 170 kiloa, ei hänen kannata hakeutua talousrikosyksikköön töihin, jos isojen materiaalimäärien hallinta tuntuu itsestä täysin mahdottomalta. Kuten sanottu, eri tehtävissä korostuvat erilaiset ominaisuudet.

* * *

Kotiliesi-lehti haastatteli jo eläköitynyttä poliisia Eila Koivuniemeä vuonna 2019. Eila Koivuniemi oli ensimmäistä sukupolvea, jolle poliisikoulutus avautui tasavertaisesti miesten kanssa, ja hän valmistui ensimmäisenä naisena poliisin päällystökurssilta vuonna 1991. Koivuniemi toimi 43 vuotta kestäneestä urastaan 25 viimeistä vuotta väkivaltarikosten tutkinnanjohtajana. Koivuniemen mukaan asiantuntijan sukupuolella ei ole merkitystä, eikä hän ollut tutkinnanjohtajana koska on nainen, vaan koska työ sopi hänen kaltaiselleen ihmiselle. “Eilalla on hyvin vahva näkemys siitä, mitkä tehtävät soveltuvat poliisin työssä miehille tai naisille. Näkemys on tämä: sellaisia ei ole.”⁸

Poliisimiehen fyysiset ominaisuudet voivat rajoittaa pääsyä tiettyihin tehtäviin poliisissa, mutta tässä organisaatiossa tehtäväkenttä on niin laaja, että omia vahvuuksiaan voi päästä hyödyntämään ja kehittämään asiantuntijaksi omalla alallaan monella eri tavalla, huolimatta siitä, onko alle vai yli 160 senttiä pitkä. On totta, että poliisiorganisaatio ei toimisi, jos kaikki poliisit olisivat naisia. Nykypäivänä se ei myöskään toimisi, vaikka kaikki olisivat 183 senttiä pitkiä miehiä. Meitä kaikkia tarvitaan, ja erilaisia tehtäviä riittää monenlaisille henkilöille ikään, sukupuoleen ja kokoon katsomatta.

Tarvitsemme isokokoisia henkilöitä tiettyihin tehtäviin siinä missä tarvitsemme myös muun kokoisia henkilöitä muihin kuin fyysisiä ominaisuuksia vaativiin tehtäviin. Epäilijöitä riittää aina ja niitä, jotka antavat kaikella olemuksellaan ym-

POLIISISSA ERI TEHTÄVISSÄ
VAADITAAN ERILAISIA VAHVUUKSIA

⁸ Kotiliesi 25.8.2019, Teksti: Riikka Lehtovaara.

märtää, että pienikokoinen nainen on väärässä paikassa toimiessaan poliisissa.

Olen todennut, että paras tapa näyttää näille epäilijöille on tehdä työnsä kunnolla. Tähän asti se on toiminut joka kerta. Ei minusta koskaan pituuteni vuoksi ole koripalloilijaksi tai lentäjäksi, mutta kukaan ei voi sanoa, ettei minusta olisi poliisiksi.

LÄHTEILLE

- Helminen, Klaus – Kuusimäki, Matti – Rantaeskola, Satu: Poliisilaki. Talentum Helsinki 2012.
- Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti: Rikosoikeuden yleinen osa, Vastuuoppi. Talentum 2013.
- HE 57/1994 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle poliisilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- Lehtovaara, Riikka: ”Olin työkavereiden silmissä kummajainen” – Suomen ensimmäinen naiskomisario kertoo, millaista kohtelua naispoliisit ovat joutuneet sietämään. Eila Koivuniemen haastattelu. Kotiliesi 25.8.2019. <https://kotiliesi.fi/ihtiset-ja-ilmiot/historia/olintyokavereiden-silmissa-kummajainen-suomen-ensimmainen-naiskomisario-kertoo-millaista-kohtelua-naispoliisit-ovat-joutuneet-sietamaan/>

SAMU PEHKONEN

POLIISI JA PUHUMISEN TAITO

SAMU PEHKONEN ON YHTEISKUN-
TATIETEILIJÄ JA VUOROVAIKUTUS-
TUTKIJA, JOTA KIINNOSTAA KIE-
LENKÄYTÖN PIENEN VIVAHTTEIDEN
VAIKUTUS SUURIIN KOKONAISUUK-
SIIN. PEHKONEN ON VÄITELLYT
TOHTORIKSI VUONNA 2009. AL-
KUVUODESTA 2020 HÄN PÄÄTYI
POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUUN
TEKEMÄÄN TUTKIMUSTA POLIISIN
PUHEVIESTINNÄSTÄ. ENNEN TÄTÄ
KONEEN SÄÄTIÖN APURAHALLA
TOTEUTETTAVAA TUTKIMUSHAN-
KETTAAN HÄN ON TUTUSTUNUT
KENTTÄPOLIISIN TYÖHÖN ANALY-
SOIMALLA POLIISIT-TELEVISIOSAR-
JAN KOHTAAMISIA.

PEHKONEN ON AIEMMIN TYÖS-
KENNELLYT TAMPEREEN JA OULUN
YLIOPISTOISSA. SIVUTOIKSEEN HÄN
ON AJANUT TAKSIA JA KYDDINNYT
TOISINAAN MYÖS ASIAKKAITA,
JOTKA OLIVAT NIPIN NAPIN VÄLT-
TÄNEET MIEKKATAKSIMATKAN.

Puhe on poliisin työvälineistä tärkein. Se on jopa niin tärkeä, että puheen ensisijaisuus yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisessä – neuvoin, kehotuksin ja käskyin – on kirjattu poliisilain kuudenteen pykälään. Kun poliisi puhuu virkapukunsa takaa, muuttuuko hänen tapansa puhua, ja jos muuttuu, niin miten? Onko olemassa poliisikie-
len perusteita tai poliisina puhumisen tapoja, joiden oppiminen ja hallitseminen tekee kenttäpoliisin puheesta tehokasta ja erilaisiin asiakaskohtauksiin soveliaista?

Polisina puhumiseen tai poliisikieleen ei juurikaan löydy oppaita (poikkeuksena mm. Peter Liskin ja Joonatan Nikulan vuonna 2018 opinnäytetyönään kirjoittama poliisin puhutusopas). Oppaita lukiessa on kuitenkin muistettava, että puhuminen on aina vuorovaikutteista, tilannesidonnaista ja yllätyksellistä. Täysin relevantti kysymys saattaa suistaa keskustelun sivuraiteille. Jonkin yksittäisen tehtävän – esimerkiksi henkilötodistuksen pyytämisen tai koh-

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

dehenkilön kiinnioton – voi suorittaa monin erilaisin kielellisin keinoin, eikä jokin tietty puheen muotoilu johda aina samaan lopputulokseen.

Puhumisen tai puhuttamisen taidon opetus poliisiorganisaatiossa onkin perinteisesti ollut mestari–kisälli-mallin mukaista tilannesidonnaista tiedon-

siirtoa. Kun kokenut poliisi kertoo, miten hän sai pajunköyttä syöttäneen huijarin puhuttua pussiin tai rikoksesta epäillyn tunnustamaan tekonsa, arvostamme paitsi puhujaa myös puheen lopputulosta. Kertoja ei silti välttämättä osaa kuvailla kovinkaan yksityiskohtaisesti, mikä teki hänen sanoistaan tuossa tilanteessa toimivia tai toimisiko sama kikka uudestaan vastaavissa tilanteissa. Ohitammekin helposti kysymyksen siitä, miten vuorovaikutus oikeastaan lopulta eteni ja mitkä mekanismit todistettavasti johtivat suotuisaan lopputulokseen: oliko se jokin yksittäinen sana, kysymyksen muotoilu vai kenties keskusteluun ajautunut sivujuonne, joka mursi kohdehenkilön puolustuksen? Näin siksi, että rutiininomaisissa tilanteissa harvoin tiedostamme, mitä oikeastaan tapahtui. Meillä on mielikuvia hyvästä poliisipuheesta, mutta toteutuvatko ne todellisuudessa?

Olet kenties kuullut puhejudosta tai lukenut erilaisista retorisisista keinoista vakuuttaa alkujan eri mieltä ollut

keskustelukumppani.¹ Haastavissa tilanteissa ideana on hallita omaa mieltä, olla ajautumatta kiivastuneen tai vastustelevan keskustelukumppanin kanssa törmäyskurssille. Myötäilevillä tekniikoilla, ymmärrystä osoittavilla sanavainnoilla ja yhteistyötarjouksilla hankala asiakas saadaan, kenties huomaamattaan,

sitoutumaan yhteistyöhön.

Keskustelututkijana suhtaudun hieman skeptisesti psykologisiksi toimintamalleiksi tai toimiviksi ”aloita keskustelu näin” -listoiksi mainostuihin vuorovaikutus- ja itsepuopaisiin. En siksi, etteivätkö nuo (usein kuvitteellisiin esimerkkeihin perustuvat) repliikit toimisi, vaan siksi, että valmista toimintamallia sokeasti noudatettaessa puhujalta voi jäädä huomaamatta se, mitä vuorovaikutuksessa tosiasiallisesti tapahtuu.

En ole itse poliisi eikä minulla myöskään ole liiemmästi kokemuksia poliisin asiakkaana toimimisesta. Tutkimuksen tekemisen kannalta tämä tarkoittaa sitä, että en ensisijaisesti arvioi poliisin toimintaa tai sitä, miten poliisin tulisi hoitaa tehtäviään kentällä jonkin koulutuksessa opetetun mallin mukaan. Keskityn siihen, mitä tilanteissa tapahtuu. Olenkin vuorovaikutustutkijana viettänyt vuosia videonauhoitteista litteroitujen eli puheenvuoroiksi, sanoiksi ja äänensä-

OLENKIN
VUOROVAIKUTUSTUTKIJANA
VIETTÄNYT VUOSIA
VIDEONAUHOITTEISTA
LITTEROITUJEN ELI
PUHEENVUOROIKSI, SANOIKSI
JA ÄÄNENSÄYVIKSI
PURETTUJEN PUHETILANTEIDEN
PARISSA.

¹ Esim. Thompson & Jenkins 2013.

vyiksi purettujen puhetilanteiden parissa. Näitä poliisin puhetilanteita olen haalinut kokoon erityisesti *Poliiisit*-televisiosarjasta ja YouTube-videoista mutta myös Poliisiammattikorkeakoulun harjoitustilanteista. Motiivini on ollut pohtia poliisina ja asiakkaana asiakaspalvelutilanteessa toimimista sekä puheen ja kielen käyttöä noissa tilanteissa.

Moni poliisiksi pyrkivä kertoo kiinnostuneensa poliisin työstä nimenomaan erilaisten dramatisoitujen tai tositilanteisiin perustuvien poliisisarjojen välityksellä. On selvää, että tositelevisiossa näytetty kiiltokuvamainen poliisityö eroaa oikeasta, huomattavasti rosoisemmasta ja hitaammasta poliisityöstä.² Olisi pitkäveteistä näyttää minuuttikaupalla editoimatonta videokuvaa partiosta, joka ensin herättää, sitten jututtaa ja lopuksi avustaa humalaista kansalaista. Toisaalta poliisin toiminta on – ja sen pitääkin olla – jatkuvasti hallinnon ja kansalaisten suurennuslasin alla, joten täysin epäonnistuneita puhetilanteita ei epäilemättä näihin ohjelmiin eikä siten myöskään tutkimusaineistoihini ole päätyntä. Lopulta tutkimus pyrkii aina vastaamaan siihen ja vain siihen tutkimustehtävään, jonka tutkimuksen viitekehys määrittelee. Minun tehtävänäni ei siis ole ollut ratkoa, kohteleeke poliisi kansalaisia hyvin vai huonosti, vaan analysoida, millaisia puhumisen tapoja ja strategioita poliisi työssään käyttää.

Käytän omassa tutkimuksessani keskusteluanalyttistä menetelmää, jossa tutkitaan puhetta ja sosiaalista toimintaa vuorovaikutuksessa (video)tallenteiden

MINUN TEHTÄVÄNÄNI EI SIIS
OLE OLLUT RATKOA, KOHTELEEKO
POLIISI KANSALAISIA HYVIN VAI
HUONOSTI, VAAN ANALYSOIDA,
MILLAISIA PUHUMISEN TAPOJA JA
STRATEGIOITA POLIISI TYÖSSÄNSÄ
KÄYTTÄÄ.

² Kartastenpää 2021.

avulla.³ Kun sanon tutkivani vuorovaikutusta, ensisijainen huomioni on vuorovaikutuksen vuoro-sanassa.

Vuoro tarkoittaa toimintaa, joka voi olla yksittäinen sana, kielipillistä virkettä vastaava lausuma tai niiden kokonaisuus, mutta myös yksittäinen ele tai fyysinen toiminta voi täyttää vuoron kriteerit. Vuorot liittyvät

aina toisiinsa. Tutkijana tarkastelen sitä, miten puhujien vuorot vaihtuvat (yleensä yksi puhuu kerrallaan) ja miten ne limittyvät toisiinsa (puhujat vaihtuvat). Vuoron vaikutus ja seuraamuksellisuus syntyvät puolestaan siitä, mitä sanotaan, miten sanotaan ja missä kohtaa keskustelua vuoro tuotetaan sekä tietysti vuoron vastaanottajan vastauksesta edeltävään vuoroon.

Tutkijan havaintojen tulee perustua keskustelijoiden itse tilanteessa tekemiin jäsennyksiin ja heidän osoittamiinsa tulkintoihin tilanteen kulusta. Kun aineistoa analysoidessani kysyn, ”miksi tämä vuoro tässä ja tällä tavalla muotoiltuna”, selitykseksi ei kelpaa se, että ”näin on koska poliisi niin sanoo”. Haluan tutkijana ymmärtää, millaista toimintaa poliisi sanoillaan tavoittelee ja millaisen vastaanoton sanat saavat aikaan muissa tilanteeseen osallistuvissa.

Kieli on järjestäytyneyttä muutenkin kuin kielipillisesti. Kielen käyttöön vuorovaikutustilanteissa on nimittäin

sääntönsä, joista keskusteluanalyysi on kiinnostunut. Me hallitsemme nämä säännöt, vaikkemme niitä normaalisti osaisikaan kuvata. Tiedämme vastata, kun meiltä kysytään. Hallitsemme myös tilanteet, joissa emme saa keskustelukumppanimme toimimaan toivomallamme tavalla. Tunnistamme tilanteet, joissa vuorovaikutuksen ongelmat ja niiden syyt ovat ilmeisiä: poliisin asiakas voi olla esimerkiksi päihtynyt tai shokissa, tai puhujat voivat olla vailla yhteistä kieltä. Näistäkin tilanteista selviämme.

Poliisi kohtaa työssään jatkuvasti tilanteita, joissa on neuvottava, kehotettava ja viime kädessä käskettävä muita toimimaan poliisin haluamalla tavalla. Poikkeuksetta kentällä työskentelevän työvuoroon mahtuu aina kohtaamisia, joissa asiakas ei syystä tai toisesta pysty tai halua välittömästi noudattaa poliisin antamaa direktiiviä eli puhuteltavaa ohjaavaa lausumaa. Vaikka poliisilla on lakiin perustuva oikeus rajoittaa kansalaisten itsemääräämisoikeutta ja viime kädessä mahdollisuus voimankäyttöön, useimmiten jonkinlainen suostuttelu tai neuvottelu johtaa toivottuun päämäärään. Toisinaan suoritteen kannalta ylimääräiseen jutusteluun kuluneet minuutit voivat nopeuttaa ja helpottaa poliisin työtä, kun sama henkilö seuraavan kerran kohtaa poliisin. Vastaavasti huonon kokemuksen kääntäminen hyväksi tai luottamuksen uudelleenluomi-

nen vaatii aikansa. Aina neuvotteluun ei tietenkään ole aikaa tai mahdollisuutta. Saattaapa olla, että pitkittynyt suostuttelu tekee lopputuloksesta huonon kummallekin osapuolelle: poliisi voi tuntea menettävänsä auktoriteettinsa, asiakas kasvonsa.

Todistin jokin aika sitten tilannetta, jossa isä joutui puuttumaan kahden alle kouluikäisen lapsen leikkimieliseen painiin, jossa pikkuveli Matti näytti jääneen isosisko Maijan alakynteen (nimet keksitty). Tilanne eteni vuoro vuorolta kutakuinkin näin.

- 01 Isä: Maija, nouseppa ylös.**
02 (hiljaisuus, lapset jatkavat painia)
03 Isä: Nouse ylös Maija.
04 (lyhyt hiljaisuus, paini keskeytyy, mutta lapset makaavat maassa edelleen päällekkäin)
05 Isä: Maija!
06 (lapset nousevat ja lähtevät juoksemaan)

Kiinnitin jo tilanteessa huomiota samoihin säännönmukaisuuksiin, joita olen havainnoinut poliisiaineistoni tilanteissa, joissa poliisi ohjeistaa kansalaista. Litteraatiossa puhujien vuorot on jaettu omille numeroiduille riveilleen helpottamaan näiden säännönmukaisuuksien havaitsemista. Isä tuottaa kolme Maijaa ohjaavaa vuoroa. Vuorot ovat paitsi kielillisiä muotoiluja, myös toimintoja, joita voidaan tilanteesta riippuen nimetä pyynnöiksi, kysymyksiksi tai vaikkapa tervehdyksiksi. Tällaiset aloittavat vuorot luovat aina odotuksen puhekumppanin vastauksesta eli responsista. Esimerkissämme isän vuoroihin odotuksenmukainen toi-

POIKKEUKSETTA KENTÄLLÄ
TYÖSKENTELEVÄN TYÖVUORON
MAHTUU AINA KOHTAAMISIA, JOISSA
ASIAKAS EI SYYSTÄ TAI TOISESTA
PYSTY TAI HALUA VÄLITTÖMÄSTI
NOUDATTAA POLIISIN ANTAMAA
DIREKTIIVIÄ ELI PUHUTELTAVAA
OHJAAVAA LAUSUMAA.

³ *Esim. Stevanovic & Lindholm 2016.*

minto Maijalta olisi nousta ylös. Isän vuoroja seuraa kuitenkin hiljaisuus, eikä paini ota heti loppuakseen. On ilmeistä, että Maija ei aluksi tottele.

Isän ohjailevien vuorojen määrä, kolme, ei ole sattumaa. Poliisilain kuudennessa pykälästä tuttu kolmijako ”neuvoin, kehoituksin ja käskyin” toteutuu tässä hieman muunneltuna. Rivin 1 vuoroa voisi luonnehtia kehoitukseksi. Imperatiivimuotoiseen verbiin liitetty sävyartikkeli -ppa pehmentää vuoron velvoittavuutta. Isä myös nimeää Maijan vuoron vastaanottajaksi eli puhuteltavaksi. Vuoron muotoilu antaa siis ymmärtää, että Maijan tulisi kahdesta painijasta isompana ymmärtää, että hänen on noustava ylös.

Rivi 2 kuvaa lasten responsia isän vuoroon. Lapset eivät tuota puhetta eivätkä lopeta painia, vaan isä joutuu ohjeistamaan toistamiseen, hieman direktiiviään kuitenkin muokaten. Kun sävyartikkeli putoaa pois, vuoro voidaan tulkita käskyksi. Käsky on tilanteessa seurausta siitä, että Maija ei ole käyttänyt mahdollisuuttaan nousta ylös omaehtoisesti. Isä ilmaisee imperatiivimuodolla selkeästi sen, mitä Maijalta vaaditaan. Vaikka lasten paini taukoaa, toivottua tulosta ei kuitenkaan tule. Tarvitaan vielä kolmas ohjaileva vuoro. Vaikka rivillä 5 ei ole imperatiivimuotoista sen paremmin kuin muutakaan verbiä, on puhuteltava nimi ”Maija” kuultavissa ja tulkittavissa aikaisempaa käskyä täsmentävänä direktiivinä, ehkä jopa varoituksena

tai uhkauksena. Tällainen muotoilu alleviivaa edelleen, ettei Maijan tottelemattomuudelle ole perusteita.

Tässä tapauksessa – kuten hämmästyttävän monessa tarkemmin analysoimassani poliisin kenttätilanteessa – tilanne ratkeaa tai etenee huomattavasti juuri kolmannen direktiivin jälkeen. Kyse ei ole kolmannen vuoron sisällöstä: että juuri pelkän nimen käyttö olisi ratkaisu tai että isän olisi kannattanut hypätä yli kaksi edeltävää askelmaa. Kun vanhempi joutuu puuttumaan lasten tai poliisi asiakaiden tekemisiin, toimintaan kuuluu aina tietty vasteaika, joka ei koskaan ole pelkkää tyhjää hiljaisuutta. Yhteistyön, velvollisuuksien ja auktoriteetin rakentuminen on aina prosessi, jossa pienet lähes huomaamattomat asiat ovat merkityksellisiä ja johtavat näkyvään lopputulokseen.

Voin tässä kohtaa paljastaa, että edellisen esimerkin isä on ammatiltaan poliisi. Tuossa tilanteessa isä tuskin kuitenkaan hyödynsi pelkästään poliisin taitojaan. Jos jätetään pois poliisin taktista neuvottelua koskevat opit ja rikostutkintaan, erityisesti kuulusteluihin, liittyvä koulutus, saattavat tavallisen kenttäpoliisin vuorovaikutusvalmiudet perustua pikemminkin työelämäkokemuksen ja yleisen elämäkokemuksen myötä karttuvaan arkijärkeilyyn kuin yksityiskohtaisiin poliisikoulutuksen oppeihin. Poliisikoulutuksessa ei systemaattisesti pureuduta niin sanotun tavallisen

puheen säännönmukaisuuksiin. Erilaisia puhumisen ja puhuttamisen tapoja toki harjoitellaan erilaisissa käytännön koulutustilanteissa, mutta ilman puheen ja vuorovaikutuksen perusteellista tutkimusta sekä kouluttajan että koulutettavan voi olla vaikea saada otetta poliisina puhumisen taidosta ja säännönmukaisuuksista.

Seuraava esimerkki on *Poliisit*-sarjassa esitetystä aidosta poliisitehtävästä, jossa partio on puuttunut nuorten julkijuopotteluun. Keskityn poliisiin ja yhden nuoren väliseen keskusteluun. Katkelma etenee muutaman vuoron pätkissä, joita seuraa noiden vuorojen ja toimintojen analyysi. Voit nyt aiempi esimerkki mielessäsi kiinnittää huomiota poliisin vuoroihin ja miettiä, miten itse toimisit poliisin (tai nuoren) asemassa. Millaisia oikeuksia ja velvollisuuksia puheenvuorot tuovat esiin?

01 Poliisi: näytäs paperit.

02 Nuori: ei oo messis.

Poliisi pyytää nähdä nuoren henkilöllisyyden. Nuori kuitenkin ilmoittaa välittömästi, ettei hänellä ole papereita mukanaan. Poliisin pyyntö ei siis johda toivottuun tulokseen. Osallistujien vuoroja tarkemmin katsottaessa voidaan todeta, etteivät yhteistyön edellytykset ole kovinkaan vahvat. Rivillä 1 poliisin vuorossa imperatiivimuotoiseen verbiin kiinnittyvä sävyartikkeli -s tekee siitä rutiininomaisen, tähän tilanteeseen luonnollisesti kuuluvan ja siten helposti toteutettavan. Poliisi ei valmistelee tai pohjusta

TÄSSÄ TAPAUKSESSA – KUTEN
HÄMMÄSTYTTÄVÄN MONESSA
TÄRKEMMIN ANALYSOIMASSANI
POLIISIN KENTTÄTILANTEESSA –
TILANNE RATKEAA TAI ETENEE
HUOMATTAVASTI JUURI KOLMANNEN
DIREKTIIVIN JÄLKEEN.

pyyntöään sen paremmin kuin perustelevaan sitä esimerkiksi kysymällä, voisiko hän saada nähdä henkilöpaperit. Näin toki voisi tehdä, ja itse asiassa kysymysmuotoinen pyyntö koetaan usein yhteistyökutsuksi, josta on lähtökohtaisesti hankalampaa kieltäytyä. Se, että poliisi kehottaa pikemmin kuin kysyy, saattaakin vihjata hänen varautuvan nuoren yhteistyöhaluttomuuteen. Nuori kiertääkin varsinaisen pyynnön nopeasti ja epäröimättä. Vaikka hän ei suoranaisesti kieltäydy poliisin pyynnöstä, hänen vastauksensa siirtää vuoron ja aloitteen takaisin poliisille.

Mitä vaihtoehtoja sinulla olisi poliisina aloittamasi toiminnon viemiseksi loppuun? Voisit kenties kysyä, eikö nuorella todellakaan ole mukanaan mitään papereita. Jos papereista kysymisen tarkoituksena on selvittää nuoren henkilön ikä, voisi sitä kysyä suoraan. Nämä ovat perusteltavissa olevia vaihtoehtoja. Tässä tilanteessa poliisin ratkaisu on kuitenkin tämä:

03 Poliisi: no ni tuu tänne selvittää asiaa.

Poliisi esittää nuorelle pyynnön tulla tänne (tarkoittaen poliisiautoa) selvittämään asiaa. Puheenaiheeksi tulee henkilöllisyyttä avoimempi ja laajempi ”asia”, jonka vuoron alun ”no ni” kytkee kuitenkin poliisin aiempaan pyyntöön selvittää nuoren henkilöllisyys. ”No ni” pitää sisällään myös moraa-

lisen moitteen: nuori ei ole osoittanut riittävää yhteistyöhalukkuutta. Poliisi puolestaan ei ole valmis viivästyttämään projektin etenemistä.

Pyyntö edellyttää suostumusta, tässä tapauksessa nuoren omaehtoista siirtymistä kohti poliisiautoa. Nuori pyysee kuitenkin paikallaan. Lisäksi hän kyseenalaistaa poliisin pyynnön:

04 Nuori: mitä se sulle kuuluu.

Nyt nuoren asian selvittämistä hidastava asenne tulee jo selkeästi ja tunnistettavasti esille. Nuori kyseenalaistaa suoraan poliisin oikeudet puuttua hänen toimintaansa. Pallo on heitetty takaisin poliisille. Hän voisi tässä kohtaa selvittää oikeutensa, mutta ilmeisenä vaarana olisi ajautuminen oman auktoriteetin puolustamiseen. Sen sijaan hän toistaa pyyntönsä:

05 Poliisi: tule nyt tänne selvittää,

Rivin 5 vuoro toistaa ja täsmentää rivin 3 vuoroa, sillä ajan määre ”nyt” luo direktiiville aikaikkunan. Poliisi ei siis peräänny päätöksessään ottaa nuori puhutettavaksi. Nuori ei hänkään peräänny. Litteraatiossa vuoron lopussa, viimeisen sanan sisällä, on hakasulje, joka ilmentää päällekkäistä puhetta. Se kertoo, että nuori aloittaa puheensa ennen kuin poliisi on saanut vuoronsa valmiiksi.

06 Nuori: [eiks sun pitäis tietää.=lukeks siin vittu mun nimi (.) se ei ollu ees mun.

Nuoren käytös muuttuu yhä hyökkäävämmäksi. Hänestä asiassa ei ole mitään selvittävää, mutta hän nyt itse ottaa puheeksi asian – kädessään olevan kaljatölkin – jonka takia hän on päätenyt poliisin puhutettavaksi. Nuori kieltää juoman kuuluvan hänelle käyttämällä ilmausta, joka ikään kuin siirtää todistustaakan tölkin omistussuhteesta poliisille. Poliisi tunnistaa tämän velvollisuuden ja tuottaa seuraavan vuoron, joka johtaa lyhyeen keskusteluun:

07 Poliisi: sul oli kädessä [kalja.

08 Nuori: [eiks saa pitää kaverin kaljaa kädessä.

09 Poliisi:

10 (lyhyt tauko)

11 Poliisi: tule tonne noin, saat sakot siitä.

12 (poliisi taluttaa nuoren poliisiautolle)

Keskustelun vuorot limittyvät toisinsa tavalla, joka osoittaa, kuinka nuoren yritykset viivyttellä ja vastustella johtavat hänen kannaltaan väijäämättömästi umpikujaan. Samalla selvittävä asia on tullut jo selviteltyksi: nuorelle kirjoitetaan sakko.

Hoitiko poliisi puhetilanteen mielestäsi hyvin? Vuorovaikutustutkijana näen poliisin toiminnassa paljon toimiviksi osoittautuneita käytäntöjä. Poliisi tarjoaa alussa nuorelle mahdollisuuden selvittää asiaa. Asian selvittely kutsuu nuorta yhteistyöhön, johon myönteisesti vastaamalla nuori olisi voinut kenties selvittää pelkällä huomautuksella. Nyt poliisi joutuu antamaan kolme tule-direktiiviä, joiden tottelemista nuori viivyttää. Nuoren toiminta – kutsuipa sitä huomionhakuisuudeksi, viisasteluksi tai niskoitteluksi – kääntyy

ITSE ASIASSA
KYSYMSMUOTOINEN
PYyntö KOETAAN USEIN
YHTEISTYÖKUTSUKSI, JOSTA
ON LÄHTÖKOHTAISESTI
HANKALAMPAA KIELTÄYTYÄ.

kuitenkin häntä vastaan. Poliisin toistaessa pyyntöään hänen äänensävyssä on koko ajan päättäväinen mutta rauhallinen, eikä hän hermostu nuoren provosoivasta käytöksestä. Kolmatta direktiiviä tuottaessaan poliisi itse asiassa ottaa asiakasta kädestä kiinni ja tahtaa hänet autolle.

Sanavalinnat, yhteistyön tarjoaminen ja kolmen vuoron toisto -rakenteen hyödyntäminen näyttäisivät tässä esimerkissä auttavan poliisia suorittamaan tehtävää, jossa poliisi ei kenties alun alkujaankaan odottanut asiakkaan suhtautuvan myötämielisesti poliisin läsnäoloon.

Molemmissa esittelemissäni esimerkeissä osallistujista toinen on auktoriteettiasemassa (isä–tytär, poliisi–kansalainen). Auktoriteettia ei kuitenkaan tavallisesti puheessa, kuten ei tässäkään, tuoda esiin. Itse asiassa tilanteet, joissa poliisi asiakasta ohjatesaan vetoaa auktoriteettiinsa, ovat syystä tai toisesta ajautuneet pois raiteiltaan. Kun tilanne on niin sanotusti päällä, voi suora käskeminen olla ainut keino hoitaa tehtävä. Monesti kuitenkin tilanteen kehittyminen uhitteluksi tai isotteluksi voidaan estää nojautumalla edellä kuvattuun ”kielelliseen tuntosarveiluun”, jossa annetaan ja hyödynnetään mahdollisuuksia yhteistyöhön. Tällöin molemmat osapuolet voivat säilyttää kasvonsa ja sitä myötä keski-

näisen luottamuksen.

Itse näen, että kansalaisten suomalaisen poliisiin kohdistama luottamus perustuu vuorovaikutuksen tasolla juuri tällaisten keskustelun perussääntöjen molemminpuoliseen hallitsemiseen ja soveltamiseen. Poliisin ja kansalaisten välisissä vuorovaikutustilanteissa osapuolet

tunnistavat toisensa juuri noiden roolien kautta. Yllätykselliseksi tilanteen tekee se, ettei ole olemassa yhtä tapaa olla poliisi tai poliisin asiakas. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että jokainen kohtaaminen olisi vuorovaikutuksellisesti täysin ainutlaatuinen tai tyhjä taulu. Kun saavumme uuteen tilanteeseen, oli se sitten poliisitehtävä tai arkinen kaupassa käynti, me ikään kuin skannaamme muita paikallaolijoita, heidän sanomisiaan, tekemisiään ja pukeutumistaan tai ulkoasuaan löytääksemme alustavan kategorian, johon voimme heidät tarvittaessa luokitella ja sijoittaa.

Esimerkiksi poliisin tehtäväkoodilla ”34 Päähtynyt henkilö” vastaanotettu tehtävä täsmentyy, kun partio tapaa tiettyssä paikassa tiettyyn vuorokaudenaikaan tietyllä tavalla pukeutuneen henkilön. Rappukäytävässä aamulla nukkuvaa on luontevaa kohdella joko asunnottomana tai avaimensa baari-reissulla hukanneena talon asukkaana. Puiston penkille kevätaurinkoon sammunut kerrospukeutunut mies on todennäköisesti poliisin vakioasiakas, kun taas samalla paikalla lakkiaisiltana

kylmissään värjöttelevä päähtynyt nuori nainen saattaa kohdata poliisin ensimmäistä kertaa. Olisi outoa, jos poliisin sanavalinnat ja toiminta olisivat näissä tilanteissa identtisiä.

Eräässä poliisiososiologian 1970-luvun klassikkoteksteistä John Van Maanen kirjoittaa amerikkalaispoliisien käyttämästä paskiaisen (engl. asshole) asiakaskategoriasta, johon partio saattaisi sijoittaa päähtyneen asunnottoman miehen, jos tämä alkaisi puhuteltaessa kiroilla ja sadatella poliisin saapumista.⁴ Tähän kategoriaan asettuvat ne henkilöt, joiden odotetaan vastustavan poliisia ja joihin poliisi suhtautuu siksi varauksella. Varauksellisuus ilmenee jo lähtökohtaisesti kovakouraisuutena, puhujan sanomisten kyseenalaistamisena ja ehdottomuutena. Vastavasti nuori nainen saatettaisiin sijoittaa mahdollisen rikoksen tai olosuhteiden uhrin kategoriaan, jossa asianmukainen kohtelu edellyttää hienotunteisuutta, asiakkaan oman edun korostamista ja huolenpitoa.

Poliisin työssä on tärkeää tiedostaa näiden luonnollisten ennako-oletusten olemassaolo eräänlaisena kynnyksenä vuorovaikutukseen, mutta yhtä tärkeää on puheen avulla varmistua kategorian sopivuudesta ja tarvittaessa olla valmis muuttamaan omaa suhtautumistaan ja puhetapaansa. Ennakoinnin ei tule muuttua ennakkoluuloja toteuttavaksi toiminnaksi. Olemukseltaan aggressiiviselta vaikuttava asiakas saattaa lopulta olla niin sanottu iloinen juoppo, joka ymmärtää ja hyväksyy poliisin tarjoaman avun ja jonka normienvastainen toiminta

ENNAKOINNIN EI TULE MUUTTUA
ENNAKKOLUULOJA TOTEUTTAVAKSI
TOIMINNAKSI.

⁴ Van Maanen 1978.

voi olla poliisin silmissä sallittua.⁵ Voi olla, että myös asiakas tunnistaa ja tuo itse julki tilanteeseen sopivia kategorioita joko niitä vastustaen (esim. ”olen juovuksissa mutta en ole paha ihminen”) tai aktiivisesti tarjoamalla (”jättäkää tällane surkea juoppo tähän ku ei musta oo mihinkää”). Kuten nämä esimerkit osoittavat, kategorioiden avulla puhujat ohjaavat toimintaa aina johonkin suuntaan. Päähtyneen henkilön kohdalla jää poliisin arvioitavaksi viime kädessä se, kykeneekö henkilö huolehtimaan itsestään. Eri-laiset kategoriat eivät myöskään tarkoita sitä, etteikö poliisi voisi kohdata ja kohdella kaikkia asiakkaita ensisijaisesti ihmisinä.

* * *

Vuorovaikutustutkijat ovat tutkineet poliisityön kannalta keskeisiä tilanteita kuten ajoneuvon pysäyttämisiä⁶, poliisikuulusteluja⁷ ja neuvottelutilanteita⁸. Eräs keskeinen tilanteita yhdistävä löydös näissä aitoja videoituja vuorovaikutustilanteita hyödyntävissä tutkimuksissa liittyy niin sanotun oppikirjasuorituksen ja aidon tilanteen väliseen ristiriitaan.

Vuorovaikutusoppaiden mallisuoritukset ja suositukset perustuvat usein yleispäteviin ajatuksiin siitä, mikä on

tehokasta tai asianmukaista toimintaa: ”Hyvä puhuja huomioi vastaanottajan ja kuuntelee keskeyttämättä tai päälle puhumatta. Vuorovaikutus on aina kaksisuuntaista. Asiakaspalvelutilanteessa poliisi on kohtelias mutta samaan aikaan vakuuttava.” Tällaiset ohjeet kuulostavat kaikin puolin järjenvälikiltä ja sellaisilta, että niitä kannattaa pyrkiä noudattamaan.

Aidoissa vuorovaikutustilanteissa on kuitenkin aina päällepuhumista, takertelua tai sanojen korjauksia lennosta ilman, että vuorovaikutus tai siihen osallistujat kärsisivät näistä ”ongelmista”. Esimerkiksi kaksisuuntaista vuorovaikutusta on vaikea toteuttaa, jos toinen osapuoli kieltäytyy puhumasta. Myöskään päälleliimatut tai ulkoa opetellut fraasit eivät pelasta puhujaa, jos tilanteen lukeminen ei onnistu tai sanojen monimerkityksellisyyttä ei tiedosteta. Esimerkiksi kohteliaisuussanoiksi mielletyt ”ole hyvä” tai ”kiitos” eivät suinkaan aina välitä kuulijalle kohteliaisuutta.

Tein tutkimustani varten *Poliisit*-sarjan jaksoista kokoelman ”ole hyvä”-ilmauksista, joita poliisit tuottivat avustaessaan päähtynyttä henkilöä. Kävin läpi kaikki poliisin tuottamien ohjaavien vuorojen sisällöt ja kontekstit, joissa ne lausuttiin. Merkittävä osa ”ole hyvä”-ilmauksista sijoittuu poliisin niin sanottuihin viimeisiin direktiiveihin eli tilanteisiin, joissa poliisi on jo useaan otteeseen ohjeistanut asiakasta. Kun poliisi sanoo ”ole hyvä

ja mene sinne autoon”, tuotetaan se äänensävyllä, joka viestii pienimuotoista ärtyneisyyttä pikemmin kuin ystävällisyyttä. Tällaiset tunnepurkaukset, joissa usein äkillisesti ja hallitsemattomasti puhuja menettää tunteiden ja niiden ilmausten kontrollin, ovat poliisin työssä yhtäältä epätoivottuja mutta toisaalta myös vaimavara.⁹ ”Ole hyvä” toimii, usein puhujan sitä tiedostamatta, vahvistamassa pikemmin kuin pehmentämässä käskyä. Ylipäätään yksittäiset sanat eivät pelasta puhujaa, jos eleet, ilmeet, äänensävy ja kehollinen toiminta viestivät muuta kuin kohteliaisuutta.

Poliisin puheviestintää käsittelevää kirjallisuutta etsiessäni olen törmännyt usein myös ohjeeseen, joka liittyy työnjakoon: jos partiassa on kaksi jäsentä, yhden kannattaa hoitaa puhuminen. Aineistoni perusteella tämäkään ohje ei ole yleispätevä. On tilanteita, joissa tehtävän onnistunut hoitaminen on perustunut partion molempien jäsenten aktiiviseen osallistumiseen puheen tuottamiseen ja vuorovaikutuksen edistämiseen. Kun molemmat poliisit osallistuvat jutusteluun tai puhuttamiseen, vastapuoli ei voi hakea itselleen liittolaista hiljaa pysyttelevästä poliisista. Ratkaisevaa onkin yhdellä äänellä puhuminen. Jos molemmat poliisit osallistuvat puhuttamiseen, heillä pitää olla yhteinen näkemys siitä, miten he tilannetta edistävät. Vastaanhangoittelevalle kansalaiselle ei kannata antaa mahdollisuutta kääntää tilanne ”hyvä poliisi, paha poliisi”-asetelman kautta sellaiseksi, että toinen poliiseista hoitaisi tehtävän toisella tavalla. Taidokkaimmillaan partion yhteispeli tulee esiin tutkimusaineiston esimerkeissä,

YLIPÄÄTÄÄN YKSITTÄISET SANAT
EIVÄT PELASTA PUHJAA, JOS
ELEET, ILMEET, ÄÄNENSÄVY JA
KEHOLLINEN TOIMINTA VIESTIVÄT
MUUTA KUIN KOHTELIAISUUTTA.

⁵ Pehkonen 2021.

⁶ Meehan 2019; Kidwell 2018.

⁷ Antaki & Stokoe 2017; Stokoe ym. 2019.

⁸ Sikveland & Stokoe 2020.

⁹ Steinross & Kleinman 1989; Daus & Brown 2012.

joissa molemmat poliisit tuottavat asiakasta ohjeistavaa puhetta yhteen ääneen ja lähes identtisin sanamuodoin.

Olen omissa tutkimuksissani tarkastellut erityisesti tilanteita, joissa päähtynyt, itsestään huolehtimaan kykenemätön henkilö laitetaan poliisiauton kyytiin. Yksittäinen poliisi suorittaa tämän toiminnon uransa aika-

na lukemattomia kertoja, joista syntyy tietty rutiini. Asiakkailla, ainakaan kaikilla, ei kuitenkaan vastaavaa rutiinia ole. Kuvitellaan, että olet hoitamassa tehtävää, jossa väsynyt juhlija on nukahtanut bussipysäkille. Olet saanut asiakkaan hereille, mutta vaikka asiakkaan puhe on jokseenkin ymmärrettävää, hän ei pysy jaloillaan. Toteatte parisi kanssa, ettei henkilöä voi jättää oman onnensa nojaan, vaan hänet on vietävä putkaan selviämään. Asiakas on onneksi samaa mieltä, ja talutate hänet autolle. Heti majjan takaovien avauduttua tunnet, kuinka asiakas jähmetty paikalleen. Mitä teet? Miten valitset sanasi? Sanotko ”mene sisään” vai kenties ”käydäänkö tonne autoon vähän istumaan”?

Ensimmäinen vaihtoehto ”mene sisään” on lyhyt, selkeästi ymmärrettävissä ja toteltavissa oleva kehoitus, jossa hyödynnetään imperatiivimuotoa. Videoaineistossani poliisit käyttävät imperatiivimuotoa paljon juuri näissä rutiinitoimenpiteissä. Toimiakseen se edellyttää kuitenkin sitä, että asiakas on jo suorittamassa ohjeistuksen

mukaista toimintaa, esimerkiksi nousemassa autoon. Imperatiivimuodosta huolimatta kyseessä ei silloin ole käsky, vaan sillä sanoitetaan jo meneillään olevaa yhteistä toimintaa. Se on äärimmäisen tehokas ja yksinkertainen keino tehdä poliisityötä yhteistyössä asiakkaan kanssa. Esimerkkitapauksessa yhteinen toiminta on kuitenkin

hetkeksi keskeytynyt, kun asiakas on jähmettynyt paikalleen. Tällöin asiakas saattaa kuulla ”mene sisään”-ohjeistuksen käskynä tehdä jotain, mitä hän ei syystä tai toisesta ole valmis tekemään. Esimerkkitapauksessa joutuisit todennäköisesti toistamaan käskyn ja kenties vielä fyysistä voimaa käyttäen siirtämään vastahakoisen asiakkaan autoon.

Toisen vaihtoehdon kysymysmuotoilu sisältää yhteistyötarjouksen, joka ei edellytä asiakkaalta välitöntä toimintaa. Me-muoto ”käydäänkö” nimeää tekijäksi sekä poliisit että asiakkaan, vaikka tietysti vain asiakas päätyy majan takatilaan. ”Tonne autoon” osoittaa selkeän kohteen, jonne asiakkaan tulee mennä. ”Vähän istumaan” ilmaisee puolestaan toiminnan tarkoituksen, konkreettisen tarjouksen, jonka asiakas on jo kertaalleen hyväksynyt todetessaan, että on parempi olla poliisin hoivassa kuin jäädä yöstä vasten pysäkille. ”Vähän istumaan”-muotoilu ei myöskään anna asiakkaalle sellaista uutta tietoa, joka vaarantaisi poliisin tarjouksen hyväksymisen. Tällaiset

TÄLLAISET
YHTEISTYÖMUOTOILUT
ANTAVAT MOLEMMILLE
OSAPUOLILLE LIIKKUMATILAA
JA NEUVOTTELUVARAA SIINÄ,
MITÄ TILANTEESSA ON
JÄRKEVÄÄ JA MAHDOLLISTA
TEHDÄ

yhteistyömuotoilut antavat molemmille osapuolille liikkumatilaa ja neuvotteluvaraa siinä, mitä tilanteessa on järkevää ja mahdollista tehdä. Esimerkkitapauksessa saattaisi odottaa pienen hetken, jatkaako asiakas vastaan haraamista. Kun asiakas rentoutuisi, olisi sopiva hetki avustaa autoon nousemisessa.

Asiakas saattaisi edelleen viivästyttää autoon nousua esimerkiksi kysymällä, minne häntä ollaan viemässä, mutta siinäkin tapauksessa neuvottelua voitaisiin jatkaa puhumalla. On aina helpompi saavuttaa yhteisymmärrys tilanteessa, jossa molemmat osapuolet voivat asteittain joustaa kohti yhteistä päämäärää. Jos olet poliisina yksioikoisesti ilmoittanut antavasi sakon, on sinun kasvosi ja auktoriteettisi säilyttääksesi kirjoitettava sakk. Vastaavasti poliisiin uhmaavasti suhtautuvan niskoittelijan on valitsemansa rooli täyttääkseen vastustettava vähintään poliisin ensimmäisiä käskyjä.

* * *

Palataan vielä lopuksi poliisin työtä taltioiviin videoaineistoihin. Poliisit on tosi-tv-sarjana sekoitus viihdettä ja dokumentaarisuutta. Poliisin markkinointikanavana tv-ohjelmat luovat mielikuvaa huumorintajuisista poliiseista, jotka tilaisuuden tullen nauravat ja naurattavat. Tilanteissa, joissa on vaikea keksiä sanottavaa, turvaudutaan usein huumoriin.¹⁰ *Poliisit*-sarjassa huumori ja päähtyneet liittyvät kiinteästi toisiinsa. Katsojaa kutsutaan poliisipartion rinnalle nauramaan housut nilkoissa ojassa makaavan humalaisen örinälle. Reaktio on luontainen,

¹⁰ Holdaway 1988.

ON AINA HELPOMPI SAAVUTTA
YHTEISYMMÄRRYS TILANTEESSA,
JOSSA MOLEMMAT OSAPUOLET VOIVAT
ASTEITTAIN JOUSTAA KOHTI
YHTEISTÄ PÄÄMÄÄRÄÄ.

mutta samalla jokin meissä muistuttaa siitä, että myös päihtynyt henkilö on oikeutettu kunnioittavaan kohtamiseen.

Luokittelin eräessä vielä julkaisemattomassa tutkimuksessani poliisin erilaisia tapoja reagoida päihtyneen epäselvään puheeseen. Tavallisesti ongelmallista puhetta pyritään korjaamaan esimerkiksi siten, että vastaanottaja tekee korjausaloitteen kysymällä esimerkiksi ”mitä?” tai ”anteeksi toistatko?”. Tätä keinoa käyttivät myös poliisit, mutta merkittäviksi käytännöiksi nousivat myös päihtyneen puheen ohittaminen kokonaan sekä sellaiset korjausaloitteet, joihin liitettiin ongelman vierittäminen päihtyneen suuntaan (”nyt ei kuule saa mitään selvää sun puheesta” tai ”ota se salaus pois ni ymmärretään”). Oman ja ongelmallisimman luokkansa muodostivat vastaukset, joita hyödynnettiin päihtyneen kustannuksella nauramiseen. Epäselvästä puheesta saatettiin kuulla humoristisia lausumia, jotka näin istutettiin päihtyneen suuhun (”Jaakon jäätelöautossa asuu”). Jos asiakas kykeni tuottamaan vain yhtä lausumaa (”joo” tai ”kaksneljä”), poliisit muotoilivat kysymyksensä tarkoituksellisesti niin, että päihtyneen vastaukselle saatettiin nauraa.

Jos poliisilla ja asiakkaalla on niin sanottua yhteisyyttä – eli heidän kohtamisensa ovat toistuvia – huumori voi olla sivullisen korvaan rajuakin. Mutta

nauraminen ei välttämättä ole paikallaan silloin, kun päihtyneeltä vaikuttava henkilö onkin vakavasti masentunut tai ei ymmärrä, miksi hänestä tehdään pilkkaa. Luottamusta poliisiin määrittelee myös se, että ylipäättään voimme kaikessa vuorovaikutuksessa luottaa siihen, että keskustelukumppanimme on se, mikä kuvittelemme hänen olevan, ja tarkoittavan sitä, mitä ymmärrämme hänen sanovan. Raja yhdessä nauramisen ja toiselle nauramisen välillä on hiuksenhieno.

* * *

Poliisin työn yhdeksi palkitsevimista piirteistä mainitaan usein juuri kohtaukset kansalaisten kanssa. Joiltakin asiakaskohtaukset, puhuminen ja ristiriitoihin ratkaisujen etsiminen tuntuvat sujuvan kuin luonnostaan; osalle taas jokainen uusi tilanne on kuin hyppy tuntemattomaan. Työvuoron aikana jokaiselle partiolle osuu varmasti sekä hyvin että huonommin menneitä puhetilanteita, joista osa on ollut rutiininomaisia ja osa sellaisia, joissa sanotut sanat jäävät vuosiksi osapuolten mieleen.

Muuttuvassa yhteiskunnassa poliisilta edellytetään monipuolista kieli- taitoa, ja poliisin olisi organisaationa hyvä peilata ympäröivää yhteiskuntaa. Auktoriteetteja haastetaan yhteiskunnassa päivittäin. Silti haluan uskoa, että puhumisen ja puhuttamisen nä-

kökulmasta pääsee pitkälle jo yksistään ymmärtämällä vuorovaikutuksen tärkeyden ja sen, ettei täydellistä puhetta ole kuin oppikirjoissa. Tämä ei tietenkään poista sitä, että poliisilla on korostettu vastuu sanoistaan. Poliisin työhaalari tai univormu tekee auktoriteetin näkyväksi kansalaisille, mutta kohtauksissa vasta puheen kautta ratkeaa, millaiseen kategoriaan kansalaiset poliisin asettavat. Oletko poliisi, jota halutaan provosoida? Oletko neuvottelija, joka näkee tilaisuuden siellä, missä asiakas näkee vain pimeän umpikujan? Vai kykenetkö kenties olemaan tilanteen mukaan sitä, mitä asiakas sillä hetkellä poliisista haluaa?

Poliisikoulutuksen tavoitteena on antaa poliisille asemansa edellyttämä, poliisialan vaatimuksia vastaava ammattitaito ja valmiudet kehittää omaa työtään tuloksellisen toiminnan saavuttamiseksi. Puhe, kieli ja vuorovaikutus ovat tekniikkalajeja siinä missä oikein mitoitettun voimankäytön tai kuulustelutekniikoiden hallitseminen. Tekniikan eri vaiheet, vivahteet ja hienoudet jäävät usein lopputuloksen varjoon. Olen edellä pyrkinyt tutkimuksen ja analyttisten havaintojen avulla asettelemaan joitain askelmerkkejä, jotka toivottavasti kannustavat lukijaa pohtimaan poliisin työtä vuorovaikutus- ja asiakaspalvelutyönä monimuotoistuvan yhteiskunnan eteen tuomissa tilanteissa.

LÄHTEITÄ

- Antaki, Charles & Elizabeth Stokoe (2017) *When police treat straightforward answers as uncooperative*. Journal of Pragmatics 117, 1–15.
- Bittner, Egon (1967) *The police on*

- skid-row: A study of peace keeping.* American Sociological Review 32(5), 699–715.
- Daus, Catharine S. & Shanique Brown (2012) *The emotion work of police.* Teoksessa: Ashkanasy, Härtel & Zerbe (toim.) *Experiencing and managing emotions in the workplace.* Bingley: Emerald Group Publishing Limited, 305–328.
 - Holdaway, Simon (1988) *Blue jokes: Humour in police work.* Teoksessa: Powell & Paton (toim.) *Humour in Society.* Lontoo: Palgrave Macmillan.
 - Kannisto, Antti (2019) *Neuvoin, kehotuksin ja käskyin. Poliisin direktiivien muotoilu yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpidossa.* Pro gradu. Oulu: Oulun yliopisto.
 - Kartastenpää, Tero (2021) *Poliisin TV.* Helsingin Sanomat 21.8.2021. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000008157836.html>
 - Kidwell, Mardi (2009) *‘What happened?’: An epistemics of before and after in ‘at-the-scene’ police questioning preview.* Research on Language and Social Interaction 42(1), 20–41.
 - Kidwell, Mardi (2018) *Early alignment in police traffic stops.* Research on Language and Social Interaction 51(3), 292–312.
 - Liski, Peter & Joonatan Nikula (2018) *Pubutusopas. Muistilista ja sujuvan vuorovaikutuksen keinoja poliisin kenttätööhön.* Opinnäytetyö. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.
 - Meehan, Albert J. (2019) *Egon Bittner and the language practices of the police.* Ethnographic Studies. <https://doi.org/10.5281/zenodo.1475806>
 - Pehkonen, Samu (2021) *Directive actions in three assistance-orientated activities between Finnish police officers and drunken persons.* Gesprächsforschung 22, 615–647.
 - Pehkonen, Samu (2020) *Miksi poliisin puheviestinnällä on väliä? Luottamussubteen rakentuminen poliisin ja nuorison välisissä kasvokkaisissa kohtaamisissa.* Oikeus 49(1), 24–46.
 - Rønneberg, Kari & Jan Svennevig (2010) *Declining to help: Rejections in service requests to the police.* Discourse & Communication 4(3), 279–305.
 - Sacks, Harvey (1972) *Notes on police assessment of moral character.* Teoksessa: Sudnow (toim.) *Studies in social interaction.* New York: Free Press, 280–293.
 - Sikveland, Rein Ove & Elizabeth Stokoe (2020) *Should police negotiators ask to “talk” or “speak” to persons in crisis? Word selection and overcoming resistance to dialogue proposals.* Research on Language and Social Interaction 53(3), 324–340.
 - Stenross, Barbara & Sherryl Kleinman (1989) *The highs and lows of emotional labor: Detectives’ encounters with criminals and victims.* Journal of Contemporary Ethnography 17(4), 435–452.
 - Stevanovic, Melisa & Camilla Lindholm (toim.) (2016) *Keskusteluanalyysi – Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta.* Tampere: Vastapaino.
 - Stokoe, Elizabeth (2013) *The (in) authenticity of simulated talk: comparing role-played and actual interaction and the implications for communication training.* Research on Language and Social Interaction 46(2), 165–185.
 - Stokoe, Elizabeth, Charles Antaki, Emma Richardson & Sara Willott (2019) *When police interview victims of sexual assault: Comparing written guidance to interactional practice.* Teoksessa: Rock & Mason (toim.) *The discourse of police interviews.* Chicago: University of Chicago Press, 21–41.
 - Thompson, George J. & Jerry B. Jenkins (2013) *Verbal judo: the gentle art of persuasion.* Uudistettu painos. New York: William Morrow.
 - Van Maanen, John (1978) *The asshole.* Teoksessa: Manning & Van Maanen (toim.) *Policing: A view from the street.* Santa Monica: Goodyear Publishing Co, 307–328.

MIKKO PORVALI

ARVOVALINTA AIKAKAUDESTA RIIPPUMATTA

KOMISARIO MIKKO PORVALI VALMISTUI POLIISIKSI VUONNA 2004 JA OIKEUSTIETEEN MAISTERIKSI VUONNA 2010. VUOSINA 2016–2018 HÄN SUORITTI POLIISIN STRATEGISEN JOHTAMISEN KOULUTUSOHJELMAN EXECUTIVE MBA IN POLICING.

PORVALI TOIMII SISÄ-SUOMEN POLIISILAITOKSEN OPERATIIVISENA LAKIMIEHENÄ. HÄN ON ERIKOISTUNUT RIKOSTUTKINTAAN SEKÄ JULKAISSUT USEITA TEOKSIA POLIISITOIMEN JA SOTILASTIEDUSTELUN HISTORIASTA.

ARTIKKELI ON KIRJOITETTU VUONNA 2017.

Maailmassa on parikymmentä maata, joilla ei ole omaa armeijaa, mutta ei ainuttakaan maata ilman omaa poliisia. Euroopan maista Islannilla, Andorralla ja Liechtensteinilla on toimivaltaiset ja operatiiviset poliisivoimat, vaikka niillä ei ole asevoimia. Sama koskee Monacoa ja Vatikaania, joiden sotilailla on vain seremoniaalisia ja henkivartiointiin liittyviä tehtäviä. Jopa Tyynenmeren keskellä sijaitsevalla Pitcairnin saarella on kaksi pysyvää Kansainyhteisön poliisivirkkaa, vaikka saarella asuu vain viitisenkymmentä 1700-luvun merirosvojen jälkeläistä.

Valtiot tarvitsevat poliisihallinnon ensisijaisesti käytännöllisen tarpeen vuoksi, mutta itsenäisen poliisivoiman olemassaolo on myös symbolisesti tärkeä suvereniteetin tunnus. Jos jollain hallinnolla ei ole kykyä valvoa omien lakiansa noudattamista, käy nopeasti kyseenalaiseksi, onko kyseessä ylipäänsä itsenäinen valtio. Laillisuuden valvontaa on vaikea delegoida uskottavasti eteenpäin jollekin

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

toiselle. Niinpä poliisiorganisaatiota ylläpitävä valtio kuin lausuu julki: ”Me vastaamme lakiemme valvomisesta, rikosten tutkimisesta sekä yleisen järjestyksen säilymisestä alueellamme – yksin me, eikä kukaan muu.”

Siksi poliisin ammattia harkitsevan on hyvä ymmärtää, ettei kyse ole pelkästä ammatinvalinnasta. Poliisin sitoutuminen maansa hallintoon on oleellisesti syvempi side kuin tavanomainen työsuhde ja syvempi kuin useimmat muut virkasuhteet. Poliisi sitoutuu työskentelemään isänmaansa hyödyksi ja lähimmäistensä parhaaksi kaikissa olosuhteissa. Työn luonteen vuoksi jokainen poliisi joutunee urallaan asettamaan henkilökohtaisen turvallisuutensa ainakin jossain määrin alttiiksi virkatehtäviensä suorittamiseksi.

Niinpä poliisiksi hakeutuminen on arvovalinta. Jokaisen yksittäisen poliisin on jaettava ne arvot ja päämäärät, joita hänen valtionsa hallinto edustaa. Samalla poliisi sitoutuu peruuttamattomasti valtionsa kohtaloon. Ne maat, joiden hallinto on sortunut tai joissa järjestys on romahtanut, ovat tyypillisesti muuttuneet hengenvaarallisiksi poliiseilleen – usein siitä riippumatta, kuinka oikeutettua tai korkeatasoista hallintoa he ovat harjoittaneet.

Kun arabikevääksi kutsuttu ilmiö muutamia vuosia sitten käynnisti pakolaistulvan Eurooppaan, ei ollut sattumaa, että monet tulijoista olivat toimineet lähtömaassaan poliiseina. Ottamatta kantaa siihen, tulisiko heil-

le myöntää turvapaikkaa Euroopasta tai Suomesta vai ei, kotiseudulta väistämisen voidaan todeta olleen heille ainoa mahdollinen vaihtoehto, kun valta päättyi terroristijärjestyksen käsiin.

Arabikevät voi kuulostaa kaukaiselta, mutta vain neljä sukupolvea sitten

Suomessa ei ollut hyvä toimia poliisina. Sisällissodan kuohunnassa murhattiin sotatoimien ulkopuolella muutamassa kuukaudessa kuutisenkymmentä poliisia. Parikymmentä teloitettiin sodan jälkeen. Itsenäistymiskehityksen aikana ja nuoren tasavallan ensimmäisinä vuosina (1914–1922) on laskettu surmatun vähintään 138 poliisia, ja luku tiedetään puutteelliseksi.

Kaikki punaisina tai valkoisina surmansa saaneet virkamiehet eivät valinneet puoltaan itse, vaan ympäristö tulkitsi heidät jompaankumpaan leiriin. Vaikeinta oli epäilemättä niillä, jotka pyrkivät ylläpitämään laillista järjestystä ja turvallisuutta yhteiskunnallisista jakolinjoista välittämättä. Puolueetonkin virkamies saattoi joutua toisen osapuolen kirjoihin, jos vallalla oleva osapuoli ryhtyi vainoamaan häntä hänen tehtävänsä tähden. Näin tapahtui myös ensimmäiselle suomalaiselle poliisioppilaitokselle, Saksanniemen Ratsupoliisikoululle.

Suomen senaatti perusti syksyllä 1917, selvästi ennen sisällissotaa, ratsupoliisikoulun porvoolaiseen Saksanniemen kartanoon. Koska olot olivat käyneet levottomiksi, Helsingin lähelle haluttiin joukko, joka tarvitta-

essa kykenisi sammuttamaan sekasorron pääkaupungissa. Sisällissodan osapuolet eivät olleet vielä muotoutuneet, ja koulun perustamisessa kiinnitettiin erityistä huomiota puolueettomuuteen. Perustamisasiakirjan mukaan koulun tuli turvata maan oikeusjärjestys kaikkia uhkia vastaan, nousivatpa ne miltä suunnalta tahansa.

Levottomuuksien laajetessa puolueettomuus ei kuitenkaan kelvannut kaikille. Punaisen osapuolen lehdistö ei hyväksynyt laillisen hallinnon perustamaa järjestyspoliisia, vaan omaksui poliisikokelaista nimityksen ”ratsastava lahtarikaarti”. Sekavissa oloissa tämä johti siihen, että Helsingin punakaarti hyökkäsi Saksanniemen Ratsupoliisikoululle marraskuussa 1917. Syntyi laukaustenvaihto, jossa kaksi poliisikoululaista kuoli ja kaksi haavoittui. Tämä oli ensimmäisiä aseellisia yhteenottoja Suomessa ennen sisällissotaa. Koulun opettajat ja oppilaiden pääjoukko onnistuivat pakenemaan. He ratsastivat punaisten hallinnassa olleen Etelä-Suomen halki pienissä ryhmissä ja päätyivät Pohjanmaalle, joka oli valkoisten tukialuetta.

Saksanniemen Ratsupoliisikoulu koottiin uudelleen Lappajärvellä, mistä se siirtyi Seinäjoelle. Maa suistui pian sotaan. Helsingin punakaarti vangitsi Saksanniemen koulusta aloitteen tehneen kansanedustajan ja ampui hänet Töölönlahden rannalla. Puolueettomaksi perustetun poliisikoulun oppilaille ei enää ollut epäselvää, kummalle puolelle rintamalinjaa he tässä sodassa kuuluisivat. Saksanniemen poliisikoulun oppilaita käytettiin runkona, kun valkoiselle osapuolelle koottiin sen parhaiten varustettu ja koulutettu joukko, Uudenmaan Rakuunarykmentti.

SISÄLLISSODAN KUOHUNNASSA
MURHATTIIN SOTATOIMIEN
ULKOPUOLELLA MUUTAMASSA
KUUKAUDESSA KUUTISENKYMMENTÄ
POLIISIA.

Poliisitoiminnan perusedellytys on kansalaisten luottamus. Länsimaissa mitataan säännöllisesti väestön luottamusta yhteiskunnan eri instituutioihin, myös poliisiin.¹ Näissä tutkimuksissa on ollut leimallista, että suomalaiset luottavat poliisiin enemmän kuin vaikkapa koulutusjärjestelmään, puolustusvoimiin, terveydenhuoltoon, oikeuslaitokseen, Yhdistyneisiin kansakuntiin tai ammattiliittoihin. Esimerkiksi eduskunnan, puolueiden, lehdistön tai Euroopan unionin luottamusluvut ovat pohjamudissa verrattuna poliisiin.²

Kansalaisten korkea luottamus poliisiin ei ole itsestäänselvyys. Päinvastoin: se on pitkän ja järjestelmällisen työn tulos – ja ansaittava joka päivä. Suomalaisten poliisiluottamuksen kohtaminen kansainvälisesti poikkeuksellisen korkealle tasolle ei olisi ollut mahdollista ilman itsenäisyyden ensimmäisten vuosikymmenten nopeaa elintason nousua sekä merkittävää yhdenvertaisuuskehitystä. Jokainen suomalaisen poliisin kanssa asioiva ihminen voi luottaa poliisin toimivan tasapuolisesti sekä perus- ja ihmisoikeuksia kunnioittaen. Yksittäisen poliisimiehen tärkein tehtävä on kohdata arkityössään kukin asiakas näiden periaatteiden mukaisesti.

¹ Mittaamisesta ja kyselytutkimuksista katso esim. *European Value Study*: <http://www.europeanvaluestudy.eu/>

² Käytettävissä olevat luvut on mitattu ennen Helsingin huumepoliisin tapausta tai poliisien keskustelupaltoista käytetyä rasismikeskustelua.

Jos haluat arvioida omaa kykyäsi toimia poliisina, kuvittele itsesi pöydän ääreen toisen ihmisen kanssa. Henkilö edessäsi voi olla välinpitämätön, järkyttynyt, murheellinen, humalassa, krapulassa, uhmakas, hätäntynyt, katuvainen, itkuinen tai avoimen halveksuva. Hän voi olla mies tai nainen, suomalainen tai ulkomaalainen, nuori tai vanha, dementoitunut vanhus tai alle kouluikäinen lapsi. Hän voi vihata poliiseja koko sydämeään – tai sinä saatat olla ainoa ihminen, johon hän luottaa. Hänellä ei ehkä ole sukupuolta tai hän kuuluu muuhun sukupuolivähemmistöön.

Teillä ei välttämättä ole yhteistä kieltä. Hänellä voi olla kehityshäiriö tai mielenterveyden sairaus. Hän saattaa olla rikoksen uhri, todistaja, rikoksesta epäilty tai onnettomuuteen joutuneen läheinen. Hän saattaa käsittää koko maailman toisin ja uskoa tyystin erilaisiin asioihin kuin sinä. Yhtä kaikki, hän on sinun vastuullasi. Saatat saada apua tulkilta, lastensuojelulta tai muulta sosiaalitoimelta, mutta sinun on kyettävä toimimaan tämän henkilön kanssa, ja sinä vastaat hänen asiallisuutta ja yhdenvertaisesta kohtelustaan.

Poliisi, joka aloitti työnsä itsenäistyneessä Suomessa, ei nauttinut koko kansan luottamusta. Ei sinne päinäkään. Sisällissodan jäljiltä maassa oli voittajien poliisi: nuhteettomuuden ja hyvän yleiskunnon ohella poliisin ammattiin hakeutuvalla edellytettiin suojeluskunnan puoltavaa lausuntoa. Maaseudulla suojeluskunnat olivat samalla poliisireservi. Järjestön puoleen

käännyttiin järjestyksenpidossa, mikäli omat miehet eivät riittäneet.

Poliisin luottamusta söi lisäksi kieltolaki, joka oli voimassa aina vuoteen 1932 asti. Alkoholin myynnin ja valmistamisen kieltänyt laki aiheutti rikollisuutta enemmän kuin hillitsi. Kansa ei hyväksynyt kieltolakia, eivätkä sitä hyväksyneet monet poliisitkaan. Tämä horjutti poliisin uskottavuutta, sillä suhtautuminen lain valvomiseen vaihteli. Alkoholikauppa siirtyi nopeasti ulkomailta johdettujen salakuljetusorganisaatioiden käsiin. Osa virkamiehistä kamppaili johdonmukaisesti salakuljetusta vastaan, mutta monet sulkivat salakuljetukselta silmänsä tai jopa lähtivät trokareiden kelkkaan.

Poliisin heikko kannatus näkyi esimerkiksi alttiudessa väkivaltaan poliisia kohtaan. Sotavuosia lukuun ottamatta kieltolain kausi oli poliisille itsenäisyyden aikana kaikkein vaarallisin: kolmessatoista vuodessa surmattiin neljäkymmentä poliisimiestä. Varsin monet heistä saivat surmansa kieltolain valvontaan liittyneissä tehtävissä.

Poliiseja yritettiin motivoida kieltolain valvontaan jopa rahapalkkioin. Vaasan läänin maaherra palautti koko summan sisäministeriöön. Liitteenä oli lohduon kirje, jossa hän ilmoitti, ettei koko läänistä löydy yhtään niin rehellistä poliisia, jolle palkkion voisi osoittaa.

Myös rajavartijoille oli luvattu alkoholitavarikoista tulospalkkiot. Isoisäni työskenteli kieltolain aikana rajavartijana Terjoella, Suomenlahden rannikolla. Kun pirtulasteja tavattiin, pienipalkkaisen rajavartijan oli huomattavasti kannattavampaa haudata pari kullannarvoista kanisteria rantahiekkaan kuin lunastaa niistä mitätöntä tulospalkkiota. On sel-

POLIISI, JOKA ALOITTI TYÖNSÄ
ITSENÄISTYNEESSÄ SUOMESSA,
EI NAUTTINUT KOKO KANSAN
LUOTTAMUSTA.

vää, ettei tällainen nostanut virkakunnan arvostusta. Parikymppisten rajavartioiden puolustukseksi voi sanoa, ettei muita vaihtoehtoja juuri ollut: seudulla vallitsi ankara pulakausi, suoranainen nälänhätä.

Yhteiskunnallinen tilanne ja poliisin asema muuttuivat merkittävästi 1930-luvun alkuvuosina. Kieltolaista luopuminen paransi selvästi kansan ja esivallan välejä helpottaen poliisin asemaa näiden keskellä. Toinen ratkaiseva askel Suomen poliisin aseman kehittämisessä oli poliisin suhtautuminen äärioikeiston nousuun, viime kädessä Mäntsälän kapinaan.

Mäntsälän kapinaksi kutsutaan Ohkolan työväentalolta alkanutta tapahumasarjaa, jossa poliisin kannalta oli kyse kansalaisoikeuksien turvaamisesta. Poliittinen oikeisto halusi estää poliittisen vasemmiston puhetilaisuuden, jonka poliisi puolestaan päätti turvata. Oikeiston edustajat eivät hyväksyneet poliisin toimintaa, vaan keskeyttivät puhetilaisuuden ja avasivat tulen työväentaloa kohti.

Samaan aikaan maassa tutkittiin äärioikeiston tekemiä kyydityksiä, eivätkä tutkimukset miellyttäneet kaikkia: kyydityksiä tutkineita poliiseja häirittiin ja pyrittiin laittamaan viralta, kyyditysten todistajia ja asianomistajia puolestaan uhkailtiin hiljaiseksi. Poliisin toiminnasta levitettiin väärää tietoa, ja tunnolliset poliisit pyrittiin leimaamaan kommunisteiksi. Laillisuutta puolustaneet poliisit saivat kuulla, että maassa vallitsi lapualaisten

vuonna 1930 julistama ”Lapuan laki”: sen mukaan oikeiston tekojen muodollisella laillisuudella ei ollut merkitystä, sillä kansan tahto olisi kirjoitettujen lakien yläpuolella.

Mäntsälässä syntynyt tilanne johti sekavaan kapinaan, jonka presidentti Svinhufvud onnistui tukahduttamaan päättäväisin toimin. Epäilemättä monien poliisien mielipiteet olivat kaikesta huolimatta enemmän oikealla kuin vasemmalla, olihan heidät valittu pitkälti tällä perusteella. Silti poliisi osoitti olevansa koko kansan poliisi: laillisuuden puolella ja mielivaltaa vastaan.

* * *

Kansalaisten luottamus on myös poliisin paras suoja. Paraskaan panssariauto tai luotiliivi ei ehkäise poliisiin kohdistuvaa väkivaltaa yhtä tehokkaasti kuin arvostus, jota julkishallinto ja poliisi nauttivat kansan silmissä. Poliisi voi tehdä luottamuksensa eteen paljon, mutta yleinen lainkuullisuus ja luottamus julkishallintoon rakennetaan pitkälti muutoin kuin poliisin toimenpitein. Se luodaan perheissä, kouluissa, tiedotusvälineissä, terveydenhuollossa ja arjen elämässä kaikissa muodoissaan.

Kun Neuvostoliitto 1930-luvun lopussa hyökkäsi Suomeen, hyökkääjä odotti kohtaavansa kansan, joka olisi sisällissodan jäljiltä syvästi jakautunut. Toisin kävi. Suomi oli kehittynyt kahdessa vuosikymmenessä yhteiskun-

naksi, jossa kaikilla kansanosilla oli jotain menetettävää ja siten jotain puolustettavaa. Sisällissodan hävinnyt osapuoli oli ollut muodostamassa maahan hallitusta jo vuonna 1926, vain kahdeksan vuotta sodan jälkeen. Kansan luottamus viranomaisiin, poliisiin ja puolustuslaitokseen, oli kasvanut samassa suhteessa. Hyökkääjä kohtasi kansan, joka piti kiinni yhteisistä arvoistaan ja puolustautui yhtenäisenä.

Toinen maailmansota oli Suomen poliisille ankara koettelemus. Sotavuosina 1939–1944 Suomessa sai surmansa noin 170 poliisimiestä. Heistä viitisenkymmentä surmattiin poliisivirassa kotirintamalla ja noin 120 kaatui puolustusvoimien palveluksessa. Tavanomaisten poliisitehtävien lisäksi poliiseja kuoli väestönsuojelutyössä asuinkeksusten pommituksissa, desanttien ja metsäkaartilaisten kiinniotoissa sekä sotavankien surmaamana.

Sotien jälkeen poliittinen todellisuus Suomessa muuttui ratkaisevasti. Uhka laillisia oloja vastaan ei noussut enää oikealta, vaan vasemmalta. Jos sisällissodan jälkeen poliisiksi hakeutuvilta oli edellytetty suojeluskuntajärjestön jäsenyyttä, nyt poliisista irtisanottiin henkilöitä, joilla oli ollut liian läheiset välit suojeluskuntiin. Suojelupoliisia edeltäneen turvallisuuspoliisi Valpon henkilökunta vaihdettiin kokonaan, ja uusi johto nimettiin Suomen kommunistisen puolueen piiristä. Ääri vasemmiston vallankaappauksen uhka oli ilmeinen, ja lähtökohdat kapinalle olisivat olleet huomattavasti paremmat kuin äärioikeistolla Mäntsälässä toistakymmentä vuotta aiemmin.

Vasemmiston painostus poliisia kohtaan näyttäytyi mellakkoina erilaisten lakkojen yhteydessä. Lakkojen tarkoituk-

POLIISIN TOIMINNASTA
LEVITETTIIN VÄÄRIÄ TIETOJA, JA
TUNNOLLISET POLIISIT PYRITTIIN
LEIMAAMAAN KOMMUNISTEIKSI.

KANSALAISTEN LUOTTAMUS ON MYÖS
POLIISIN PARAS SUOJA.

HYÖKKÄÄJÄ KOHTASI KANSAN,
JOKA PITTI KIINNI YHTEISISTÄ
ARVOISTAAN JA PUOLUSTAUTUI
YHTENÄISENÄ.

VASEMMISTON PAINOSTUS POLIISIA
KOHTAAN NÄYTTÄYTYI MELLAKKOINA
ERILAISTEN LAKKOJEN YHTEYDESSÄ.

POLIITTINEN
OIKEISTO HALUSI
ESTÄÄ POLIITTISEN
VASEMMISTON
PUHETILAISSUUDEN, JONKA
POLIISI PUOLESTAAN
PÄÄTTI TURVATA.

sena oli ajaa suomalainen yhteiskunta kriisiin ja osoittaa kommunistien joukkovoimaan perustunutta järjestövaltaa. Yhteiskunnan kannalta vakavin ja tunnelmaltaan kirein oli vuoden 1956 yleislakko, mutta poliisin ja lakkolaisten välillä kriittisimmäksi muodostui Kemiyhtiön lakko Kemissä loppukesällä 1949. Tämä ns. Kemien kapina ei ollut niinkään ammattiliittojen intressissä, vaan Suomen Kommunistisen Puolueen

agitoima mellakka. Asianhaaroista voi päätellä, että väkijoukon suoranainen tarkoitus oli päätyä väkivaltaiseen yhteenottoon poliisin kanssa.

Lakkolaisten mellakkakulkuksen alkuperäinen päämäärä oli hyökätä seitsemänkymmenen työmiehen kimppuun, jotka purkivat Kemijoesa olevaa tukkisumaa. Selvitystyö oli tehtävä ennen syksyä, sillä tukkien talvehtiminen Kemijokivarressa olisi kevättulvien koittaessa merkinnyt tukkien riistäytymistä jäiden mukana merelle. Tällöin Kemijoen suupato olisi vahingoittunut, mikä puolestaan olisi johtanut huomattavan osan Kemien kaupungista jäämiseen tulvavesien alle. Tästä syystä sekä mellakan suunnitteluun viittaavien tiedustelutietojen vuoksi tukkityömaan suojaksi oli asetettu poliisivartio.

Kun työmaata lähestyvä väkijoukko kohtasi poliisit, joukko ei noudattanut pysähtymiskäskyä, vaan kävi poliisien päälle. Poliisi yritti aluksi pysäyttää etenevän väkijoukon patukoimalla,

mutta lakkolaisten suuren väkimäärän vuoksi tämä havaittiin pian tehottomaksi. Lakkolaisten joukko yltyi pian rynnäkköön, jota tuettiin kivittämällä ja ampumalla. Nyt poliisit ottivat

turvakseen konepistoolit, joilla ammuttiin sarjatuulta ilmaan. Tämä riitti pysäyttämään väkijoukon, joka pakeni tulosuuntaansa.

Joukkopaon aikana kaksi lakkolaista sai surmansa. Toinen heistä oli piiloutunut

lakkolaisten kuorma-auton alle, kun auton omistaja lähti ajamaan autoaan turvaan. Toinen kuolonuhri löytyi yhteenottoaikalta selkään ammuttuna. Tapaus tutkittiin perin pohjin, eikä mikään viitannut siihen, että lakkolainen olisi kuollut poliisin ampumana: poliiseilla ei esimerkiksi ollut surmanluodin kaliiperiin sopivia aseita. Paremminkin vaikutti siltä, että vainajaan oli osunut lakkolaisten ampuma luoti, joka oli tarkoitettu poliiseille. Tutkinnan tuloksista huolimatta ääriivasemmisto syytti poliiseja pitkään molempien mielenosoittajien kuolemasta.

Niin ristiriitaiselta kuin se kuulostaakin, eräänä poliisin onnistumisen kriteerinä voidaan pitää toiminnasta virinneen arvostelun jakaumaa. Niin kauan kuin arvostelua kumpuaa eri reunoilta tasaisesti, työ lienee mennyt melko kohdalleen. Suoraselkäinen poliisimies saa valitettavasti tottua siihen, että häntä pyritään leimaamaan milloin mihinkin leiriin – siitä

MYÖS OMISSA

VIRKATOIMISSA OLEN
SÄÄNUT VUOROIN KUULLA
TOIMINEENI MILLOIN
VASEMMISTON, MILLOIN
OIKEISTON JA MILLOIN
JONKIN MUUN RYHMÄN
ASIALLA.

riippuen, kummanko ääripään kanssa kulloinkin asioidaan. Hyvä esimerkki tästä on Helsingin poliisin ratsuosaston komentaja, komisario Sainio, jota ylioppilaat haukkuivat vuoden 1945 mielenosoituksissaan kommunistiksi ja työväki Arabian lakkojen aikana vuonna 1948 natsiksi. Myös omissa virkatoimissa olen saanut vuoroin kuulla toimineeni milloin vasemmiston, milloin oikeiston ja milloin jonkin muun ryhmän asialla. Syytökset rasismista, silmätikuksi ottamisesta tai muusta syrjinnästä ovat olleet verraten yleisiä.

Rakentavaan ja perusteltuun palautteeseen tulee tietenkin reagoida, ja omaa toimintaa pitää kyetä arvioimaan kriittisesti. Silti kärkevin arvostelu kumpuaa tyypillisesti ääripäistä, joiden kantoihin kannattaa suhtautua varauksella. Äänekkäimmät äärilaidat saavat mediassa ja internetissä usein suurimman palstatilan, mutta näiden kantojen väliin jää suuri enemmistö, jolla on harkintakykyä, suhteellisuudentajua ja malttia. Vuodet poliisina, rauhan- turvaajana ja historian- tutkijana ovat vakuuttaneet siitä, että juuri nämä piirteet ovat usein kaikkein suurinta isänmaallisuutta. Oman kansansa suurimpia ystäviä eivät tyypillisesti ole he, jotka huutavat olevansa sitä eniten, vaan he, jotka noudattavat malttia, kohtuutta ja tervettä harkintaa.

Suomalainen äärioikeisto perusteli kyydityksiä ja poliittista väkivaltaa 1930-luvun alussa sillä, että he toimivat poliisin tukena, koska viranomaiset eivät kyenneet toteuttamaan tehtävänsä. Samaa henkeä oli vuoden 2015 turvapaikanhakijoiden aallon aikana kaduille ilmestyneissä katupartioissa, jotka esittäytyivät ns. Odinin sotureina. Niin kyydittäjien

ÄNEKKÄIMMÄT ÄÄRILAI DAT
SAAVAT MEDIASSA JA
INTERNETISSÄ USEIN
SUURIMMAN PALSTATILAN,
MUTTA NÄIDEN KANTOJEN
VÄLIIN JÄÄ SUURI ENEMMISTÖ,
JOLLA ON HARKINTAKYKYÄ,
SUHTEELLISUUDENTAJUA JA
MALT TIA.

kuin katupartioidenkin väite oli väärä: poliisi ei kummankaan apua kaivannut, vaan molemmista ilmiöistä oli kansalaisyhteisöille paremminkin haittaa. Yhtä valheellisia olivat ääri- ja vasemmiston väitteet siitä, että poliisi olisi surmannut Kemian lakkolaisia. Tämä valhe ikuistettiin kahakan paikalle pystytettyyn muistomerkkiin sekä 1970-lukulaisten poliittisen laululiikkeen sanoituksiin.

Maanosamme kehitys kulkee paria suuntaa, jossa yhteiskunnallinen kuohunta tulevaisuuden Euroopassa todennäköisemmin yleistyy kuin laantuu. Kuten kolaripaikalla kovimmin huutava on harvoin pahimmin vahingoittunut, yhteiskunnassa kovimmin huutava on harvoin eniten oikeassa. Tämä pätee niin uusnatsiin ja anarkistiin kuin minkä tahansa yksisilmäisen maailmankatsomuksen kannattajaan. Mellakka-aitaa potkiva mielenosoittaja on vahva näky iltapäivälehdessä, mutta ilmiön todellinen merkitys tiivistyy lähinnä siihen, että vapaassa yhteiskunnassa sekin sallitaan tietty määrä. Mitä asiaa potkija milloin kannattikin, hän on kannattamalleen asialle demokraattisessa yhteiskunnassa perin huonoa mainosta, eikä sille ainakaan hyödyksi.

Kaksi suomalaista valtionpäämiestä on pukenut tämän kokemustensa valossa hyvin sanoiksi ja opiksi meille suomalaisille jälkipolville:

NIIN KYYPITTÄJIEN
KUIN KATUPARTIOIDENKIN
VÄITE OLI VÄÄRÄ:
POLIISI EI KUMMANKAAN
APUA KAIVANNUT, VAAN
MOLEMMISTA ILMIÖISTÄ
OLI KANSALAISTEN
TURVALLISUUDELLE
PAREMMINKIN HAITTAA.

Pahimmat vibollisemme ovat omassa keskuudessamme ne, jotka itsekkäistä syistä ovat valmiit ubraamaan kansakunnan elinedut, ja ne, jotka jatkuvasti ja toistuvasti julistavat totuutena sitä, minkä tietävät valheeksi. – Risto Ryti taiteilija Lennart Segerstrålelle syksyllä 1944.

Se opetus, minkä ennen kaikkea haluaisin painaa tulevien sukupolvien tietoisuuteen, on tämä: Eripuraisuus omista riveissä iskee tuboisemmin kuin vibamiesten miekka. – C.G.E. Mannerheim muistelmissaan 1950-luvulla.

* * *

Poliisina toimimisessa on kyse lojaaliudesta. Yhtenä sanana se kuulostaa helpolta vaatimukselta, mutta työelämän todellisuudessa lojaalius on eräs monitahoisimmista kysymyksistä. Suomalaisen poliisin tulee olla lojaali ainakin valtiolleen, kansalaisille ja työyhteisölleen sekä ylipäänsä täyttää rehellisyyden ja suoruuden vaatimukset.

Todellinen lojaalius ei ole kenenkään sokeaa seuraamista, eikä varsinkaan kenenkään itsetarkoituksellista miellyttämistä. Yllättävän usein aito lojaalius on ikävien asioiden sanomista ääneen. Poliisin tulee kyetä tähän. Se edellyttää itsenäistä ajattelua, päätäväisyyttä sekä kykyä esittää asiansa tilanteeseen sopivalla tavalla. Usein se edellyttää myös henkilökohtaista rohkeutta.

Lievimmillään ikävien asioiden sanominen ääneen on sitä, mikä kuulijan kannalta on lähinnä ilonpilaamista – vaikkapa sen ilmoittamista pariskunnalle, että toinen heistä lähtee nyt kotiin ja toinen lähtee loppuyöksi putkaan. Mutta viesti voi olla myös paljon ikävämpi, sellainen, joka muuttaa kuulijansa loppuelämän. Poliisi joutuu kertomaan vanhemmille, että heidän lapsensa on kuollut. Tai lapselle, että äiti on kuollut ja isä lähtee nyt poliisin mukaan. Tai pyramidipeliin sijoittaneelle, että häntä on huijattu ja hänen elinikäiset säästönsä ovat vaihtuneet miljoonaveloiksi.

Lausuttava asia voi olla myös sellainen, jota omat rivit eivät haluaisi kuulla. Asia voi liittyä työyhteisön toimivuuteen, hankalasti lähestyttävään turvallisuushaaraan jolta halutaan sulkea silmät tai jonkun työtoverin epäasialliseen käytökseen, pahimmillaan rikoksiin. Suomalaisessa yhteiskunnassa on lukuisia esimerkkejä siitä, kuinka vaikeaa ikävä asia on lausua ääneen. Jatkosodassa kesän 1944 suurhyökkäys yllätti sodanjohdon, koska ylimmille esimiehille ei ollut uskallettu kertoa huolestuttavia tiedustelutietoja. Kun kuusi maajoukkuehiihtäjää kärkehti kerralla dopingista ja päävalmentaja tunnusti dopingin käytön, Hiihtoliiton puheenjohtaja halusi korostaa sanaa ”epäily”. Monen työntekijän alkoholismia on hyssytelty hautaan saakka välittämisen nimissä sen sijaan, että hänet olisi ohjattu hoitoon.

Poliisiorganisaation epäkohdista vaikeudesta kutsutaan siniseksi muuriksi (*the blue wall of silence*). Niin ensiarvoista kuin ammatillinen yhteishenki onkin, vaikeneminen edustaa väärää lojaaliutta. Sinisestä muurista on kyse silloin, kun peitellään

POLIISINA TOIMIMISESSÄ ON KYSE
LOJAALIUDESTA.

YLLÄTTÄVÄN USEIN AITO LOJAALIUS
ON IKÄVIEN ASIOIDEN SANOMISTA
ÄÄNEEN

NIIN ENSIARVOISTA KUIN
AMMATILLINEN YHTEISHENKI ONKIN,
VAIKENEMINEN EDUSTAA VÄÄRÄÄ
LOJAALIUTTA.

omia tai virkaveljien epäonnistumisia, rikkeitä tai huonoa organisaatiokulttuuria. Henkilöt, jotka tarttuvat epäsiälliseen, epäeettiseen tai laittomaan käytökseen ilmoittamalla asiasta esmiehilleen tai julkaisemalla niitä koskevia tietoja, ovat puuttujia (*whistleblowers*). Useimmat ja merkittävimmät maailmassa esiintuneet väärinkäytöspaokset – liittyivätpä ne korruptioon, vakoiluun tai muuhun epäsiälliseen käytökseen – ovat tulleet esille juuri sisäisten puuttujien ansiosta, eivät niinkään ulkoisen valvonnan tuloksena. Siksi organisaatiosta kertoo paljon se, kuinka puuttujiin suhtaudutaan: pidetäänkö heitä oman pesän likaajina vai palkitaanko heitä epäkohtien nostamisesta esiin.

Majoituin keväällä 2007 lyhytkursilla Poliisiammattikorkeakoululla, kun asuntolan saunan lauteille nousi pari minulle ja kurssitovereilleni tuntematonta rikostutkijaa. Keskustelu soljui ja sivusi eräästä huumejutusta hiljan annettua tuomiota. Tällöin eräs saunojista tuhahti, kuinka Suomen pahin huumerikollinen on Helsingin huume poliisin päällikkö. Naurahdin huomautukselle ja kuittasin sen mielessäni nousuhumalaisen huonona huumorina – mutta lausujan tovereiden ilmeistä huomasin, ettei tokaisua ollut tarkoitettu vitsiksi.

Poikkeuksellisuutensa vuoksi väite jäi jonnekin takaraivoon ja nousi uudelleen mieleen syksyllä 2013, kun Helsingin huume poliisin päällikkö pidätettiin. Asiasta nousi luonnollisesti

vilkas julkinen keskustelu, joka oli alkuvaiheessa niin sekavaa ja sirpaleista, ettei siitä voinut muodostaa perusteltua mielipidettä suuntaan tai toiseen. Päätin olla seuraamatta aiheen uutisointia, kunnes syyttäjän haastehakemus tulisi julkiseksi, jolloin uutiset perustuisivat parempiin lähteisiin.

Kun haastehakemuksen päivä koitti,

olin virkamatkalla ja ostin nipun päivän sanomalehtiä. Luin pitkän juna matkan aikana kaikki haalimani lehdet ja jatkoin lukemista verkossa. Ammatikunnan sisältä katsoen johtopäätös oli nopeasti selvä. Päätysivätpä eri oikeusasteet asiassa aikanaan millaiseen päätökseen tahansa, uutisista näki heti mitä oli tapahtunut: Yksi meistä oli pettänyt porukan ja vaihtanut puolta. Tahallisesti, täydellisesti ja suunnitelmallisesti. Sen pahemmin työnantajansa, työyhteisöään sekä poliisitoiminnan ihanteita ja päämääriä ei voisi pettää.

Avasin artikkelin toisensa jälkeen toivoen, että edes jonkin lehden sivuilta tulisi esiin jonkinlainen selittävä seikka. Että esitettyjen tapahtumien taustalla olisi jokin hyväksyttävissä oleva poliisitoiminnallinen näkökohta. Mitään sellaista ei kuitenkaan tullut esiin: ei silloin eikä myöhemminkään.

Kirjoitan tästä siksi, että olin kuvitellut sinisen muurin liittyvän pääasiassa muihin yhteiskuntiin kuin Suomeen. Kuitenkin se, että joku jo keväällä 2007 tiesi maan keskeisen huume poliisin rikoksista – jopa niin, että vielä tokaisi

sen nuorempien kollegoiden seurassa ääneen – osoittaa, että myös Suomessa on jonkinlainen sininen muuri, tahallisesti tai tahattomasti syntynyt. Ilman vaikenemisen muuria ei voine kestää kuutta ja puolta vuotta, että tällainen tieto johtaa perusteelliseen tutkintaan.

Vaikka Helsingin huume poliisin päällikön ympärille rakentunut rikosvyyhti vaikuttaa poliisin maineeseen pitkään, organisaation ja koko poliisikunnan tulee ottaa siitä myös kaikki mahdollinen hyöty. Ensinnäkin tapaus on osoitus poliisin kyvystä ja tahdosta puuttua korruptioon – todiste siitä, että Suomessa poliisi kykenee tutkimaan myös poliisin rikoksia. Toisekseen tapaus antaa hallinnolle mahdollisuuden huolehtia siitä, että puuttujat noteerataan ja heitä rohkaistaan toimimaan oikean asian puolesta. Hyvä alku olisi se, että Helsingin huume poliisin asian paljastaneille toimittajille myönnettäisiin vaikkapa poliisin ansioristi.

Lisäksi Suomen poliisin tai Helsingin poliisilaitoksen ei tule hävetä siksi, että näin on päässyt tapahtumaan. Asiassa on ikävä kyllä seurattu kansainvälistä trendiä. Vastaavia oikeudenkäyntejä on käyty huume yksiköiden poliiseja vastaan monissa maissa, myös muissa Pohjoismaissa. Britanniassa tutkija James Morton julkaisi aiheesta synkähkön tutkimuksen jo vuonna 1993 (*Bent Coppers*), ja Graeme McLagan samannimisen tutkimuksen kymmenen vuotta myöhemmin. Molemmat kirjat johtivat lukuisten poliisimiesten uranvaihtoon. Mortonin koko 1900-luvun käsittänyt tutkimus kirjasi etusivun motokseen filosofi George Santayanan lauseen:

Those who cannot remember the past are condemned to repeat it.

KUITENKIN SE, ETTÄ JOKU JO KEVÄÄLLÄ 2007 TIESI MAAN KESKEISEN HUUMEPOLIISIN RIKOKSISTA – JOPA NIIN, ETTÄ YLIÄKÄSI SEN NUOREMPIEN KOLLEGOIDEN SEURASSA ÄÄNEEN – OSOITTAAN, ETTÄ MYÖS SUOMESSA ON JONKINLAINEN SININEN MUURI, TAHALLISESTI TAI TAHATTOMASTI SYNTYNYT.

VAIKKA HELSINGIN HUUMEPOLIISIN PÄÄLLIKÖN YMPÄRILLE RAKENTUNUT RIKOSVYYHTI VAIKUTTAA POLIISIN MAINEESEEN PITKÄÄN, ORGANISAATION JA KOKO POLIISIKUNNAN TULEE OTTAA SIITÄ MYÖS KAIKKI MAHDOLLINEN HYÖTY.

Historiallisessa ja kansainvälisessä katsannossa ei ole poikkeuksellista, että itsenäisen Suomen ensimmäiseen vuosisataan mahtuu joitakuita rikolliselle tielle päätyneitä poliiseja: pareminkin erikoista olisi, ellei tällaista olisi käynyt lainkaan ilmi. Liioin Suomen poliisi ei ole menettänyt mainettaan tai uskottavuuttaan. Ne menetetään vasta, ellei tapauksen käynnistämänä käydä poliisissa perusteellista arvokeskustelua ja ryhdytä sen edellyttämiin toimenpiteisiin.

Olen palvellut poliisissa viitisentoista vuotta, mutta elänyt poliisiyhteisössä syntymästäni alkaen, keväästä 1980. Perhetaustasta huolimatta ammatinvalintani on monien sattumien summa: ei lapsuudesta asti kaaavailtu toiveammatti, vaan kiinnostava vaihtoehto muiden joukossa. Pienellä paikakunnalla poliisien perheet tosin miellettiin valtion kalustoon. Esimerkiksi eräs opettajani kutsui minua harvoin omalla nimelläni, vaan murahti vastausvuoroni koittaessa: ”Jaha, ja sitten nimismiehen poika.”

Kun mainitsen syntyneeni ”poliisiyhteisöön”, sanavalinta on tarkoitussellinen. Vaikka viranhoitoon liittyvät asiat tulee pitää tinkimättä työpaikan piirissä, poliisiyhteisö on laajempi kuin pelkkä työyhteisö. Näin on, koska poliisiammatilla on vääjäämättä

vaikutuksia myös läheisiin. Vuosien mittaan he kuulevat väistämättä asioita, joita heidän ei tarvitsisi kuulla. Lähipiiri joutuu sietämään poliisiaan myös niinä muutamina päivinä, jotka tämä on työtehtäviensä jäljiltä järkyttynyt, pettynyt tai muuten poissaolevan oloinen. He törmäävät kumppaninsa tai vanhempansa ammattiin monissa tilanteissa: joutuvat järjestelemään juhlapyyhiään ja nopeasti improvisoituja lasten hoitotarpeita tai päätyvät erilaisen kiusanteon kohteiksi.

Poliisin perheessä kasvaneena koen asialliseksi muistuttaa, että poliisille hänen ammattinsa on oma valinta – lähipiirille niinkään ei. Heidän on pareminkin vain tultava toimeen perheensä poliisin ammatinvalinnan kanssa. Kouluvuosina minut vedettiin mukaan moneen tapeluun, joiden syy oli isän virkatoimissa. En voinut tilanteille mitään, vaan istuin niistä samat jälkistunnot kuin niiden aloittajatkin. Omien virkavuosien mittaan

erilaisia uhkauksia on mennyt paljon toisesta korvasta sisään ja toisesta ulos, mutta kipeimmin ovat osuneet ne, joissa uhkaus on kohdistunut läheiseen. Tässä suhteessa maailma on muuttunut paljon: jos 1980-luvulla näitä asioita hoidettiin tappeluina ala-asteen takapihalla, 2010-luvun kiusanteko voi saada mitä mielikuvituksellisimpia muotoja. Sitä ei kannata pelätä etukäteen, mutta virkamiehen ja hänen lähipiirinsä on hyvä tiedostaa

LÄHIPIIRI JOUTUU
SIETÄMÄÄN POLIISIAAN
MYÖS NIINÄ MUUTAMINA
PÄIVINÄ, JOTKA TÄMÄ ON
TYÖTEHTÄVIENSÄ JÄLJILTÄ
JÄRKYTTYNYT, PETTYNYT
TAI MUUTEN POISSAOLEVAN
OLOINEN.

tämäkin piirre.

Perhetaustan myötä olen nähnyt läheltä poliisihallinnon valtaisan muutoksen, joka käynnistyi 1990-luvun puolivälissä. Suuressa kuvassa kyse oli siitä, ettei valtionhallintoon ollut kohdistunut kovin suuria muospaineita toisen maailmansodan jälkeen, vaikka läänijako periytyi venäjänvallan ajalta ja paikallispoliisin nimismiesjärjestelmä peräti ruotsinvaltan ajalta saakka. Uusiutumisen pakkoa ei ollut, sillä sodanjälkeiset jälleenrakennuksen vuosikymmenet ja hyvinvointiyhteiskunnan rakentuminen olivat suomalaiselle yhteiskunnalle tasaista kasvun aikaa aina 1990-luvun alkuvuosiin asti. Tuolloin puhjennut talouslamba pakotti julkishallinnon karsimaan palveluitaan, mikä merkitsi poliisin palveluverkoston voimakasta karsimista seuraavien vuosikymmenten aikana.

Poliisin muutos alkoi nimismiespiirien Suomesta, jossa useimmassa kunnassa oli oma poliisiasemansa. Poliisit tunsivat piirinsä asukkaat, ja asukkaat tunsivat poliisinsa. Tuolloin paikallispoliisin yksiköitä oli Suomessa 212 kappaletta – nyt niitä on yksitoista. Suuressa osassa Suomea poliisitoimintaa johdetaan toisesta maakunnasta. Samalla paikallistuntemukseen perustunut luottamusside kansan ja esivallan välillä on monin paikoin katkenut.

Silti kehitys on ollut voittopuolisesti positiivista. Viestitoiminnan ja johtamisen tekniset sovellukset ovat terävöittäneet toimintaa sekä parantaneet työturvallisuutta. Nykyinen poliisimies, olipa hän järjestyspoliisi tai rikostutkija, kantaa mukanaan enemmän elektroniikkaa ja viestiyhteyksiä kuin 1980-luvulla oli koko poliisiasemalla. Voimankäyttövälineistä

OMIEN VIRKAVUOSIEN MITTAAN
ERILAISSIA UHKAUKSIA ON MENNYT
PALJON TOISESTA KORVASTA
SISÄÄN JA TOISESTA ULOS, MUTTA
KIFEIMMIN OVAT OSUNEET NE,
JOISSA UHKAUS ON KOHDISTUNUT
LÄHEISEEN.

NYKYINEN POLIISIMIES, OLIPA
HÄN JÄRJESTYSPOLIISI TAI
RIKOSTUTKIJA, KANTAA MUKANAAN
ENEMMÄN ELEKTRONIikkaa
JÄ VIESTIYHTEYKSIÄ KUIN
1980-LUVULLA OLI KOKO
POLIISIASEMALLA.

on tullut henkilökohtaisia, ja niiden koulutus, kantotavat ja käyttäminen ovat vakioituja. Vuosittaisten tasokokeiden ansiosta nykyisin seurataan jokaisen poliisin kykyä käyttää virka-asettaan.

Suurin muutos on ollut laadultaan henkinen. Aiempi linjaorganisaatio on muuttunut selvemmin asiantuntijaorganisaatioksi. Yhä useampi työntekijä niin järjestyspoliisissa kuin rikostutkinnassa erikoistuu johonkin. Yhä useammalla poliisilla on aiempi ammatti tai korkeatasoinen koulutus jo hänen hakeutuessaan alalle. Yhä useamman työntekijän esimies on yhä kauempana, joten vastuu lisääntyy. Samalla yhteiskunnan läpinäkyvyyden kehittyminen on kannustanut poliisia harkitsemaan ja kirjaamaan päätöstensä perusteet yhä paremmin, jotta ne kestävät laillisuusvalvonnan vaatimukset sekä kansalaisten ja tiedotusvälineiden arvostelun.

Oman urani aikana muutos on kiihtynyt entisestään. Keskeisiä kasvavia muutostrendejä ovat kansainvälisyys ja digitalisaatio. Verkon kautta leviävät ilmiöt, ajatukset ja toimintatavat eivät tunne valtioiden rajoja, vaan ovat kaikkialla siellä, missä verkon käyttäjätkin. Poliisin kannalta tämä tietää nopeita ja paljolti ennakoimattomia tilannekehityksiä. Tietoverkot mahdollistavat kokonaan uusia rikollisia tekoja ja lisäksi tukun uusia tekotapoja perinteisiin rikoksiin. Toisaalta digitalisaatio tarjoaa myös ennennäkemättömiä keinoja valvontaan, rikosten ehkäisemiseen ja niiden

tutkimiseen. Niinpä on yhä suuremmassa määrin lainsäätäjän valittavissa, kuinka paljon rikollisuutta sallitaan tai kuinka monet rikoksista halutaan selvittää. Teknisesti olisi mahdollista, että käytännössä kaikki yleisellä paikalla tehdyt rikokset voitaisiin selvittää. Kyse on pitkälti siitä, mihin kaikkeen tietoon viranomaisille annetaan pääsy valvontakameroiden, kasvontunnistusjärjestelmien, teletietojen, verkkovalvonnan ja ylipäänsä kansalaisten yksityisyyden suojan kannalta.

Kun lähdin Poliisikoulun penkiltä ensimmäisiin työvuoroihini vuonna 2002, Suomessa ei tunnettu kouluampumisia, vakavasti otettavia ääriliikkeitä tai todellista terroritekojen uhkaa. Ääriliikkeillä viitattiin kettuja vapautaneisiin teinityttöihin. Suomen ainoa uusnatsi tunnettiin nimeltä koko maassa. Elinaikanani uskonnollinen terrorismi ei ollut vaatinut ainuttakaan kuolonuhria Pohjoismaissa. Poliisiopinnoissa käytettiin erityistilanteista esimerkkinä auton räjähtämistä Mikkelin torilla – tämä oli tapahtunut ollessani kuusi-vuotias.

Yhteiskunnan, aatevirtausten ja tiedonvälityksen muutos on niin nopeaa, että seuraavien viidentoista vuoden aikana nähdään todennäköisesti paljon suurempia muutoksia kuin edellisten. Uudet koulutettavat poliisimiehet liittyvät ammatilliseen sukupolvien ketjuun, joka on vastannut sisäisestä turvallisuudesta sata vuotta itsenäisessä Suomessa ja toiset sata vuotta jo ennen itsenäisyyttä. Jokaisella suku-

polvella on ollut oman aikansa murheet, toisinaan helpommat, toisinaan ankarimmat, mutta paikka kansan ja esivallan välissä on pysynyt ennallaan. Kaikki ovat vuorollaan puineet samaa sarkaa: vanhemmilla on vastuu ottaa nuoret ammatikuntansa keskuuteen – ja nuoremmilla on vastuu olla parhaansa mukaan toistamatta samoja virheitä kuin edeltäjänsä.

Olen tulostanut eräästä perhealbumista työpöytäni ylälaatikkoon valokuvan, jossa poseeraa kuusi poliisimiestä joskus 1800-luvun lopulla: aikana ennen sortokausia ja Suomen suuriruhtinaskunnan venäläistämisyriityksiä. Kuva on säilynyt suvussa, koska kolme miehistä on Porvalaita. Muiden poseeraajien ilme on melko neutraali, mutta Aleksanteri Porvali tuijottaa kameraan viiksiensä takaa tiiviisti, pää kallellaan, kasvoillaan epäuskoisen huvittunut ilme.

Ehkä tuo suomalainen tsaarinvallan virkamies katsoo tulevaisuuteen. Siksi poimin kuvan tai kaivan sen tietokoneelta, kun kaikki on vastatulessa: kun oma pelisuunnitelma rakoilee, asianajajat vinoilevat, lehdistö painostaa, käräjäoikeus lepsuilee ja syyttäjät vaativat mahdottomia. Aina silloin vanha virkamies tuijottaa kuvan takarivistä pää kallellaan ja sanoo:

– Pää pystyy nyt... Ei tässä kellään ole helppoa ollut. Meinaatsä nöösi oikeesti luovuttaa?

KUN LÄHDIN POLIISIKOULUN
PENKILTÄ ENSIMMÄISIIN
TYÖVUOROIHINI VUONNA 2002,
SUOMESSA EI TUNNETTU
KOULUAMPUMISIA, VAKAVASTI
OTETTAVIA ÄÄRILIIKKEITÄ TAI
TODELLISTA TERRORITEKOJEN
UHKAA.

Uudet koulutettavat
poliisimiehet liittyvät
ammatilliseen sukupolvien
ketjuun, joka on vastannut
sisäisestä turvallisuudesta
sata vuotta itsenäisessä
Suomessa ja toiset sata vuotta
jo ennen itsenäisyyttä.

MIKKO PORVALIN TEOKSIA

- Vakoojakoulu. Päämajan asia-
mieskoulutus jatkosodassa. Atena
2010.
- Operaatio Hokki. Päämajan vaiet-
tu kaukopartio. Atena 2011.
- Sinisen kuoleman kuva. Karelia
Noir I. Atena 2015.
- Veri ei vaikene. Karelia Noir II.
Atena 2016.
- Kadonneen kaupungin varjo. Ka-
relia Noir III. Atena 2018.
- Tiedustelun näkymätön historia.
Antiikista maailmansotiin. Atena
2018.
- Kohti itää. Päämajan kaukopartio-
osasto Vehniäinen 1941. Atena
2021.

PAULIINA POTILA

POLIISIOPISKELIJASTA LAIN SOVELTAJAKSI

PAULIINA POTILA ON TYÖSKENNELLYT POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUSSA RIKOS- JA PROSESSI-OIKEUDEN LEHTORINA VUODESTA 2013 LÄHTIEN.

POTILA ON VALMISTUNUT OIKEUSTIETEEN MAISTERIKSI HELSINGIN YLIOPISTON OIKEUSTIETEELISESTÄ TIEDEKUNNASTA VUONNA 2007. HÄN AUSKULTOI VARATUOMARIKSI TAMPEREEN KÄRÄJÄOIKEUDESSA VUONNA 2009. ENNEN POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUUN TULOAN POTILA TOIMI KIHlakunnan-syyttäjänä PIRKANMAAN SYYTÄJÄNVIRASTOSSA JA JULKISENA OIKEUSAVUSTAJANA TAMPEREEN OIKEUSAPUTOIMISTOSSA.

ARTIKKELI ON KIRJOITETTU VUONNA 2017.

"Lupaani parhaan kykyäni ja taitoni mukaan käyttäytyä aina ja kaikissa tilanteissa poliisin arvolle sopivalla tavalla. Kunnioitan jokaisen ihmisarvoa ja oikeuksia. Käytän poliisin valtuuksiani lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla. Noudatan esimiesteni käskyjä ja olen valmis kohtaamaan poliisin ammatin liittyvät vaarat. Toimin avoimesti ja sovinnollisuutta edistäen. Käyttäydyn rehdisti, auttavaisesti ja ammatillista yhteishenkeä vahvistaen. Olen oikeudenmukainen ja toimin koko työyhteisön parhaaksi. Tällä tavalla tahdon poliisina palvella."

Tämän poliisin eettisen valan antaa jokainen poliisiksi valmistuva. Valan tarkoituksena on saada poliisin ammattikunta entistäkin selvemmin tiedostamaan ja sisäistämään ne arvot ja hyvät toimintatavat, joita Suomessa poliisilta odotetaan. Eettisen valan sisältämät ohjeet eivät ole juridisesti sitovia normeja, vaan "ainoastaan" moraalisesti velvoittavia lausumia, jotka kuitenkin toivottavasti muistuttavat poliisimiehiä päätöksentekotilanteissa

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

noudatettavista periaatteista.

Vaikka ammattieettiset periaatteet, arvot ja strategiat ovat välttämättömiä oikeiden ja hyvien toimintatapojen edistämiseksi, ne voisivat valitettavasti olla monelle poliisimiehelle ilman velvoittavaa ja oikeuksia luovaa lakiperustaa pelkkää sanahelinää. Lain säännökset luovatkin perustan oikeastaan kaikelle poliisitoiminnalle – onneksi. Suomen perustuslain 1 luvun 2 §:n mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Perustuslain 1 luvun 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Pohjimmiltaan kyse on yksilön suojasta valtiota vastaan.

Poliisi on merkittävän julkisen vallan käyttäjä, joka puuttuu kansalaisten perusoikeuksiin eri tavoin päivittäin. Perusoikeuksista voidaan puuttua muun muassa vapauteen ottamalla kiinni tai pidättämällä rikoksesta epäilty henkilö, fyysiseen koskemattomuuteen käyttämällä tarvittaessa voimakeinoja esimerkiksi kiinni otettavan vastustaessa kiinniottoa väkivaltaa käyttämällä, omaisuuden suojaan takavarikoimalla vaikkapa epäillyltä tekijältä rikoksentekevälaineenä käytetty puukko tai kotirauhaan tekemällä rikoksesta epäillyn kotiin kotietsintä huumausaineen tai anastetun omaisuuden löytämiseksi. Jokaista tilannetta säätelee laki ja erillinen toimivallan

luova säännös.

On syytä huomioda, että poliisimies ei voi edes tutkia kansalaisen takintakuja tai reppua ilman erillistä laintasoista toimivaltasäännöstä, joka nimenomaisesti oikeuttaisi tällaiseen toimenpiteeseen. Näitä rajustikin ihmisen perusoikeuksiin puuttumisen mahdollistavia toimivaltuuksia rajoit-

tavat ja samalla poliisin toimivallankäyttöä ohjaavat erinäiset laissa säädetty periaatteet. Poliisi saa poliisilain 1 luvun säännösten mukaan käyttää toimivaltuuksiaan vain siihen tarkoitukseen, mihin valtuudet on tarkoitettu (*tarkoituksidonnaisuuden periaate*).

Toimivaltuuksia ei saa laajentaa keinotekoisesti. Poliisi ei saa esimerkiksi käyttää toimivaltaansa tarkistaa ajoneuvon liikennekelpoisuus tai liikenneturvallisuus siten, että tosiasialisesti tähtäimessä olisi paikanetsinnän suorittaminen moottoripyöräkerhon jäsenen ajoneuvon ilman pakkokeinolaissa säädettyjä paikanetsinnän edellytyksiä.

Poliisin on kunnioitettava perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia. Toimivaltuuksia käyttäessään hänen on valittava perusteltavissa olevista vaihtoehdoista se, joka parhaiten edistää näiden oikeuksien toteutumista (*perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittamisen periaate*). Poliisin on myös toimittava asiallisesti ja puolueettomasti (*puolueettomuusperiaate*) sekä yhdenvertaista kohtelua ja sovinnollisuutta

edistäen (*yhdenvertaisuusperiaate*).

Poliisin tulee ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin pyrkiä ylläpitämään yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Käytettävien keinojen ja niiden aiheuttamien haittojen tulee olla järkevässä suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden (*subteellisuusperiaate*). Kenenkään oikeuksiin ei saa puuttua enempää eikä kenellekään saa aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi (*vähimmän haitan periaate*).

Näin ollen järjestyksen ylläpidossa on tarkoin mietittävä käytettävissä olevaa keinovalikoimaa. Useinkaan ei ole edellytyksiä muiden voimankäyttövälineiden kuin "puhejudon" käyttämiseen. Hyvät vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot ovat siis välttämättömiä.

Poliisimiehellä on toimivaltuuksiaan käyttäessään oikeus kyllä yksittäistapauksessa antaa jokaista velvoittavia tarpeellisia käskyjä ja kieltoja, mutta myös oikeus luopua toimenpiteestä, jos sen loppuun suorittaminen voisi johtaa kohtuuttomaan lopputulokseen tavoiteltavaan päämäärään nähden (*tehtävästä luopuminen*). Esimerkiksi takaa-ajosta on syytä luopua, jos samalla liikenteessä tarpeettomasti vaarannetaan muiden tiellääikkujen turvallisuutta.

Ennen jokaista tehtyä toimenpidettä ja päätöstä on siis pohdittava niiden lainmukaisuutta, sillä poliisimies toimii virkamiehenä henkilökohtaisella virkavastuulla, eli vastaa virkatoimiensa lainmukaisuudesta (perustuslaki 10 luku 118 §). Virkavelvollisuuksien tuottamuksesta tai tahallisesta rikkomisesta voi poliisimiehelle seurata jopa rangaistusvastuu rikoslain 40 luvun 9 tai 10 §:n nojalla.

Ei kuitenkaan riitä, että poliisimies ky-

POLIISI ON MERKITTÄVÄN JULKISEN VALLAN KÄYTTÄJÄ, JOKA PUUTTUU KANSALAISTEN PERUSOIKEUKSIIN ERI TAVOIN PÄIVITTÄIN.

kenee tehtävää suorittaessaan jossain määrin harkitsemaan toimenpiteensä lainmukaisuutta, vaan oman toiminnan lainmukaisuus täytyy myös pystyä perustelemaan – paitsi itselle myös tarvittaessa jälkikäteen toiminnan lainmukaisuutta kyseenalaistavalle taholle. Jokaisen poliisimiehen pitää pystyä työvuoronsa jälkeen vastaamaan kysymykseen, mihin toimivaltanormeihin kansalaisten oikeuksiin puuttuvat toimenpiteet ovat perustuneet.

* * *

Myös poliisi tekee virheitä, kuten syyttäjät ja tuomaritkin. Virheiltä ja virhearvioinneilta ei ole mahdollista kokonaan välttyä. Ensiarvoisen tärkeää kuitenkin on, että viranomaisten toimintaa voidaan arvioida avoimen kriittisesti ja laatua valvoa tarvittaessa ulkopuoleltakin käsin, myös median taholta. Hyvä veli -verkosto poliisiorganisaation sisällä ei voi eikä saa suojella lakia rikkovia tai virkatehtäviinsä välinpitämättömästi suhtautuvia asenteellisiä virkamiehiä.

Korruptiota, mielivallan käyttöä ja rikollisuutta on valitettavasti myös poliisihallinnossa. Yhtä esimerkkitapausta olemme saaneet seurata varsin läheltä. Tämä tarina huipentui 29. joulukuuta 2016 Helsingin käräjäoikeuden antamaan 983-sivuiseen tuomioon, jossa Helsingin poliisilaitoksen

huumeyksikön päällikkö Jari Aarnio katsottiin ns. "Pasilan mieheksi", jonka johdolla tuotiin Suomeen 791 kiloa hasista. Vuoden poliisiksi vuonna 1987 valittu Aarnio tuomittiin rikoksistaan 13 vuoden maksimirangaistukseen.

Jos joku katsoo, että poliisimies tai poliisihallinnon muu virkamies on virkatoimessaan menettelyt virheellisesti tai laiminlyönyt virkatehtävi-

ensä suorittamisen, hänen toimintansa on mahdollista saattaa tutkittavaksi rikosilmoituksella tai vaihtoehtoisesti hallintokantelulla. Hallintokantelu on vapaamuotoinen oikeussuojakeino. Se tehdään joko ylemmälle poliisiviranomaiselle tai ylimmälle laillisuusvalvojalle. Ylimpiä laillisuusvalvojia ovat eduskunnan oikeusasiamies ja valtioneuvoston oikeuskansleri (perustuslaki 9 luku 108 § ja 109 §). Oikeudelliselta luonteeltaan kantelu on valvontaviranomaiselle tehty ilmoitus epäilystä poliisin virheellisestä virkatoimesta tai virkatoimen laiminlyönnistä. Ylimmät laillisuusvalvojat valvovat, että virkamiehet noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Erityisen seurannan kohteena ovat perus- ja ihmisoikeuksien sekä hyvän hallinnon toteutuminen.

Kantelujen seurauksena ylimmät laillisuusvalvojat ovat useita kertoja joutuneet kiinnittämään huomiota poliisin lainvastaiseen menettelyyn. Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisussa dnro 1806/4/12 esi-

merkiksi katsottiin, että poliisipartiolla ei ollut lainmukaisia perusteita kamerapuhelimella kuvaamisen kieltämiseen eikä henkilöiden paikalta poistamiseen. Näin ollen oli perusteettomasti puututtu yksilön sananvapauteen, liikkumisvapauteen ja fyysiseen koskemattomuuteen. Tässä tapauksessa poliisipartio oli Lainvalvojat-tv-ohjelman kuvausten aikana kieltänyt kahta tuntemattomaksi jäänyttä ulkopuolista henkilöä kuvaamasta poliisin toimenpidettä ja määrännyt nämä henkilöt poistumaan paikalta. Henkilön poistamisessa käytettiin tönimistä ja työntämistä. Tapahtumapaikkana oli jalkakäytävä yleisellä paikalla.

Tilanteessa partiolla oli virkatehtävä, joka liittyi siihen, että eräs taksimatkustaja oli poistunut taksista maksamatta. Poliisipartion antaman selvityksen mukaan he olivat kuvaamiseen puuttumalla pyrkineet suojaamaan virkatehtävän kohteena olleen henkilön yksityisyyttä. Koska nämä kaksi henkilöä olivat poliisipartion mukaan haitanneet virkatehtävän suorittamista, heitä käskettiin poistumaan paikalta. Koska molemmat henkilöt olivat poliisipartion mukaan ilmaisseet sanallisesti, etteivät aio käskyä noudattaa, ja olivat jääneet seisomaan paikalleen, heidät siirrettiin työntämällä pieni matka. Poliisipartio vetosi selvityksessään myös tilanteen uhkaavuuteen, koska tarpeetoman lähelle tv-kuvaajaa asettautuneen, kamerapuhelimella tilannetta kuvanneen henkilön aikomuksista ei voinut varmuudella tietää. Tilanteessa oli poliisimiesten mukaan syntynyt vaara, että kuvaajan huomattessa takanaan olevan henkilön kuvaaja olisi saattanut horjahtaa tai kaataa.

Perustuslaissa taatun sananvapauden

HYVÄ VELI -VERKOSTO
POLIISIORGANISAATION SISÄLLÄ
EI VOI EIKÄ SAA SUOJELLA LAKIA
RIKKOVIA TAI VIRKATEHTÄVIINSÄ
VÄLINPITÄMÄTTÖMÄSTI
SUHTAUTUVIA ASEENTEELLISIA
VIRKAMIEHIÄ.

KANTELUIJEN SEURAUKSENA
YLIIMMÄT LAILLISUUSVALVOJAT
OVAT USEITA KERTOJA JOUTUNEET
KIINNITTÄMÄÄN HUOMIOTA POLIISIN
LAINVASTAISEEN MENETTELYYN.

piiriin kuuluu myös valo- ja videokuvaaminen. Rajanveto luvattoman ja sallitun kuvaamisen välillä on vakiintuneesti katsottu tehdyn rikoslain 24 luvun 6 §:n salakatselusäännöksessä. Julkisrauhan suojaamassa paikassa oleskelevan henkilön kuvaaminen täyttää salakatselusäännöksen tunnusmerkistön, jos kuvaaminen tapahtuu oikeudettomasti ja kuvaamisen kohteen yksityisyyttä loukaten. Rikoslain 24 luvun 3 §:n perusteella julkisrauhan suojaamia alueita ovat virastot, liikehuoneistot, toimistot, tuotantolaitokset, kokoustilat taikka muut vastaavat huoneistot tai rakennukset tai sellaisten rakennusten aidatut pihalueet taikka kasarmialueet tai muut puolustusvoimien tai rajavartiolaitoksen käytössä olevat alueet, joilla liikuminen on asianomaisen viranomaisen päätöksellä kielletty. Kyseisen tv-ohjelman ja saadun selvityksen perusteella tapahtumapaikkana oli ollut katuun rajoittuva jalkakäytävä. Näin ollen kysymyksessä ei apulaisoikeusasiamiehen mukaan ollut rikoslaisessa tarkoitettu julkisrauhan suojaama paikka, jossa kuvaaminen olisi ollut kiellettyä. Kuvaamisen kieltämiselle yleisellä paikalla ei näin ollen ollut lainmukaisia perusteita.

Paikalta poistamiseen valtuuttavan poliisilain 2 luvun 10 §:n¹ mukaan po-

liisimiehellä on rikoksilta ja häiriöiltä suojaamiseksi oikeus poistaa paikalta henkilö, jos hänen uhkaustensa tai muun käyttäytymisensä perusteella on perusteltua syytä olettaa tai hänen aikaisemman käyttäytymisensä perusteella on todennäköistä, että hän syyllistyisi henkeen, terveyteen, va-

ALUEEN ERISTÄMINEN
TOIMENPITEEN KOHTEEN
YKSITYISYYDEN SUOJAAMISEKSI
JÄ LAIN TARKOITTAMIN TAVOIN
OLISI EDELlyTTÄNYT MYÖS TV-
KUVAAJAN POISTAMISTA ALUELTA.

pauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen taikka aiheuttaisi huomattavaa häiriötä tai välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle. Ohjelmasta tai selvityksistä ilmenneen perusteella käsillä ei apulaisoikeusasiamiehen mukaan ollut tämänkaltainen poliisilain tarkoittama tilanne, joten poliisilla ei ollut toimivaltaa henkilöiden poistamiseen paikalta.

Apulaisoikeusasiamiehen käsityksen mukaan kysymykseen ei tullut myöskään poliisilain 2 luvun 8 §:ssä² säädetty paikan ja alueen eristäminen, vaikka selvityksissä oli vedottu rikoksesta epäillyn henkilön yksityisyyden suojaamiseen. Asiaa koskevan hallituksen esityksen (HE 57/1994 vp) mukaan yksityisyyden suoja on kyseisen säännöksen yhtenä perusteena: ”Poliisin toimenpiteiden luonne ja arkaluontoihin seikkoihin kohdistuva tehtäväpiiri edellyttää monesti muulloinkin toimenpiteen kohteena olevan henkilön yksityisyyden suojaamista sivullisilta. – Säännöksen eräs tarkoitus on turvata

¹ Vuonna 2014 voimaan tulleen poliisilain (22.7.2011/872) mukainen säännös.

² *Ibid.*

hienotunteisuusperiaatteen ja vähimmän haitan periaatteen toteutuminen.”

Alueen eristäminen toimenpiteen kohteen yksityisyyden suojaamiseksi ja lain tarkoittamin tavoin olisi edellyttänyt myös TV-kuvaajan poistamista alueelta. Kun näin ei ollut tapahtunut, ei kysymyksessä näyttänyt olleen lain tarkoittama eristämisenkään. Näin ollen tilanteessa ei apulaisoikeusasiamiehen mukaan ollut lainmukaisia edellytyksiä kysymyksessä olleiden kahden henkilön poistamiselle paikalta. Tapahtumatallenteen perusteella poliisilla ei ollut tapahtumahetkellä myöskään perusteita ryhtyä fyysisiin toimenpiteisiin henkilöiden poistamiseksi paikalta.

Edellä kuvatut virheet poliisin toiminnassa eivät johtaneet varsinaiseen rikostutkintaan. Jos poliisimiehen epäillään tehneen rikoksen virkatehtävän suorittamisen yhteydessä, esimerkiksi häntä epäillään pahoimpitelyrikoksesta liiallisten ja tarpeettomien voimakeinojen käytön vuoksi, tutkintaa ei esitutkintalain 2 luvun 4 §:n mukaan johda poliisivirassa oleva tutkinnanjohtaja vaan syyttäjä. Poliisin tekemäksi epäillyn rikoksen esitutkinta toimitetaan tällöin myös aina muussa kuin rikoksesta epäillyn poliisimiehen toimipaikan yksikössä.

Näillä erityisillä tutkintajärjestelyillä pyritään siihen, ettei luottamus esitutkinnan puolueettomuuteen missään olosuhteissa vaarannu. Poliisin toiminnan tulee näissä erikoistapauksissakin täyttää laissa sille asetetut edellytykset ja velvoitteet. Poliisin on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti, eikä esitutkintaan saa osallistua esteellinen virkamies (esitutkintalaki 2 luku 7 §).

POLIISIN TEKEMÄKSI EPÄILLYN
RIKOKSEN ESITUTKINTA
TOIMITETAAN TÄLLÖIN MYÖS AINA
MUUSSA KUIN RIKOKSESTA EPÄILLYN
POLIISIMIEHEN TOIMIPAIKAN
YKSIKÖSSÄ.

Edellä kuvattua taustaa vasten on ymmärrettävää, että poliisin on hallittava varsin laajasti oikeudellista tietoa. *Oikeusjärjestys* koostuu säännöksistä, käsitteistä ja periaatteista. Oikeudelliset käsitteet kuuluvat poliisin ammattisnastoon ja *oikeusnormit* ovat puolestaan poliisin keskeisiä työvälineitä. Oikeusnormeilla tarkoitetaan oikeusjärjestykseen kuuluvia sääntöjä ja periaatteita, jotka oikeuttavat taikka velvoittavat yksittäiset oikeussubjektit ja viranomaiset käyttäytymään taikka toimimaan tietyllä tavalla. Pakottavia oikeudellisia normeja tarvitaan yhteiskuntajärjestyksen ylläpitäjänä, ennalta ehkäisemään ja ratkaisemaan ristiriitoja sekä aikaansaamaan ennakoitavuutta ja luottamusta kaikkien yhteiskunnassa toimivien yksilöiden ja erilaisten yhteisöjen välisissä oikeudellisissa suhteissa.

Poliisin toiminnan normipohja keskeisine periaatteineen on määritelty laintasoisesti mm. poliisilaissa, esitutkintalaissa ja pakkokeinolaissa. Näihin ja moniin muihin säädöksiin poliisiopiskelija tutustuu tutkinnon aikana. Uudelle poliisiopiskelijalle voi tulla yllätyksenä, kuinka paljon juridiikan opiskelua tutkinto kokonaisuudessaan sisältääkään. Mutta on kai itsestään selvää, ettei työharjoitteluun ja tosielämän tilanteisiin merkittävää julkista valtaa käyttämään voi päästää henkilöä, joka ei tuntisi toimivaltaansa, vastuutaan ja velvollisuuksiaan.

Poliisiammattikorkeakoulussa varsi-

naisia oikeudellisia oppiaineita on neljä: rikosoikeus, rikosprosessioikeus, toimivaltajärjestelmä (poliisihallinto) ja yksityisoikeus. Nämä oikeustieteelliset oppiaineet ovat poliisitoiminnan kannalta keskeisiä. Kuitenkin myös suurin osa muistakin oppiaineista sisältää juridiikan opetusta. Esimerkiksi rikostorjunnan opetus sisältää mm. esitutkintalain ja pakkokeinolain säännösten opettelua, voimankäytön opetus yhdistyy poliisilain ja rikoslain hätävarjelusäännösten opetukseen ja ajokou-

lutus puolestaan yhdistyy tieliikennelainsäädännön opetukseen.

Huolimatta siitä, että opetus toteutetaan useina erillisinä oppiaineina, ne ovat vahvasti sidoksissa toisiinsa. Esitutkintaa ei voi esimerkiksi toimittaa, jos ei hallitse rikosoikeuden ja rikosprosessioikeuden säännöksiä.

* * *

Rikosoikeus oikeusjärjestyksen osana käsittää rikosten ja niistä määrätävien seuraamusten sääntelyn. Keskeisin rikosoikeudellinen sääntely on sijoitettu rikoslakiin. Poliisin AMK-tutkinnossa rikosoikeuden opetus kohdistuu rikoslain yleiseen osaan eli 1–10 lukiin ja rikoslain erityiseen osaan eli 11–51 lukiin. Rikoslain yleisissä opeissa tutustutaan rikosoikeudellisen vastuun yleisiin edellytyksiin, vastuuvapausperusteisiin ja rikosoikeudelliseen seuraamusjärjes-

telmään. Yleiset opit luovat perustan kaikelle rikosoikeuden opetukselle: tällöin opiskelija oppii, milloin rikos jää yritykseksi, mitkä ovat yllyttäjän, avunantajan ja tekijäkumppanin väliset erot, milloin hätävarjeluun saa tukeutua jne. Rikoslain erityinen osa puolestaan pitää sisällään rikosten lajit ja tunnusmerkistöt, eli tällöin opiskellaan mm. henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia, omaisuuteen kohdistuvia rikoksia, huumausainerikoksia ja liikenne rikoksia.

Rikosoikeuden opintojen aikana opiskelija tutustuu oikeudelliseen ratkaisutoimintaan ja oppii lain soveltamista sekä ratkaisujen perustelemista. Oikeudellista ratkaisutoimintaa eli oikeudellisten ongelmien tai tapausten ratkaisemista voidaan yksinkertaistetusti kuvata niin sanotun *subsumption* avulla. Tämä subsumptiopäätely rakentuu seuraavasti:

1. Kuvataan oikeusnormin (esimerkiksi lain) sisältämä oikeusohje (ylälause).

2. Kuvataan ongelmatilanteen tosiasiat (alalause).

3. Sovelletaan oikeusohjetta kyseiseen tapaukseen sijoittamalla alalauseen sisältämät tosiasiat ylälauseen tunnusmerkistöön, jolloin saadaan johtopäätös.

Jos esimerkiksi ylälauseena oleva oikeudellinen sääntö on rikoslain 21 luvun 1 §:n "Joka tappaa toisen, on tuomittava taposta vankeusrangaistukseen vähintään kahdeksaksi vuodeksi" ja alalauseessa tosiasiallisen tilanteen kuvaus "Maija Meikäläinen on lyönyt pikaistuksissaan puukolla aviomiestänsä kahdesti keskivartaloon, minkä seurauksena aviomies on seuraavana päivänä kuollut saamiinsa vammoihin", kulkisi oikeudellinen päätely seuraavasti: Maija Meikäläinen on tahallaan puukolla lyömällä aiheuttanut

KUITENKIN MYÖS SUURIN OSA
MUISTAKIN OPIAINEISTA SISÄLTÄÄ
JURIDIIKAN OPETUSTA.

RIKOSOIKEUDEN OPINTOJEN
AIKANA OPIKELIJA
TUTUSTUU OIKEUDELLISEEN
RATKAISUTOIMINTAAN JA OPII
LAIN SOVELTAMISTA SEKÄ
RATKAISUJEN PERUSTELEMISTA.

aviomiehensä kuoleman eli tappanut tämän. Näin ollen voidaan todeta, että alalauseen faktat sijoittuvat yllä-lauseen alaisuuteen, ja voidaan siirtää johtopäätökseen eli todeta, että Meikäläinen on syyllistynyt tappoon ja hänet on tuomittava taposta vankeusrangaistukseen. Kyseessä ei ole murha (rikoslain 21 luvun 2 §), koska teko ei ole ollut suunnitelmallinen eikä tekotapa ole ollut murhan tunnusmerkistön edellyttämällä tavalla erityisen raaka tai julma.

Seuraavanlainen yksinkertainen subsumptiomallin käyttämistä edellyttävä tehtävä voisi odottaa poliisiopiskelijaa ensimmäisillä rikosoikeuden tunneilla:

Pena M. on viettänyt juhlatunnelmissa lanantai-illan ja jatkanut alkoholinhuruista juhlintaansa vielä sunnuntainkin puolelle. Korjaussarja on vielä kesken, kun vaimo muistuttaa ruohonleikkauksesta ja muista tekemättömistä töistä jälleen kerran. Avioriidan välttämiseksi Pena päättää lähteä leikkaamaan pihanurmea uudenkarbealla päältä ajettavalla ruohonleikkurillaan. Ajo sujuu kohtalaisesti isommalla nurmi-alueella, mutta tienvierustan loiva rinne tuottaa tällä kertaa vaikeuksia ja ruohonleikkuri kellahuttaa kumoon Pena mukanaan. Molemmat jäävät makoi-lemaan tienposkeen. Näky kiinnittää hetken päästä kiinteistön ohi ajavan poliisipartion huomion ja poliisipartio

pysähtyy tienreunaan. Partion puhalluttaessa Penan hän puhalttaa alkometriin 1,1 promillea.

Anna tapauksesta perusteltu rikosoikeudellinen arvioksi.

VAIKKA SUURI
OSA ESIMERKIKSI
ESITUTKINNAN
AIKAISISTA
PÄÄTÖKSISTÄ KUULUUKIN
PÄÄLLYSTÖÖN KUULUVIEN
POLIISIMIESTEN
TEHTÄVIKSI, JOKAINEN
POLIISIMIES JOUTUU
TEKEMÄÄN TYÖVUORONSA
AIKANA KUITENKIN
USEITA ERILAISIA
PÄÄTÖKSIÄ.

Opiskelijan tulisi osata perustellusti vastata siihen, minkä rikoksen tunnusmerkistön Penan teko mahdollisesti täyttää, eli mikä rikosnimike tulisi kyseeseen. Aivan ensiksi opiskelijan tulisi keksiä verrata tehtävässä ilmoitettua tapahtumainkulkua rikoslain erityisestä osasta ilmeneviin rikosten tunnusmerkistöihin, eli toisin sanoen tarkistaa

rikoslaista, täyttääkö kyseinen Penan teko mahdollisesti rattijuopumusrikoksen tunnusmerkistön. Kyseinen tunnusmerkistö ilmenee rikoslain (20.12.2002/1198) 23 luvun 3 §:stä:

Joka kuljettaa moottorikäyttöistä ajoneuvoa tai raitiovaunua nautittuaan alkoholia niin, että hänen verensä alkoholipitoisuus ajon aikana tai sen jälkeen on vähintään 0,5 promillea tai että hänellä tällöin on vähintään 0,22 milligrammaa alkoholia litrassa uloshengitysilmaa, on tuomittava rattijuopumuksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Jotta voisimme arvioida Penan menettelyä, on tiedettävä mitä tarkoitetaan tunnusmerkistössä ilmaistavalla kä-

sitteellä "moottorikäyttöinen ajoneuvo". Rikoslain 23 luvun 12 §:n määritelmäsäännöksen mukaan moottorikäyttöisellä ajoneuvolla tarkoitetaan konevoimalla kulkevaa ajoneuvoa; moottorikäyttöisiä ajoneuvoja ovat auto, mopo, moottoripyörä, moottorikäyttöinen kolmipyörä, kevyt ja raskas nelipyörä, traktori, moottorityökone ja maastoajoneuvo.

Näiden kahden säännöksen perusteella opiskelijan pitäisi päätyä lopputulokseen, että Penaa tulisi epäillä rattijuopumusrikoksesta. Pena on puhaltanut alkometriin yli 0,5 promillen, mutta alle 1,2 promillen lukeman (törkeän rattijuopumuksen promilleraja on rikoslain 23 luvun 4 §:n mukaan 1,2 promillea). Hän on myös kuljettanut alkoholin vaikutuksen alaisena moottorikäyttöistä ajoneuvoa, koska määritelmäsäännöksen mukaan konevoimalla kulkeva moottorityökone on moottorikäyttöinen ajoneuvo. Tämän oikeudellisen ratkaisutoiminnan (subsumption) tuloksena saamme Penalle esitutkintaan rikosnimikkeeksi rattijuopumusrikoksen.

Aikanaan esitutkinnan valmistuttua ja jutun siirryttyä syyteharkintaan syyttäjä vielä harkitsee, nostako hän Penaa vastaan syytteen. Tuomioistuimen ratkaistavaksi jää taas se, onko Pena tuomittava syyttäjän syytteen perusteella teosta rangaistukseen.

Vaikka suuri osa esimerkiksi esitutkinnan aikaisista päätöksistä kuuluukin päällystöön kuuluvien poliisimiesten tehtäviksi, jokainen poliisimies joutuu tekemään työvuoronsa aikana kuitenkin useita erilaisia päätöksiä. Kyse voi olla vaikkapa juuri rikosnimikkeeseen valinnasta rikosilmoitusta kirjattaessa. Erillistä kirjallista, perusteltua päätöstä esimer-

kiksi rikosnimikkeen valintaa koskien poliisimiehen ei tarvitse tehdä, mutta tällainenkin valinta olisi kuitenkin tarvittaessa kyettävä esimerkiksi rikoksesta epäillyn puolustukselle perustelemaan. Tätä oikeudellista ratkaisutoimintaa harjoitellaan poliisitutkinnon aikana.

* * *

Rikosprosessioikeuden oppiaineessa tutustutaan esitutkintaa, syyttäjätoimintaa ja tuomioistuinmenettelyä koskeviin säännöksiin. Rikosprosessioikeudessa keskitytään näihin menettelyllisiin säännöksiin ja perehdytään siihen, miten menetellen asia on ratkaistava. Rikosprosessia itseään voisi luonnehtia prosessiksi, jossa tutkitaan ja ratkaistaan rikosvastuun edellytysten täyttyminen ja määrätään rikokseen syyllistyneelle lainmukainen seuraamus, toisin sanoen rikosprosessi on olemassa aineellisen rikosoikeuden toteuttamiseksi.

Opintojen aikana perehdytään rikosprosessin eri vaiheisiin: esitutkintaan, syyteharkintaan, oikeudenkäyntiin, muutoksenhakuun sekä rangaistuksen täytäntöönpanoon. Opiskelijalle muodostuu kuva poliisista esitutkintaviranomaisena esitutkinnan ollessa vasta rikosprosessin niin sanottu valmisteluvaihe.

On tärkeää huomata, että vaikka vir-

heitä on mahdollista tehdä missä vaiheessa vain ja pitkin prosessia, etenkin esitutkintavaiheessa tehtyjä virheitä on erittäin vaikeaa paikata enää myöhemmin prosessissa. Monilla poliisin toimenpiteillä – tai vastaavasti toimimatta jättämisillä – on suora vaikutuksensa rikosasian todisteluun ja todisteiden näyttöarvoon. Sitä kautta näillä poliisin esitutkintatoimenpiteillä on suora vaikutuksensa myös rikosasiassa annettavaan tuomioon.

Prosessioikeudellisia säännöksiä voi verrata pelisääntöihin ja rikosprosessia peliin: on ikävä pelata peliä, jonka sääntöjä ei osaa taikka ymmärrä. Varsinkin jos vastapuoli osaa säännöt ja soveltaa niitä joskus jopa häikäilemättä. Poliisin on tunnettava pelikenttensä, pelisäännöt ja ennakoitava vastapuolen siirrot.

Rikosprosessin säännökset tunteva poliisimies osaa suorittaa esitutkinnan lainmukaisesti, kertoa asianomaisille heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan rikosprosessissa, rikosprosessin kulusta eri vaiheineen ja prosessiin liittyvistä menettelysäännöksistä. Hän osaa arvioida näyttöä ja sen riittävyttä. Hän ymmärtää oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatteet ja noudattaa periaatetta ilmentäviä säännöksiä.

Rikoksesta epäillylle on esimerkiksi kerrottava hänen prosessuaalisista oikeuksistaan, muun muassa oikeudesta olla myötävaikuttamatta syyllisyytensä

selvittämiseen (*itsekriminointisuoja*) sekä oikeudesta avustajaan. Esitutkinnassa on kohdeltava häntä syyttömänä (*syyttömysolettama*) ja selvittävä myös syyttömyyttä tukevia todisteita.

Jos poliisi ei noudata näitä pelin sääntöjä, vastapuoli voi "voittaa" pelin poliisin tehdessä oman maalin.

Rikosprosessioikeuden tentissä poliisiopiskelija voisi joutua pohtimaan seuraavanlaista tehtävää:

Pena on kutsuttu kuulusteltavaksi poliisilaitokselle aiemmin esillä olleen rattijuopumusepäilyn takia. Koska poliisipartio ei saanut Penaa suoraan ajosta kiinni vaan hänet tavattiin makoilemasta tienposkelta ruohonleikkurinsa vierestä, Pena keksi kertoa partiolle alustavassa puhutuksessa juoneensa alkoholia vasta ajon jälkeen. Partion puhuttaessa paikan päällä myös Penan vaimoa tämä kuitenkin kertoi Penan tissutelleen olutta jo aamusta asti. Rikoksesta epäiltynä poliisilaitoksella kuulusteltaessa Pena kiistää heti alkuun syyllistyneensä edelleenkin mihinkään rattijuopumukseen. Hän väittää jutun tutkijalle, että on, kyllästyttyään vaimonsa nalkuttamiseen ja ruohonleikkurin temppuiluun, ajon jälkeen tempaissut kertabeitolla naamariinsa puoli pulloa jaloviinaa. Vaimo puolestaan on Penan mukaan satuillut poliisipartiolle tarinoita ainoastaan kostomielessä.

Arvioi rikosasian näyttökysymyksiä todistelua koskevien säännösten ja periaatteiden näkökulmasta.

Opiskelijan tulisi kyetä vastaamaan tehtävänannon perusteella, mitä näyttöä juttuun olisi hankittavissa ja miten todistelua koskevat lain säännökset voivat vaikuttaa näyttöön ja näytön arviointiin

ON TÄRKEÄÄ HUOMATA,
ETTÄ VAIKKA VIRHEITÄ
ON MAHDOLLISTA TEHDÄ
MISSÄ VAIHEESSA
VAIN JA PITKIN
PROSESSIA, ETENKIN
ESITUTKINTAVAIHEESSA
TEHTYJÄ VIRHEITÄ ON
ERITTÄIN VAIKEAA
PAIKATA ENÄÄ
MYÖHEMMIN PROSESSISSA.

rikosprosessin myöhemmissäkin vaiheissa, syyteharkinnassa sekä oikeudenkäynnissä.

Ensinnäkin poliisiopiskelijan tulisi kyetä arvioimaan Penan kertomuksen ja muiden mahdollisten todisteiden näyttöarvoa ja näytön riittävyttä. Aiemmin kerrotun ja tiedossamme olevan tapahtumainkulun perusteella vaikuttaisi siltä, että Pena valehtelee kuulustelijalle. Tämä on kuitenkin hänen itsekriminointisuojaansa liittyvä oikeus, joten Penan mahdollinen valehtelu kuulusteluissa ei ole kriminalisoitua. Koska esitutkinna on voimassa syyttömysolettama ja poliisilla on velvollisuus etsiä myös syyttömyyttä tukevaa näyttöä, Penan kertomuksen uskottavuutta

ja paikkansapitävyyttäkin on kuulusteluissa harkittava. Näyttötaakka rikosasiassa on syyttäjällä, joten Penalla ei ole rikosprosessissa velvollisuutta todistaa syyttömyyttään. Taitava kuulustelija voi kuitenkin hyödyntää olemassa olevaa näyttöä Penan kuulusteluissa. Tällainen hyödynnettävä todiste voisi Penan tapauksessa olla Penan veren alkoholipitoisuutta osoittava laboratoriolausunto.

Opiskelijan tulisi siis osata pohtia myös mahdollisen laboratoriolausunnon merkitystä näyttönä. Verikokein on mahdollista nimittäin osoittaa

Penan veren alkoholipitoisuus väitettyä ajoaikana. Jos jutun tutkijan epäonneksi poliisipartio ei ole heti tapahtuman jälkeen kuitenkaan jostain syystä käyttänyt Penaa verikokeissa jälkinauttimismahdollisuuden pois-sulkemiseksi, näyttö rattijuopumusrikokseen syylistymisestä voi jäädä aika heikoksi Penan kiistäessä rikoksen. Jos taas tarvittavat verinäytteet on otettu ja lausunto takaisinlaskennan osalta olisi selkeä, Penalta voitaisiin kysyä, miksi hänen verensä alkoholipitoisuus on ajohetkellä laboratoriolausunnon mukaan ollut yli rangaistavan rajan.

Jollei Pena keksi lennosta uskottavaa vastausta kysymykseen, hän saattaa turhautua, luovuttaa ja tunnustaa tekonsa kuulustelijalle.

Tunnustus on todisteena merkittävä, tosin esitutkinna tulee aina näytön riittävyttä arvioitaessa varautua siihen, että tunnustus saatetaan oikeudenkäynnissä vielä perua. Tämäkin on syytetyn oikeus. Tunnustuksen hyödynnettävyys oikeudenkäynnissä on lisäksi riippuvainen olosuhteista, joissa se on annettu. Jotta esitutkinna annettua tunnustusta voitaisiin hyödyntää näyttönä, on syytä huolehtia, että epäillyn oikeuksia ei ole esitutkinna loukattu: oikeuksista on kerrottava ennen kuulustelua epäillylle ja jo esitutkinna on turvattava oi-

JOTTA ESITUTKINNASSA ANNETTUA TUNNUSTUSTA VOITAISIIIN HYÖDYNTÄÄ NÄYTTÖNÄ, ON SYYTÄ HUOLEHTIA, ETTÄ EPÄILLYN OIKEUKSIA EI OLE ESITUTKINNASSA LOUKATTU: OIKEUKSISTA ON KERROTTAVA ENNEN KUULUSTELUÄ EPÄILLYLLE JA JO ESITUTKINNASSA ON TURVATTAVA OIKEUDENMUKAINEN OIKEUDENKÄYNTI (ESITUTKINTALAKI 4 LUKU 16 § JA 17 §, OIKEUDENKÄYMISKAARI 17 LUKU 25 §).

keudenmukainen oikeudenkäynti (esitutkintalaki 4 luku 16 § ja 17 §, oikeudenkäymiskaari 17 luku 25 §).

Laboratoriolausunnon lisäksi opiskelijan on mietittävä myös muita mahdollisia todistuskeinoja. Kuulusteluihin todistajan asemassa voisi kutsua tapahtumapaikalla olleen poliisipartion jäsenen kertomaan siitä, mitä Pena on alustavissa puhutteluissa paikan päällä partiolle kertonut. Ehkä Pena on kertonut poliisimiehille juoneensa eri ajassa aivan eri määrän ja eri merkkistä alkoholia kuin poliisilaitoksella kuulusteltaessa. Tätä taustaa vasten Penan kertomus kuulusteluissa ei vaikuttaisi enää yhtä uskottavalta hänen kertomuksensa jatkuvasti muuttuessa. Poliisipartion jäsentä voidaan kuulla todistajana myös tehdyistä havainnoista. Mikäli poliisitodistaja on esimerkiksi havainnut ruohonleikkurin moottorin olleen vielä tulikuuma, voidaan ainakin päätellä, ettei ajosta ole kulunut kovin kauan aikaa. Näin ollen Penan mahdollinen väite esimerkiksi siitä, että ajosta olisi kulunut monta tuntia, ei olisi uskottava. Jos poliisipartio ei ole löytänyt väitettyä jaloviinapulloa lähimaastosta, ei liene uskottavaa, että ajon jälkeen sellaista olisi heti juotu. Jos sellainen löytyy esimerkiksi keittiöstä, miksi ihmeessä Pena olisi ensin vienyt pullon sisälle ja sitten palannut ruohonleikkurinsa viereen makoilemaan. Pena on mahdollista saada kuulusteluissa kiinni valehtelusta esittämällä hänelle kysymyksiä, joihin on vaikea vastata.

Myös Penan vaimoa olisi mahdollista kuulustella todistajan asemassa. Kuulustelijan tulisi kuitenkin ottaa huomioon, että Penan vaimolla on oikeus lähisuhteeseen vedoten kieltäytyä todistamasta (esitutkintalaki 7 luku 8 §, oikeudenkäy-

miskaari 17 luku 17 §). Tästä oikeudesta kuulustelijan tulee kertoa todistajalle ennen kuulustelua. Oikeudesta kuultuaan on hyvin mahdollista, ettei Penan vaimo halua kertoa enää mitään tapahtumista suojellakseen aviomiestään rangaistukselta. Läheisen oikeutta kieltäytyä todistamasta ei voi oikeudenkäynnissä kiertää millään tavalla (KKO 1995:96). Näin olen tässä asiassa ei vaimon kieltäydyttyä ole mahdollista käyttää todisteena oikeudenkäynnissä myöskään poliisitodistajan kertomaa siitä, miten vaimo on alustavassa puhuttelussa hänelle paikan päällä kertonut, että Pena oli ollut silmin nähden humalassa jo ennen ajoa. Todistelusäännökset huomioon ottaen Penan vaimon kertomus asiassa ei siis välttämättä ole sellaista näyttöä, jonka varaan jutun menestyminen kannattaa asettaa.

Edellä kuvatut rikosprosessioikeudessa opiskeltavat asiat osoittavat, miten paljon jokaisen poliisimiehen itse asiassa tulee tietää rikosprosessista, todistelusta, näytön hankkimisesta ja näytön arvioinnista osatakseen suorittaa esitutkinnan siten, että näyttö riittää Penan tuomitsemiseen. Tuomitsemiskynnys nimittäin edellyttää, että rikoksesta epäillyn syyllisyydestä ei jää varteenotettavaa epäilyä. Jos tällainen epäily jää ja asia jää epäselväksi,

syyte Penaa vastaan tulee tuomioistuimessa hylätä.

* * *

Toimivaltajärjestelmä oppiaineena keskittyy poliisin tehtäviin ja toimivaltuuksiin. Kaikki poliisin tehtävät

EDellä KUVATUT
RIKOSPROSESSIOIKEudessa
OPISKELTAVAT ASIAT
OSOITTAVAT, MITEN PALJON
JOKAISEN POLIISIMIEHEN
ITSE ASIASSA TULEEKAAN
TIETÄÄ RIKOSPROSESSISTA,
TODISTELUSTA, NÄYTÖN
HANKKIMISESTA JA NÄYTÖN
ARVIOINNISTA OSATAKSEEN
SUORITTAÄ ESITUTKINNAN
SITEN, ETTÄ NÄYTTÖ RIITTÄÄ
PENAN TUOMITSEMISEEN.

ja toimivaltuudet ilmenevät lainsäädännöstä, eikä esimerkiksi hallinnon sisäisin määräyksin ja ohjein ole mahdollista laajentaa tai supistaa poliisin tehtäviä ja toimivaltuuksia.

Poliisilain 1 luvun 1 §:n mukaan poliisin *tehtävänä* on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Poliisi toimii turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä yhteisöjen ja asukkaiden kanssa ja huolehtii tehtäviinsä kuuluvasta kansainvälisestä yhteistyöstä. Poliisi suorittaa lisäksi lupahallintoon liittyvät ja muut sille laissa erikseen säädetyt tehtävät, tällaisia tehtäviä ovat muun muassa kuolemansyöntutkinta ja palonsyöntutkinta. Poliisi myös antaa jokaiselle tehtäväpiiriinsä kuuluvaa apua, eli antaa virka-apua tarvittaessa esimerkiksi lastensuojelun työntekijälle kotikäynneillä tai lapsen küreel-

lisen sijoituksen yhteydessä turvatakseen toisen viranomaisen lakiin perustuvien tehtävien hoitamisen. Poliisin tehtäviin kuuluu lisäksi muun muassa kadonneiden etsintä. Jos on perusteltua syytä olettaa henkilön kadonneen tai joutuneen onnettomuuden uhriksi, poliisin on poliisilain mukaan ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin henkilön löytämiseksi.

Tehtäväsäännöksistä on syytä erottaa poliisin toimivallan perustavat *toimivaltasäännökset* eli toimivaltanormit. Keskeisin toimivaltanormisto on sijoitettu poliisilakiin ja pakkokeinolakiin sekä lukuisiin erityislakeihin. Kaiken toimivallan käytön pohjana on perustuslain 1 luvun 2 §, missä todetaan, että julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Toimivaltasäännökset antavat poliisille toimivallan toimia tietyllä tavalla tehtäviensä suorittamiseksi – esimerkiksi toimivallan tarkastaa reppu ja takintaskut. Tehtäväsäännökset (esimerkiksi edellä mainitun poliisilain 1 luvun 1 §:n mukainen tehtävä ylläpitää yleistä järjestystä ja turvallisuutta) eivät siihen vielä yksinään oikeuta, vaan repun ja takintaskujen tarkastamiseen tulee löytyä erillinen toimivaltasäännös, joka tällaiseen toimenpiteeseen oikeuttaa. Tällainen säännös olisi esimerkiksi poliisilain 2 luvun 12 § turvallisuustarkastuksesta.

Toimivaltajärjestelmäopetuksen tarkoituksena on perehdyttää opiskelija soveltamaan poliisilaissa ja muissa laeissa säädettyjä toimivaltanormeja yksittäistapaukseen. Laista ilmenevien toimivaltanormien lisäksi sovellettavaksi tulevat myös lakitasoiset periaatteet, jotka ohjaavat poliisimiehiä huomioimaan tapauksessa vaikuttavat erityispiirteet.

Seuraavanlainen poliisin tehtäviä ja toimivaltaa käsittelevä tapaus voisi tulla

KAIKEN TOIMIVALLAN KÄYTÖN
POHJANA ON PERUSTUSLAIN 1 LUVUN
2 §, MISSÄ TODETAAN, ETTÄ
JULKISEN VALLAN KÄYTÖN TULEE
PERUSTUA LAKIIN.

TOIMIVALTAJÄRJESTELMÄOPETUKSEN
TARKOITUKSENA ON PEREHDYTTÄÄ
OPISKELIJA SOVELTAMAAN
POLIISILAISISSA JA MUISSA LAEISSA
SÄÄDETTYJÄ TOIMIVALTANORMEJA
YKSITTÄISTAPAUKSEEN.

poliisiopiskelijalle vastaan toimivaltajärjestelmän opinnoissa:

Pena on lähtenyt kaupungille viettämään vapaapäivää. Muiden ostosten lomassa Pena kävi hakemassa Alkosta pullon miestä vahvempaa ja päätti mennä keskustassa olevaan puistoon nauttimaan ostamansa pullon. Aika kului maisemia ja ohikulkijoita katsellessa ja pullo tyhjentyi siinä sivussa. Penan aiemmin kokemat vastoinkäymiset nousivat humalan yltyessä pintaan ja Pena päätti purkaa harmitustaan muille puistossa oleville ihmisille. Pena huuteli ja haastoi riitaa ohikulkijoille ja teki näyttäviä potkujia ilmaan. Hieman kauempana tilannetta seurannut jäätelökioskin myyjä päätti, että nyt riittää, ja soitti hätäkeskukseen. Poliisipartio kurvasi paikalle pian puhelun jälkeen.

Kerro oikeudellinen arviointi siitä, miten toimit ja mihin toiminta perustuu.

Penan tapauksessa opiskelijan tulisi huomata, että kysymys on poliisilain 1 luvun 1 §:ssä säädetystä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen liittyvästä tehtävästä. Koska tapahtuma sattui yleisellä paikalla keskellä kaupunkia, tapaukseen voivat tulla sovellettavaksi myös järjestyksilain säännökset.

Tapaukseen soveltuu useita poliisilain toimivaltasäännöksiä. Ensinnäkin poliisilla on oikeus tarkastaa Penan henkilöllisyys poliisilain 2 luvun 1 §:n perusteella. Tämän jälkeen poliisipartion on tehtävä päätös siitä, poistetaanko Pena paikalta vai otetaanko hänet kiinni ja viedään poliisilaitokselle säilöön. Sovellettava pykälä on jo

aiemmin apulaisoikeusasiamiehenkin ratkaisussa mainittu toimivaltasäännös, eli poliisilain 2 luvun 10 § (Rikoksilta ja häiriöltä suojaaminen):

Poliisimiehellä on oikeus poistaa paikalta henkilö, jos hänen uhkaustensa tai muun käyttäytymisensä perusteella on perusteltua syytä olettaa tai hänen aikaisemman käyttäytymisensä perusteella on todennäköistä, että hän syllistyyi henkeen, terveyteen, vapauteen, kotirauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen taikka aiheuttaisi huomattavaa häiriötä tai välitöntä vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle.

Henkilö voidaan ottaa kiinni, jos paikalta poistaminen on todennäköisesti riittämätön toimenpide eikä rikosta voida muuten estää taikka häiriötä tai vaaraa muuten poistaa. Kiinni otettu voidaan pitää säilössä niin kauan kuin on todennäköistä, että hän syllistyy 1 momentissa tarkoitettuun rikokseen taikka aiheuttaa häiriötä tai vaaraa, kuitenkin enintään 24 tuntia kiinnittamisesta.

Poliisimies voi suojella henkilöä tai vartioida paikkaa 1 momentissa tarkoitettujen rikosten estämiseksi tai keskeyttämiseksi.

Poliisipartion päätökseen vaikuttavat poliisilain 1 luvun periaatteet, joita ovat muun muassa suhteellisuusperiaate, vähimmän haitan periaate ja tarkoitussidonnaisuuden periaate. Periaatteet täydentävät toimivaltapykälää ja usein myös supistavat toimintavaihtoehtoja ohjaten lopullista toimintaa.

Mikäli poliisipartio tulee puhuttami-

sen jälkeen vakuuttuneeksi siitä, että Pena jatkaisi todennäköisesti rähinöintiä samalla paikalla tai jossain muualla, paikalta poistaminen olisi riittämätön toimenpide ja Pena otetaan kiinni. Mikäli Pena äityy pistämään poliisille hanttiin, poliisilla on oikeus käyttää poliisilain 2 luvun 17 §:n mukaisia voimakeinoja tehtävän suorittamiseksi. Kiinnioton yhteydessä Penalle tehdään poliisilain 2 luvun 12 §:n mukainen turvallisuustarkastus.

Tapauksessa on pohjimmiltaan kyse perusoikeuksien turvaamisesta. Poliisi rajoittaa Penan perusoikeuksia ottamalla hänet kiinni, koska hän on käyttäytynyt yleisellä paikalla uhkaavasti ja aiheuttanut muille kansalaisille turvattomuuden tunnetta. Kiinniotto turvaa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden säilymistä, jolloin muut ihmiset voivat nauttia perusoikeuksistaan, eli nauttia kaupungin palveluista turvallisessa ja häiriöttömässä ympäristössä.

Yksityisoikeus oppiaineena on tärkeä poliisiopiskelijalle tulevaa työtä ajatellen, koska tutkittavaan rikokseen liittyy usein seikkoja, jotka edellyttävät yksityis- eli siviilioikeudellisten säännösten tuntemusta. On vaikeaa tutkia esimerkiksi väärennetyn kiinteistön kauppakirjan, perinnönjakokirjan tai lahjakirjan avulla tehtyä petosrikosta ilman sopimus- ja velvoiteoikeuden tai esineoikeuden – eli yksityisoikeuteen kuuluvien oikeudenalojen – tuntemusta.

Rajanveto rikosasian ja riita-asian välillä voi myös olla vaikea hahmottaa ilman tutustumista yksityisoikeudellisiin säännöksiin. Ei ole sinänsä rikos olla velkaa,

RAJANVETO RIKOSASIAN JA
RIITA-ASIAN VÄLILLÄ VOI
MYÖS OLLA VAIKEA HAHMOTTAA
ILMAN TUTUSTUMISTA
YKSITYISOIKEUDELLISIIN
SÄÄNNÖKSIIN.

velan maksamatta jättäminen on ainoastaan sopimuksen rikkomista eli yksityisoikeudellinen riita-asia. Velan ottaminen toiselta maksukyvyttömyyden salaamalla ja ilman aikomustakaan maksaa sitä takaisin velkojalle täyttää kuitenkin tapauskohtaisesti petosrikoksen tunnusmerkistön. Näiden riita- ja rikosasioiden rajapintojen hahmottamiseksi ei riitä, että poliisiopiskelija opiskelee ainoastaan rikosoikeutta vaan tarvitaan myös riita-asioihin liittyvien säännösten tuntemusta.

Yksityisoikeudessa keskitytään yksityishenkilöiden välisiin suhteisiin ja opiskellaan sopimusoikeuden ohella muun muassa vahingonkorvausoikeutta. Poliisimiehen on osattava ohjeistaa rikoksen uhria vahingonkorvausten hakemisessa. On lisäksi mahdollista, että poliisimies itsekin joutuu työnsä vuoksi tilanteeseen, jossa joutuu joko korvausvelvolliseksi vahingon aiheuttajana tai korvausten hakijaksi vahingonkärsijänä, esimerkiksi saatuaan vammoja voimankäyttötilanteessa. Tällöin vahingonkorvausoikeuden tuntemus tulee tarpeeseen.

Myös edellä kuvattuihin oppimistehtäviin voisi liittyä yksityisoikeudellisia piirteitä. Mikäli Pena olisi päihyenneenä ruohonleikkurillaan ajaessaan törmännyt naapurin postilaatikkoon vaurioseurauksin, tapauksessa juttua tutkivan poliisimiehen tulisi ottaa huomioon Penan vahingonkorvausvastuu

asiassa sekä asianomistaja-naapurin omaisuusvahinkoja koskevat korvausvaatimukset. Jos taas mahdollisessa Penan kiinniottotilanteessa Pena olisi vastustanut poliisimiehiä väkivaltaa käyttämällä, jutun tutkinnassa tulisi huomioida tilanteessa vammoja saaneen poliisimiehen mahdolliset korva-

usvaatimukset kivusta ja säystä sekä tilapäisestä haitasta.

* * *

Juridiikan opiskelu edesauttaa niin sanotun oikeudellisen ajattelun kehittymistä. Oikeudellinen päättely ja ratkaisutoiminta on monivaiheinen ajatusprosessi, jossa oikeudellinen ongelma ratkaistaan soveltamalla lainsäädäntöä yksittäistapaukseen. Päättelyssä keskeisintä on osata soveltaa oikeuslähteitä sekä tunnistaa, milloin soveltajalla on lisäksi harkintavaltaa eli useita lainmukaisia ratkaisuvaihtoehtoja. Oikeudellista päättelyä voi ja tuleekin harjoitella. Se on taito, jonka kehittyminen vie pitkän aikaa ja vaatii oikeudellista tietopohjaa.

Oikeudellinen ratkaisutoiminta ja oikeustiede perustuvat oikeuslähteisiin ja niiden asianmukaiseen käyttöön. Oikeuslähde on juridisen päätöksenteon perustana viranomaisten – niin poliisin kuin syyttäjänkin – toiminnassa, tuomioistuimissa sekä oikeustieteellisessä tutkimuksessa. Tärkein

oikeuslähde on laki. Muita oikeuslähteitä ovat muun muassa lainsäätäjän tarkoitus, tuomioistuinten (etenkin ylimpien oikeusasteiden) oikeuskäytäntö ja oikeuskirjallisuus.

Lain soveltamisen ja tulkinnan lähtökohtana on lain säännöksen sanamuodon mukainen tulkinta. Aina ei pelkästään lain sanamuodon perusteella ole kuitenkaan selvää, mihin lopputulokseen sovellustilanteessa tulisi päätyä. Toisinaan lailla tietoisesti halutaan jättää soveltajalle harkinnanvaraa, jotta olisi mahdollista ratkaisutilanteessa ottaa huomioon joustavasti tilannekohtaisia olosuhteita rikollisuuden jatkuvasti muuttaessa muotoaan ja rikollisten keksiessä uusia tapoja toimia.

Lain sisällön ja sanamuotojen tulkinnassa on erityisen tärkeää hallita niin sanottu *oikeuslähdeoppi*. Oikeuslähdeoppi ohjaa oikeuslähteiden käyttöä. Oikeuslähdeopissa määritellään, mitä oikeuslähteitä on käytettävä tai on sallittua käyttää ja mikä on oikeuslähteiden painoarvo ja keskinäinen etusijajärjestys. Oikeuslähdeopin mukaan esimerkiksi alemman asteinen säädös ei saa olla ristiriidassa ylemmän asteisen säädöksen kanssa. Ristiriitatilanteessa esimerkiksi perustuslaki ylemmän asteisena säädöksenä näin ollen syrjäyttää laintulkinnassa tavallisen lain tai asetuksen tasoisen säädöksen. Kahden ratkaisuvaihtoehdon välillä valintatilanteessa taas tulee aina asettaa etusijalle perustuslain mukainen, perusoikeusmyönteinen ratkaisuvaihtoehto.

Jos lain sisältämä sanamuoto on tulkinnanvarainen, muut oikeuslähteet voivat tuoda selvyyttä ja tulkintaohjeita lain soveltajalle. Lainsäätäjän tarkoitus käy parhaiten esille lain valmisteluasiakirjoista

eli niin sanotuista lain esitöistä, kuten komiteanmietinnöistä, työryhmäraporteista, hallituksen esityksistä ja eduskunnan valiokuntamietinnöistä. Erityisesti oikeuskirjallisuudessa puolestaan systematisoidaan oikeutta sekä luodaan käsitteitä, teorioita ja oikeusperiaatteita. Oikeustieteellisessä tutkimuksessa myös otetaan kantaa siihen, mitä milläkin lain sanamuodolla tarkoitetaan.

Esimerkiksi rattijuopumusrikoksen tunnusmerkistössä sanamuoto "kuljettaja" ei ole niin ongelmaton lain soveltamisen kannalta kuin luulisi. Tarkoitetaanko kuljettamisella myös tilannetta, jossa henkilöautoa ohjataan ratista käsin mutta auton vieressä kävelemällä? Tai

tilannetta, jossa moottoripyörää talutetaan? Entä tuleeko moottorin olla käynnissä? Soveltuuko rattijuopumusrikoksen tunnusmerkistö myös tapauksiin, jossa ajoneuvo ei lainkaan liiku mutta moottori on käynnistetty? Entä tapauksiin, joissa matkustaja tarttuu ohjauspyörään tai vetää käsijarrusta? Vastaukset kysymyksiin löytyvät lain esitöistä, tuomioistuinten ratkaisukäytännöstä ja oikeuskirjallisuudessa esitetystä tulkintakannanotoista.

Oikeuslähteiden käytön hallinta on siis tärkeä työväline lakia sovellettaessa. Kuitenkin on tilanteita, joihin ei oikeuslähteidenkään avulla saada riittävästi tietoa, jotta tiedettäisiin

varmaksi, miten lakia tulisi juuri tässä tilanteessa soveltaa. Voidaan päätyä tilanteeseen, jossa on useita lain mukaan hyväksyttäviä ja perusteltavissa olevia ratkaisuvaihtoehtoja.

Yleisesti ajatellaan, että ennemminkin oikeustieteellisen koulutuksen saaneen syyttäjän ammattitaidon tärkeitä elementtejä ovat oikeuslähteiden hallinta ja oikeudellisten väitteiden ja näkemysten vakuuttava perustelu.

Kuitenkin myös poliisin tulee tuntee sovellettava lainsäädäntö, käyttää oikeuslähteitä oikein, hallita oikeudellista päättely- ja ratkaisutoimintaa sekä viranomaisena perustella vakuuttavasti päätöksensä.

Käytännön ratkaisutoimintaan liittyy erilaisia vaiheita.

Ensivaiheessa tulee hahmottaa, millainen oikeudellinen ongelma on kysymyksessä. Usein käsillä on konkreettinen tilanne, josta ei vielä tiedetä, mikä säännös tarkkaan ottaen soveltuisi tapaukseen tai voidaanko ongelmaa edes ratkaista oikeuden tai lakien avulla. Ratkaisutoiminta tässä alkuvaiheessa edellyttää eri oikeudenalojen rajapintojen hahmottamista esimerkiksi sen selvittämiseksi, onko kyseessä ylipäätään rikosasia vai onko kyseessä yksityisoikeudellinen riita-asia.

Seuraavaksi, jotta ratkaisutoiminnassa päästään eteenpäin, on yksilöitävä ja löydettävä soveltuvat säännökset. Tämäkin vaatii tiettyä osaamista. On

tiedettävä, mistä säädöksestä sovellettaava normia kannattaa etsiä. Säädetäänkö asiasta kenties rikoslaissa vai tieliikennelaissa? Löytyykö toimivaltasäännös poliisilaista vai pakkokeinolaista? Tässä säännösten yksilöinnissä ja löytämisessä perustieto eri oikeudenaloista ja poliisin tehtäviin ja toimivaltuuksiin läheisesti liittyvien säädösten sisällöstä on avuksi.

Säännöksen löytymisen jälkeen säännöstä sovelletaan käsillä olevaan tapaukseen. Selkeimmillään normeja voidaan soveltaa edellä kuvatun subsumptiomallin mukaisesti. Kun sovellettava normi on sanamuodoltaan avoimempi ja sisältää enemmän harkintavallan mahdollisuutta, ei subsumptiomalli välttämättä riitä yksinään kuvaamaan ratkaisutoimintaa. Säännökset voivat vaikuttaa toisiinsa, esimerkiksi perustuslaki tai Euroopan ihmisoikeussopimus voi soveltua tilanteeseen samanaikaisesti tavallisen lain kanssa, mikä edellyttää vielä tietynlaista, perusoikeusmyönteistä lain tulkintaa. Myös muita kuin lakitasoisia oikeuslähteitä voi olla tarpeen hyödyntää lain tulkinnassa sovellettaessa säännöstä esimerkiksi yksittäiseen esitutkinnassa olevaan rikosasiaan.

Lopuksi säännöksiä soveltamalla on päädyttävä lainmukaiseen ratkaisuun ja perusteltava se vakuuttavasti. Tuomarilla ja virkamiehillä on ratkaisupakko, eivätkä he voi jättää lainsäädännön vaikeatakaan tulkintatilannetta ratkaisematta. Heidän on siis valittava yksi lopputulos. Perusteissa toki saa tuoda esiin vaihtoehtoiset ratkaisutavat ja punnita niitä avoimesti tehdyn ratkaisun suhteen. Virkamiesten on perusteltava kaikki päätöksensä ja ratkaisunsa. Päätöksen antaminen ilman perusteluita on virkavirhe. Perusteluel-

KUITENKIN MYÖS POLIISIN
TULEE TUNTEA SOVELLETTAVA
LAINSÄÄDÄNTÖ, KÄYTTÄÄ
OIKEUSLÄHTEITÄ OIKEIN, HALLITA
OIKEUDELLISTA PÄÄTTELY- JA
RATKAISUTOIMINTAA SEKÄ
VIRANOMAISENA PERUSTELLA
VAKUUTTAVASTI PÄÄTÖKSENSÄ.

VIRKAMIESTEN ON PERUSTELTAVA
KAIKKI PÄÄTÖKSENSÄ JA
RATKAISUNSA.

vollisuuden sisältöä voidaan tarkastella lainsäädännön vaatimusten valossa. Hallintolain 45 §:n mukaan viranomaisen on perusteltava päätöksensä, joka sisältää ratkaisun jonkun edusta, oikeudesta tai velvollisuudesta.

Oikeudellisella perustelulla tarkoitetaan sekä oikeuslähteisiin perustuvaa argumentointia että oikeudellisen ratkaisutoiminnan kuvaamista ja sen lopputuloksen perustelemista. Oikeudellista perustelemista on, kun se perustuu oikeuslähteisiin ja kun siinä esitetään perustelut kannanottoja oikeudellisiin kysymyksiin. Perusteluiden avulla kuvataan päätöksenteon vaiheita ja sitä tapaa, jolla johtopäätöksiin on tultu, sekä oikeutetaan tehtyä johtopäätöstä. Perusteluilla voidaan avata useiden mahdollisten ratkaisuvaihtoehtojen välistä punnintaa. Perustelut myös mahdollistavat oikeudellisen ratkaisun arvioinnin.

Tyypillinen poliisin tekemä, perustelua edellyttävä päätös on esitutkinnan toimittamatta jättämistä koskeva päätös. Esitutkintalain 3 luvun 3 §:n mukaan poliisin on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muuten on syytä epäillä, että rikos on tehty. Asiassa on tehtävä kirjallinen päätös, mikäli poliisi ei sille tehdyn rikosilmoituksen perusteella aloitakaan esitutkintaa. Esitutkinnan aloittaminen edellyttää siis "syytä epäillä rikosta" -kynnyksen ylittymistä. Poliisin on päätöksessään perusteltava, miksi esitutkintakynnys ei ole ky-

seisessä tapauksessa ylittynyt ja miksi esitutkintaa ei näin ollen aloiteta.

Seuraava ote tutkinnanjohtajan päätöksestä kuvastaa poliisin päivittäistä ratkaisutoimintaa ja oikeuslähteisiin perustuvaa argumentointia:

X ilmoitti, että Y ei ole toiminut, kuten heidän välillään ollut siviilioikeudellinen velkasuhdetta koskeva sopimuksensa olisi edellyttänyt. Y on jättänyt velkansa maksamatta. Tekemässään ilmoituksessa X tuo esiin seikkoja, jotka ovat puhtaasti yksityisoikeudellisia riitaasioita. Kyseistä velkasuhdetta koskevat erimielisyydet ovat sopimus- eivätkä rikosasioita.

Esitutkintalain 3 luvun 3 §:n mukaan esitutkinnan suorittamisen yleisenä edellytyksenä on, että on syytä epäillä rikoksen tapahtuneen. Pelkkä väite rikoksen tapahtumisesta ei kuitenkaan yleensä vielä ylitä esitutkintakynnystä, vaan väitteen tueksi pitäisi esittää myös perusteltu syy. Tutkintakynnyksen ylittyminen edellyttää, että asiassa on saatavissa myös muuta, ulkopuolista selvitystä kuin tutkintapyyntöön tekijän oma käsitys rikosepäilystä (Apulaisoikeuskanslerin ratkaisu 604/1/1999).

Polisi ei voi käyttää laissa säädettyä toimivaltaansa sellaisten asioiden tutkimiseen, jotka eivät kuulu sen laissa säädettyihin tehtäviin. Koska asiassa ei ilmoituksen ja esitetyn selvityksen perusteella ole syytä epäillä, että rikosta, esimerkiksi petosrikosta olisi tehty, asiassa ei toimiteta esitutkintaa.

TYYPILLINEN POLIISIN TEKEMÄ,
PERUSTELUJA EDELLYTTÄVÄ
PÄÄTÖS ON ESITUTKINNAN
TOIMITTAMATTA JÄTTÄMISTÄ
KOSKEVA PÄÄTÖS.

Myös aiemmin kuvattu apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu ilmentää oikeudellista ajattelua ja päätöksentekoa, jossa päätöksiä ei vain tehdä, vaan ne on myös perusteltava. Oikeudellisten ratkaisujen perusteluilla on oikeuskirjallisuudessa katsottu olevan monia eri tehtäviä. Päätöksen perustelut lisäävät luottamusta viranomaisen toimintaan ja mahdollistavat ratkaisujen ulkoisen kontrolloitavuuden. Viranomaisten päätösten perusteluiden keskeinen tarkoitus on antaa kuva päätöksenteon vaiheista ja mahdollistaa päätöksistä tehtävät oikaisuvaatimukset ja valitukset. Niillä on merkitystä myös ratkaisijan oman itsekontrollin kannalta, sillä perustelua kirjoittaessaan ratkaisija joutuu pohtimaan päätöksensä oikeudellista kestävyyttä.

Taito esittää oikeudellisia perusteluita on oleellinen osa niin juristin kuin poliisinkin perustaitoja. Poliisitutkintoa suorittaessa oikeudelliseen ratkaisutoimintaan liittyvät perustaidot ovat tärkeässä asemassa. Taitojen hallintaa edellytetään tenteissä, ja erityisesti tenttien sisältäessä oikeustapauskysymyksiä on välttämätöntä, että opiskelija osaa laatia jäsentyneen, oikeudellisesti oleellisiin kysymyksiin keskittyvän ja perustellun vastauksen.

Oikeudellisten aineiden opetuksessa ja poliisikoulutuksessa yleisestikin tähdätään lopulta siihen, että poliisimies osaisi työtehtävissään tehdä oikeita, lainmukaisia valintoja ja päätöksiä. Sellaisia valintoja, jotka turvaavat kansalaisten perusoikeuksia. Sellaisia ratkaisuja, jotka kestävät ulkopuolisen tarkastelun.

Mikä sitten on riittävä osaamisen taso?

TAITO ESITTÄÄ OIKEUDELLISIA
PERUSTELUITA ON OLEELLINEN OSA
NIIN JURISTIN KUIN POLIISINKIN
PERUSTAITOJA.

OIKEUDELLISTEN
AINEIDEN OPETUKSESSA
JA POLIISIKOULUTUKSESSA
YLEISESTIKIN TÄHDÄTÄÄN LOPULTA
SIIHEN, ETTÄ POLIISIMIES OSAISI
TYÖTEHTÄVISSÄÄN TEHDÄ OIKEITA,
LAINMUKAISIA VALINTOJA JA
PÄÄTÖKSIÄ.

Suomessa on kansainvälisesti vertailtuna poikkeuksellisen korkea luottamus poliisiin. Vuoden 2016 poliisibarometri-tutkimuksen mukaan 96 % vastaajista luottaa poliisiin melko paljon tai erittäin paljon. Näin ollen kansalaisten näkökulmasta katsottuna poliisiin osaaminenkin kokonaisuudessaan on kaiketi riittävällä tasolla. Suuri osa tutkimuksessa haastatelluista henkilöistä katsoi, että poliisi toimi ammatitaitoisesti (81 %), käsitteli asian ripeästi (81 %) ja oli puolueeton haastateltua itseään ja hänen asiaansa kohtaan (81 %).

Heikoimmat arviot poliisi sai asiakkaidensa informoimisesta. Noin kolme neljäsosaa poliisibarometriin haastatelluista oli silti tämänkin asiakokonaisuuden kysymyksissä sitä mieltä, että poliisi antoi heille riittävästi tietoa (75 %) ja että poliisi selvitti heille heidän tilanteensa ja mahdollisuutensa asiassa (75 %). Tutkimuksen mukaan poliisi voisi joka tapauksessa pitää asiakkaitaan nykyistä paremmin informoituina ja sisäistää aiempaakin selvemmin oman roolinsa poliisitoiminnallisten prosessien ja rikosprosessin asiantuntijaviranomaisena.

Poliisilla on tutkimuksen mukaan työtä myös sisäisen valvonnan ja tarkastuksen asioissa, jotta kansalaiset voisivat olla varmoja siitä, että poliisissa ei ole sisäistä korruptiota eikä muutakaan epäeettistä toimintaa. Suomalaisista noin 41 % piti melko tai erittäin todennäköisenä, että poliisin

sisällä esiintyy korruptiota tai epäeettistä toimintaa. Tulos on lähes sama kuin vuonna 2014, mutta ero tätä aiempien vuosien tuloksiin on selvä. Vuosina 2007–2012 poliisin sisäistä korruptiota piti melko tai erittäin todennäköisenä vain noin 25–27 % vastaajista. Vuosina 2014–2016 vastaavat osuudet ovat olleet 41–42 %.

KUN KANSALAINEN
LUOTTAA POLIISIIN, HÄN
EI MAHDOLLISESTI OSAA
EDES KYSEENALAISTAA
TEHTYJEN TOIMENPITEIDEN
LAINVASTAISUUTTA.

Mielipidemuutokseen ovat mahdollisesti vaikuttaneet muun muassa epäiltyjen rekisteriin, Suojelupoliisiin (Supo) ja näkyvimmin Jari Aarnioon liittyvät, julkisuudessa esillä olleet poliisia kos-

kettaneet kielteiset tapaukset.

Poliisibarometrin tulokset kokonaisuudessaan ovat myönteisiä, ja poliisi voi olla tuloksiin erittäin tyytyväinen. Mutta kuinka luotettavasti tutkimukseen vastaavat kansalaiset lopulta osaavat arvioida poliisin osaamista ja lainmukaista toimintaa? Osaako tavallinen kansalainen kyseenalaistaa poliisin toimivallan esimerkiksi silloin, kun poliisi pyytää päästä sisälle kansalaisen kotiin?³ Entä kuinka helposti kansalainen suostuu, kun poliisi pyytää kansalaista avaamaan reppunsa tai autonsa takakontin? Totteleeko lakia tuntematon maallikko ilman, että edes huomaa poliisin ylittävän toimivaltuuksiaan ja itse asiassa toimivan lainvastaisesti?

Kun kansalainen luottaa poliisiin,

³ Poliisihallituksen mukaan vuonna 2017 valepoliiseista tehtyjä ilmoituksia oli 30.5.2017 mennessä lähes 200 kappaletta (<http://yle.fi/uutiset/3-9638621>). Ilmiö saattaa olla yhteydessä siihen, että suomalaisten luotto poliisiin on vahva.

hän ei mahdollisesti osaa edes kyseenalaistaa tehtyjen toimenpiteiden lainvastaisuutta. Kun poliisi käskee tai kehottaa, suostutaan. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että suostumus on pidättämistä lievempien pakkokeinojen, kuten kotietsinnän, ollessa kysymyksessä katsottava sinänsä lainvastaisen pakkokeinon oikeuttavaksi perusteeksi. Näin olisi erityisesti silloin, kun epäilty itse haluaa puhdistautua epäilyksistä. Ollakseen pätevä suostumuksen on kuitenkin oltava paitsi vapaaehtoinen myös annettu olosuhteissa, joissa suostuja on selvillä siitä, ettei hänellä ole laillista velvollisuutta alistua toimenpiteeseen.⁴ Myös apulaisoikeusasiamies on suhtautunut ratkaisuisaan suostumukseen pakkokeinon oikeuttamisperusteena hyvin varauksellisesti.⁵ Poliisi ei saa käyttää virka-asemaansa ja kansalaisten luottamusta väärin tilanteissa, joissa kansalainen ei edes ymmärrä voivansa suostumuksen sijaan myös kieltäytyä.

Vaikka kansalaisten mielipiteitä ilmentävä poliisibarometri ei liene paras mahdollinen mittari poliisin osaamisen ja lainmukaisen toiminnan arvioimiseen, kansalaisten vahva luottamus poliisiin kertonee kuitenkin siitä, että kansalaisten näkökulmasta katsottuna systemaattisia ylilyöntejäkään ei ilmeisesti ole tapahtunut. Toisaalta niitä ei ehkä havaitsekaan, jos tavallisella kansalaisella ainoat kontaktit poliisiin ovat majajat kaduilla ja asiointi lupapalveluissa kerran viidessä vuodessa. Barometrin mukaan luottamus poliisiin on heikompi niillä kansalaisilla, jotka ovat olleet enemmän tekemisissä poliisin

POLIISI EI SAA KÄYTTÄÄ VIRKA-ASEMAANSA JA KANSALAISTEN LUOTTAMUSTA VÄÄRIN TILANTEISSA, JOISSA KANSALAINEN EI EDES YMMÄRRÄ VOIVANSA SUOSTUMUKSEN SIJAAAN MYÖS KIELTÄYTYÄ.

⁴ Helminen ym. 2014, s. 759–762.

⁵ Dnrot 591/4/02, 1562/4/03, 114/4/04 ja 1763/4/11.

kanssa, esimerkiksi asianomistajan (eli rikoksen uhrin) tai rikoksesta epäillyn asemassa.

Poliisibarometrin tulokset ovat saaneet näkyvyyttä mediassa ja tutkimuksen tuloksia on myös kritisoitu.

Esimerkiksi toimittaja Maria Pettersson tuo blogikirjoituksessaan "Luotin poliisiin mutta en luota enää" esiin varsin kriittisen suhtautumisensa poliisibarometrin tuloksiin. Onko niin, että ihmiset, jotka eivät poliisia juuri kohtaa, ylläpitävät poliisista liian ruusuista kuvaa, joka sitten alkaa

hajota, mikäli ihan oikeasti joudutaan poliisiin kanssa tekemisiin?

Pettersson ennusti kirjoituksessaan luottamuksen poliisiin laskevan vuoden 2014 tuloksesta (92 %), mutta sen sijaan luottamus nousikin vuonna 2016 julkaistussa barometrissa 96 prosenttiin, huolimatta julkisuudessa käsitellyistä epäillyistä poliisirikoksista ja väärinkäytöksistä. Yleensä sanotaan, että luottamus ansaitaan hitaasti ja menetetään nopeasti. Poliisin kohdalla se ei ole totta: luottamus on säilynyt todella korkealla huolimatta siitä, että tilaisuuksia sen menettämiseen on ollut tarjolla enemmän kuin riittävästi. Ehkä kuitenkin metsä on nähtävä ja nähtykin puilta. Yksittäisten poliisimiesten töppäilyjen vuoksi ei ole kohtuullista tuomita kaikkia poliisimiehiä.

Kansalaisten erittäin vahva luot-

tamus poliisiin ei kerro esitutinnan laadusta. Poliisibarometri ei siis vastaa lopulta siihen, kuinka laadukkaasti poliisi hoitaa yhden keskeisimmistä tehtävistään, rikosten selvittämisen ja syyteharkintaan saattamisen.

Osaamista esitutinnan saralla on itse asiassa hankala arvioida, ellei ole kokemusta rikosasian myöhemmistä käsittelyvaiheista, syyteharkinnasta ja tuomioistuintyökentelystä. Näin olen myös poliisin itsensäkin on vaikea arvioida esitutinnan laatua. Esitutinnan laatupuutteet ovat nähtävissä

selkeimmin syyttäjän työpöydällä. Ne herättelevät rikoksesta epäillyn asianajajan mielenkiinnon. Ne pilaavat pelin, joka piti voittaa.

* * *

Poliisiin ja poliisin ammattitaitoon kohdistuu valtavasti odotuksia maailman muuttuessa ja uusien turvallisuusuhkien ilmaantuessa. Poliisin toimintaympäristö muuttuu jatkuvasti, mikä edellyttää myös poliisiorganisaatiolta uudistumista ja adaptoitumista. Näyttäisi siltä, että joustamattomat toimintamallit ja jäykkä hallintokulttuuri eivät enää tuota laatua nopeasti muuttuvassa ja monimutkaistuvassa maailmassa.

Uuden menestysmallin tulisi perustua joustavuuteen, kykyyn sietää

muutoksia ja innovatiiviseen ajatteluun. Siirtyminen uuteen menestysmalliin edellyttää poliisihallinnolta itseltään avointa keskustelu- ja kokeilukulttuuria sekä terveen kriittistä suhtautumista omaan toimintaan ja olemassa oleviin varsin hierarkkisiin rakenteisiin ja käskyvaltasuhteisiin.

On tietenkin tilanteita, joissa tulee käyttäytyä vanhan puolisolitaallisen organisaation luonteisesti, tilanteita, joissa on vain toteltava esimiehen käskyä ja seistävä kilpien kanssa yhdessä rintamassa odottamassa tuota käskyä. Näin on toimittava yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi joukkojenhallintatilanteissa, esimerkiksi väkivaltaisiksi muuttuneissa mielenosoituksissa.

On kuitenkin myös enenevässä määrin tilanteita, jolloin täytyy voida vapaasti kyseenalaistaa mielipiteitä tai esittää kehittämisideoita, vaikka kauluspaidan olkapäällä ei olisikaan korkeampaa virka-arvoa osoittavaa kuviota. Näin tulee voida toimia esimerkiksi esitutinnassa tutkintasuunnitelmaa tehtäessä, näytön hankkimistapoja mietittäessä, soveltuvaa rikosnimikettä harkittaessa ja vaikkapa kuulustelutaktiikkaa suunniteltaessa.

Uusilta poliisiopiskelijoilta odotetaan kykyä kriittiseen ajatteluun ja rakentavaan keskusteluun. Tavoiteltavan arvoinen asia nimittäin on uudenlainen organisaatio, jossa arvostetaan virkarvosta püttaamatta kyvykkäitä, omilla aivoillaan ajattelevia, innovatiivisia asiantuntijoita. Poliisimiehiä, jotka osaavat työtehtävissään tehdä oikeita, lainmukaisia valintoja ja perusteltuja päätöksiä nopeasti muuttuvissa olosuhteissa.

* * *

POLIISIBAROMETRI EI SIIS
VASTAA LOPULTA SIIHEN,
KUINKA LAADUKKAASTI
POLIISI HOITAA YHDEN
KESKEISIMMISTÄ TEHTÄVISTÄÄN,
RIKOSTEN SELVITTÄMISEN JA
SYYTEHARKINTAAN SAATTAMISEN.

POLIISIN TOIMINTAYMPÄRISTÖ
MUUTTUU JATKUVASTI,
MIKÄ EDELLYTTÄÄ MYÖS
POLIISIORGANISAATIOLTA
UUDISTUMISTA JA ADAPTOITUMISTA.

Poliisin tehtävät ja toimivalta perustuvat lakiin. Mutta suojeleeko lukematon määrä lain säännöksiä kuitenkin loppujen lopuksi siltä, ettei poliisimies laiminlöisi virkavelvollisuuksiaan tai ettei hän toimisi jopa täysin tahallisesti virassaan lainvastaisesti Jari Aarnion tavoin?

Koulutuksella on tässä suhteessa oma tärkeä roolinsa. Mitä paremmin poliisi koulutetaan tehtäviinsä, sitä parempaa osaamista ja työn laatua on syytä odottaa. Jos koulutuksessa tai oppimisessa on puutteita, se näkyy väistämättä osaamisessa monella tapaa. Myös organisaatiokulttuuri ja syvään juurtuneet vanhat käytännöt ja asenteet vaikuttavat.

Lainsäädännöllä ja rangaistuksilla on yleisesti rikollisuutta ja vallan väärinkäyttöä estävää vaikutusta. Ne ohjaavat ihmisten käyttäytymistä ja valintoja, mutta viime kädessä keskeisessä asemassa on aina poliisimiehen oma moraalikäsitelmä, vahva lainvartijan ammatti-identiteetti sekä kokemus työn merkityksellisyydestä ja mielekkyydestä.

Poliisin eettinen vala oikeastaan kiittää kaiken. Oma valinta ja halu toimia poliisin eettisen valan mukaisesti ohjaavat viime kädessä poliisimiestä työtehtävissä ja päätöksenteossa. Jokaisen tulee tehdä itse valinta sen suhteen, millä tavalla tahtoo poliisina palvella.

LÄHTEILLE

- Aarnio, Aulis: *Laintulkinnan teoria. Yleisen oikeustieteen oppikirja.* WSOY 1989.

- Eduskunnan apulaisoikeusasiamies Dnrot 1806/4/12, 591/4/02, 1562/4/03, 114/4/04 ja 1763/4/11.
- Hallituksen esitys Eduskunnalle poliisilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 224/2010 vp).
- Helminen, Klaus – Fredman, Markku – Kanerva, Janne – Tolvanen, Matti – Viitanen, Marko: *Esitutkinta ja pakkokeinot.* Talentum 2014.
- Maisalmi, Joel: ”Uutuuskirja Jari Aarniosta: Valvonta petti – näin poliisijohtajan huumebisneksestä tuli totta.” <https://www.aamulehti.fi/kotimaa/uutuuskirja-jari-aarniosta-valvonta-petti-nain-poliisijohtajan-huumebisneksesta-tuli-totta-24272167/>. Aamulehti 13.2.2017. Luettu 27.5.2017.
- Muttilainen, Vesa – Potila, Pauliina (toim.): *Poliisin toimintaympäristö.* Poliisiammattikorkeakoulun katsaus 2016.
- Pettersson, Maria: ”Luotin poliisiin mutta en luota enää.” <https://blogit.apu.fi/avemaria/luotin-poliisiin-mutta-en-luota-ena/>. Luettu 7.7.2017.
- Poliisi (AMK) opetussuunnitelma 2016–2017. Poliisiammattikorkeakoulu 2016.
- Poliisibarometri 2016.* Kansalaisten käsitykset poliisin toiminnasta ja sisäisen turvallisuuden tilasta. Sisäministeriön julkaisu 27/2016.
- Poliisin eettinen vala. <https://polamk.fi/eettinen-vala>. Luettu 3.5.2017.
- Poliisilyljohtaja Mikko Paatero: Poliisin tilasta ja tulevaisuudesta. Poliisi 3.6.2015. https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwww-structure/30726_Poliisin_tilasta_ja_tulevaisuudesta_web.pdf?7808fbeb6c9dd288. Luettu 2.5.2017.
- Puheenvuoroja poliisin ammattietiikasta.* Poliisin ylijohdon julkaisusarja 3/2008. https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwww-structure/14962_Puheenvuoroja_20poliisin_20ammattietiikasta.pdf?5308195f4d2ad288. Luettu 9.7.2017.
- Tuomela, Anni: *Oikeudenalat ja oikeudellisten ongelmien ratkaisu.* http://blogs.helsinki.fi/avoinjohdatusoik/oikeudenalat-ja-oikeudellisten-ongelmien-ratkaisu/#_ftnref2. Luettu 3.6.2017.
- Virolainen, Jyrki: ”Oikeuskirjallisuus oikeuslähteenä ja tuomion perusteluissa.” Lakimies 2012/1, s. 3–32.
- Virolainen, Jyrki – Martikainen, Petri: *Pro & contra: Tuomion perustelemisen keskeisiä kysymyksiä.* Talentum 2003.

OMA VALINTA JA HALU TOIMIA
POLIISIN EETTISEN VALAN
MUKAISESTI OHJAAVAT VIIME
KÄDESSÄ POLIISIMIESTÄ
TYÖTEHTÄVISSÄ JA
PÄÄTÖKSENTEOSSA.

MIKA RAUTANEN

VANKIEN MAAILMASSA

OIKEUSPSYKIATRIAN ERIKOIS-
LÄÄKÄRI MIKA RAUTANEN
TOIMII OSASTONYLILÄÄKÄRINÄ
PSYKIATRISEN VANKISAIRAALAN
VANTAAN YKSIKÖSSÄ.

AIEMMIN HÄN ON TYÖSKENNEL-
LYT MUUN MUASSA VANHAN
VAASAN VALTIONSAIRAALASSA,
KELLOKOSKELLA, TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOKSELLA,
MIELENTERVEYSPROJEKTISSA
NEPALIN MAASEUDULLA SEKÄ
HELSINGISSÄ AKUUTTILÄÄKÄRINÄ
POLIISIN KANSSA TEHDYILLÄ
HÄTÄKOTIKÄYNNEILLÄ.

”**S**aisinko Pharmaca Fenni-
can?”
Se ei oikeastaan ollut ky-
symys vaan pikemmin käsky antaa
paksu lääkekirja satakiloiselle vangille,
joka oli juuri astunut vastaanottohuo-
neeni ovesta sisään.

”Revin sen”, hän jatkoi kasvoillaan
jollakin lailla ylimääräinen hymy.

”Ei käy, tarvitsen sitä. Olisiko täällä
jotakin muuta”, sanoin ja etsin hyl-
lystä vanhan puhelinluettelon. Olin
aloittanut vankilälääkärinä Kakolassa,
ja ensimmäinen potilaani esitti kum-
mallisen pyynnön. Ojensin kirjan mie-
helle, hän otti tukevan otteen ja repi
ranteen vahvuisen kirjan ällistytävästi
kahtia. Sitten hän heitti puoliskot ros-
kiin ja poistui. En nähnyt häntä enää.

Minulle ei koskaan ole täysin sel-
vinnyt, mistä oli kyse. Nyt, monen
vankilavuoden jälkeen, ajattelen, että
mies saattoi antaa minulle tarkkaan
annostellun, oikea-aikaisen lyhytte-
rapeuttisen intervention. Hän pereh-
dytti minut vankien maailmaan. Hän
tuuppasi minut matkalle oikeuspsyki-

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

atrian erikoislääkäriksi, yhteistyöhön lukuisten vartijoiden, rikosseuraamusvirkaileijoiden, poliisien ja juristien kanssa ja kohtaamaan antisosiaalisiksi kutsuttuja miehiä ja naisia ja ilmiöitä, joita ei oikein voi selittää tavanomaisilla terveydenhoidon lainalaisuuksilla. Harvoin jokin yksittäinen farmakologinen lääke osoittautuukaan ratkaisuksi näihin ongelmiin. Roskiin lentäneet puhelinluettelon puolikkaat ovat usein olleet mielessäni.

Toki samalla sain maismaattaisen psykopaattisesti maustetusta manipulatiosta ja uhkauksen ongelmista, jos en pysy ton-tillani. Sellaiset temput ovat olennainen osa niin sanottua vankilamaailmaa, ja niitä pitää jossain määrin sie-tää, jotta työssä jaksaa ja pärjää. Olen-naista onkin erottaa aito riski uhan tunteesta, jonka herättämisessä toiset ovat verrattoman taitavia. Aidot riskit ovat onneksi hyvin harvinaisia.

Kerran suljetun vankilan vanki kysyi kahden kesken hoitajalta, oliko tämä koskaan ajatellut olevansa hyvä panttivanki. Kysymys järkytti hoitajaa, ja tilanne oli selvästi vaikea; mitä iso mies aikoi seuravaksi tehdä pienikokoiselle naishoitajalle? Kysymyshän oli itsessään ansa, johon ei voi vastata ilman, että kysyjä olisi niskaan päällä. Miten vastata oikein kysymykseen, oletko jo lakannut hakkaamasta puolisoasi.

Kokeneena ja taitavana hoitaja vastasi ”en” – ja nauroi iloisesti! Vastaus

osoitti tilannetajua. Jämäkkyys jaarittelun sijaan ja yhteistä tilaa antava huumori pelastivat molempien kasvot.

Jälkikäteen löysimme kysymykselle ainakin viisi mahdollista motiivia.

Kyse saattoi olla aidosta uhkauksesta.

Se oli ehkä ystävällinen mutta vankilamaailmaan kuuluva epäsuora vihje siitä, että jotakin on tekeillä jollakin osastolla. Rolliminen eli vasikointi eli kieliminen kun on ehdottomasti sallimatonta.

Se saattoi olla testailua, psyykkaamista, jolla hieman horjuttetaan kohteen tasapainoa ja katsotaan, kenen kanssa ollaan tekemisissä.

Se saattoi olla kömpelö iskuryitys, sillä viehättävää hoitajaa ei ole helppoa lähestyä usean alamaailmassa vietetyn aleksityymisen vuoden jälkeen, joiden aikana on keskitytty puhumaan toiminnasta eikä tunteista.

Tai ehkä se oli mustaksi kulunutta huumoria.

”Markan paini”, johon potilaani Jesse¹ haastettiin, on aika havainnollinen esimerkki tällaisesta vankilassa tavallisesta, monitahoisesta ja monitulkin-taisesta tilanteesta.

Selvittelin Jessen omituiseksi muutunutta käytöstä. Hänet oli lähetetty sairaalaamme sekavuuden, jännittyneisyyden ja pelkojen vuoksi, uhkaa-

¹ Tekstissä esiintyvien vankien nimet on muutettu ja tapausten yksityiskohdat yhdistelty niin, ettei suora tai välillinen tunnista-minen ole mahdollista.

vakin hän oli. Jesse puhui vähän ja suh-tautui meihin epäluuloisesti eikä oikein mielellään tullut yleisiin tiloihin toisten vankien kanssa vaan pysyi huoneessaan.

Hänet oli tuotu matkasellistä, joka on kyllä viheliäinen paikka. Matkaselliin ma-joittuvat jonnekin matkalla olevat vangit siksi aikaa, kunnes seuraava kuljetus jär-jestyy tai jokin muu odotettava asia rat-keaa. Sellissä makaillee useita ihmisiä ker-rossängyissä. Lusimaan tottuneet vangit antavat toiselle tilaa ja saavat samalla pi-tää omat asiat omana tietonaan. Parhaim-millaan matkasellissä voi levätä sen epä-määräisen ajan, joka täytyy. Toisille taas tulokas on aina kiinnostava tapaus, josta pitää ottaa ainakin selvää ja mahdollisesti luulot pois. Jesseä alettiinkin psyykata.

Illalla Jesse havahtui sängyssä maates-saan siihen, että joku tuli hänen viereen-sä, nosti esiin kynän ja sanoi, että mitäs jos tökkään tämän sinun silmäsi. Jesse reagoi nousemalla istumaan, vei päänsä aivan kynän viereen ja sanoi, että anna sitten mennä vaan. Tilanne laukesi, mut-ta jäi kytemään Jessen mieleen yöllä. Hän ei mielestään ollut lainkaan uhkaava ih-minen eikä ollut antanut mitään syytä tällaiselle tapahtumalle. Samalla oma käy-tös hämmästytti ja pelotti, koska yleensä hän ei uskaltanut laittaa tällä tavalla kovaa kovaa vastaan. Jesse oli päihderikoksesta kiinni eikä harrastanut väkivaltaa, hän oli itse ongelmissa pikemminkin kuin loi niit-ä. Uni ei tullut koko yönä, ja vieroituisoi-reetkin pahenivat.

Aamulla psyykkaaminen jatkui erilai-silla katseilla ja naureskelulla. Joku näytti nyrkkiä, joku kynää. Kaikki muut vaikut-tivat olevan tuttuja keskenään ja ilmeises-

OLENNAISTA ONKIN EROTTAA AITO
RISKI UHAN TUNTEESTA, JONKA
HERÄTTÄMISESSÄ TOISET OVAT
VERRATTOMAN TAITAVIA.

MATKASELLIIN MAJOITTUVA
JONNEKIN MATKALLA OLEVAT
VANGIT SIKSI AIKAA, KUNNES
SEURAAVA KULJETUS JÄRJESTYY
TAI JOKIN MUU ODOTETTAVA ASIA
RATKEAA.

TOISILLE TAAS TULOKAS ON AINA
KIINNOSTAVA TAPAUS, JOSTA
PITÄÄ OTTAA AINAKIN SELVÄÄ JA
MÄHDOLLISESTI LUULOT POIS.

ti puhuivat hänestä supisten jotakin. Ruokahalu meni, toinen uneton yö seurasi. Yöllä vanki herätti Jessen ja kysyi, että otetaanko yhden markan paini. Jesse meni oudosta tarjouksesta paniikkiin ja vastasi, että en pääse täältä yläpunkasta alas, joten otetaan se sitten täällä ylhäällä. Vanki totesi synkästi, että jos yhden markan paini otetaan, pääset sairaalaan.

Jesse ei tiennyt mitä tehdä. Hän pudottautui äkkiä sängyltä lattialle ja alkoi epätoivoisena hakata päätänsä sellin oveen. Muut nauroivat, ja lopulta Jesse vietiin eristykseen rauhoittumaan ja tuotiin lopulta eteeni. Jessen toivuttua muutaman päivän päästä hän sanoi, ettei ollut voinut tehdä muuta, sillä hän ei enää kyennyt odottamaan tilanteen jatkumista, ja jotain oli saatava aikaan.

Missä ei ole valtaa, siellä on väkivaltaa. Kun ihmiseltä viedään vaihtoehtot niin vähiin, että selkä on seinää vasten ja edessä ylivoimainen koneisto, lamaantumisen sopii joillekin. Toisille, usein väkivaltaan jo jotenkin tottuneille, vaihtoehtona on yritys murtautua ulos jollakin räjähtävällä tavalla. Siis siinä vaiheessa, kun puhuminen ei enää tunnu mahdolliselta. Jessen sekava mielentila ei sallinut huumorin käyttöä tai järjeistystä tai muita varsin kehittyneitä sanallisia ratkaisukeinoja. Hänen persoonallisuutensa piirteet eivät sallineet hänen myöskään käyttäen toiseen kohdistuvaa väkivaltaa, ja lamaantuminen olisi merkinnyt sairaalareissua.

Parempi oli vahingoittaa itseään ja siten hallita edes jotenkin tilannetta.

Nähdäkseni sama periaate saa toiset uhmaamaan etälamaautinta kerta toisensa jälkeen tai käymään mellakkavarusteissa olevan ryhmän päälle ilmeisestä ylivoimasta huolimatta. Vaihtoehdot ovat valtaa.

* * *

Erään rikolliskerhon jäsen, sanotaan vaikka Antti, on jäänyt mieleeni. Antti oli alkanut miettiä paikkaansa elämässä ja sai kuka ties ylempää vastaanpanemattoman ehdotuksen, että olisi syytä mennä puhumaan psykiatrilille. Sellainenhan ei ole mikään erityisen kunniakas ja vapaaehtoinen ratkaisu, ei edes muurin sivülipuolella tavalliselle miehelle, paitsi ehkä jo nykyään ainakin orastavasti. Tein hänen kanssaan töitä yhden kevään, kunnes kaikki loppui yhtä yhtäkkiä kuin alkoikin.

Antti kantoi kevään aikana vastentahtoisesti eteeni mielenmaisemansa, jota päästi pienissä erissä ja valikoiden tarkastelemaan. Hän täytti esitietojen valossa kerrassaan jokaisen oppikirjasta rukkittavan kohdan antisosiaalisesta persoonallisuushäiriöstä: eri alan rikoksia nuoresta pitäen, häikäilemätöntä toimintaa toisista piittaamatta, katumattomuutta, tunteettomuutta ja kyvyttömyyttä rakentavaan sosiaalisuuteen ja niin edespäin. Mutta vastaanotolla edessäni puhui tunteita täynnä oleva mies. Hän ei tiennyt, mitä tehdä, kun

MISSÄ EI OLE VALTAA,
SIELLÄ ON VÄKIVALTAA.

Antti kantoi kevään aikana vastentahtoisesti eteeni mielenmaisemansa, jota päästi

pitkäaikainen parisuhde oli vaikeuksissa, eletty elämä näyttäytyi saavutuksineen ristiriitaiselta tulevaisuuden odotusten kanssa, lasten kasvatus mietitytti ja koirat olivat kotona ilman isäntää. Siellä ne ongelmat olivat kaiken suunnattoman kiukun, epäluulon, varautuneisuuden ja suureksi suojaksi paisuneen egon, itsetunnon takana.

Antti puri hammasta ja jännitti käsiään sylin leveydelle näyttäessään, miten pitkälle hän pystyy puskemaan rajansa ja miten mielipuolisen lannistumaton hän on minkä tahansa haasteen edessä ja varsinkin haastettaessa. En epäillyt hetkeäkään hänen kykyään toimia tyynen ja määrätietoisen vihan vallassa, aseiden kanssa, omaa ja muiden hyvinvointia uhmaten. Tällaisia tyyppejä ei yksinkertaisesti pysäytä mikään, kun heidän kunniansa on kyseessä. Ja kunnia liittyy perheeseen, asemaan ja periaatteisiin. Se oli rehellisintä puhetta, mitä olen ikinä kuullut.

Antisosiaalisuus on vastoin kaikkia maallikkokäsityksiä ja jopa vastoin oireyhtymän nimeäkin erittäin sosiaalista, lojaalia, tunnepitoista ja vastavuroista. Käyttäytymiskoodi, jolla sen sävyttämässä maailmassa eletään, on ilman muuta vakavasti yhteiskuntaa haittaava, mutta ihmiselle itselleen kiinteä osa kaikkia periaatteita ja elämän osa-alueiden suhteita, eikä siitä luopuminen tai sellaisen omaksuminen ole tahdon asia tai jonkun harkintavallassa. Siihen kasvetaan vuosien aikana kuin koulussa ja siitä kasvetaan pois kuten ikääntymisen myötä on myönnettävä apuvälineiden tarve. Ajan kanssa opittua ja mieleen painettua omaa persoonaa ei kenenkään tee mieli myöntää

NÄHDÄKSENI SAMA PERIAATE SAA
TOISET UHMAAMAAN ETÄLAMAUTINTA
KERTA TOISENSA JÄLKEEN TAI
KÄYMÄÄN MELLAKKAVARUSTEISSA
OLEVAN RYHMÄN PÄÄLLE ILMEISESTÄ
YLIVOIMASTA HUOLIMATTA.

ANTISOSIAALISUUS ON VASTOIN
KAIKKIA MAALLIKKOKÄSITYKSIÄ
JA JOPA VASTOIN OIREYHTYMÄN
NIMEÄKIN ERITTÄIN SOSIAALISTA,
LOJAALIA, TUNNEPITOISTA JA
VASTAVUROISTA.

jotenkin vääräksi eikä kukaan halua uskoa muuttuvansa hauraammaksi tai muista riippuvaiseksi.

Antti oli ilmeisesti kasvanut kiinni antisosiaalisuuteen, jopa psykopatiaan asti, samalla tavalla kuin muutkin. Hän oli ollut lapsena temperamenttinen, impulsiivinen ja rohkea poika. Isä joi ja juodessaan muuttui tavallista häijymmäksi, väkivaltaiseksi ja arvaamattomaksi. Antti muisteli, että ei isä ollut ollut erityisen väkivaltainen, sillä tämä saattoi välillä lyödä vyön tavallisuudella päällä eikä aina soljen kohdalla. Me tiedämme hyvin, että kun tällaisesta pojasta lapsuuden aikana hakataan pelko pois, jää jäljelle kaikkeen valmis ja mitään kumartamaton, mihinkään tyytymätön suunnaton persoona, joka on juuttunut toistamaan tuhoisia käytösmallleja.

Antilla tähän kuoreen oli nyt syntynyt rako, josta terve maailma yritti sisään.

Vankilapsykologi, jonka kanssa puhuin Antista, tunnisti heti teeman. Nämä synkät miehet elävät niin vahvassa koodistossa, johon kuuluu nimenomaan vaimon ja lasten eli perheen arvottaminen korkealle, että jos parisuhteeseen syntyy ongelmia, se on heille elämää suurempi asia. Silloin he saattavat hakeutua vastaanotolle ja hetkellisesti kertoa sisäisestä maailmastaan edes jotakin.

Keskustelujen myötä Antin tilanne jollakin lailla muuttui niin, että hän

kuroi tämän rakosen taas umpeen, oli täynnä entisiä asenteitaan ja hävisi. En oikein tuntenut onnistuneeni kovin hyvin terapeutteisessa mielessä. Olen silti ollut kiitollinen harvinaisesta ikkunasta, josta pääsin kurkistamaan, ja olen ymmärtänyt, että näin siinä voi käydä. Jos päästään liian lähelle sietämättömiä tunteita, useimmat meistä kavahtavat karkuun. Ja, toisaalta, antisosiaalisuuden suhteen alamme vastata ymmärtää, että heihinkin päin pitää kurottua ja yrittää antaa mahdollisuus muuhun. Aikuisena sellainen muutos tosin on hyvin vaikeaa ja onnistuneena vain kaikkein vahvimmilta. Lapsuudessa ennen rohkeuden muuttumista pelottomuudeksi asialle voisi ja pitäisi tehdä paljonkin.

Antti kuitenkin kiitti kaikesta ja oli tyytyväinen muun muassa ratkaisuun lähettää oma treenipaita aika ajoin postissa kotiin koirille. Näin ne eivät kuulemma repisi isäntää kappaleiksi

JOS PÄÄSTÄÄN
LIIAN LÄHELLE
SIETÄMÄTTÖMIÄ
TUNTEITA, USEIMMAT
MEISTÄ KAVAHTAVAT
KARKUUN.

muutaman vuoden poissaolon jälkeen. Antti opetti minulle paitsi pitkäjänteisyyden tärkeyden myös sen, että lupaukset pitää pitää ja että rehellistä, suoraa ja kunnioittavaa puhetta arvostetaan molemmilla puolilla kaltereita.

Kyse on itse asiassa isommasta asiasta, respektistä. Sitä voi opetella, jos sellainen suhtautuminen toiseen ihmiseen ei tunnu itselle alkujaan luontaiselta. En tiedä, pitäisikö tätä sanoa, mutta joskus sitä voi totta puhuen

myös valehdella, jos ei muuten osaa. Jos laittaa kynän hampaidensa väliin eli pakottaa itselleen hymyn, on sen todettu saavan aikaan samoja aivomuutoksia kuin aidon hymyilyn. Sekin on parempi kuin entisen vartijan tapa retkottaa jalat pöydällä ja huudella vangille, että kirjoita asiiasi paperille, jos haluat vastauksia. Jos respektin osoittaminen ei millään onnistu, voi olla hyvä vaihtaa työpaikkaa. Ilman respektiä työ käy kaikille osapuolille liian raskaaksi ja – näissä ympyröissä – vaaralliseksi.

* * *

”Nyt alkaa habmottua vankilan vaikutus käyttäytymiseeni. nämä suljetut tilat ovat uhkaavat ja pelottavat vieraan kohtaaminen näissä puitteissa tuo esiin väkivallan teon, ahdistuksen ja pelon niin voimakkaana että reaktio voi olla lamauttavasta pelosta fyysiseen hyökkäykseen, joka tapauksessa käytöstä säätelee sosiaalisissa tilanteissa pelkotilanne on sama sisällä ja ulkona. Tosin ulkona tulee mukaan tarkkailuaspekti ikkunoista ja häkin ulkopuolelta liikkuvista tai sen mahdollisuudesta, yhtäkaikki vankila tuo minuun ylikorostuneen itsensä tarkkailun joka lisää vainobarbaista käytöstä tehden olemisesta vaikeaa henkisesti & fyysisesti. Vainobarbojen vuoksi osaksi urheilu on mahdotonta ja kun ulkonakaan ei voi kävellä fysiikkani on rapistunut hälyttävästi, libaskunto surkastunut sairaalloisesti ja vointini tuntuu sairaalta jatkuvasti.” (Vangilta saamani kirje.)

Tapasin Jarin yhdessä hoitajan kanssa vankilan psykiatrisessa yksikössä, jonne hänet oli lähetetty ilman omaa suostumustaan tavallisen kivitalon puolelta. Jari

ILMAN RESPEKTIÄ TYÖ KÄY
KAIKILLE OSAPUOLILLE LIIAN
RASKAAKSI JA – NÄISSÄ
YMPYRÖISSÄ – VAARALLISEKSI.

vaati varsin oikeutetusti saada tietää, mistä on kysymys, keitä kaikki läsnä-olevat ovat ja miksi häntä piinataan. Jarin ajatusmaailmaan oli päässyt pesiytymään niin vakava epäluulon siemen, että siitä oli vankilan olosuhteissa kasvanut kokonainen harhaluulojärjestelmä. Hän oli stressaantuneena alkanut tulkita kuulemiaan tavallisia ääniä uhkaaviksi. Askeleet käytävällä tuntuivat tappajan askeleilta, ihmisten epäselvä etäinen puhe häntä koskettavalta ja kaikkien käytös epäilyttävältä. Arvelin hänen joutuneen psykoosiin. Hankalaksi asian teki Jarin valmius käyttää väkivaltaa.

Jari tivasi minulta, kuka olen ja millä tittelillä vastaan hänen tilanteestaan. Kerroin olevani osastonylilääkäri. Jari tarkisti asian nopeasti nimikyltistäni, jossa luki ”lääkäri”, ja riitautti asian. Ja totta – minähän olinkin itse asiassa osastonylilääkärin kesäsijainen ja oma tittelini oli tavallinen lääkäri. Koetin selvittää ristiriitaa, jolloin Jari alkoi hermostua ja vaati paikalle sairaalan johtajaa.

Koska tilanne kuumeni ja koska ylilääkäri olikin viereisessä huoneessa, tämä tuli paikalle ja esittäytyi ylilääkäriksi. Jari tarkisti nimikyltin, jossa luki ”osastonylilääkäri”. Kollegallani oli tietysti oma nimikyltinsä rinnassaan, kuten minullakin, kun hän puolestaan sijaisti varsinaista, lomalla ollutta ylilääkäriä. Jari katsoi meitä silmät palaen, valmiina räjähtämään, ja päätyi

huutamaan olevansa itsekin ylilääkäri, että kaikkihan me olemme ylilääkäreitä ja että tehkää mitä teette, hän ei ymmärrä enää mitään.

Työnohjaajani opetti sittemmin minulle vastaparanoian käsitteen, josta on ollut apua hankalissa tilanteissa. Olosuhteissa, joissa kaikkea pitää lähtökohtaisesti epäillä, on ensinnäkin vaikea erottaa aitoa huolta pelkästä uhan tunteesta. Vanki joutuu jatkuvasti pelaamaan eräänlaista pokeripeliä oman rikoksensa yksityiskohtia urkkivien poliisin tutkijoiden kanssa, rikokseen sotkeutuneiden kumppanien suhteen ja mahdollisten vihamiesten kanssa. Kuka tahansa henkilö saattaa olla soluttautunut enemmän tai vähemmän virkaa edustava vallankäyttäjä. Väkivalta tai kunnianmenetys vaanii jokaisessa sanotussa tai sanomattomassa sanassa

ja eleessä; kortit pitää joko katsoa tai kätkeä. Tämä aiheuttaa paranoiaa eli yli äyräyttensä lainehtivaa vainoharhaisuutta. Silloin ei voi enää luottaa edes tavallisesti hyvin luotettaviin ihmisiin, kuten sairaanhoitajiin tai lääkäreihin.

Ja näin suuret tunteet ovat siitä kummallisia, että ne ovat tarttuvia. Koko organisaatio voi saada tartunnan. Kun asiakas, potilas, jatkuvasti kyräilee, antaa ymmärtää tai jättää oletuksien varaan, pettää odotuksia tai suoraan uhkailee, alkaa vastapuolikin suhtautua samalla tavalla. Vastaepäluulo vähän kaikkea kohtaan kasvaa, pelot saavat

TYÖNOHJAAJANI OPETTI
SITTEMMIN MINULLE
VASTAPARANOIAN
KÄSITTEEN, JOSTA ON
OLLUT APUA HANKALISSA
TILANTEISSA.

valtaa ja muuttavat muuten tavallista toimintaa varovaisemmaksi, etäisemmäksi ja tylymmäksi. Ajan oloon tavat vakiintuvat ja lukittuvat. Yhtäkkiä voi huomata, että nimikyltteihin ei uskalleta laittaa omaa nimeä, pelkkä asema tai titteli vain, jotta toinen ei saisi siten selville jotakin haitallista.

Muutaman vankilavuoden jälkeen työskentelin vähän aikaa tavallisessa terveyskeskuksessa. Siellä työt aloittaessani syntyi hämmentävä tilanne. Hoidin aivan tavallisia kansalaisia ja mittailin heidän verensokeriteitaan diabeteksen seuraamiseksi. Naiset ja miehet kertoivat minulle mitanneensa kotona sellaisia ja sellaisia arvoja ja näyttivät kotimittausvihosta lukemia. Tämä oli minusta arveluttavaa. Hehän olivat voineet kirjata minkä vain lukeman vihkoonsa, mistä minä saatoin olla varma, että verenpaineet ja sokerit olivat olleet juuri oikein?

Kysyin kahvihuoneessa asiaa kollegoilta, ja hämmennys levisi heihin. Mitä minä oikein ajattelin potilaiden tekevän, ellei oikeita mittauksia? Miksi asiaa pitäisi epäillä? En ollut oikein varma itsekään enää, vaikka asia oli tuntunut hyvin tärkeältä sen huomattuani. Yritin argumentoida, että potilaat saattaisivat koettaa tällä konstilla perustella itselleen jonkin etuuden Kelasta. Samalla aloin tajuta ajatusvinoumani vakavuutta. Onneksi kollegat ottivat paranoidisen uuden lääkärin hoitoonsa, ja pääsin taas kalibroimaan itseäni aivan tavallisten tapahtumien suhteen.

Vankien ensikohtauksissa mikään ei ole osoittautunut paremmaksi tavaksi kuin aina kätellä, kertoa oma nimensä,

VANKI JOUTUU JATKUVASTI
PELAAMAAN ERÄÄNLAISTA
POKERIPELIÄ OMAN RIKOKSENSA
YKSITYISKOHTIJA URKKIVIEN
POLIISIN TUTKIJOIDEN KANSSA,
RIKOKSEEN SOTKEUTUNEIDEN
KUMPPANIEIN SUHTEEN JA
MAHDOLLISTEN VIHAMIESTEN
KANSSA.

TÄMÄ AIHEUTTAA PARANOIAA ELI
YLI ÄYRÄITTENSÄ LAINEHTIVAA
VAINOHARHAISSUUTTA.

toistaa se tarvittaessa ja lähteä avoimesti omana itsenään ongelman kimp- puun – ikään kuin kalibroida itsensä sopivasti uudelleen joka kerta uuden ihmisen tavatessaan. Edelleen, rehel- linen ja avoin toiminta auttaa myös psykoottisen ihmisen kanssa. Todelli- suudentajun horjuessa on tavallistakin tärkeämpää olla rauhallinen, selkeä ja johdonmukainen tuki toiselle. Mitä vähemmän jo valmiiksi paranoidises- sa maailmassa elävää vankia sekoittaa liian niukoilla tiedoilla, osatotuuksilla tai salailulla, sitä varmemmin tilanne ratkeaa kaikkien eduksi. Ja sekavassa- kin mielentilassa ihminen painaa asi- oita mieleensä. Potilas on toivuttuaan kiitollinen, kun sai asial- lista kohtelua ja selkeitä toimintaohjeita myös raivokkaan sekavuuden aikana.

Alkoholi aiheuttaa hyvin hankalia seka- vuuksia, deliriumeja. Juoppohulluus on seu- rausta aivojen yrityk- sestä sopeutua alkoholin jatkuvaan käyttöön, ja se syntyy oikeastaan vas- ta, kun alkoholi loppuu. Deliriumissa olevia vankeja lähetetään Psykiatrisen vankisairaalan Turun yksikköön koko ajan jostakin päin Suomea toipumaan. Heidät on ensin poliisi ottanut kiin- ni, pitänyt säilössä muutaman päivän ja passittanut kolmantena vankilaan. Seuraavana aamuna hulluus yleensä alkaa.

Alkoholi lamauttaa aivoja, se on sel- vää, vaikka vaikutus ensin tuntuukin

kohentavalta. Alkoholimolekyylit vai- kuttaa lamaavien hermovälittäjäainei- den toimintaa lisäävästi ja yhteyksiä parantavien välittäjäaineiden toimin- taan vähentävästi. Ensin tulee piristy- nyt, estottomampi olo, kun toiminnan jarru ja kaasut ovat epäsuhtassa. Kun alkoholia kaadetaan lasiin lisää, alkaa lamaava vaikutus lopulta voittaa, ja siitä aivot eivät pidä. Aivot haluavat toimia kirkkaasti ja nopeasti, joten ne alkavat lisätä välittäjäaineita ja impuls- seja, jotka saavat hermot toimimaan vikkelämmin. Ne eivät halua, että käyttäjä sammuisi tai alkaisi kompu- roida tai puhua sammaltaen.

Aivot siis kiihdyttävät toimintaansa ja saavuttavat uuden ta- sapainon, joka on mel- ko lähellä alkuperäistä, selväpäistä tilannetta humalasta huolimatta. Alkoholiin tottuneilla tasapaino voi olla kä- sittämätön: ”Paketti- autokuski puhalsi 4,76 promillea”, ”Mies ajoi

traktoria kolmen promillen humalas- sa”. Alkoholistin aivot ovat sopeu- tuneet tilanteeseen tarmolla, johon tavallisen ihmisen aivot eivät pysty. Alkoholistilla voi olla hankalakin krapula, kun alkometri näyttää yhtä promillea, sillä hänen tasapainonsa saattaa olla säätynyt kahden tai kol- men kohdalle.

Kun alkoholin vaikutus lakkaa eli käyttö loppuu esimerkiksi putkaan päätyminen takia, on aivoilla edelleen päällä melkoinen ylivireystila. Oireita

alkaa ilmetä: kiihtymys, vapina, runsas hikoilu, ajan- ja paikantajun heikkenemi- nen, hallusinaatiot, unettomuus ja seka- vuus ovat jo vakavan tilanteen merkki. Yleensä täysi juoppohulluus iskee nel- jantenä päivänä. Ilman hoitoa tila voi olla tappava, hoidosta huolimattakin muuta- ma ihminen kuolee joka vuosi.

Hoito on periaatteessa helppoa: jatke- taan alkoholin käyttöä mutta lasketaan annosta hiljalleen. Sairaalassa tilanne hoidetaan bentsodiatsepiinivalmisteilla, jotka ajavat saman asian. Parin yön unien jälkeen alkoholisti alkaa yleensä olla kun- nossa taas, ja uusi aivojen tasapainotila on saavutettu. Toiset muistavat paljon yksityiskohtia sekavuutensa ajalta, toiset vähemmän. Moni kuvailee eläviä har- hanäkyjään, jotka joko pelottivat tai olivat leppoisia. Kukaan ei ole kokemuksesta pitänyt, mutta moni on päätenyt samaan tilaan uudelleen. Silloin alkoholismi alkaa olla edennyt jo pitkälle ja ihmisen oma, harkinnan vallassa oleva kyky hallita ai- vojensa tasapainotilanteita käytännössä menetetty.

Psykiatrinen ymmärrys päihderiippu- vuudesta on lisääntynyt huomattavasti. Yhä selvemmin tunnetaan riippuvuu- den biologiaan pohjaavat mekanismit ja voimakkaat vaikutukset käyttäytymisen säätelyyn. Yhä kauemmas taka-alalle on jäämässä käsitys, että päihdekäyttö olisi tietyn pisteen jälkeenkin tahdonalaista ja rationaalista, ihmisen itsensä valintoihin perustuvaa toimintaa.

Esimerkiksi retkahdus, joka aiemmin on nähty kiusantekona ja piittaamatto- muutena hoidosta, alkaa olla vain yksi oire riippuvuudesta, ja sellainen on pi-

HOITO ON PERIAATTEESSA HELPPOA:
JATKETAAN ALKOHOLIN KÄYTTÖÄ
MUTTA LASKETAAN ANNOSTA
HILJALLEEN.

YHÄ KAUEMMAS TAKA-ALALLE
ON JÄÄMÄSSÄ KÄSITYS,
ETTÄ PÄIHDEKÄYTTÖ OLISI
TIETYN PISTEEN JÄLKEENKIN
TAHDONALAISTA JA RATIONAALISTA,
IHMISEN ITSENSÄ VALINTOIHIIN
PERUSTUVAA TOIMINTAA.

kemminkin peruste sairauden paremmalle hoidolle kuin hoidon lopettamiselle. Päihderiippuvainen rinnastuu tässä masentuneeseen: jos masentunut ihminen on itsetuhoinen ja epätoivoissaan viiltää ran-teensa auki, me emme ajattele asiaa masen-nuksen retkahdukse-na, jonka seurauksena voisimme sanoa poti-laalle, että hyvä on, jos ei hoito kiinnosta, voit tulla takaisin, kun kiinnostaa. Me päinvastoin tiivistämme silloin hoitoa ja haluamme auttaa kaikin keinoin, ettei asia etene vaikeammaksi.

Päihdeongelma muovaa aivojen raddastoista sellaisia, että vapaa valinta vaikeutuu ja ymmärrys itselle koituvista haitoista hämärtyy käytön jatkuessa.

* * *

”Minä olen pinnallinen, empatiakyyntön, tunteeton psykopaatti, eli mitä olen lukenut, toimin toinen toisistaan tiedostamattomien motiivien ohjaamana. muun muassa tämä liittyy oikeuspsykiatrian minua kuvailevaan lausuntoon. Valitettavasti tasapuolisuus ja oikeuden mukaisuus vaan kuuluu ajatus-maailmaani, ja psykiatritkin ovat erehtyvää-siä, ja tulin todenneeksi, että mitä tulee mie-lentilalausuntoihin, ihmiset voivat leimata toisen ihan sillä perusteella, että siellä joutuu sanomaan asioita, joista pitäisi olla biljaa.” (Vangilta saamani kirje.)

Oikeuspsykiatria on työtä lain ja ihmisen rajapinnalla, työtä yhteiskunnan ja yksilön välissä. Jotenkin pitäisi osata ottaa huomioon yleinen etu ja jokaisen henkilökoh-taiset ominaisuudet ja ongelmat. Ei se oikeas-taan eroa poliisin työstä tältä osin. Se tosin ulot-tuu ikään kuin syvem-mälle jokaiseen tapauk-seen ja pyrkii selvittelyn jälkeen parantamaan potilaaksi muuttuneen tutkittavan ter-veydentilaa.

Jokke määrättiin käräjäoikeudessa mielentilatutkimukseen, koska hän oli tehnyt luonteeltaan vakavan teon, tapon, hän oli esiintynyt omituisesti oikeuden istunnossa ja koska hän oli kertomansa mukaan kuullut joskus ääniä. Äänillä hän tarkoitti kokemus-ta aidon kaltaisista korvin kuultavista keskusteluista, joita muut eivät voineet kuulla. Tietoja tällaisesta käytöksestä oli kertynyt oikeusavustajan kautta ja esitutkintapöytäkirjoista, joihin poliisit olivat kirjanneet havaintojaan kiin-ni otettaessa.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos auttaa tuomareita syntyakeisuusasioi-den selvittelyssä. Oikeuden pyynnöstä laitos teettää oikeuspsykiatrisen tutki-muksen jossakin seitsemästä paikas-ta: valtiosairaalassa joko Kuopiossa Niuvanniemessä tai Vanhassa Vaasasa, Helsingin, Tampereen tai Oulun yliopistosairaaloitten klinikoissa tai Psykiatrisessa Vankisairaalassa joko

PÄIHDEONGELMA MUOVAA AIVOJEN RADASTOISTA SELLAISIA, ETTÄ VAPAA VALINTA VAIKEUTUU JA YMMÄRRYS ITSELLE KOITUVISTA HAITOISTA HÄMÄRTYY KÄYTÖN JATKUESSA.

Turun vankilan tai Vantaan vankilan si-sällä.

Tutkimuksia teetetään satakunta vuo-sittain. Määrä on laskenut nykyiselleen 2000-luvulla ja oli enimmillään 300 vuodessa 1980-luvun lopulla. Määrään vaikuttavat ainakin rikostilanne – henki-rikosten määrä on tasaisesti laskenut –, oikeuden kohtaamat psykiatriset ongel-mat ylipäätään ja jossain määrin se, mitä seuraamuksia syntyakeisuusratkaisulla on. Ennen vuotta 2004 alentunut syyn-takeisuus johti tuomion vähentämiseen neljänneksellä. Siksi vieläkin kuulee toi-sinaan vanhan termin ”varttihullu”. Ny-kyään vähennystä ei ole pakko käyttää, ja rangaistusasteikon yläpääkin on mahdol-linen seuraamus.

Tutkittava odottelee tutkimukseen läh-töä vapaajalkalaisena kotonaan tai kiin-ni otettuna vankilassa. Asia on monelle pelottava. Tutkimuksen kulusta liikkuu erilaisia huhuja, joissa jokaiselle tehdään suoliuuhtelu, psyyke murretaan ja pa-likkatesteillä katsotaan, mitä jää jäljelle. Jo pelkästään päätyminen mielisairaalan osastolle potilaiden sekaan arvelut-taa monia. Käytännössä kuitenkin lähes kaikki, jotka ovat reissulta palanneet ta-kaisin vankilaan, ovat todenneet, että hu-hut olivat huhuja ja että tutkimus oli itse asiassa perusteellinen elämäntilanteen kartoitus, josta on jotakin hyötyä itselle tulevaisuutta suunnitellessa. Jotkut tosin suhtautuvat tutkimukseen vain pakolli-sena pahana, suorastaan rutiinimaisesti. Silloin muutoksen mahdollisuudet ovat aika vähissä.

Jokke päätyi tutkimukseen minun yk-sikkööni, ja häntä jännitti aivan valtavas-

OIKEUSPSYKIATRIA ON TYÖTÄ LAIN JA IHMISEN RAJAPINNALLA, TYÖTÄ YHTEISKUNNAN JA YKSILÖN VÄLISSÄ.

ENNEN VUOTTA 2004 ALENTUNUT SYNTAKEISUUS JOHTI TUOMION VÄHENTÄMISEEN NELJÄNNEKSELLÄ. SIKSI VIELÄKIN KUULEE TOISINAAN VANHAN TERMIN ”VARTTIHULLU”.

ti. Jännitys näkyi pelkona tulla ulos yleisiin tiloihin omasta sellistä. Vanki nimittäin kavahtaa muita vankeja siinä missä me muutkin luokittelemme ihmisiä pelottaviin, vaarallisiin ja vältettäviin. Moni tappomies pitää jonkun toisen tyyppisiä henkirikollisia täysin moraalittomina tai on varuillaan jonkun toisen rikollisen suhteen. Väkivalan käyttö ei sinänsä yhdistä ketään.

Tutkimus kestää yleensä parisen kuukautta, joten meillä oli aikaa saada luottamusta syntymään Joken kanssa. Hänellä tosin oli hyvä syy pelätä rikoksensa laadun vuoksi: naisen puukottajaa ei vankilahierarkiassa juuri arvosteta. Jokke kyllä kiisti tapahtuneet asiat, mutta sellaisella ohuen etäisellä, omista tuntemuksistaan irti olevalla tavalla, joka usein herättää huolen vakavammasta häiriöstä: ”Se ei ollut edes tapon yritys, koska en halunnut häntä tappa. Olisin kyllä lyönyt kaulaan tai painanut puukon läpi asti, jos olisin halunnut tappa. Sen verran minulla tolkkua vielä pelasi.”

Kerran eräskin nuori mies, joka oli puukottanut huumehuuruisen illan päätteeksi oman ystävänsä hengiltä, esiintyi tapaamisessamme aivan tavallisia asioita jutustellen kuin olisi kouluterveydenhoitajalta rokotetta saamassa. Hän ei tuntunut tavoittavan tilanteen tosiasiallista vakavuutta millään lailla. Keho kuitenkin reagoi mieltä voimakkaammin, ja poistues-

saan poikanen yllättäen oksensi roskakoriin, pyysi anteeksi ja halusi päästä nukkumaan keskellä päivää. Tapahtuneen traumaattisen tilanteen psyykinen käsittely ei ollut vielä alkanut.

Jokelle tehtiin melkoinen määrä tutkimuksia: verikokeilla katsoimme, ettei mikään fyysinen, somaattinen, syy aiheuta hänelle poikkeuksellisia reaktioita tai toimintatapoja. Joskus vaikkapa kilpirauhasen häiriöt saavat aikaan muutoksia mielialoihin tai geneettinen vika altistaa kehitysviiveille. Aivotkin pitää tutkia, jotta selviäisi, saattaako esimerkiksi kasvain tai vanha infarktijälki aiheuttaa muutoksia psyykeen.

Tunnumme nimittäin 40-vuotiaan miehen tapauksen, joka asettui pään magneetikuvauksen jälkeen oikeudellisesti uuteen valoon. Michael oli perheenisä ja opettaja, jolla ei ollut rikollista taustaa. Hän kiinnostui yllättäen alaikäisiin liittyvästä pornografiasta niin, että päätyi käyttämään hyväksi perheensä jäsentään ja sai teosta tuomion. Hän pääsi seksuaalirikollisten hoito-ohjelmaan, joka kuitenkin jouduttiin keskeyttämään hänen seksuaalisesti rajattoman käytöksensä vuoksi.

Kovan pääkivun takia Michaelille tehtiin pään magneettitutkimus. Löydöksenä oli selkeä etuaivokuoren kasvain. Poistoleikkauksen jälkeen Michaelin käytös ja mielenkiinnon kohteet muuttuivat ennalleen, ja hän

palasi perheensä luokse. Rikosseuraamus purettiin, sillä kasvaimen myötä teolta oikeastaan poistui se moitittavuus, jonka tahallisuus siihen toisi.

Vaimo kuitenkin huomasi muutami- en kuukausien normaalin jakson jälkeen uudelleen lapsipornoa Michaelin tietokoneelta. Pää kuvattiin taas ja todettiin, että kasvainta oli jonkin verran jäljellä. Se poistettiin uudella leikkauksella, ja Michaelin vointi palasi entiselleen.

Jokesta ei löytynyt mitään konkreettista, tuloksissa näkyvää biologista vikaa. Psykologinen tutkimus sen sijaan paljasti sanallista tietoa eri nopeuksilla ja nokkeluudella kuin näönvaraista informaatiota. Käsityskyky oli monessa asiassa konkreettinen. Sosiaalisten suhteiden hoksaaminen oli jäykkää ja kaavamaisista ja yleinen kognitiivinen pystyvyys heikkoa. Keskustellessamme Jokke alkoi luottamuksen synnyttyä puhua varsin kummallisista asioista, joilla ei selvästikään ollut todellisuus pohjaa.

Jokke tunsu voivansa kuulla toisten ihmisten ajatukset. Hän saattoi tulkita jonkun eleen kuten nyökkäyksen merkiksi tästä ja vakuuttui jatkuvasti lisää. Välillä mielen sisällä kuuluneet kommentit olivat hauskoja ja saivat nauramaan kesken kaiken, välillä ne aiheuttivat huolta ja pelkoa. Hänen piti myös varoa päästämästä omia ajatuksiaan toisten kuuluviin. Jokke istui pitkiä aikoja aivan paikoillaan liikkumatta, ettei vain antaisi pienenkään eleen paljastaa, mitä hänen mielessään liikkui. Usein ajatukset olivat syyttäviä, ikäviä ja haukkuvia. Ajoittain Jokke pakeni rituaalien ja maneerien taakse, jolloin olo

VANKI NIMITTÄIN
KAVAHTAA MUITA
VANKEJA SIINÄ
MISSÄ ME MUUTKIN
LUOKITTELEMME
IHMISIÄ PELOTTAVIIN,
VAARALLISIIN JA
VÄLTETTÄVIIN.

AIVOTKIN PITÄÄ TUTKIA,
JOTTA SELVIÄISI, SAATTAAKO
ESIMERKIKSI KASVAIN TAI VANHA
INFARKTIIJÄLKI AIHEUTTAA
MUUTOKSIA PSYKKEEN.

JOKESTA EI LÖYTÄNYT MITÄÄN
KONKREETTISTA, TULOSSISSA
NÄKYVÄÄ BIOLOGISTA VIKAA.
PSYKOLOGINEN TUTKIMUS SEN
SIJAAN PALJASTI AIKAMOISIA
TAITOPUUTTEITA.

hieman helpottui hetkellisesti. Hän saattoi kirjoittaa sivukaupalla sekavaa tekstiä ja selittää asiayhteyksiä, joilla oli hänelle merkitystä.

Kokonaisuus alkoi vaikuttaa vakavalta mielen-terveyden häiriöltä. Jokke oli kärsinyt tietojen mukaan samanlaisesta olotilasta syytteenalaisen teon hetkellä. Kuulustelupöytäkirjan perusteella hän oli ollut heti kiinni otettuaan hajanainen puheiltaan, itkuinen ja poissaoleva. Ennen tapahtunutta hän oli hakenut terveyskeskuksesta lääkkeitä unettomuuteen ja ahdistuneisuuteen. Teolle ei oikein löytynyt mitään järjellistä motiivia. Kokonaisuus viittasi skitsofreniaan, joka on toistuvien psykoottisten häiriöiden oireyhtymä.

Jokke ei siksi ollut kyennyt ymmärtämään, mitä hän oli ollut tekemässä, eikä hän täysin hallinnut omaa käyttäytymistään. Jokke ei oikeuspsykiatrisen arvion mukaan ollut voinut toimia toisin, koska sairaus vaikutti hänen psyykkisiin kykyihinsä niitä heikentävästi. Epäluuloisuus, pelot ja käskävä harhamaailma olivat saaneet hänet tekemään jotakin, mitä hän ei luultavasti olisi terveenä tehnyt. Poikkeavalla mielentilalla vaikutti olleen syy-yhteys tekoon, ja yhteys oli ratkaiseva. Silloin henkilö on syyntakeeton.

Jokke otti arvion epäluuloisesti vastaan. Hän ei täysin tavoittanut, mitä päätöksestä seuraisi, mihin se perustui ja miksi minä olin ollut järjestelmässä hänelle tällaista seuraamusta.

Asian käsitelyään oikeus katsoi, että Jokke oli syyllinen tapahtuneeseen mutta että häntä ei pidä syyntakeisuuden puuttumisen vuoksi rangaista. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos näki, että sairaus on niin vakava, että Jokken pitää saada siihen

hoitoa. Niinpä Jokke siirtyi meiltä vankilasta tuomion lusuksen sijaan valtiosairaalaan hoitajaksolle, hänestä tuli oikeuspsykiatrisen potilas määräämättömän pitkäksi ajaksi. Tämä ei ymmärrettävästi tuntunut hänestä mukavalta.

Tapasin Joken parisen vuotta tämän jälkeen ollessani käymässä kyseisessä sairaalassa. Meillä oli oikein hyvä tapaminen, mitä kyllä etukäteen jännitin. En ollut varma, haluaako hän tavata minua ja millä mielellä ja edustaisinko hänelle kaikkien hankaluuksien juurisyytä. Jokke kuitenkin halusi kätellä ja kertoa tilanteestaan. Hän puhui etenemisestään ja osittaisesta toipumisestaan hyvillä mielin ja ylpäänäkin. Sairaala oli muuttunut alun pelkojen jälkeen turvalliseksi paikaksi, vankilaa paljon miellyttävämmäksi, ja hän suhtautui hoitoon vakavasti.

Minulle tuli parempi olo ja tunsin ratkaisun olleen aikanaan oikea. Oikeuspsykiatrisen koneisto tavoitti siitä hyötyvän ihmisen ja paransi siten jokaisen oikeusturvaa. Oikeaan ratkaisuun päätyemisessä tärkeä osa oli sillä tarkalla kuvauksella, jonka poliisit olivat kirjanneet rikosilmoitukseen ja

kuulustelupöytäkirjaan Joken käyttäytymisestä ja puheista heti teon jälkeen.

”Kunnioitettu Herra Tohtori. Hyvät naiset ja herrat. Kiitoksia teitä paljon. Saada kaksi tabletti. toivoo teitä paljon terveys, onni, rauha, ja paljon edistys ja menestyksellinen tehtävä.” (Vangin kirje.)

Ulkomaalaisen henkilön kohtaaminen voi olla hankalaa, eikä pelkästään oman tai toisen kielitaidon puutteen vuoksi. Usein kuulee sen suuntaisia kommentteja, että ulkomaalaisten kanssa työskentely vaatii kurssien käymistä ja erilaisiin kulttuureihin tutustumista, moskeijavierailuja ja kulttuuritulkkeja opettamaan eleitä ja ilmeitä ja kieliä. Tällainen kaikki on ihan kivaa ja hyödyllistä, mutta tosiasias-
assa täysin riittämätöntä ja mahdotonta. Eri kulttuureja kun on loputtoman monta, niistä on tehty väitöskirjoja ja kokonais-
ia ihmiselämiä on käytetty pienenkin kulttuurisen yksityiskohdan tuntemiseen. Emme voi koskaan täysin tuntea toisia kulttuureja.

Ja mitä se tunteminen edes tarkoittaisi, sillä jos pohjanmaalaisen työntekijän eteen tulee savolainen vanki, edustaa tämäkin jo niin erilaista ihmistä kaikkine käsityksineen, että helposti syntyy hämmennystä ja sekaannusta. Kiinnostumalla voimme löytää yhteisen kielen tai ymmärryksen kaiken maailman kulttuurieroista tai erilaisista tavoista huolimatta. Kohtaamisen pitää perustua aitoon intoon ja haluun kohdata tämä toinen kaikesta huolimatta tai juuri siitä johtuen. On turha ajatella, että olisi ensin opetel-

POIKKEAVALLA MIELENTILALLA
VAIKUTTI OLLEEN SYY-YHTEYS
TEKOON, JA YHTEYS OLI
RATKAISEVA. SILLOIN HENKILÖ ON
SYYNTAKEETON.

ASIAN KÄSITELTYÄN OIKEUS
KATSOI, ETTÄ JOKKE OLI
SYYLLINEN TAPAHTUNEeseen
MUTTA ETTÄ HÄNTÄ EI PIDÄ
SYYNTAKEISUUDEN PUUTTUMISEN
VUOKSI RANGAISTA.

tava arabian kieli, jotta voisi hoitaa tai kohdata arabiankielisistä maista tulevia ihmisiä.

Ja toisaalta, myös jokin alakulttuuri on kulttuuri siinä missä muutkin, ja esimerkiksi antisosiaalinen ihminen

edustaa itselleni vierasta maailmaa ja tapoja, joista pitää kiinnostua ennen niiden ymmärtämistä. Pedofilin ajatusmaailma on hyvin kaukana omastani, ja sitäkin täytyy uskaltaa tarkastella. Kyseessä voi olla esimerkiksi Michaelin kaltainen tapaus, jossa jokin tärkeä havainto tai löydös ohjaa ajattelun kokonaan uuteen suuntaan. Lopulta koko asia palautuu vuorovaikutukseen ja loputtomaan kiinnostukseen toisesta ihmisestä.

Vankityössä minun onkin pitänyt pohtia omaa arvomaailmaani moneen kertaan. Ihmisten mustavalkoinen kahtiajako hyviin ja pahoihin kun auttaa oikeastaan vain iltasatujen maailmassa. Oikeassa maailmassa sävyjä on paljon enemmän. Hiljalleen työn myötä on minussa tapahtunut kaksi äkkiä katsoen vastakkaista mutta myönteistä asiaa: tottumista erilaisiin vankeihin eli tavallaan vaihtoehtoisten voimakkaiden tuntemusten vähenemistä ja toisaalta erilaisten värisävyjen lisääntymistä juuri näissä tuntemuksissa.

Tällöin yksittäinen, aika hirveäkin teko ei saa automaattisesti tuomitsemaan koko ihmistä johonkin tiettyyn kategoriaan. Tunnepitoinen reaktio on miedompaa jo, tottuneempi, asiat eivät hätkäytä samoin kuin uran al-

VANKITYÖSSÄ MINUN
ONKIN PITÄNYT POHTIA
OMAA ARVOMAAILMAANI
MONEEN KERTAAN.

kupuolella. Samaan aikaan yksittäisessä henkilössä ja teossa tulee nähtyä enemmän puolia ja yksityiskohtia, jotka auttavat ratkaisemaan ihmiseen kätkeytyvää arvoitusta.

Vankeusaika olisikin hyvä nähdä mahdollisuutena pysäyttää käsistä karannut tilanne. Silloin voimme yrittää selvittää juurta jaksan, mistä on kyse ja mitä voisimme yhdessä terveydenhuollon ja sosiaalitoimen, Kelan ja työkkärin kanssa tehdä, kun vanki vihdoon on selvin päin ja yhdessä osoitteessa tarpeeksi pitkään. Voimme säästää melkoisen määrän yhteiskunnan aikaa ja varoja käyttämällä vankeusajan hyväksi. Ja kun poliisi jopa enimmillään kolmatkymmenettätoista kertaa tuo tutun kasvon vankilan portille, pitää jotenkin taas ja aina vain jaksaa uskoa mahdollisuuksiin.

Entisen Vankimielisairaalan ylläkäri Matti Tuovinen aina hykerteli käsiään vankivaunun tullessa, sillä hän ilahtui kaikista kiinnostavista persoonista, joihin näin tuli mahdollisuus perehtyä. Usein nimenomaan näkökulman vaihtaminen auttaa: sieltähän saatellaan sisään moninkertalaisia kokemusasiantuntijoita ja avainasiakaita – joille ei juuri nyt kyllä avaimia hetkeen anneta.

*”Pabuuden laidal,
oon polul,
mut en kaidal,
kolikon toinen puoli mua sitoo,
mut toisel must kova huoli,
se tarjoo pitoo
niis on hyvii puolii,
mut molemmat vuotaa suurii huolii
ja niiden hyvät puolet,
näät sit vast ku kuolet”*
(Vangin kirje.)

LISÄÄ AIHEESTA

- Andrea L. Glenn and Adrian Raine. Neurocriminology: implications for the punishment, prediction and prevention of criminal behaviour. *Nat Rev Neuroscience and the Law – Science and Society* 2014. 15: 54–63. doi:10.1038/nrn3640
- Aristoteleen kantapää. Ääniä pään sisältä -radio-ohjelma: <https://areena.yle.fi/1-2344621>
- Boyd, Mike: This Week I Learned to Rip a Phonebook in Half. YouTube-video: <https://www.youtube.com/watch?v=holkOJx-TOU>
- KEIJO-hanke: ”Kokemusasiantuntija puhuu samaa kieltä”: [https://www.laurea.fi/ajankoh-taista/uutiset/keijo-hanke-kokemusasiantuntija-puhuu-samaa-kielta/](https://www.laurea.fi/ajankoh-taista/uutiset/keijo-hanke-kokemusasiantuntija-puhuu-samaa-kieltakeijo-hanke-kokemusasiantuntija-puhuu-samaa-kielta/)

VANKEUSAIKA OLISIKIN HYVÄ
NÄHDÄ MAHDOLLISUUTENA PYSÄYTTÄÄ
KÄSISTÄ KARANNUT TILANNE.

- Miltä eristysselli tuntuu: <https://www.theguardian.com/world/ng-interactive/2016/apr/27/6x9-a-virtual-experience-of-solitary-confinement>
- Niemi, Hannu: Syyntakeisuusarviointien muutokset – syyt ja seuraukset. Artikkele Haaste-lehdessä: <https://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste12013/syyntakeisuusarviointienmuutokset-syytjaseuraukset.html>
- Oikeuspsykiatrian alan viralliset sivut: <https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyspalvelut/oikeuspsykiatria>
- Rautanen, Mika: Ihminen – alentuneesti syyntakeinen suuri apina. Luento Biosynteesi-symposiossa 12.5.2017: <https://www.youtube.com/watch?v=syDJ1GcSlcI>
- Rautanen, Mika: Mielentila, hoidontarve ja syyntakeisuus. Artikkele Haaste-lehdessä 2/2018: <https://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste22018/mielentilahoidontarvejasyyntakeisuus.html>
- Rautanen, Mika: Mielentilatutkimus. Artikkele Kaltio-lehdessä 2/2016: <http://kaltio.fi/paperilehdesta/mielentilatutkimus/>
- Tiuhonen, Eila: Syyntakeisuusarviointi: oikeuspsykiatrian näkökulma – tutkivan lääkärin haasteet tänään. Luento Oikeuspsykiatrian päivillä 15.11.2018: <https://www.slideshare.net/THLfi/syyntakeisuusarviointioikeuspsykiatrian-nkkulma-tutkivan-lkrin-haasteet-tnn>
- Vankeusaika mahdollisuutena -hanke Rikosseuraamuslaitoksen sivuilla: <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/Tiedotteetjauutiset2019/vankeusaikamahdollisuutena-hankkeenloppuraportijulkaistu-otahyvratratkaisutkayttoon.html>

Oikealla Psykiatrisen vankisairaalan Vantaan yksikön käytävä. Seuraavalla aukeamalla yksikön terapiahuoneessa hoitajat Emma Riikonen, Tarja Nurmi-Karjalainen ja Lasse Metsävirta sekä jutun kirjoittaja.

信望愛

ROOSA RENTOLA

KIELEN JÄLJILLÄ SYLTTYTEHTAALLE

ROOSA RENTOLA TYÖSKENTELEE POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUSSA POLIISIVIESTINNÄN LEHTORINA.

RENTOLA VALMISTUI POLIISIKSI VUONNA 2017. TÄTÄ ENNEN HÄN OPISKELI ÄIDINKIELEN OPETTAJAKSI PÄÄAINEENAAN SUOMEN KIELI. RENTOLA PEREHTYI POLIISI (AMK) -TUTKINNON OPINNÄYTE-TYÖSSÄÄN FORENSISEEN LINGVIS-TIIKKAAN ELI KIELENTUTKIMUKSEN SUUNTAUKSEEN, JONKA TAVOITTEENA ON TUOTTAA TIETOA ESITUTKINTA- JA TUOMIOISTUIN-PROSESSIA VARTEN.

RENTOLA ON TOIMINUT ÄIDINKIELEN JA SUOMI TOISENA KIELENÄ -OPETTAJANA SEKÄ TUTKINTA-TEHTÄVISSÄ POLIISISSA.

ARTIKKELI ON KIRJOITETTU VUONNA 2017.

Poliisi hyödyntää esitutkinnassa paljon erilaisia tieteitä ja niihin perustuvia tutkintamenetelmiä.

Jokainen poliisiopiskelija opettelee opintojen aikana esimerkiksi taltioimaan sormenjälkiä, DNA-näytteitä ja jalkineenjälkiä rikospaikalta. Näytteet analysoidaan Keskusrikospoliisin Rikosteknisessä laboratoriossa, ja lausunto lähetetään rikostutkijalle liitettäväksi esitutkinta-aineistoon. Saatut tulokset luonnollisesti suuntaavat tutkintaa: jos esimerkiksi huumaus-ainerikosepäilyn yhteydessä löydetty huumausaineksi epäilty aine todetaan laboratoriossa perunajauhoksi, asiassa ei ole ainakaan kyseisen aineen osalta syytä epäillä rikosta. Toisaalta jos huumausaineet liittyvät kuolemantapaukseen ja niitä löydetään oikeuslääketieteellisen ruumiinavauksen yhteydessä vainajan elimistöstä, sitä kautta voidaan saada tietoa esimerkiksi jonkin muuntohuumeen esiintymisestä ja levinneisyydestä.

Joskus esitutkinnassa vaadittu ammattitaito on sellaista, ettei se kuulu

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

rikostutkijan tai poliisiorganisaation alaisuudessa työskentelevien ihmisten repertuaariin. Tällöin voi olla tarpeen kääntyä ulkopuolelta tulevien asiantuntijoiden puoleen. Esimerkiksi lääketieteen ammattilaiset ovat osallisena poliisin tutkimuksiin liittyvissä tehtävissä monin eri tavoin. Kun poliisi tekee kuolemansyyn selvittämiseen liittyvää tutkimusta, se määrää oikeuslääketieteellisen ruumiinavauksen tehtäväksi vainajalle. Tämän toimenpiteen suorittaa oikeuslääkäri, jonka päätöihin kyseiset tehtävät kuuluvat. Oikeushammaslääketieteen menetelmien avulla puolestaan voidaan esimerkiksi tunnistaa tuntemattomia vainajia.

Monet forensiset tieteet ja niiden tutkimusmenetelmät, kuten oikeuslääketiede, ovat vakiinnuttaneet asemansa. Osa aloista on vielä tuntemattomampia ja tekevät tuloaan. Yksi näistä on lingvistiikka eli kielentutkimus. Tutkimalla rikokseen liittyviä tekstejä ja niiden kieltä on maailmalla löydetty näyttöä monenlaisiin rikoksiin liittyen, kuten sarjamurhaaja Unabomberin tapauksessa Yhdysvalloissa. Hän oli Yhdysvaltain liittovaltion keskusrikospoliisille FBI:lle suoranainen suuroperaatio, joka kesti kaksi vuosikymmentä tutkintoineen, kiinniottoineen ja oikeuskäsittelyineen. Osoittautui, ettei Unabomber ollutkaan aivan tavallinen keskivertoihminen, mutta hänen kiinni jäämisensä ei perustu-

nut tavanomaisiin poliisin käyttämiin tutkintakeinoihin. Hänen asuntoonsa suoritettu kotietsintä taattiin liittotuomioistuimen antamalla kotietsintäluvalla, jonka peruste oli tiettävästi Yhdysvaltain historiassa ensimmäinen laatuaan.

Unabomberiksi nimetty henkilö aloitti pommien lähettämisen vuonna 1978. Kaksi ensimmäistä pommia lähetettiin Northwestern-yliopiston kampukselle Chicagoon, ja kolmannen oli tarkoitus pudottaa Chicagosta Washingtoniin matkalla ollut American Airlinesin lento 444. Tuo pommi ei kuitenkaan lauennut kunnolla. Koska pommien kohteina olivat olleet yliopisto (**un**iversity) ja lentoyhtiö (**air**line), lähettäjä alettiin kutsua ensin koodinimellä UNABOMB, ja myöhemmin se vakiintui Unabomberiksi. Kaiken kaikkiaan pommien uhreina kuoli kolme ja loukkaantui 24 ihmistä.

Unabomberin tapauksen parissa työskenteli yli 150 tutkijan, analyytikon ja muiden asiantuntijoiden joukko. Pommien osia tutkittiin tarkoin erilaisilla forensisilla menetelmillä, mutta

tulokset eivät juuri hyödyttäneet lähettäjän löytämisessä. Pommit oli kasattu tarvikkeista, joita oli mahdollista hankkia lähes mistä tahansa. Myöskään uhrien taustojen tutkiminen ei tuottanut tuloksia, ja myöhemmin kävikin ilmi, että heidät oli valittu sattumanvaraisesti. Vuosien varrella FBI:llä oli monenlaisia teorioita tekijästä. Sekä mies- että

naisepäilyjä tutkittiin, ja Unabomberin ammatiksi arveltiin muun muassa lentokonemekaanikkoa tai tieteilijää. Välillä uskottiin, että kyse olisi vallankumouksellisesta ryhmittymästä eikä yhden ihmisen aikaansaannoksista, kun sanomalehdille lähetetyissä kirjeissä tekijäksi nimettiin anarkistiryhmä FC, Freedom Club. Vuonna 1995 Unabomber teki kuitenkin uudenlaisen siirron, joka johti lopulta hänen uransa päättymiseen.

Useat yhdysvaltalaislehdet vastaanottivat 35 000-sanaisen manifestin ”Industrial Society and its Future” (suom. ”Teollinen yhteiskunta ja sen tulevaisuus”). Tekstissä arvosteltiin nykyajan yhteiskuntaa ja pohdittiin teknologian tuomia uhkia yksilö- ja yhteiskuntatasolla:

The industrial-technological system may survive or it may break down. If it survives, it MAY eventually achieve a low level of physical and psychological suffering, but only after passing through a long and very painful period of adjustment and only at the cost of permanently reducing human beings and many other living organisms to engineered products and mere cogs in the social machine.

Tekstin lähettäjä ilmoitti olevansa Unabomber ja esitti tarjouksen, että mikäli teksti julkaistaisiin, pommien lähettäminen loppuisi. FBI:n johtaja ja oikeusministeri myöntivät lopulta tekstin julkaisuun. Perusteena oli mahdollisuus, että joku lukijoista voisi tunnistaa kirjoittajan. Päätökseen oli vaikuttamassa FBI:n profiloija, James Fitzgerald, joka oli pyynnöstä liittynyt mukaan tutkijatiimiin. Hän arveli, että manifestin kieli, jota ei aiemmin ollut tutkittu, antaisi vastauksia tekijän henkilöllisyyttä koskeviin kysymyksiin.

TUTKIMALLA RIKOKSEEN LIITTYVIÄ
TEKSTEJÄ JA NIIDEN KIELTÄ ON
MAAILMALLA LÖYDETTY NÄYTTÖÄ
MONENLAISIIN RIKOKSIIN
LIITTYEN, KUTEN SARJAMURHAAJA
UNABOMBERIN TAPAUKSESSA
YHDYSVALLOISSA.

UNABOMBERIN TAPAUKSEN PARISSA
TYÖSKENTELEI YLI 150 TUTKIJAN,
ANALYYTIKON JA MUIDEN
ASiantuntijoiden joukko.

JOSKUS ESITUTKINNASSA VAADITTU
AMMATTITAITO ON SELLAISTA,
ETTEI SE KUULU RIKOSTUTKIJAN
TAI POLIISIORGANISAATION
ALAISUUDESSA TYÖSKENTELEVIIEN
IHMISTEN REPERTUAARIIN.

Washington Post ja New York Times julkaisivat manifestin, ja FBI sai tuhansilta ihmisiltä vihjeitä mahdollisesta kirjoittajasta. Yksi niistä herätti erityistä huomiota: David Kaczynski ilmoitti, että tekstissä käytetty kieli ja sananvalinnat toivat hänelle mieleen hänen veljensä, Theodoren. Erityisesti erikoinen ilmaus *cool-headed logician* oli kiinnittänyt hänen huomionsa. David Kaczynski tarjosi FBI:lle veljensä kirjoittamia kirjeitä ja dokumentteja tutkittavaksi, ja Fitzgerald teki tekstien kieltä vertailtuaan johtopäätöksen, että manifestin kirjoittaja oli lähes varmudella sama henkilö.

Theodore ”Ted” Kaczynskin taustoja selvitettiin, ja kävi ilmi, että hän oli syntynyt 1942 ja ollut jo lapsena poikkeuksellisen älykäs ja kyvykäs koulussa. Vain 16-vuotiaana hän oli aloittanut opinnot Harvardin yliopistossa, jatkanut opintoja Michiganin yliopistossa ja väitellyt matematiikan tohtoriksi. 25-vuotiaana hän oli päässyt apulaisprofessoriksi Kalifornian yliopistoon Berkeleyhyn. Kaksi Unabomberin pommeista oli lähetetty sinne. Kaczynski oli kuitenkin jättänyt työnsä ja muuttanut Salt Lake Cityn kautta lopulta vuonna 1971 Montanan osavaltioon, lähelle Lincolnin kylää. Veljekset olivat yhdessä rakentaneet alkeellisen, sähköttömän mökin, johon Ted oli asettunut asumaan. Hän ihannoit koskematonta luontoa ja

uskoi, että teknologian kehittyminen vaarantaisi koko ihmiskunnan tulevaisuuden. Hän kävi sotaa teknologian kehitystä vastaan ja koki, että pommien uhrin olivat oikeutettuja.

Kaczynskin mökille haettiin kotietsintälupaa, jonka perusteena olivat paitsi Davidin tarjoamat taustatiedot myös Fitzgeraldin tekemän kielentutkimuksen tulokset. Ensimmäistä kertaa Yhdysvaltain historiassa tekstianalyysillä saatuja tuloksia esitettiin liittotuomioistuimessa todisteina. Oikeus arvioi näytön ja myönsi luvan kotietsinnän suorittamiseksi.

Keväällä 1996 tutkijat pidättivät Ted Kaczynskin ja suorittivat etsinnän hänen asunnolleen. Etsinnällä löytyi pommien osia, kymmeniä tuhansia sivuja käsinkirjoitettuja pommintekohjeita ja kuvauksia Unabomberin teoista, sekä yksi valmiiksi rakennettu, lähetystä odottanut pommi. Tekstien joukossa oli vuosikymmen aiemmin kirjoitettu lehtijuttu, joka käsitteli samoja aiheita kuin manifesti. Sen kieltä verrattiin manifestiin ja tutkimukset osoittivat, että tekstien sanasto, kieliopilliset piirteet ja sanaliitot sisälsivät merkittäviä yhtäläisyyksiä. FBI:n mukaan tekstit olivat saman kirjoittajan laatimia.

Kaczynskin puolustus yritti oikeudessa horjuttaa kielentutkimuksella saatujen todisteiden painoarvoa.

DAVID KACZYNSKI TARJOSI
FBI:ILLE VELJENSÄ
KIRJOITAMIA KIRJEITÄ JA
DOKUMENTTEJA TUTKITTAVAKSI,
JA FITZGERALD TEKİ TEKSTIEN
KIELTÄ VERTAILTUAAN
JOHTOPÄÄTÖKSEN, ETTÄ
MANIFESTIN KIRJOITTAJA OLI
LÄHES VARMUUDELLA SAMÄ HENKILÖ.

Puolustuksen hyödyntämän kielentutkijan mukaan yksittäisten sanojen esiintyminen ihmisen kielenkäytössä ei ole merkityksellistä, koska kuka tahansa voi käyttää koko kielen sanavarastosta mitä tahansa sanoja. Kielentutkija poimi manifestista yhteensä kaksitoista sanaa ja sanaliittoa, jotka hänen mukaansa voisivat esiintyä missä tahansa tekstissä ja siten osoittaisivat, ettei kirjoittajan tunnistamiseen kielen perusteella voi luottaa. Näitä ilmauksia olivat esimerkiksi *clearly*, *gotten*, *in practice* ja *moreover*. FBI suoritti sanoille internetissä hakuja, ja haettaessa yksittäisillä tai muutamilla mainituilla sanoilla hakutuloksia todella oli useita miljoonia. Kun haku rajattiin koskemaan kaikkia puolustuksen kritiikin kohteeksi nostamia esimerkkejä, tuloksena oli kuitenkin vain 69 hakutulosta, jotka kaikki osoittautuivat internetissä julkaistuiksi versioiksi manifestista. Tämä vesitti puolustuksen väitteen siitä, että sananvalinta olisi yksilön kielessä sattumanvaraista.

Monivaiheinen oikeudenkäynti päättyi lopulta siihen, että Kaczynski myönsi kaikki rikokset, joista häntä syytettiin, ja vuonna 1998 hänet tuomittiin elinkautiseen vankeusrangaistukseen, jota hän istuu korkean turvaluokituksen vankilassa. James Fitzgeraldista tuli myöhemmin FBI:n toistaiseksi ainoa vakituksessa palveluksessa ollut forensinen lingvisti eli kielentutkija, ja Unabomberin tapaus oli hänen ensimmäisiään.

* * *

Maailmalla forensinen lingvistiikka on jo asemansa vakiinnuttanut, merkittävä kielentutkimuksen suuntaus. Aiheesta on julkaistu monipuolisesti tieteellistä kirjallisuutta.

ENSIMMÄISTÄ KERTAA
YHDYSVALTAİN HISTORIASSA
TEKSTIANALYYSSILLÄ SAATUJA
TULOKSIA ESITETTIİN
LIITTOTUOMIOISTUIMESSA
TODISTEINÄ.

JAMES FITZGERALDISTA TULI
MYÖHEMMIN FBI:N TOISTAISEKSI
AINOA VAKITUISESSA
PALVELUKSESSA OLLUT FORENSINEN
LINGVISTI ELI KIELENTUTKIJA, JA
UNABOMBERIN TAPAUS OLI HÄNEN
ENSIMMÄISIÄNÄ.

lisuutta ja sitä opetetaan yliopistotalla. Oma kiinnostukseni forensista lingvistiikkaa kohtaan pohjaa poliisiopintojani edeltäneeseen elämään. Olen lapsesta asti haaveillut poliisin ammatista, mutta kun vuonna 2007 kirjoitin ylioppilaaksi, en vielä täyttänyt silloisia kelpoisuusvaatimuksia enkä voinut hakea koulutukseen. Minulta puuttui vaadittu vuoden mittainen

työkokemus, ja B-luokan ajo-oikeuskin piti hankkia. Tein lukion jälkeen yhden talven töitä kotikaupunkini seurakunnan nuorisotoimistolla, joka oli ollut tärkeä yhteisö rippikoulun jälkeiset vuodet, ja arvelin tähtääväni poliisiksi. Työkokemuksen hankkimisen ohella aloin kuitenkin kokea kasvavaa painetta siitä, ettei väliavuotta voisi hyvällä omallatunnolla viettää tyhjän päällä, ilman minkäänlaista tietoa opiskelupaikasta. Vaikka lukioaikoina ensisijainen kiinnostuksenkohteeni olivat vieraat kielet, jonkin päänäpiston seurauksena laitoin hakupaperit Jyväskylän yliopistoon suomen kielen oppiaineeseen. Loppujen lopuksi syksyllä 2008 päädyin aloittamaan suomen kielen opinnot äidinkielenopettajalinjalla. Sivuaineina opiskelin kirjallisuutta, puheviestintää ja opettajan pedagogiset opinnot.

Kuusi ja puoli vuotta yliopistossa olivat merkittävää aikaa oman identiteetin muodostumisen ja analyyttisen ajattelun kehittymisen kannalta. Mitä pidemmälle opinnoissa edetään, sitä enemmän opiskelijan tulee ottaa vas-

tuuta opinnoistaan ja kyetä tekemään itsenäisiä valintoja opintojen sisältöjen suhteen: Opiskelisinko enemmän kotimaisen vai ulkomaisen kirjallisuuden kursseja? Kiinnostaisiko minua maahanmuuttajien opettaminen ja suomi toisena kieleinä -opetusharjoittelun suorittaminen? Mikä aihe kiinnostaa minua niin paljon, että olen valmis viettämään sen parissa ainakin vuoden päi-

vät ja kirjoittamaan siitä maisterintutkimuksen verran tieteellistä tekstiä?

Onnekseni koin heti ensimmäisestä opiskeluvuodesta lähtien, että yliopistoyhteisö oli minua varten, ja pääsin mukaan suomen kielen opiskelijoiden toimintaan ja tutustuin ystäviin, jotka ovat edelleen elämänsäni matkassa, vaikka tiemme ovat vieneet toistaiseksi eri suuntiin. Osa samaan aikaan kanssani opiskelleista vuosikurssikavereista on jo vakituksissa opettajan viroissa, mutta minä en luopunut poliisihaaveistani. Kun maisteriopinnot alkoivat olla loppusuoralla, täytin netissä Poliisiammatikorkeakoulun hakemuksen ja aloin valmistautua pääsykokeisiin. Luin systemaattisesti pääsykoemateriaalia läpi, kävin juoksulenkeillä ja kuntosalilla ja hankin todistuksen uimataidostani. Samaan aikaan tein loppuun gradua ja työskentelin täysipäiväisesti maahanmuuttajien suomen opettajana. Tuo vuosi oli työntäyteinen, mutta lopulta kaikki eteni suoraviivaisesti ja toiveideni mukaan, kun sain opiskelupaikan ensimmäisellä yrittämällä,

gradu valmistui ja pankkitilille kertyi rahaa opiskeluelämää varten. Viimeisen suomen kielen kurssin suoritin lopulta samalla kun aloittelin opintojani Tampereella.

En enää muista, mistä olen alun alkaen lapsena keksinyt, että haluaisin isona poliisiksi. Ennen poliisiopintojani en ole tuntenut poliisina työskenteleviä ihmisiä, eikä suvussani ole lainkaan ammatin sukurasitteita. Ensimmäistä kertaa tutustuin vähän enemmän organisaation toimintaan, kun yhdeksännellä luokalla koulussa menin työelämään tutustumisjaksolla kahdeksi viikoksi töihin silloiseen Savonlinnan kihlakunnan poliisilaitokseen. Kului kuitenkin vielä yli 10 vuotta, ennen kuin lopulta hakeuduin poliisin koulutukseen. Kiinnostus alaa kohtaan lienee pysynyt ainakin osaltaan yllä sen ansiosta, että poliisi on näkyvä ja kuuluva ammatti. Jo vuosia poliisin työtä on esitelty ahkerasti mediassa ja etenkin erilaisissa televisio-ohjelmissa, mutta koulutuksen aikana huomaa nopeasti, että siviileille näkyvä kenttätyö on vain yksi pieni osa koko tehtävien kirjoa.

Opiskeluaika muodostuu monenlaisista erilaisista teoriaopinnoista ja käytännön harjoitteista. Ensimmäisillä kursseilla perehdyimme poliisilakiin ja poliisin toimivaltaan, jotta ymmärtäisimme, mikä poliisin laissa määritelty tehtävä on ja millä perusteella poliisi saa tehdä toimenpiteitä. Vasta näiden perusteiden jälkeen on mahdollista siirtyä suorittamaan niitä toimia, joita poliisi stereotyyppisesti tekee: ajaa hälytysajoa, käyttää voimaa ja ottaa kiinni ihmisiä. Omat vahvuuteni opintojen aikana olivat luonnollisesti yliopistossa harjaantuneet tiedonhankinta- ja kirjoittamistaidot sekä opet-

OLEN LAPSESTA ASTI HAAVEILLUT POLIISIN AMMATISTA, MUTTA KUN VUONNA 2007 KIRJOITIN YLIOPPILAAKSI, EN VIELÄ TÄYTTÄNYT SILLOISIA KELPOISUUSVAATIMUKSIA ENKÄ VOINUT HAKEA KOULUTUKSEEN.

OSA SAMAAAN AIKAAN KANSSANI OPISKELLEISTA VUOSIKURSSIKAVEREISTA ON JO VAKITUISISSA OPETTAJAN VIROISSA, MUTTA MINÄ EN LUOPUNUT POLIISIIHAAVEISTANI.

JO VUOSIA POLIISIN TYÖTÄ ON ESITELTY AHKERASTI MEDIASSA JA ETENKIN ERILAISISSA TELEVISIO-OHJELMISSA, MUTTA KOULUTUKSEN AIKANA HUOMAA NOPEASTI, ETTÄ SIVIILEILLE NÄKYVÄ KENTTÄTYÖ ON VAIN YKSI PIENI OSA KOKO TEHTÄVIEN KIRJOA.

tajamainen luotto omiin kykyihini: kuka tahansa voi oppia mitä tahansa, kunhan harjoittelee tarpeeksi ja tekee töitä oppimisensa eteen. Oppituntien ulkopuolista itsenäistä opiskeluaikaa tuli käytettyä tunti jos toinenkin ajo- harjoitteluradalla maijan ratissa, ampumaradalla ja painitatomilla, kun uusia asioita piti omaksua rivakkaa tahtia. Koulun ulkopuoliseksi harrastukseksi riitti lähinnä liikunta, koska opiskelu tarjosi uusia aktiviteetteja riittämiin.

Kun poliisiopinnoissani tuli ajankohtaiseksi aloittaa oppinnäytetyön tekeminen, minulle oli selvää, että halusin yhdistää jotenkin kielentutkimuksen ja poliisin työn. Poliisiviestinnän opettajat kannustivat tarttumaan aiheeseen nimeltä forensinen lingvistiikka, johon en ollut koskaan yliopistossa törmännyt. Aloitin tutkimussuunnitelman tekemisen ja perehdyin aiheeseen, ja prosessin edetessä kiinnostuin siitä koko ajan enemmän. Työn toteuttaminen sinänsä ei ollut enää läheskään yhtä raskasta kuin gradun kirjoittaminen aikanaan. Tutkimuksen suunnittelu, lähteiden etsiminen ja tieteellinen kirjoittaminen olivat jo muotoutuneet luontevaksi osaksi työskentelytapojani.

Tieteellinen kirjoittaminen ja oppinnäytetyö ei sitä paitsi ole mielestäni kovin kaukana poliisityöstä, vaan pikemminkin se opettaa juuri oleellisia

taitoja: kriittistä ajattelua, erilaisten lähteiden luotettavuuden punnitsemista, laajan tietomäärän hallintaa ja hyvän yleiskielen kirjoittamista. Näitä taitoja poliisi kuin poliisi tarvitsee päivittäisessä työssään. Poliisit kirjoittavat rikosilmoituksia, kuulustelukertomuksia, alustavia puhuteluja, tutkintailmoituksia ja muita esitutkintapöytäkirjan osia, ja kukin näistä on oma tekstilajinsa. Opiskelijan on opintojen aikana opittava ymmärtämään, mikä on kunkin erilaisen tekstin merkitys ko-

konaisuuden osana. Tärkein tehtävä on tietenkin muistaa, että poliisi tuottaa tekstit syyttäjää ja tuomioistuinkäsittelyä varten, mutta siinä piileekin poliisin iso vastuu. Jos poliisi tuottaa huonon, vajavaisen pöytäkirjan, koko juttu voi kaatua jo syyttäjän käsissä ennen kuin oikeuteen asti edes päästään. Toisaalta rikosilmoituksen kirjauksen jälkeen juttu kulkee tavallisesti ainakin yhden tutkijan kautta ennen kuin se etenee edes syyteharkintaan asti. Jokaisen poliisin tulisi siis tiedostaa, että tekemällä oman osuutensa asiassa hyvin hän helpottaa myös kollegojensa työtä.

* * *

Suomessa forensinen lingvistiikka on vielä melko vähän tunnettu kielentutkimuksen ala, eikä lingvistejä

työskentele poliisin palveluksessa. Sen sijaan tutkimukset hankitaan alihankintana Helsingin yliopiston kautta. Kotimaisten kielten keskuksen erityisasiantuntija, dosentti Ulla Tiililä on yksi forensista kielentutkimusta Suomessa tehneistä kielentutkijoista. Vuonna 2014 hän todisti oikeudessa tapauksessa, jossa Tiililän kielentutkimuksella hankkimat todisteet olivat lopulta tuomion kannalta avainasemassa.

Vuonna 2014 Pirkanmaan käräjäoikeudessa käsiteltiin törkeää petosrikossepäilyä. Syytettynä oli liikemies Carl J. Danhammer, entiseltä nimeltään Jouko Juvonen, jonka vaiheikkaaseen elämäntarinaa sisältyy niin erilaisia liiketoimia ja politiikkaa kuin seurapiirilämääkin, muun muassa lyhyeksi jäänyt avioliitto Anu Saagimin kanssa. Tällä kertaa Danhammerin bisnekset olivat johtaneet siihen, että hänen epäiltiin huijanneen satojatuhansia euroja rovaniemeläiseltä mieheltä, joka oli luottanut Danhammerin apuun liiketoimissaan ja menettänyt koko omaisuutensa.

Rovaniemeläismiehen ja Danhammerin ystävyiden alkumetrit sijoittuivat vaihtoehtoisesti joko Rovaniemelle, kuten Danhammer väitti, tai Espanjaan, kuten esitutkinnassa kuultu todistaja väitti, mutta joka tapauksessa he olivat alkaneet liikkua Rovaniemellä tiiviisti yhdessä. Danhammer lupasi auttaa miestä tämän liiketoimissa. Mies oli rakennuttanut Lappiin rivitaloasuntoja ja ryhtynyt myymään niihin lomaosakkeita. Hän olisi halunnut rakennusluvan lomakylän laajentamiseen, mutta sitä ei ollut myönnetty. Danhammer ryhtyi miehen asiainhoitajaksi ja alkoi järjestellä liiketoimia. Kaikki viestiliikenne kulki hänen kauttaan.

KUN POLIISIOPINNOISSANI TULI AJANKOHTAISEKSI ALOITTAA OPINNÄYTETYÖN TEKEMINEN, MINULLE OLI SELVÄÄ, ETTÄ HALUSIN YHDISTÄÄ JOTENKIN KIELENTUTKIMUKSEN JA POLIISIN TYÖN.

TIETEELLINEN KIRJOITTAMINEN JA OPINNÄYTETYÖ EI SITÄ PAITSI OLE MIELESTÄNI KOVIN KAUKANA POLIISITYÖSTÄ, VÄÄN PIKEMMINKIN SE OPETTAA JUURI OLEELLISIA TAITOJA: KRIITTISTÄ AJATTELUA, ERILAISTEN LÄHTEIDEN LUOTETTAVUUDEN PUNNITSEMISTA, LAAJAN TIETOMÄÄRÄN HALLINTAA JA HYVÄN YLEISKIELEN KIRJOITTAMISTA.

KOTIMAISTEN KIELTEN KESKUKSEN ERITYISASIAANTUNTIJA, DOSENTTI ULLA TIILILÄ ON YKSI FORENSISTA KIELENTUTKIMUSTA SUOMESSA TEHNEISTÄ KIELENTUTKIKOISTA.

Mies vastaanotti satoja fakseja, joiden lähettäjinä oli muun muassa työ- ja elinkeinoministeriön virkamiehiä. Allekirjoituksina oli esimerkiksi Topi, Maire, hallitusneuvos KG Peltola, Ystävä Savosta, kiinteistö- ja rakennusarkkitehti Eija K.

Jorppo ja Väyrynen. Fakseja oli salattu leimoilla, osassa oli merkintänä ”erittäin erittäin salainen”, eikä mies näyttänyt niitä kenellekään.

Tuttavilleen hän kuitenkin kertoi, että saisi paljon EU-rahaa, kun rakennuslupa ensin järjestäisi.

Mieheltä pyydettiin kirjeissä muun muassa mainoskuluihin, rakennuslupiin ja maanmittaukseen yhteensä satojatuhansia euroja. Hänelle luvattiin avustuksia EU:lta, Rovaniemen kaupungilta ja Kemijoki-yhtiöltä. Danhammer laskutti asioiden hoitamisesta myös tuhansia euroja, mutta väitti niiden sisältävän vain matka- ja edustuskuluja. Hänen mukaansa rahoja tarvittiin palkkioihin ja lahjuksiin. Mies siirsi rahoja tilille, joka oli Danhammerin vaimon Paulan nimissä. Välillä mies nosti pyydettyjä summia käteistä rahaa ja antoi ne kirjekuoressa Danhammerille. Tämä kertoi vievänsä ne suoraan virkamiehille. Rahan lisäksi virkamiehet tarvitsivat poronlihaa, jota vanhus osti useita kertoja vuodessa. Laskua lihoista kertyi lopulta yhteensä kymmenentuhatta euroa.

Kun vuonna 2010 miehen rahat alkoivat olla lopussa, Danhammer yritti saada hänen nimissään 25 000 euron pikalainan. Se ei onnistunut, ja kirjei-

den sävy alkoi muuttua uhkaavaksi. Rikostutkinnan ollessa jo käynnissä vuonna 2011 Danhammer yritti saada miehen allekirjoittamaan paperin, jonka mukaan mies luopuisi rikossyytteistä ja antaisi 60 000 euron lainan. Miehen nimissä lähetettiin kirje syyttäjänvirastoon, jossa Danhammerin kiistettiin tehneen miestä kohtaan minikäänlaista rikosta.

Poliisi suoritti laajaa esitutkintaa ja löysi näyttöä, joka viittasi siihen, että Danhammer oli itse kaikkien miehelle tulleiden faksien takana. Faksien järjestysnumeroista pääteltiin, että ne oli lähetetty samalla laitteella. Kun Danhammer oli ulkomailla, mies ei saanut fakseja lainkaan. Danhammerilta takavarikoidulta muistitikulta poliisi löysi Mairien lähetetyn viestin. Viestien ja niiden kielen tutkiminen vaati kuitenkin asiantuntija-apua, ja poliisi kääntyi Ulla Tiirilän puoleen. Tiirilän tekemän tutkimuksen aineistona oli yhteensä 101 tekstiä.

Kielentutkija voi kiinnittää huomionsa periaatteessa mihin tahansa tekstin tai kielen piirteeseen, ja siksi hänellä tulee olla paljon tietoa erilaisista kielen muodoista, kuten murteisista tai slangista ja toisaalta myös yleis-kielen oikeinkirjoituksesta. Lisäksi esimerkiksi kielen sanaston, rakenteen ja kieliopin erikoisosaaminen voi olla hyödyllistä. Analyysin lähtökohta on, että kirjoittajasta ja kirjoitustilanteesta jää jälkiä tekstiin. Vaikka ihmisen olisi periaatteessa mahdollista käyttää kieltä lukuisin eri tavoin, yksilöllä on tapana

tehdä itselleen tyypillisiä valintoja. Näihin valintoihin vaikuttaa muun muassa ihmisen sukupuoli, ikä ja koulutustausta. Tiirilän huomio kiinnittyi Danhammerin tapaukseen liittyvissä materiaaleissa kolmeen näkökulmaan: kieleen ja sananvalintoihin, tekstin sisältöön ja teksteissä ilmeneviin vuorovaikutussuhteisiin. Kerran toistuva sana tai kielen ilmiö ei vielä ole analyysin kannalta merkitsevää, mutta toistuvat ilmiöt voivat olla. Oleellista on ymmärtää, että kielentutkimus ei tarjoa samankaltaista yksi yhteen -johtopäätöstä kuin esimerkiksi DNA-näytteiden analysointi. Kielentutkija ilmaisee tuloksensa todennäköisyysasteikolla, ja on tuomioistuimen vapaan todistusharkinnan varassa, mikä paino tutkimuksen tuloksille annetaan. Toisaalta on tärkeä ymmärtää, ettei ”DNA-hitti” eli henkilön DNA:n tunnistaminenkaan kerro vielä periaatteessa mitään henkilön syyllisyydestä tai syyttömyydestä. Kaikki näyttö on poliisin esitutkinnassa sidottava osaksi kokonaisuutta, eikä mikään yksittäinen tieteellinen menetelmä saatu näyttö välttämättä riitä tuomioon, vaikka sen tulos olisi kuinka varma tahansa.

Danhammerin poliisille lähettämiä sähköposteja Tiirilä käytti vertailuaineistona. Niiden kielioppivirheet ja retoriikka olivat samanlaisia kuin rovaniemeläismiehen saamissa viesteissä. Teksteissä esiintyi toistuvasti *no-* ja *kuitenkin*-sanoilla alkavia lauseita. Teksteissä oli paljon yhdysnavirheitä, yhden virkkeen mittaisia kappaleita ja niissä toistui erikoinen tapa merkitä sulkumerkin jälkeen välilyönti. Rovaniemeläismiehestä käytettiin erilaisia värikkäitä nimityksiä, kuten *paroni*, tai häntä puhuteltiin *Sir*-tittelillä. Vaikka viranomaiset eivät tavallisesti kirjoita minä-

ANALYYSIN LÄHTÖKOHTA ON, ETTÄ KIRJOITTAJASTA JA KIRJOITUSTILANTEESTA JÄÄ JÄLKIÄ TEKSTIIN.

KAIKKI NÄYTTÖ ON POLIISIN ESITUTKINNASSA SIDOTTAVA OSAKSI KOKONAISUUTTA, EIKÄ MIKÄÄN YKSITTÄINEN TIETEELLISIN MENETELMIN SAATU NÄYTTÖ VÄLTTÄMÄTTÄ RIITÄ TUOMIOON, VAIKKA SEN TULOS OLISI KUINKA VARMA TAHANSA.

muodossa, viesteissä viitattiin usein ensimmäisessä persoonassa kirjoittajaan. Teksteissä myös kiroiltiin paljon, vaikka sekään ei ole viranomaisten kielelle tyyppillistä.

Tiililän mukaan teksteistä syntyi kokonaisuus, jossa ainoa nimellä ja omilla yhteystiedoillaan esiintyvä ihminen oli Danhammer. Muut esiintyivät etu- tai lempinimellä, eikä teksteissä ollut heidän yhte-

ystietojaan. Vuorovaikutus oli manipulatiivista, ja teksteissä puhuttiin voitelurahoista, lahjoista ja salaisista kirjekuorista. Tutkimuksensa pohjalta Tiililä esitti johtopäätöksen, että tekstit oli todennäköisesti kirjoittanut sama henkilö. Oli epätodennäköistä, että viranomaistehtävissä työskentelevistä, miehelle viestejä lähettäneistä henkilöistä kukaan ei tuntisi yleiskielen normeja tai hallinnon tekstilajeja. Poliisi oli jo aiemmin todennut, että teksteissä mainittujen ihmisten henkilöllisyyksiä ja työpaikkoja ei voitu vahvistaa. Työ- ja elinkeinoministeriössä ei ollut töissä hallitusneuvos KG Peltola eikä Eija K. Jorppoa. Myöskään Mairen työpaikkoja ERP rahoitus, EU rahastot toiminnat yrityksille ja toiminnimille, EU:n laki- ja talousosasto ja ERAK-osasto ei ollut olemassa.

Tapausta käsiteltiin vuonna 2014 Pirkanmaan käräjäoikeudessa. Tiililä oli oikeudessa todistamassa lausunnotaan, ja syyttäjän mukaan tuomion kannalta ratkaisevaa oli juuri hänen tekemänsä tekstianalyysi. Danham-

mer tuomittiin vuoden ja kahdeksan kuukauden ehdolliseen vankeuteen, yhdyskuntapalveluun ja maksamaan korvauksia miltei 300 000 euroa. Hän kiisti syyllisyytensä ja valitti hovioikeuteen, joka teki asiassa ratkaisun kesällä 2015. Hovioikeus lievensi tuomiota poistamalla yhdyskuntapalvelun, sillä Danhammer tunnusti teot.

TIILILÄ OLI OIKEudessa
TODISTAMASSA LAUSUNNOTAAN,
JA SYYTTÄJÄN MUKAAN TUOMION
KANNALTA RATKAISEVAA OLI
JUURI HÄNEN TEKEMÄNSÄ
TEKSTIANALYYSI.

Unabomberin ja Danhammerin tapauksissa kielentutkimusta hyödynnettiin epäillyn tunnistamiseksi ja yhdistämiseksi tekoihin, mutta joskus kieli ja tekstit ovat tutkittavana olevan rikoksen tunnusmerkistön toteutumisen keskiössä. Muun muassa kunnianloukkaus, yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen ja viestintärauhan rikkominen ovat rikoksia, joihin voi liittyä esimerkiksi viestien lähettämistä tai jonkin tekstin kirjoittamista ja laittamista julkisesti luettavaksi. Viimeksi kuluneina vuosina sosiaalinen media ja siellä esiintyvä vihapuhe ovat olleet laajan mediahuomion kohteena. Eri-laiset sosiaalisen median välineet antavat kenelle tahansa mahdollisuuden saada äänensä enemmän tai vähemmän kuuluviin, mutta samalla yksilön tulee muistaa vastuunsa omista sanomisistaan.

Vuonna 2010 tuolloinen Asikkalan kunnanvaltuutettu, eduskuntavaaliehdokas James Hirvisaari koetteli rangaistavuuden rajoja Uusi Suomi-sivustolla julkaisemallaan blogitek-

tillä. Tekstin otsikkona oli Kikkarapäälle kuonoon, ja siinä Hirvisaari väitti muslimimaahanmuuton tuovan Suomeen rasismia sekä ”kaupan päälle” esimerkiksi syrjintää, sietämätöntä ylimeriäisyyttä ja huonoa käytöstä, vihaa, naisten alistamista, lasten silpomista, erilaista muuta väkivaltaa ja muita tapoja ja ilmiöitä, joita Hirvisaari kuvaili inhottaviksi ja umpikieroutuneiksi. Lisäksi Hirvisaari väitti, että ”islamissa vihan ja väkivallan kulttuuri on sisäänrakennettuna ja jatkuvasti voimassa pyhän sodan käsitteenä”.

Hirvisaarta epäiltiin kiihottamisesta kansanryhmää vastaan¹. Laki ehti kyseisen pykälän kohdalla muuttua vuonna 2011, mutta Hirvisaaren teon käsittelyssä sovellettiin koko oikeuskäsittelyn ajan vuonna 2008 säädettyä rikoslain kohtaa. Sen mukaan rangaistavaa oli levittää yleisön keskuuteen lausuntoja tai muita tiedonantoja, ”joissa uhataan, panetellaan tai solvataan jotakin kansallista, etnistä, rodullista tai uskonnollista ryhmää taikka niihin rinnastettavaa muuta kansanryhmää”. Rangaistusasteikkona teossa oli ja on edelleen sakosta kahteen vuotta vankeutta.

Syyttäjä esitti, että Hirvisaaren kirjoituksessa lausuttiin syrjivä ja yleistävä väite, että muslimit olisivat taipuvaisia väkivaltaisuuuteen, muuhun rikollisuuteen ja jopa terrorismiin. Tämän vuoksi syyttäjä piti kirjoitusta kyseistä ihmisryhmää solvaavana, panettelevana ja heidän ihmisarvoaan loukkaavana. Lisäksi kirjoitus oli otsikkonsa vuoksi uhkaava, koska voima-toimet muslimiä kohtaan esitettiin siinä hyväksyttävänä.

Hirvisaari kiisti syyttäjän esittämän te-

¹ Rikoslaki 11:10 §.

UNABOMBERIN JA DANHAMMERIN
TAPAUKSISSA KIELENTUTKIMUSTA
HYÖDYNNETTIIN EPÄILLYN
TUNNISTAMISEKSI JA
YHDISTÄMISEKSI TEKoihin, MUTTA
JOSKUS KIELI JA TEKSTIT OVAT
TUTKITTAVANA OLEVAN RIKOKSEN
TUNNUSMERKISTÖN TOTEUTUMISEN
KESKIÖSSÄ.

SEN MUKAAN RANGAISTAVAA
OLI LEVITTÄÄ YLEISÖN
KESKUUteen LAUSUNTOJA TAI
MUITA TIEDONANTOJA, ”JOISSA
UHATAAN, PANETELLAAN TAI
SOLVATAAN JOTAKIN KANSALLISTA,
ETNISTÄ, RODULLISTA TAI
USKONNOLLISTA RYHMÄÄ TAIKKA
NIIHIN RINNASTETTAVAA MUUTA
KANSANRYHMÄÄ”.

onkuvauksen ja syyllisyytensä rangaitavaan tekoon. Hän vetosi, että kyse oli ollut poliittisesta, sananvapauden rajoissa esitetystä mielipiteestä. Käräjäoikeus piti perusteluissaan keskeisenä seikkana juuri sananvapauden ja sen rajoittamisen välistä rajanvetoa. Oikeus punnitsi sitä, täyttikö teksti lainkohdassa mainitun rikoksen tunnusmerkistön kansanryhmän uhkaamisen, panettelun tai solvaamisen osalta.

Sananvapaus on turvattu Suomen perustuslaissa, Euroopan ihmisoikeussopimuksessa sekä YK:n ihmisoikeussopimuksessa. Se ei kuitenkaan ole rajoittamaton, vaikka sen keskiöön kuuluukin poliittinen sananvapaus, jota voidaan vain poikkeuksellisesti rajoittaa. Käräjäoikeus katsoi, että Hirvisaaren teksti oli poliittinen puheenvuoro hänen taustansa perusteella. Alkuperäisen blogitekstin ohella oikeuden mukaan kommentit, joita Hirvisaari oli saamiinsa vastauksiin kirjoittanut, sisältyivät tekstiin. Oikeuden mukaan Hirvisaaren tarkoitus ei ollut ollut solvata tai panetella kaikkia muslimeja. Tämä perustui huomioihin, ettei tekstissä väitetty kaikkien muslimien aiheuttavan lieveilmiöitä eikä siinä vaadittu muslimien aseman muutosta Suomessa. Siinä ei myöskään väitetty lieveilmiöitä jo olevan Suomessa. Koska otsikko oli liittynyt julkisuudessa esiteltyyn

pahoinpitelytapaukseen, sitä ei voinut pitää uhkaavana vaan hyväksyttävänä blogitekstin tyyliin nähden ja huomion herättämisen kannalta perusteltuna. Oikeus lausui, että Hirvisaari olisi voinut valita ilmaisunsa toisin ja että

joku voi pitää tekstiä vastenmielisenä. Kuitenkin Hirvisaari pitäytyi sallitun liioittelun rajoissa, eikä siten käräjäoikeuden mukaan syyllistynyt rangaitavaan tekoon.

Syyttäjä valitti ratkaisusta Kouvolan hovioikeuteen ja vaati teosta edelleen rangaistusta. Vas-

tauksessaan Hirvisaari kiisti syyllistyneensä rikokseen ja kertoi, että oli luetellut tekstissä islamilaiseen maailmaan kuuluvia ilmiöitä, jotka ovat todellisia. Hän kiisti, että teksti olisi ollut alatyylinen tai vihapuhetta. Hänen tavoitteensa oli ollut herättää keskustelua ja tuoda esiin mahdollisia uhkakuvia. Hän kritisoi ihmisten sijaan ilmiötä, eikä teksti hänen mukaansa poikennut julkisessa keskustelussa esitetyistä kirjoituksista.

Hovioikeudessa punnittiin samaa sananvapauden ja rikoksen tunnusmerkistön toteutumisen välistä rajaa kuin käräjäoikeudessa. Tulkinnan kannalta keskeistä on, kuinka panettelu ja solvaaminen määritellään. Panettelussa on kyse perusteettomasta väitteestä, kun taas solvausta voi olla todennäköisenä, ja siten ymmärtää, että kirjoitus toteutti edellä kuvatut rikoksen tunnusmerkistön seikat. Näin ollen teko oli tahallinen. Hirvisaari tuomittiin 25 päiväsakkoon, ja kun korkein oikeus kieltäytyi antamasta valituslupaa, tuomio jäi lainvoimaiseksi. Hirvisaaren tuomio ei ole jäänyt ainoaksi laatuaan: viimeksi kuluneina vuosina eri oikeusasteissa on useita kertoja punnittu sitä, missä sananvapauden rajat politiikassa menevät.

HOVIOIKEUDEN MUKAAN
TEKSTI OLI SISÄLLÖLTÄÄN
OMIAAN AIHEUTTAMAAN
SUVAITSEMATTOMUUTTA,
HALVEKSUNTAA JA JOPA
VIHAA MUSLIMEJA
KOHTAAN, JA HIRVISAAREN
KATSOTTIIN PANETELLEEN
JA SOLVANNEEN HEITÄ
RIKOKSEN TUNNUSMERKISTÖN
TARKOITAMALLA TAVALLA.

kansanryhmästä ei ole asiallisesti esitetty ja jos sitä ei perustella asiasyillä, kyse voi olla kiihottamisrikoksesta. Oikeuden johtopäätöksissä määriteltiin Hirvisaaren teon tunnusmerkistön mukaisuutta ja teon tahallisuutta.

Hovioikeus oli samoilla linjoilla kuin käräjäoikeus siinä, että Hirvisaaren teksti oli poliittinen puheenvuoro ja sananvapaus kattaa oikeuden liioitteluun ja provokaatioon. Puolueet saavat esittää näkemyksiä maahanmuuton ongelmista siitäkkin huolimatta, että ne voivat loukata, järkyttää tai huolestuttaa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen mukaan tärkeää on kuitenkin välttää suvaitsemattomuutta ruokkivia ilmauksia. Hovioikeus katsoi, että Hirvisaaren teksti oli yleistävää ja syrjivää. Tekstissä leimattiin koko kansanryhmä sen sijaan, että siinä olisi puhuttu vain ääriaineksesta. Hirvisaari perusteli tekstiään halulla ottaa kantaa keskusteluun, mutta kielteisiä seurauksia ei esitetty asialliseen sävyyn. Hovioikeuden mukaan teksti oli sisällöltään omiaan aiheuttamaan suvaitsemattomuutta, halveksuntaa ja jopa vihaa muslimeja kohtaan, ja Hirvisaaren katsottiin panetelleen ja solvanneen heitä rikoksen tunnusmerkistön tarkoittamalla tavalla. Oikeus totesi, että Hirvisaaren oli täytynyt pitää todennäköisenä, ja siten ymmärtää, että kirjoitus toteutti edellä kuvatut rikoksen tunnusmerkistön seikat. Näin ollen teko oli tahallinen. Hirvisaari tuomittiin 25 päiväsakkoon, ja kun korkein oikeus kieltäytyi antamasta valituslupaa, tuomio jäi lainvoimaiseksi. Hirvisaaren tuomio ei ole jäänyt ainoaksi laatuaan: viimeksi kuluneina vuosina eri oikeusasteissa on useita kertoja punnittu sitä, missä sananvapauden rajat politiikassa menevät.

Poliisin koulutukseen kuuluu kymmenen kuukauden mittainen työharjoittelu, jonka itse suoritin Itä-Suomen poliisilaitoksessa Joensuun poliisiaseamalla. Harjoitteluajankana työskennellään määrää- aikaisessa nuoremman konstaapelin virassa ja tehdään ”oikeita poliisitoimia” kentällä, rikostut- kinnassa, liikennesekto- rilla ja asiakaspalvelu- ja lupahallintotyössä. Ku- kin harjoittelija saa omat harjoitteluohjaa- jat, jotka ovat kokenei- ta, ohjaustyöhön pe- rehdytettyjä poliiseja, ja he myös arvioivat opis- kelijan suoriutumista tehtävistään. Vaikka ohjaaja opastaa ja toimii tukena harjoittelun aikana, nuorempana konstaapelina toimitaan silti omalla virkavastuulla ja opetellaan itsenäistä päätöksentekoa ja eri tehtä- vien hoitamista. Harjoittelun aikana kirjasin rikosilmoituksia, otin kiinni rattijuoppoja, kuulustelin kymmeniä ihmisiä, otin kiinni etsintäkuulutettu- ja, kuljetin karanneita koiria koirahoi- tolaan talteen ja rauhoittelin juhlivia nuoria kerrostaloasunnoissa. Monen muun aloittelevan poliisin tavoin koin erityisen mieluisaksi kenttätöiden, jos- sa pääsee näkemään erilaisia ihmisiä ja tapahtumapaikkoja ja työ on hyvin konkreettista. Työtehtävien lisäksi eri- tyisen kokemuksen kentällä vietetystä ajasta teki ohjaajani, joka jakoi minulle vuoroissa vietettyjen tuntien aikana

HARJOITTELUN
AIKANA KIRJASIN
RIKOSILMOITUKSIA, OTIN
KIINNI RATTIJUOPPOJA,
KUULUSTELIN KYMMENIÄ
IHMISIÄ, OTIN KIINNI
ETSINTÄKUULUTETTUJA,
KULJETIN KARANNEITA
KOIRIA KOIRAHOITOLAAN
TALTEEN JA
RAUHOITTELIN
JUHLIVIA NUORIA
KERROSTALOASUNNOISSA.

paitsi poliisi- myös elämäkokemus- taan. Vaikka edustimme eri sukupuol- ta, sukupolvea ja taustamme olivat monelta osin erilaisia, työ yhdisti mei- tä ja välillä intoilimme keikoista toinen toisillemme. Parhaimmillaan koin, että harjoittelu vastasi juuri niitä unelmia, joita mi- nulla on lapsesta asti poliisin työstä ollut. Poliisi on paljon te- kemisissä niin sanottu- jen ”tavallisten ihmis- ten” kanssa, ja monet tapahtuneista rikoksista saavat tilaa mediassa vain yhden tiedottavan pikku-uutisen verran. Silloin tällöin rikokset ja niiden osalliset ovat kuitenkin niin poik- keuksellisia, että ne saattavat päättyä vuosiksi tai jopa vuo- sikymmeniksi valtakunnallisen huomion kohteiksi. Harjoittelujaksoni ai- kana Joensuun iso tapaus oli mediassa sarjahukuttajaksi nimetyn Pekka Sep- päsen käräjäoikeuskäsittely ja tuomio. Pohjois-Karjalan käräjäoikeus tuomit- si Seppäsen 14,5 vuodeksi vankeuteen kahdesta taposta, kolmesta tapon yrityksestä, törkeästä kuolemantuot- tamuksesta, alkoholirikoksesta, pari- tuksesta ja pahoinpitelystä. Teot olivat tapahtuneet vuosien 2007–2014 aika- na, ja kun oikeuskäsittelyn ja tuomion myötä julkisuuteen tuli tietoa tapahtu- mista ja rikosten uhreista, niistä kirjoit- tettiin laajoja artikkeleita ja Seppäseen liittyviä tapahtumia ruodittiin perus- teellisesti. Seppäsen tapaus oli viikko- kausia esillä uutisissa, ja internetissä

pyöri jopa Seppäsestä tehtyjä meemejä. Seppäsen valitettua tuomiosta tapaus siirtyi hovioikeuden käsiteltäväksi ja nousi uudelleen mediahuomion kohteeksi. Itä-Suomen hovioikeus antoi lokakuussa 2017 asiassa välituomion, jossa määräsi Seppäsen mielentilatutkimukseen ja vaa- rallisuusarvioon.

Ulvilan surmaksi kutsuttu henkirikos on ollut tapaus, jonka käännteitä on seu- rattu mediassa vuodesta 2006 lähtien. Tuolloin joulukuussa ulvilalainen Jukka S. Lahti surmattiin kotonaan puukotta- malla. Hänen vaimonsa Anneli Auer oli teon aikaan kotona. Auer soitti teosta hätäkeskukseen ja kertoi, että taloon oli tullut sisään isokokoinen, tukevahko tummiin pukeutunut mies, ja tämä oli puukottanut Lahden kuoliaaksi. Kun poliisi ja ensihoito pääsivät paikalle, Lahti oli jo menehtynyt. Poliisilla oli käsissään ruumis, loukkaantunut puoliso Auer sekä perheen neljä lasta, jotka selvisivät tilan- teesta vammoitta.

Poliisin tutkimusten lähtökohta oli, että taloon oli tunkeutunut perheelle tunte- maton mieshenkilö. Lahti oli työskennel- lyt henkilöstöpsykologina porilaisessa yri- tyksessä, jossa hänen tehtävänsä oli ollut tukea henkilöstöä irtisanomisiin liittyvis- sä asioissa. Lahti oli saanut uhkauksia, ja motiiviksi arveltiin kostoja. Näyttää tun- keutujasta oli kuitenkin vähän, vain muu- tamia jalanjälkiä, tekokuituja ja DNA- jälki, joka lopulta vuosien päästä paljastui Rikosteknisen laboratorion työntekijän ja Lahden DNA:n sekoitteeksi. Keskeiseksi näytöksi ja vuosien tutkinnan kohteeksi nousi hätäkeskuspuhelu, jonka taustalla kuului Lahden huutoja, muttei juuri vii- teitä ulkopuolisesta tekijästä.

Vuonna 2009 poliisi pidätti Anne-

VAIKKA EDUSTIMME ERI SUKUPUOLTA,
SUKUPOLVEA JA TAUSTAMME OLIVAT
MONELTA OSIN ERILAISIA, TYÖ
YHDISTI MEITÄ JA VÄLILLÄ
INTOILIMME KEIKOISTA TOINEN
TOISILLEMME.

AUER SOITTI TEOSTA
HÄTÄKESKUKSEEN JA KERTOI,
ETTÄ TALOON OLI TULLUT SISÄÄN
ISOKOKOINEN, TUKEVAHKO TUMMIIN
PUKEUTUNUT MIES, JA TÄMÄ OLI
PUUKOTTANUT LAHDEN KUOLIAAKSI.

li Auerin epäiltyä teosta, ja vuonna 2010 hänet tuomittiin murhasta Satakunnan kärjäoikeudessa. Auer valitti tuomiosta Vaasan hovioikeuteen, ja kesällä 2011 hovioikeus totesi hänet syyttömäksi. Syyttäjä haki valituslu-
paa korkeimmalta oikeudelta, mutta lo-
kakuussa 2012 korkein oikeus palautti surman Satakunnan kärjäoikeuteen. Perusteluna oli tarve käsitellä laajasti uusi näyttö, joka perustui Auerin veljen kuvaa-
miin Auerin ja lasten haastatteluihin. Joulukuussa 2013 Satakunnan kärjäoikeus totesi Auerin syylliseksi murhaan. Auer valitti jälleen hovioikeuteen, ja tammikuussa 2015 hovioikeus vapautti hänet äänestyspäätöksellä. Kun korkein oikeus ilmoitti saman vuoden lopussa hylkäävänsä kaikki valituslupahakemukset, hovioikeuden tuomio jäi voimaan. Ulvilan surma on siis toistaiseksi jäänyt pimeäksi, selvittämättömäksi henkirikokseksi.

Keskusrikospoliisin äänitutkija Tuija Niemi tutki hätäkeskuspuhelua lukuisia kertoja vuosien varrella, laati siitä useita litteraatteja ja todisti toistuvasti oikeudessa lausunnoistaan. Hän analysoi sekä puhelun keskustelun sisältöä ja kulkua että nauhoitteelta kuuluvia muita ääniä, kuten askelia. Tällaista tutkimusta kutsutaan forensiseksi fonetiikaksi. Kun lingvistiikan tutkimus keskittyy kieleen ja sen sisältöihin, fonetiikka tutkii akustista puhetta ja ääniä ylipäänsä, myös muita kuin ihmisen tuottamia. Tarvittaessa

fonetiikan ja lingvistiikan tutkimus-
metodeja voidaan myös yhdistää, ja äänen lisäksi esimerkiksi henkilön tunnistamiseksi voidaan tutkia myös hänen kielensä sisältöä.

Hätäkeskusnauhoituksen tutkimuk-
sissa nousi esiin monenlaisia seikkoja, joita puitiin laajasti esitutkinnassa ja oikeudessa. Vuonna 2010 Niemen mukaan nauhoitteelta oli kuultavissa kaksitavuinen sana, jonka loppuosa oli

todennäköisesti *nole*, mutta alkuosasta ei voinut sanoa varmoja tulkintoja. Samaan aikaan puhelussa kuului Lahden tuskainen rääkäisy. Auerin puolustus huomautti, että nauhoitteessa oli tulkinvaraisuuksia ja kohdassa saattoi kuulla myös sanat *älä kuole*. Vuonna 2011 Auerin puolustus teetätti puhelusta uuden analyysin, ja äänitysstudio Finnvoxin toimitusjohtaja Risto Hemmi todisti, että hänen mukaansa nauhoitteelta kuului vieras ihmisääni, joka saattoi kuulua ulkopuoliselle tekijälle. Vuonna 2012 lisätutkinta-aineiston myötä nousi esiin Auerin itsensä alun perin kuulusteluissa esiin nostama mahdollisuus, että hän olisi nauhoittanut surman äänet aikaisemmin ja soittanut ne puhelun aikana nauhalta.

Vuonna 2013 Niemi piti oikeudessa todennäköisenä, että Lahti oli kuollessaan puhelun alkaessa. Hänen mielestään nauhoitteelta ei kuulunut ulkopuolisen puhetta eikä kamppailun tai ikkunasta poistumisen ääniä. Lisäksi Niemi huomautti, että hänen mieles-

tään oli erikoista, ettei tappaja vahingoittanut muita eikä Auer ollut huolissaan lasten turvallisuudesta. Lapset, lukuun ottamatta yhtä, joka puhui myös puhelun aikana hätäkeskuspäivystäjän kanssa, olivat hiljaa huoneissaan, mikä oli Niemen mukaan poikkeavaa. Lisäksi nauhoitteella kuuluvien äänten voimakkuus vaihteli hänen mukaansa puhelun aikana huomattavasti. Tuomion kokonaisarviossa Vaasan hovioikeus vuonna 2015 totesi, että hätäkeskuspuhelun analyysin tulokset sekä tukivat syytettä että todistivat sitä vastaan, sillä monet tarkastelun kohteena olleet seikat puhelun analyysissä jäivät lopulta epäselviksi ja vaille yksiselitteistä tulkintaa.

Hätäkeskuspuhelut ovat erityislaatuisia tutkimusmateriaalia, sillä niissä puhuu usein henkilö, joka on joutunut äkilliseen hätätilanteeseen. Ulvilan surman puhelu on hätäkeskuspuheluksi erityisen poikkeuksellinen, sillä äänten perusteella Lahti kuolee puhelun aikana. Nauhoitteesta saatavan teknisen näytön ja akustisen puheen tutkimuksen ohella hätäkeskuspuheluista on mahdollista tehdä myös sisältöön kohdistuvaa kielentutkimusta. Hätäkeskuspuheluiden aitouden tutkimus on yksi forensisen lingvistiikan suuntaus, ja siihen liittyy soittajan puheen sisältöjen analysointi. Maailmalla tunnettu forensinen kielentutkija John Olsson tarjoaa teoksessaan ”Forensic linguistics. An Introduction to Language, Crime and the Law” (2004) karkean mallin siitä, minkälaisia piirteitä aidoista hätäkeskuspuheluista tavallisesti löytyy. Hänen mukaansa kolme keskeistä tutkimuskohdetta ovat puhelun osatekijät, soittajan asenne ja foneettisen tuotoksen piirteet.

Ensinnäkin puhelun osatekijöiden suh-

KESKUSRIKOSPOLIISIN
ÄÄNITUTKIJA TUIJA NIEMI TUTKI
HÄTÄKESKUSPUHELUA LUKUISIA
KERTOJA VUOSIEN VARRELLA, LAATI
SIITÄ USEITA LITTERAATTEJA JA
TODISTI TOISTUVASTI OIKEUDESSA
LAUSUNNOISTAAN.

TUOMION KOKONAISARVIOSSA
VAASAN HOVIOIKEUS VUONNA 2015
TOTESI, ETTÄ HÄTÄKESKUSPUHELUN
ANALYYSIN TULOKSET SEKÄ TUKIVAT
SYYTETTÄ ETTÄ TODISTIVAT
SITÄ VASTAAN, SILLÄ MONET
TARKASTELUN KOHTEENA OLLEET
SEIKAT PUHELUN ANALYYSISSA
JÄIVÄT LOPULTA EPÄSELVIKSI
JA VAILLE YKSISELITTEISTÄ
TULKINTAA.

HÄTÄKESKUSPUHELUIDEN AITOUDEN
TUTKIMUS ON YKSI FORENSISEN
LINGVISTIIKAN SUUNTAUS, JA
SIIHEN LIITTYY SOITTAJAN PUHEEN
SISÄLTÖJEN ANALYSOINTI.

teen tutkijan huomio voi kiinnittyä siihen, minkälaista tietoa soittaja antaa tilanteesta. Keskeisiä ovat erityisesti vastaukset kysymyksiin *missä* ja *mitä*. Oleellisia ovat myös tiedot *kuka*, *miksi*, *milloin* ja *kuinka*. Tarkoitus ei ole, että hätäkeskuspäivystäjän tulisi esittää kysymykset tällaisenaan soittajalle, vaan nämä ovat kielentutkijaa auttavia kysymyksiä analyysin tekoa varten.

Antaako soittaja vastauksia näihin kysymyksiin puhelun aikana? Merkitystä ei ole silläkään, missä järjestyksessä soittaja kuvailee tapahtumia, kunhan hän antaa tietoa täsmällisesti. Tiedon antamisen yhteydessä aidon puhelun piirteisiin kuuluu, että soittaja ilmaisee suhteensa puhelun aiheeseen. Soittaja voi esimerkiksi kertoa olevansa itse uhri tai potentiaalinen uhri, rikoksen kohteena olevan omaisuuden omistaja tai jopa tilanteeseen sattunut ohikulki- ja. Oleellista on, että aidossa puhelussa suhteen laatu tulee ilmi hätäkeskuspäivystäjälle.

Toisekseen tutkija voi tarkastella soittajan asennetta. Aidossa puhelussa soittaja on sitoutunut antamaan tapaukseen liittyviä lisätietoja ja hän on halukas yhteistyöhön hätäkeskuspäivystäjän kanssa. Soittaja vastaa kysymyksiin tarkasti ja perusteellisesti. Hän ei aiheuta konfliktia eikä vastakkainasettelutilannetta hätäkeskuspäivystäjän kanssa, ei edes silloin, jos päivystäjä kyseenalaistaa puhelun aitouden keskustelun aikana. Soittaja ja päivystäjä käyvät keskustelua yhtei-

sen tavoitteen, avun saamisen, vuoksi, mutta auktoriteettiasema on silti päivystäjällä. On soittajan etu, että hän on halukas yhteistyöhön.

Kolmanneksen tutkija voi tarkastella puhelun lausumien foneettisia piirteitä eli akustista puhetta. Aidossa puhelussa on tyypillistä, että päivystäjän ja soittajan lausumat, ”puheenvuorot”, ovat osittain päällekkäisiä, eli soittaja

vastaa päivystäjän kysymykseen ennen kuin tämä on edes ehtinyt esittää sitä loppuun asti. Tämä kertoo soittajan halukkuudesta vastata hänelle esitettyihin kysymyksiin. Tyypillistä on myös, että soittaja painottaa tärkeitä kohtia antamassaan informaatiossa ja tämä kuuluu hänen puheessaan. Mikäli kysymyksiin vastaaminen on hidasta tai soittaja jättää kokonaan vastaamatta, tämä voi viitata soittajan antamien tietojen valheellisuuteen. Samalla on huomioitava kuitenkin, että joskus puhelun aikana kuuluvuus voi olla huono ja reagointi kysymyksiin voi siksi olla hidasta. Mikäli puhelussa on kuitenkin kokonaisuudessaan vähän lausumien päällekkäisyyttä, se voi kieliä soittajan haluttomuudesta yhteistyöhön. Aidoissa puheluissa on myös tyypillistä, ettei soittajan äänenkorkeus nouse virkkeiden lopussa muutoin kuin silloin, mikäli päivystäjä pyytää häntä toistamaan tai tarkentamaan sanomaansa tai jos levottomuuteen on jokin muu, välitön syy.

Olssonin esittämä tutkimusmalli pohjaa perusteelliseen analyysiin sii-

tä, minkälaisia aidot hätäkeskuspuhelut tavallisesti ovat. Joskus kielentutkimusta voidaan tehdä niin, että yksittäistä todistetta verrataan laajaan, jo analysoituun ja tunnettuun aineistoon. Tällöin tutkijan on tunnettava käyttämänsä vertailuaineisto ja sen piirteet hyvin.

Opinnäytetyössäni esittelemäni tapaukset osoittavat, että forensinen lingvistiikka antaa laajat mahdollisuudet rikostutkintaa varten, kunhan niistä vain ollaan tietoisia, ja tulevaisuudessa alalla on mahdollisuus kehittyä edelleen muiden forensisten tieteiden tavoin. Siksi rikostutkijankin olisi hyvä tuntee ainakin yleisellä tasolla, mistä kielentutkimuksessa on kyse ja milloin kieliasiantuntijan osamisen hyödyntämiselle voi olla tarvetta.

Kun jälkikäteen tarkastelen miltei vuosikymmenen mittaista opintopolkuani, voin todeta, että kahden ammatin opiskelu putkeen on vaatinut paljon aikaa, rahaa, sitoutumista ja vähän naiivia uskoa siihen, että unelmiensa toteuttaminen kannattaa.

Monitieteinen yliopistoyhteisö ja virkamiehiä kouluttava Polamk ovat olleet kaksi hyvin erilaista opiskeluympäristöä, mutta koen, että omanlainen taustani oli minulle hyöty ja vahvuus poliisiopintojeni aikana. Erityisesti opinnäytetyön tekeminen oli kokonaisuutena työläs mutta mielekäs prosessi, jossa sain yhdistää kahden alan ammattitaitoani ja tuoda jotakin uutta poliisiin työhön liittyvään tutkimuskenttään.

Toivon ja haluan uskoa, että tuleva työurani tuo samaan tapaan eteeni mahdollisuuksia kehittyä sekä kielentutkijana että poliisina.

AILOSSA PUHELUSSA SOITTAJA ON SITOUTUNUT ANTAMAAN TAPAUKSEEN LIITTYVIÄ LISÄTIETOJA JA HÄN ON HALUKAS YHTEISTYÖHÖN HÄTÄKESKUSPÄIVYSTÄJÄN KANSSA.

AILOSSA PUHELUSSA ON TYYPILLISTÄ, ETTÄ PÄIVYSTÄJÄN JA SOITTAJAN LAUSUMAT, ”PUHEENVUOROT”, OVAT OSITTAIN PÄÄLLEKKÄISIÄ, ELI SOITTAJA VASTAA PÄIVYSTÄJÄN KYSYMYKSEEN ENNEN KUIN TÄMÄ ON EDES EHTINYT ESITTÄÄ SITÄ LOPPUUN ASTI.

OPINNÄYTETYÖSSÄNI ESITTELEMÄNI TAPAUKSET OSOITTAVAT, ETTÄ FORENSINEN LINGVISTIIKKA ANTAA LAAJAT MAHDOLLISUUDET RIKOSTUTKINTAA VARTEN, KUNHAN NIISTÄ VAIN OLLAAN TIETOISIA, JA TULEVAISUUDESSA ALALLA ON MAHDOLLISUUS KEHITTYÄ EDELLEEN MUIDEN FORENSISTEN TIETEIDEN TAVOIN.

KUN JÄLKIKÄTEEN TARKASTELEN MILTEI VUOSIKYMMENEN MITTAISTA OPINTOPOLKUANI, VOIN TODETA, ETTÄ KAHDEN AMMATIN OPISKELU PUTKEEN ON VAATINUT PALJON AIKAA, RAHAA, SITOUTUMISTA JA VÄHÄN NAIIVIA USKOA SIIHEN, ETTÄ UNELMIEN TOTEUTTAMINEN KANNATTAA.

LÄHTEILLE

- Coulthard, Malcolm: "Author identification, idiolect and linguistic uniqueness." *Applied Linguistics* 25, 2004:4, 431–447.
- FBI: "The Unabomber." 24.4.2008. Luettavissa: https://www.fbi.gov/news/stories/2008/april/unabomber_042408. Luettu 27.6.2016.
- FC [Theodore Kaczynski]: "Industrial Society and Its Future." *Washington Post* 1995. Luettavissa: <https://www.washingtonpost.com/wp-srv/national/longterm/unabomber/manifesto.text.htm>. Luettu 19.7.2017. (Suom. Teollinen yhteiskunta ja sen tulevaisuus. Savukeidas 2005.)
- Hitt, Jack: "Words on trial." *The New Yorker* 23.7.2012. Luettavissa: <https://www.newyorker.com/magazine/2012/07/23/words-on-trial>. Luettu 28.10.2016.
- Järvinen, Elina & Rämö, Aurora: "Isäntä." *Suomen Kuvalehti* 11/2017. Luettavissa: <https://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/ensin-kuoli-nainen-kohtainen-kolmas-nain-sarjahukuttaja-kylvi-pelkoa-ymparilleen/>. Luettu 23.6.2017.
- Kouvola hovioikeus: "Kiihottaminen kansanryhmää vastaan." Antopäivä 12.12.2011. Luettavissa: <http://www.finlex.fi/fi/oikeus/ho/2012/kouho20121146?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=kiihottaminen%20kansanryhm%C3%A4%C3%A4>. Luettu 22.5.2017.
- Mäkinen, Rami: "Ulvilan surma: 'U-O-L-E' kuunneltiin neljästi." *Ilta-Sanomat* 2010. Luettavissa: <http://www.is.fi/kotimaa/art-2000000099271.html>. Luettu 19.6.2017.
- Olsson, John: *Forensic linguistics: An Introduction to Language, Crime and the Law*. Continuum, 2004.
- Pernu, Ilkka: "Levoton prinssi." *Long Play* 22. E-kirja. Long Play Media Oy 2014.
- Rentola, Roosa: *Forensinen lingvistiikka. Kielentutkimuksen hyödyntäminen esitutkinnassa ja tuomioistuimessa*. Poliisi (AMK) -tutkinto. Opinnäytetyö. Poliisiammattikorkeakoulu 2017.
- Salmi-Tolonen Tarja: "Forensista lingvistiikkaa – kielentutkimuksen juridisia sovelluksia." Teoksessa: *Kielen ja oikeuden kohtaamisia*. Foley, Richard (toim.). Talentum 2008. S. 375–393.
- Silfverberg, Anu: "Kirosanat kiinnittivät huomion – kielentutkija auttoi poliisia ratkaisemaan petoksen." *Helsingin Sanomat* 19.7.2015. Luettavissa: <http://www.hs.fi/sunnuntai/a1437102362230>. Luettu 16.1.2016.
- Tiililä, Ulla: "Verbaaliset sormenjäljet – kielentutkimus huijausten ja rikosten tutkinnassa." *Kielikello* 2014:4. Luettavissa: <http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=2753>. Luettu 16.1.2016.
- Tuuri, Johanna: "Uuden hätäpuheluversion tehnyt: Yksi ihmisiä kuulostaa vieraalta." *MTV* 2011. Luettavissa: <https://www.mtv.fi/uutiset/rikos/artikkeli/uuden-hatapuheluversion-tehnyt-yksi-ihmisaani-kuulostaa-vieraalta/2058496>. Luettu 19.6.2017.
- Tuuri, Johanna: "Syyttäjä: Anneli Auer kiinnostunut äänistä – hätäpuhelun taustalla nauhoite?" *MTV* 2012. Luettavissa: <https://www.mtv.fi/uutiset/rikos/artikkeli/syyttaja-anneli-auer-kiinnostunut-äänistä-hatapuhelun-taustalla-nauhoite/2048218>. Luettu 19.6.2017.
- Vaasan hovioikeus: "Ulvilan surma." Antopäivä 19.2.2015. Luettavissa: <https://oikeus.fi/hovioikeudet/vaasanhovioikeus/fi/index/hovioikeusratkaisut/hovioikeusratkaisut/1424270535081.html>. Luettu 18.6.2017.
- Vahvanen, Pekka: "'Sinun, Ted.' – näin Pekka Jyväskylästä päätyi kirjeenvaihtoon sarjamurhaajan kanssa." *Kuukausiliite* 7.3.2015. Luettavissa: <http://www.hs.fi/kuukausiliite/a1425532429048>. Luettu 10.6.2016.
- Yle: "Seitsemän kuollut sarjahukuttajan kiinteistöillä – Tällainen on miehen 15-vuotinen rikoshistoria." *Yle Uutiset* 19.1.2017. Luettavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-9409717>. Luettu 23.6.2017.

JONNA ÖBLOM

FÖR RÄTTVISAN

JONNA ÖBLOM ÄR ÖVERKONSTAPEL OCH JOBBAR VID POLISYRKESHÖGSKOLAN INOM DESS SVENSKSPRÅKIGA UTBILDNING. HON BLEV FÄRDIG POLIS ÅR 2011 OCH HAR JOBBAT I BÅDE ÖVERVAKNINGSGIFTER SAMT SOM BROTTUTREDARE EN KORT TID, INNAN HON BÖRjade SOM UTBILDARE VID POLAMK.

PÅ SIDAN OM POLISYRKET HAR HON STUDERAT TILL KANDIDAT I FOLKRÄTT OCH MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER OCH FRÅGOR KRING POLISETIK LIGGER NÄRA HENNES HJÄRTA. HENNES LÄRDOMSPROV FÖR HÖGRE YH FÖR POLIS HANDLADE ÄVEN OM VERKTYG FÖR UTÖKAD ETISK MEDVETENHET FÖR POLISBEFÄL. PÅ SIDAN OM ARBETET ÄR LÖPNING HENNES PASSION.

Jag minns hur jag som barn och tonåring hade starka upplevelser av orättvisorna i världen. Hur jag såg människor i fattigare länder på TV och att de led på grund av hunger eller för att de inte hade tak över huvudet, eller ett nästan obefintligt skydd mot brottslighet såsom barnslaveri, prostitution, barnsoldatrekrytering osv. Det väckte väldigt starka känslor hos mig. Också problem närmare min egen vardag, så som mobbning, våldskriminalitet och girighet och maktlystenhet i allmänhet, väckte dessa känslor, och samtidigt också ett intresse för frågor om vad som är rätt och fel. Även om kontakterna med dessa fenomen var på en ganska trygg distans från mig själv personligen, så påverkade dom mig väldigt starkt. De väckte en känsla av fananamma, och att det här behöver fixas, det kan inte vara så här.

Nu idag, snart två decennier senare, ser jag att jag kommit att vara ganska mycket i kontakt med det här ämnet, och funderat kring frågor om just rätt

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

och fel. Dock inte bara i rollen som polis och med fokus på brott specifikt, utan också på ett djupare mer filosofiskt plan. Under åren har det blivit många tankar och diskussioner kring just begreppet rättvisa, och rollen av etik och moral hos den enskilda individen för att uppnå rättvisa och välmående. Jag blev så intresserad av frågan att jag förutom att utbilda mig till polis, även på sidan om arbetet läste vidare om mänskliga och grundläggande rättigheter och tog en examen i folkrätt och internationell rätt vid universitetet. Vid mina vidarestudier inom ramen för polisens högre yrkeshögskole-examen efter det, kom även mitt lärdomsprov att handla om temat etik och vad etisk medvetenhet betyder i rollen som polisbefäl.

* * *

Jag kan ha en förståelse för om dessa begrepp – rättvisa, etik och moral – alla klingar lite lika i dina öron. Ifall de uppfattas vara samma värdering och ha samma funktion, och ifall de känns lite smått flummiga och något som man bara nämner i bisatser. Så var det också för mig i början. Man kanske också spontant tänker att lagen baserar sig på rättvisan och att den för fram det moraliskt rätta sättet att handla. Med andra ord att det som lagen stipulerar som rätt, också är det

etiskt rätta. Men vid en andra tanke kanske man kommer underfund med att lagenlighet och etik inte är samma sak, inte alltid i alla fall. Till exempel är det enligt lagen alltid fel att ta livet av en annan person. Men hur är fallet, om en person står och riktar ett vapen mot någon annan, och du genom att ta livet av denna kan rädda livet på den som är oskyldig

i stället? Är den handlingen måhända moraliskt ändå rätt, eller mer rätt, än att inte handla alls och låta gärningsmannen döda den oskyldiga? Eller då lagen säger att alla ska behandlas lika inför lagen, aequalitas ante legem. Betyder det att alla ska behandlas på exakt samma sätt oberoende av omständigheter, attityd eller förhållningssätt? Ska man få exakt samma straff för samma gärning? Eller kan det vara så att rättvisan och etiken uppnås bättre genom (positiv) särbehandling?

Men varför går en polis alls och funderar på det här, kan man fråga sig. Vi ska ju följa regelboken. Lagen är vårt redskap. Spelar det någon roll vad vår egen moraliska kompass säger? Just den här frågan, och att ha lag och personlig moral i två skilda skålar på vågen, är det som jag vridit och vänt på under mina yrkesår. Vilket deras inbördes förhållande är och hur du ska veta vad du ska använda dig av för rättesnören i dina vardagliga göromål och beslut som polis. Jag kommer att gå djupare in på svaren på de här frå-

gorna längre ner i texten.

För att förstå hur det hela med politetik hänger ihop så vill jag dock ta det från början. Från grunden. Etik och moral utgör i sig en vetenskapsgren: moralfilosofin. I folkmun är etik och moral ofta synonymmer, och det användningssättet av orden är också helt godtaget inom moralfilosofin. Men en särskiljning på dem görs ändå ofta, och den säger att etiken är den strukturella ramen för moralen, medan moralen är den som diskuterar substans eller en viss fråga. Moralerna är mer vardagsnära och individfokuserad medan etiken är mera abstrakt och förankrad i sociala strukturer eller till och med helt oförankrad. Moralerna är alltså den som innefattar diskussionen om vad som är rätt eller fel, eller vad en god handling är. Den diskuterar normer, rättigheter och skyldigheter, orättvisor. Enkelt sagt, reflekterar kring hur man "bör" tänka, känna och handla. Etiken däremot handlar mera om hur man diskuterar och reflekterar kring dessa frågor, och den skapar en terminologi och ett strukturerat utrymme var moralfrågornas behandling kan äga rum. På så vis kan ordet etik också ibland användas som ett "samlingsnamn" för t.ex. en yrkesetik som politietiken. Man använder ordet etik eftersom det är utrymmet i vilket man inrymmer enskilda substansmässiga moraliska frågor, riktlinjer och diskussioner.

Polisen i Finland har så klart, och lyckligtvis, sina egna etiska föreskrifter som är specifika för polisens verksamhet. Deras uppgift är att definiera politietiken. Ramarna är avsedda för personerna som jobbar som polis, som stöd i deras var-

MEN HUR ÄR FALLET, OM EN PERSON STÅR OCH RIKTAR ETT VAPEN MOT NÅGON ANNAN, OCH DU GENOM ATT TA LIVET AV DENNA KAN RÄDDA LIVET PÅ DEN SOM ÄR OSKYLDIG I STÄLLET?

SPELAR DET NÅGON ROLL VAD VÅR EGEN MORALISKA KOMPASS SÄGER?

dagliga arbete. De etiska föreskrifterna har dock också en annan funktion, och den är extern. Den är att signalera till allmänheten om vilka principer som värderas inom vår organisation. Båda funktionerna hjälper till att stärka den gemensamma etiska basen för polisverksamheten. Föreskrifterna är allt från internationella konventioner och deklarationer till nationella lagar och förordningar, och till andra mer fristående etiska dokument. De mest nämnvärda polis-specifika föreskrifterna är European Code of Police Ethics, de fyra fastställda värderingarna för Finlands polis (service, rättvisa, kompetens och personalens välbefinnande), samt den skriftliga försäkran och den etiska ed som varje polisman avlägger. De här föreskrifterna och när man pratar om politetik överlag, inkluderar alltså frågor om goda och rätta handlingar i alla lägen och situationer i koppling till polisens arbete. Det kan vara i den mellanmänskliga kommunikationen mellan polis och kund, eller i kontakter kollegorna emellan, det kan vara frågan om hur vi tillämpar våra befogenheter eller följer organisationens anvisningar eller något annat potentiellt scenario. Situationen eller hurdan handling det är frågan om spelar ingen roll, eti-

DE MEST NÄMNVÄRDA
POLISSPECIFIKA
FÖRESKRIFTERNA ÄR
EUROPEAN CODE OF
POLICE ETHICS, DE
FYRA FASTSTÄLLDA
VÄRDERINGARNA FÖR
FINLANDS POLIS (SERVICE,
RÄTTVISA, KOMPETENS
OCH PERSONALENS
VÄLBEFINNANDE),
SÄMT DEN SKRIFTLIGA
FÖRSÄKRAN OCH DEN
ETISKA ED SOM VARJE
POLISMAN AVLÄGGER.

ken har ändå sin plats. Det mänskliga handlandet, tänkandet och varandet finns alltid närvarande oberoende av situation, och det är där etiken utspelar sig.

Som nämnt så existerar de etiska koderna och riktlinjerna inom polisen för att stöda var och en av oss i vårt dagliga arbete. Som polis gör man otaliga beslut under en arbetsdag, och man är också personligen ansvarig för de besluten. Står vi inför ett val att antingen göra så eller så, t.ex. att välja mellan att hjälpa kunden eller hjälpa kollegan, mellan att skriva böter eller ge en anmärkning eller att välja mellan värdet att tala sanning eller ta hänsyn till andras känslor, kan vi få en fingervisning om det rätta valet från inte bara lagstiftningen, utan också de etiska föreskrifterna. Med beslut menar jag också alla små beslut och handlingsval vi gör, t.ex. hur du tilltalar någon, vad signalerar ditt kroppsspråk och din attityd, hur du disponerar din tid, o.s.v.

Men, att polisen har sina etiska riktlinjer kan i värsta fall också vara till organisationens nackdel. Om etiken blir på den nivån att den stadgas i styrdokumentet och pratas om i festtalen, men inte syns i det vardagliga arbetet, kan den jobba mot sitt ursprungliga

syfte. Ett felaktigt eller nedvärderande behandlande av en kund som ingen ingriper i, klingar illa med att organisationen stolt lyfter fram sina värderingar. Värdena får inte plattas ihop till fraser utan verklighetsförankring. Budskapet om dem behöver nå fram till hela organisationen, vilka värderingar man värnar om och, framför allt, på vilket sätt man gör det. Då fungerar de etiska koderna som de ska, det vill säga de är närvarande och anger riktningen inför svåra val i arbetet. Det här är organisationens ansvar mer än den enskilda polisens, att se till att etiken har en erkänd plats i det vardagliga arbetet, och att det finns väletablerade metoder och kanaler för behandling av också etiska frågor. Organisationskulturen behöver vara sådan, att den värdesätter en etisk diskussion och inte förlöjligar den. Enligt forskning har även chefernas beteende och förhållningssätt till etiken en avsevärd roll för hur etisk en organisation sist och slutligen är. Ett etiskt oacceptabelt val av en högre uppsatt polis kan i en handvändning få hela organisationen att vackla, med följder som t.ex. misstro från folket, korruption, respektlöshet, brist på tillit till kollegor emellan, rädsla, diskriminering, egoism o.s.v. Fallet Jari Aarnio är ett exempel från polishistorien på detta.

* * *

Men jag återgår till frågan ovan. Lagar och etiska föreskrifter. De är polisens redskap. Lagen är grunden, den etiska föreskriften stödet i beslutsfattandet från arbetsgivarens sida. Men den egna mo-

SOM POLIS GÖR MÅN OTALIGA BESLUT
UNDER EN ARBETSDAG, OCH MÅN ÄR
OCKSÅ PERSONLIGEN ANSVÄRIG FÖR
DE BESLUTEN.

ETT FELAKTIGT ELLER
NEDVÄRDERANDE BEHANDLANDE
AV EN KUND SOM INGEN INGRIPER
I, KLINGAR ILLA MED ATT
ORGANISATIONEN STOLT LYFTER
FRAM SINA VÄRDERINGAR.

ralen, i vilken mån får jag beakta den eller följa den? Får jag göra det?

Enligt moralfilosofin är det svårt att finna sig i ett moraliskt tomrum som individ. Som tänkande och sociala samspelande varelser reagerar vi på händelser, människor och ageranden. Vi processar det vi upplever, medvetet och omedvetet. Vi kategoriserar göromål och tankar i rätt och fel. Det här pågår hela tiden, trots att vi så klart kan välja att inte beakta vår slutsats. Men, vi människor besitter med andra ord en moralisk kompass inom oss själva. Den här kompassen finns definitivt till för att vi ska använda den. I vilken mån dock varierar från situation till situation och där finns det inget svar som skulle kunna täcka alla lägen.

De riktlinjer som är inskrivna i lagen (t.ex. gällande mänskliga och grundläggande rättigheter) är ju juridiskt bindande, och styr på så vis vårt handlande. En föreskrift i form av en deklaration eller kod är inte nödvändigtvis bindande, men fortsättningsvis anammad av organisationen för att vi som poliser ska beakta dem. Trots detta kan det uppstå etiska konflikter i de situationer där det finns val- och tolkningsutrymme, och ifall det är många intressen som är aktuella i en situation. Vilket är det följande verktyg vi tar till efter lag och föreskrift? Jo, det är vår egen

moraliska kompass.

Vi behöver alltså vara uppmärksamma på situationer där det finns flera intressen och värderingar att beakta, och de möjligtvis står i konflikt med varandra. Människans etiska sätt att tänka "konkurrerar" med tankar, motiv och känslor av olika slag. En etisk konflikt uppstår ofta när etiken krockar med det man skulle vilja, tänka och göra om man bara fick se till sitt eget, eller ett enskilt intresses, bästa eller impulsivt följa starka känslor och behov. Det kan också vara så

TROTS DETTA KAN
DET UPPSTÅ ETISKA
KONFLIKTER I DE
SITUATIONER DÄR
DET FINNS VAL- OCH
TOLKNINGSUTRYMME,
OCH IFALL DET ÄR
MÅNGA INTRESSEN
SOM ÄR AKTUELLA I EN
SITUATION.

att man upplever att de egna värderingarna inte stämmer överens med organisationens. Då hamnar man att välja vilken värdering eller vilket intresse som ska ges företräde eller om man ska kompromissa på något sätt. För det är ofta så, att en etisk konflikt ofta kan beskrivas som ett dilemma, och väldigt sällan finns det ett entydigt svar. I själva verket ska man i de situationerna sällan välja mellan rätt eller fel, utan snarare är det så att man måste välja mellan olika handlingsalternativ. Det kan vara frågan om att välja mellan olika värden, som alla kan vara eftersträfvansvärda, eller så är det frågan om olika negativa värden eller handlingar, och du måste välja något av dem.

I dessa konfliktsituationer har du ett avsevärt bättre utgångsläge att över-

väga handlingsalternativ om du är etiskt medveten. Den etiska medvetenheten hjälper dig för det första att känna igen de etiska konflikterna i ett tidigt skede, och därefter gör de beslutsfattandet enklare för dig. Eller enklare är kanske inte rätt ord, men du har lättare att motivera ditt beslut och lättare att veta varför just du väljer och anser det rätt att agera så som du gör. Att uppnå en etisk medvetenhet handlar om att identifiera och veta vilka saker och faktorer som påverkat och påverkar den egna moralen, och gör den till det den är. Det handlar också om reflektion över vilket mål som ska uppnås, och målets inbördes förhållande till metoderna att ta sig dit och vad eller vem som påverkas på vägen dit.

Etisk medvetenhet är således en nyckelegenskap för den enskilda polisen i sitt arbete till att handla och göra rätt beslut. Jag uppfattar det som så, att man endast fullständigt kan involvera etiken, eller i mer professionella termer: man kan endast bli etiskt kompetent genom att vara etiskt medveten. Du kan läsa igenom alla etiska föreskrifter som gäller dig och ditt arbete, du kan lyssna på arbetsgivarens anvisningar om etik, men om du inte har gjort en egen reflektion över din moral och gjort dig medveten om vad den utgörs av, så når du inte en genomsyrande etisk kompetens. I så fall kommer den etiska kompetensen endast från yttre ting och inte inre ting, och den är inte rotad och förankrad på ett sätt som ger förutsättningar för hållbarhet. Så, en etisk medvetenhet är målet, men vad kan jag göra för att utöka min etiska medvetenhet?

ÅTT UPPNÅ EN ETISK MEDVETENHET
HANDLAR OM ATT IDENTIFIERA OCH
VETA VILKA SAKER OCH FAKTORER
SOM PÅVERKAT OCH PÅVERKAR DEN
EGNA MORALEN, OCH GÖR DEN TILL
DET DEN ÄR.

Du kommer en bra bit på väg genom reflektion över din egen människosyn och din egen värdegrund. På vilket sätt påverkar de dom beslut du tar? Människosynen utgörs av din uppfattning om vad människan är, vad människans värde är och vad som är gott för människan. Om man t.ex. beaktar människan som maktlysten och egoistisk i grunden, eller om man betraktar henne

som kreativ och social, påverkar det attityden gentemot andra och vilka resultat man föreställer sig av samspelsituationerna. Grunden till den människosyn man har kommer från ens uppfostran och från föräldrarna. Den påverkas hela livet, men dock inte i samma utsträckning som under barndomen. Det samma gäller värdegrunden. Den är skapad och rotad i de olika förhållande och sammanhang vi befunnit oss i sedan födseln. Kultur och sociala normer formar lätt vår värdegrund. Vi värdesätter alla olika saker i olika omfattning beroende på vår livserfarenhet och personliga egenskaper. För en del är familjen i fokus, för andra kanske politiken är det. En del värderar musik och konstnärlighet högt, medan andra kanske sätter religion eller vetenskap först. Värdegrunderna som vi har spelar en stor roll, för de är ofta drivkraften bakom våra handlingar och bakom det som vi människor uppfattar som rätt eller fel, rättvis eller orättvist. Skillnader i värdegrunder är en av de vanligaste

Du kommer en bra bit på väg genom reflektion över din egen människosyn och din egen värdegrund.

orsakerna till schismer och konflikt människor emellan. Att dock gå ut och säga vilken människosyn och värdegrund som är den "rätta" och mest eftersträvnsvärda för en hög moral, är att ta sig lite för stora rättigheter.

Det är inte det vi är ute efter med en reflektion över vår egen människosyn och värdegrund, att korrigera den på något sätt. Det är i så fall en annan uppgift, ifall vi upplever att vi inte har en värdegrund enligt våra egna önskemål. Vi är ute efter att öka vår medvetenhet på området, en medvetenhet om vilka potentiella följder min människosyn och mitt förhållningssätt kan ha på andra människor och på de beslut vi tar. Att vara en moraliskt/etiskt medveten människa är då man kan betrakta något ytterom det stadium där man per automatik leds av normer, traditionella regler och lagar, och självständigt kan tänka kritiskt inom de allmängiltiga termer som råder.

Utan en reflektion kan vi ha svårt att förhålla oss till det som är annorlunda eller främmande, eftersom vi upplever en kollision med den egna normen och värderingen. Då reagerar vi människor ofta, som en försvarsmekanism, med irritation, rädsla, avsky eller så känner vi oss kränkta på grund av att vår "sanning" bli ifrågasatt. Det kan leda till att vi tar avstånd från den andra, att vi tänker i termer av vi och dom, och det kan vara startskottet till exkludering, grymhet och

likgiltighet. Poängen är alltså vårt förhållningssätt till det som är annorlunda och nytt. Det vi inte vet något om, så tenderar vi människor ändå att skapa oss en uppfattning om. Det är så den mänskliga hjärnan fungerar, den klassificerar information och perceptioner både medvetet och omedvetet. Finns det luckor, fyller vi inte sällan på med antaganden i stället, egna slutsatser och föreställningar, i stället för faktabaserad information. Föreställningen blir sedan lätt till en fördom och ett vi och dom-tänk. Att det också ofta tenderar vara vissa och samma personer som står för en betydande del av de diskriminerande uttryck och den främlingsrädsla som förekommer inom polisen, kan också tolkas höra ihop med deras människosyn och värdegrund.

Vi kan dock vara betydligt mer uppmärksamma på denna tankeprocess och vad den kan få för följder. Vi kan välja att vara mera medvetna om vårt eget förhållningssätt till olika värderingar. Och vi kan välja att vara medveten om vårt förhållningssätt gentemot människor som går under kategorin "annorlunda än jag själv", till vilken de facto varenda en människa utom du själv hör. Genom att hela tiden ompröva våra egna värderingar och förhållningssätt, och genom att vara öppen för andras argument, håller vi även vår etiska medvetenhet aktiv. Bara genom respekt och öppenhet utvecklar du och lär dig känna dig själv.

* * *

Som tidigare nämnt så bidrar en etisk medvetenhet till att upptäcka moraliskt

UTAN EN REFLEKTION KAN VI HA SVÅRT ATT FÖRHÅLLA OSS TILL DET SOM ÄR ANNORLUNDA ELLER FRÄMMANDE, EFTERSOM VI UPPLEVER EN KOLLISION MED DEN EGNA NORMEN OCH VÄRDERINGEN.

tveksamma situationer i tid. Man får bättre förutsättningar att utvärdera en moraliskt svår situation och konsekvenserna för de olika handlingsalternativen. Därtill, blir det lättare att handla utifrån sina övertygelser och sina slutsatser, och man kan lättare undvika att senare behöva känna sig skamsen för att man inte vågade stå upp för det man ansåg vara rätt. Reflektionen man gör, finns det inga egentliga anvisningar för hur den ska ta sig i uttryck eller hur man ska göra den. Den kan vara kopplad till egna tidigare erfarenheter t.ex., eller så kan den vara helt och hållet abstrakt. Trots att tankarna kanske är helt abstrakta för de med sig effekten av att man själv blir medveten om vad ens moral säger om de aktuella omständigheterna, och om vad man troligtvis skulle göra för slutsats i en motsvarande situation. När en motsvarande situation uppenbarar sig i verkliga livet, kan du undvika villrådigheten och i stället snabbare identifiera de olika värdena som står på spel, och agera enligt dina preferenser. Du har utvecklat en moralisk mognad och finkänslighet, även kallat fronesis. Fronesis är ett begrepp som är myntat av Aristoteles och som betyder en klokhet som inkluderar förmågan och viljan att handla vist och för bästa syfte.

För att fullborda sin etiska kompetens, så stannar man dock inte vid den etiska medvetenheten. Den är

en förutsättning, men den garanterar inte ett etiskt handlande. Utan vad som även behövs är just ett handlande, i enlighet med reflektionen och övertygelsen. Värderingarna och attityderna behöver uttryckas och synas i de handlingar man gör, i uttalanden och prioriteringar, för att de ska betyda något. Viljan att göra rätt behöver uttryckas, och ärligheten, transparensen och förmågan att bemöta och diskutera de etiska aspekterna, är viktigt. En polis får tidigt i sin utbildning lära sig vikten av att motivera sina beslut.

EN POLIS FÅR TIDIGT
I SIN UTRILDNING LÄRA
SIG VIKTEN AV ATT
MOTIVERA SINA BESLUT.

Det finns inte alltid ett rätt handlingsalternativ och ett fel handlingsalternativ, utan de finns olika sätt att handla. Olika handlingsätt kan till och med ha samma resultat. Men det betyder inte att ändamålen helgar medlen, att vi inte behöver beakta på vilket sätt vi når resultatet. Alla polisens åtgärder baserar sig på befogenheter vi fått genom lag. Vilken lag vi baserar vårt arbete på i ett enskilt uppdrag, och på vilket sätt vi tolkat lagen, måste gå att beskriva och motivera. Ofta gör vi det också helt konkret, vi skriver i text efter ett avslutat uppdrag, eller under en förundersökning på vilket sätt vi använt oss av våra befogenheter. Vi behöver veta varför vi gör något. Detsamma gäller för etiken. Om vi väljer att tilltala en kund vänligt och respektfullt, fast vi inombords känner en stark motbjudan för det brott personen nyss utfört, så är det viktigt att

vi vet varför vi väljer vårt handlingsätt, vilka värderingar är det som vi prioriterar. I detta fall har möjligtvis respekten för tilltron till organisationen och lagen, respekten för människans värdighet och fysiska integritet och prioriteringen av utredningstaktik, varit värderingar vi valt framom att inte agera ut en känsla av ilska och motbjudan. Kan vi ännu signalera och föra fram dessa värderingar i situationen stärker vi både vår egen etik och organisationens. Det är att stå upp för en värdering.

Eftersom en situation som jag just beskrev är något som varje polis får tampa med upprepade gånger, vill jag ännu bifoga att det är möjligt att göra situationen lättare för sig. Det kan man göra genom att fundera över just respekt och tolerans för människan som varelse. Att tolerera är att acceptera också sådant som man själv tar avstånd från eller inte står för. Man respekterar alltså människan i sig men inte handlingarna eller avsikterna och tankarna. På så vis kan man respektera också t.ex. en person med nazistiska värderingar eller en grov brottsling. Det är av stor vikt att förstå att avskilja personen från hans eller hennes handlingar. Man behöver alltså inte respektera eller godta rasism eller sexism eller något annat som är emot de egna värderingarna, men respekterar man människan bakom kan man lättare undvika att känna känslor av hat eller motbjudan.

* * *

Reflektion inåt är med andra ord i en nyckelposition, kanske det viktigas-

PÅ SÅ VIS KAN MAN RESPEKTERA
OCKSÅ T.EX. EN PERSON MED
NAZISTISKA VÄRDERINGAR ELLER EN
GROV BROTTSLING.

te redskapet inom etiken. Etiken är dock ett ganska känsligt och fragilt område. En handling som går emot etiken organisationen etablerat kan i värsta fall överskugga mångtalet fler goda handlingar som är gjorda i enlighet med god etik. Ur organisationens synvinkel är det kritiskt för hur dess etik uppfattas, att det inte finns "luckor" eller stunder där etiken skulle kunna glömmas bort eller

åsidosättas. Då är det mycket som kan stå på spel. Det finns med andra ord inte utrymme för att glömma bort reflektionen över etiken, den behövs hela tiden, inte bara nu och då. Det är viktigt att det moraliska resonemang- et och viljan att göra rätt genomsyrar alla arbetsuppgifter och alla situationer. Det moraliska tänkandet och beslutsfattandet är som bäst när det är som en egen dimension som löper parallellt med vårt varande, och när det är kopplat till våra egna känslor och handlingar. De etiska frågorna finns alltid där i vardagen, oberoende om vi vill det eller inte, och de kräver att vi tar ställning, att vi väljer och att vi väljer bort. En organisationsetik som polisetikerna har ingen uppgift om den inte pejas i förhållande till den egna moralen, båda delarna är nödvändiga. Och det är vi som enskilda individer, personer, människor, ansvariga för. Endast vi själva, och ingen annan, ansvarar för vårt moraliska resonemang

och våra moraliska beslut.

Med detta sagt vill jag dock även lyfta fram att ett moraliskt felaktigt beslut inte på personlig nivå nödvändigtvis behöver betraktas som ett enormt

DE ETISKA FRÅGORNA FINNS ALLTID DÄR I VARDAGEN, OBEROENDE OM VI VILL DET ELLER INTE, OCH DE KRÄVER ATT VI TAR STÄLLNING, ATT VI VÄLJER OCH ATT VI VÄLJER BORT.

misslyckande. Många upplever att de gång- er de har stått upp för sina värderingar el- ler för det de tror på så har det varit värt mödan, trots att de kanske även förlorat något. Men om man i något fall inte vågar stå upp, eller åsidosätter sin värde- ring av någon annan orsak, kan man också försöka se bortom de negativa känslorna. Att man känner skam eller nedlåtenhet betyder ju att man har en moralisk kompass. Vid fall av en så- dan här situation, kan man ge kom- passen uppmärksamhet och reflektera över vilka faktorer som gjorde att man agerade som man gjorde. Då har man lättare att känna igen motsvaran- de konfliktsituationer i fortsättningen och kan förebygga samma slutresul- tat. Ju bättre förberedd man är, desto bättre förutsättningar har man att lyckas.

Så för att ge ett kortare och förenk- lat svar på frågan som ställdes längre upp om vad det har för betydelse vad den egna moraliska uppfattningen säger, då man som polis ändå jobbar enligt lagens ramar. Det har betydelse för mänskligheten. För bemötandet, för hoppet, för fortsättningen. Fast man handlar enligt lag och regelverk,

finns det så många mer dimensioner i det mellanmänniska samspelet där en förståelse och en insikt gör nytta. Både för de involverade individerna i situationen och för samhället.

Det här väckte gnistan för etiken i mig, att det faktiskt handlar om mel- lanmännisklig förståelse och kommuni- kation. Hur du och jag behandlar och bemöter varandra och vad effekten av mina ord och handlingar har på and- ra. Vill jag göra den här världen och det här samhället till en bättre plats? Vill jag påverka dem jag möter åt det bättre hållet, vill jag lämna efter mig ett gott avtryck som kanske gör dagen eller t.o.m. livet bättre för någon? Går vi ut i riktigt stora cirklar är det ju det polisens arbete handlar om, att för- bättra världen och skapa mer trygg- het och välmående för hela samhälle och också enskilda individer. Om jag vill kan jag vara en del av denna pro- cess, och i mycket större utsträckning än vad man kanske vid första tanke tror, då man ser på sig själv som en enskild konstapel som en tusendedel i ett större statsmaskineri. Men faktum är, att varje enskilt möte påverkar. Jag kunde i detta tema gå ända så långt som till kvantfysiken och energilagarna, hur all världens materia och allt liv påverkar varandra, fast vi många gånger har svårt att se det framför oss. Det är dock ett ämne för en annan ar- tikel, men poängen kvarstår. Var och en av oss har en plats och en uppgift i helheten, och vi har valmöjligheter när det kommer till vårt agerande och våra beslut. Kanske inte alltid som

ME
DOCK ÄVEN LYFTA FRAM ATT ETT
MORALISKT FELAKTIGT BESLUT INTE
PÅ PERSONLIG NIVÅ NÖDVÄNDIGTVIS
BEHÖVER BETRAKTAS SOM ETT
ENORMT MISSLYCKANDE.

konstapel gällande exakt vad vi gör, men åtminstone hur vi gör det. När du går med statens skor, hurdant avtryck vill du lämna efter dig?

KÄLLOR OCH MER LÄSBART

- Blomqvist, Christine & Röding, Pia (2010) *Ledarskap – personen, reflektionen, samtalet*. Lund: Studentlitteratur Ab.
- Collste, Göran (2019) *Inledning till etiken*. Lund: Studentlitteratur Ab.
- Edlund, Lena (2010) *Etik i arbetslivet*. Malmö: Liber Ab.
- Egidius, Henry (2011) *Etik och profession - i en tid av ökande privatisering och myndighetskontroll*. Sverige: Natur & Kultur.
- Frankena, William (1963) *Etik*. Lund: Studentlitteratur.
- Heberlein, Ann (2014) *Etik - Människa, moral, mening*. Finland: Albert Bonniers förlag.
- Johnson, Craig E. (2001) *Meeting the Ethical Challenges of Leadership – Casting Light or Shadow*. Californien: Sage Publications, Inc.
- Juujärvi, Soile & Myyry, Liisa & Pessa, Kaija (2007) *Eettinen berkekyys ammatillisessa toiminnassa*. Helsingfors: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Pietarinen, Juhani & Poutanen, Seppo (1998) *Etiikan teorioita*. Helsingfors: Gaudeamus.
- Philipson, Sten (2004) *Etik och företagskultur*. Lund Studentlitteratur.
- Santalainen, Timo (2009) *Strateginen ajattelu & toiminta*. Helsingfors: Alma Talent Oy.
- Stevens, Betsy (2008) *Corporate Ethical Codes: Effective Instruments for Influencing Behaviour*, Journal of Business Ethics, 78 (4).
- Trollestad, Claes (2003) *Existentiellt välbefinnande & Moralisk trovärdighet – Hos högre chefer och ledare*. Stockholm: Svenska Förlaget.
- Öblom, Jonna (2020) *(O)Etiskt? Verktyg för polisbefäl till utökad etisk medvetenhet och kompetens i personalledningsfrågor*. Tammerfors: Polisyrkeshögskolan.

LIPO 120

M-10756

POLIISI

GRAAFINEN SUUNNITTELU JA TAITTO:

Mika Rautanen / Taitotyö Fenen

MUOTOKUVAT KIRJOITAJISTA:

Anna Byckling: s. 8, 42, 142, 186, 212, 248

Paula Di Nota: s. 22

Mika Hakkarainen: s. 162

Sami Hätönen: s. 84

Mikko Joona: s. 344

Auno Lahti: s. 62, 288

Timi Tikkanen: s. 104, 122, 230, 268, 320, 368

KUVAT PSYKIATRISESTA VANKISAIRAALASTA s. 341–343:

Timi Tikkanen

KUVA 1800-LUVUN POLIISIMIEHISTÄ s. 286:

Porvalin perhealbumi

KANSIKUVA:

Timi Tikkanen

KAIKKI MUUT KUVAT:

Sami Hätönen

5., uudistettu laitos

Poliisiammattikorkeakoulu 2022

Grano 2022

ISBN-978-951-815-394-1 (nid.)

ISBN-978-951-815-392-7 (pdf)

ISBN-978-951-815-391-0 (epub)

Kun aikaa kului, ymmärsin, että ei tässä nyt taida olla muuta vaihtoehtoa kuin hakea Poliisiammattikorkeakouluun, jos joskus aion siihen kuuluisaan kiikkustuoliin ilman katumuksia istua.

Miltä poliisin työ näyttää poliisin silmin? Mikä on saanut poliisin valitsemaan ammattinsa? Mikä poliisin työssä on pysyvää, mikä muuttuu maailman muuttuessa?

Poliisiammattikorkeakoulun valintakoekirja ”Kun isolla kengällä astuu, jää iso jälki” ilmestyy nyt jo viidennen kerran. Teos avaa kahdeksantoista kirjoittajan voimin kahdeksantoista erilaista näkökulmaa poliisin työhön. Puolet artikkeleista on täysin uusia.

Uusien kirjoittajien joukossa ovat nettipoliisina tunnetuksi tulleet Daniel Kalejaiye (kannessa) ja rikostutkijana toimiva Anrit Kalek. Daniel haki kouluun 19-vuotiaana, Anrit nelikymppisenä toimittuaan jo sitä ennen pitkään turvallisuusalalla. Rikosylikonstaapeli Noora Halmeenlaakso puolestaan oli hakiessaan 28-vuotias IT-alan ammattilainen. Kaikki kolme lukivat kouluun päästäkseen tämän valintakoe-kirjan ensimmäistä painosta.

Tutkija Samu Pehkonen kertoo poliisin tärkeimmästä työvälineestä, puheesta. Yksi englanninkielinen ja yksi ruotsinkielinen artikkeli muistuttavat kirjassa kielitaidon tärkeydestä.

Kirjan kahdeksantoista artikkelia asettavat eteesi kahdeksantoista peiliä. Niiden avulla voit lukijana tarkastella myös itseäsi ja kysellä itseltäsi: Olisiko minustakin tähän työhön? Sopisinko tähän joukkoon? Haluanko juuri tätä?

POLIISI
POLIISIAMMATTIKORKEAKOULU

Lukemisto Poliisiammattikorkeakoulun valintakokeita varten 2022–2023

Pääillys: Mika Rautanen
35.7